

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN 1976

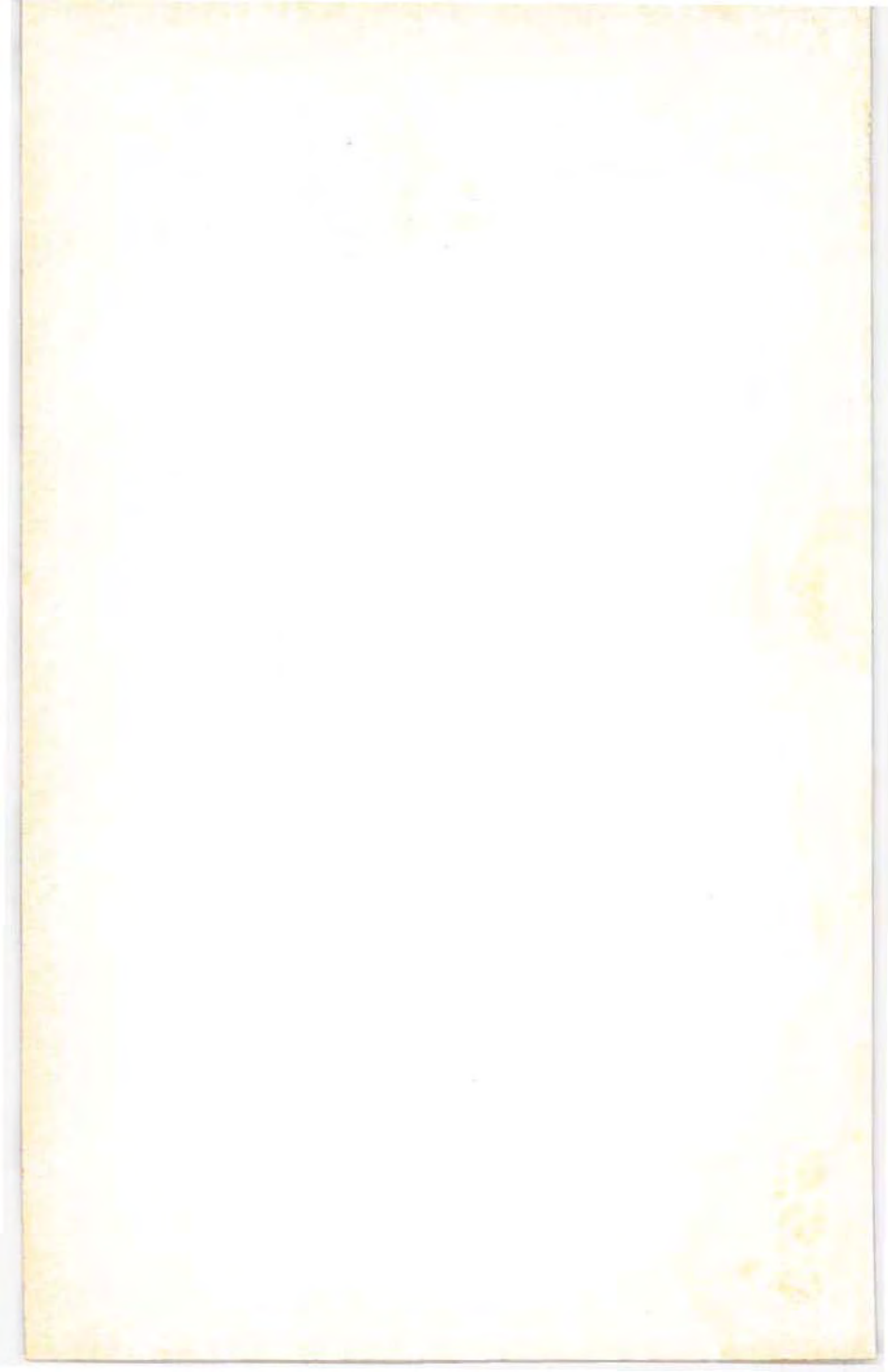
147. ÅRGANG

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

REDAKTØR: KAPTAJNLØJTNANT ANKER NISSEN

KØBENHAVN
NYSTED AVIS OG BOGTRYK/OFFSET
1976

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

ADMINISTRATION

En undersøgelse af folketingets indseende med bevilninger til forsvaret — på anden måde end lovgivning (1796)	392
---	-----

ARTILLERI

Stationært kystartilleri (1693)	6
---------------------------------------	---

FORSVARSPOLITIK, DIPLOMATI, POLITIK I ALMINDELIGHED

Danmark

En vurdering af de strategiske og sikkerhedspolitiske perspektiver for polarområdet, herunder Grønland og Færøerne (1769)	13
---	----

Forudsætninger for dansk søminekrigsførelse, et sikkerhedspolitisk dokument (1732)	169
Fra partiprogrammerne (1896)	433

Andre lande

Sovjetunionens sø- og maritime strategi og den sovjetiske flådes udvikling (B.F.S.)	217
Søstrategi og maritim strategi — nogle definatoriske kommentarer (H.C.B.)	385
The influence of navies on the European Central Front (1808)	296
Sovjetunionens handelsflåde (1920)	337

HISTORIE

Søkadetakademiet og søofficersuddannelsen i Rationalismens tidsalder 1770-1801 (H.C.B.)	137
Kommunikationstjenesten — før og nu (en introduktion) (1796)	156
Signalflag og signaler i flådens skibe i tidligere tider (1452)	161

Personalhistorie

Portrætter af tidligere søofficerer (1490)	111, 483
Museum på Nya Älvsborg (1490)	430

SØKRIGSHISTORIE (KRIGSHISTORIE)

Danmark

Apropos Slaget på Reden (1490)	106
Fra 1848 (1490)	115
Flåden under første verdenskrig (T.K.)	39, 109
Flåden under første verdenskrig (O.v.B.)	108
Saa kæmped de helte hin anden april (1228)	73

KRIGSSKIBE

I almindelighed

Liste over flåden primo januar 1976 (1896)	1
Fra andre mariner (1904)	45

SØMANDSKAB, NAVIGATION, BJÆRGNINGSVÆSEN, DYKNING

Sømandskab

Manøvreegenskaber for enkeltskruede skibe med stilbare skrueblade (1609)	342
---	-----

UNDERVISNINGSVÆSEN

Skoler, militær uddannelse

TEAM WORK-en kommentar (1830)	389
Betragtninger vedrørende søværnets fremtidige officersuddannelse (1659)	489

FORFATTERLISTE I

(til emneliste)7

<i>Bach, H. C. (1769)</i>	
En vurdering af de strategiske og sikkerhedspolitiske perspektiver for polarområdet, herunder Grønland og Færøerne	13
 <i>Bjerg, H.C.</i>	
Søkadetakademiet og søofficersuddannelsen i Rationalismens tidsalder 1770-1801	137
Søstrategi og maritim strategi — nogle definatoriske kommentarer	385
 <i>Bornemann, O. von</i>	
Flåden under første verdenskrig (debatindlæg) ...	108
 <i>Garde, P. (1732)</i>	
Forudsætninger for dansk søminekrigsførelse — et sikkerhedspolitisk dokument	169
 <i>Jespersen, A. (1796)</i>	
Kommunikationstjenesten — før og nu (en introduktion)	156
En undersøgelse af folketingets indsendte med bevillinger til forsvaret — på anden måde end lovgivning	392
 <i>Jegstrup, J. H. (1452)</i>	
Signalflag og signaler i flådens skibe i tidligere tider	161
 <i>Hervad-Jørgensen, B. (1609)</i>	
Manøvreegenskaber for enkeltskruede skibe med stilbare skrueblade	342
 <i>Kjølsen, F. H. (1228)</i>	
Saa kæmped de helte hin anden april	73

EMNELISTE II

BOGANMELDELSER

Dansk Litteratur

»Handels- og Søfartsmuseets Årbog 1975« (I.38) ..	66
<i>F. A. Alsing</i> »Søværnets Officersskole 275 år« (1620)	166
<i>A. Hartmann</i> »Sidste skib fra Saigon« (I.38)	167
<i>F. Askgaard</i> »Kampen om Østersøen 1654-60« (H.C.B.)	352
<i>P. J. Jørgensen</i> »Modtagerne af medaljen for Slaget på Reden« (E.O.A.H.)	361

NEKROLOGER

Kommandør Povl Scheibel	124
Kommandør Jens Julius Westrup	126
Kommandørkaptajn Erik Borg	207
Admiral Hans kongelige Højhed Arveprins Knud .	289
Kommandørkaptajn Georg Wolf	350
Orlogskaptajn Bent Kongsgaard	514

MEDDELELSER FRA FORSKELLIGE MARINER

Sovjetunionen

KURIL-klassen	345
---------------------	-----

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser	48, 209, 362, 517
Kommentarer til nyanskaffelser	53, 212, 372, 521

MEDDELELSER FRA

SØE-LIEUTENANT-SELKABET

Oversigt over foredragsvirksomhed i det 191.

forsamlingsår	68
Årsberetning for det 192. forsamlingsår	529
Søe-Lieutenant-Selskabets prisspørgsmål for 1976	70
Orientering om planlagte aktiviteter for oktober kvartal i det 193. forsamlingsår	486

<i>Kaarsted, T.</i>	
Flåden under første verdenskrig	39, 109
<i>Laub, S. U. H. (1659)</i>	
Betragtninger vedrørende søværnets fremtidige officersuddannelse	489
<i>Lensbøl, H. E. (1693)</i>	
Stationært kystartilleri	6
<i>Madsen, K. T. (1920)</i>	
Sovjetunionens handelsflåde	337
<i>Nissen, A. (1896)</i>	
Liste over flåden primo januar 1976	1
Fra partiprogrammerne	433
<i>Rasmussen, J.F.E. (1830)</i>	
TEAM WORK — en kommentar	389
<i>Sørensen, B.F.</i>	
Sovjetunionens sø- og maritime strategi og den sovjetiske flådes udvikling	217
<i>Sørensen, P.B. (1904)</i>	
Fra andre tidsskrifter	45
<i>Teisen J. (1490)</i>	
Apropos Slaget på Reden	106
Portrætter af tidligere søofficerer	110, 483
Fra 1848	115
Museum på Nya Älvsborg	430

FORFATTERLISTE II
(til emneliste II)

<i>Bjerg, H.C.</i> Bog anmeldelse	352
<i>Brockow, P. (1831)</i> Nekrolog	514
<i>Hedegaard, E.O.A.</i> Bog anmeldelse	361
<i>Heisterberg, N. (1620)</i> Bog anmeldelse	166
<i>Holm, K.A. (1673)</i> Marinens Bibliotek: Kommentarer til nyanskaffelser	377, 521, 522
<i>Howard, P. (1893)</i> Meddelelser fra S�e-Lieutenant-Selskabet	68, 529
S�e-Lieutenant-Selskabets prisspørgsmål for 1976	70
<i>Muusfeldt, H. (1926)</i> Orientering om planlagte aktiviteter for oktober kvartal i det 193. forsamlingsår	486
Meddelelser fra S�e-Lieutenant-Selskabet	536
<i>Nissen, A. (1886)</i> Marinens Bibliotek: Kommentar til nyanskaffelse	65
<i>Pontoppidan, S.E. (1461)</i> Nekrolog	350
<i>Salicath, W. (1465)</i> Nekrolog	289

<i>Schulze, Aa. O.</i>	
Nekrolog	208
<i>Sørensen, A. (1818)</i>	
Fra andre mariner	345
<i>Teisen, J. (1490)</i>	
Marinens bibliotek:	
Erhvervelser	48, 209, 362, 517
Kommentarer til nyanskaffelser	53, 212, 372, 378, 521, 523
Nekrolog	124, 126
<i>Voxtorp, S. (1844)</i>	
Fra andre tidsskrifter	120
<i>Wethje, J. (I. 38)</i>	
Boganmeldelse	66, 167

FORFATTERINDEX

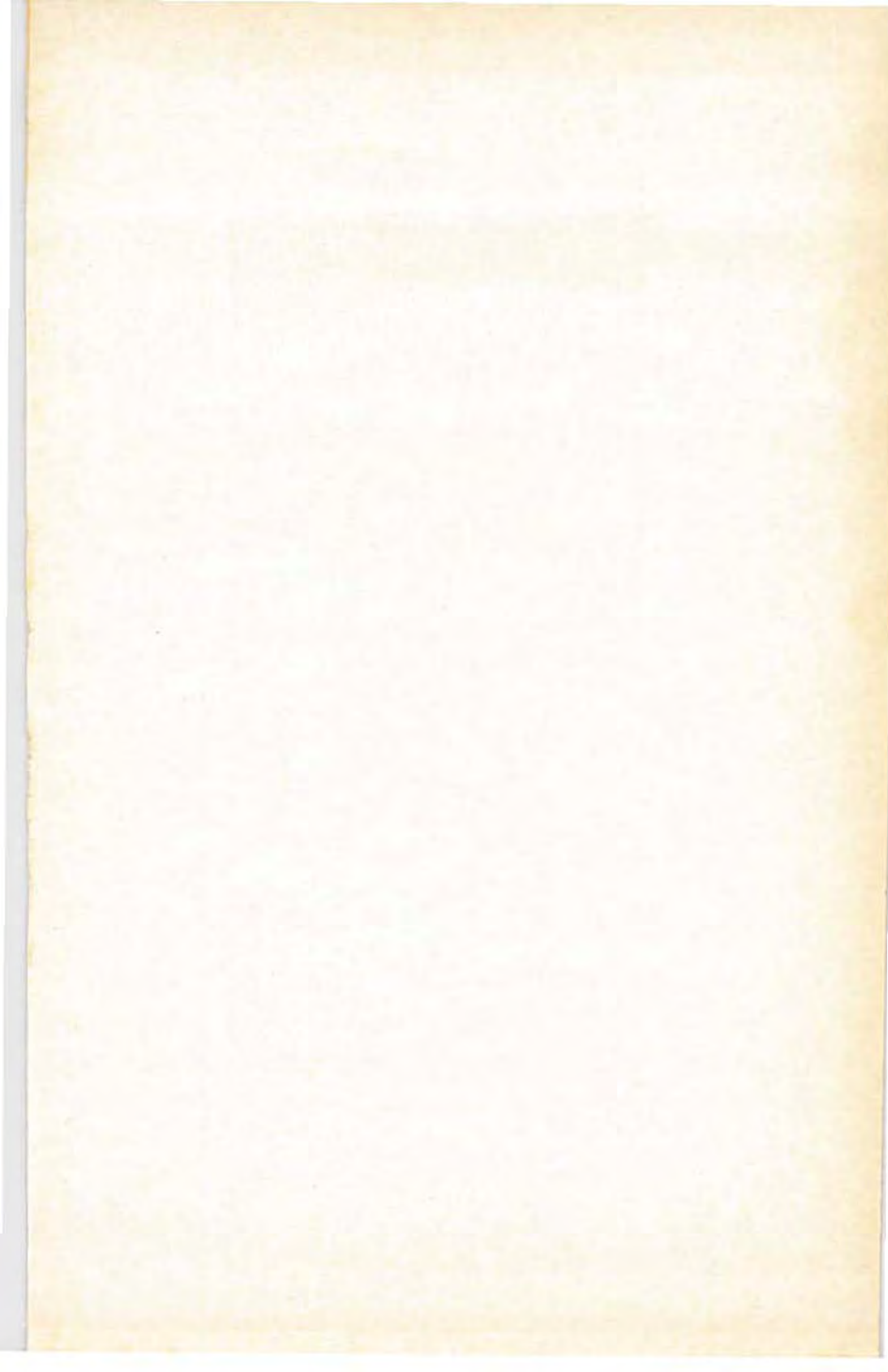
SØOFFICERER

LB.nr. *		LB.nr. *)	
(1228)	F. H. Kjølsen	(1769)	H. C. Bach
(1452)	J. H. J. Jegstrup	(1796)	A. Jespersen
(1461)	S. E. Pontoppidan	(1808)	H. J. Garde
(1465)	A. W. A. Salicath	(1818)	A. Sørensen
(1490)	J. Teisen	(1830)	J. F. E. Rasmussen
(1534)	Aa. O. Schulze	(1831)	P. Brockow
(I.38)	J. Wethje	(1844)	S. Voxtorp
(1609)	B. Hervad-Jørgensen	(1893)	P. Howard
(1620)	N. Heisterberg	(1896)	A. Nissen
(1659)	S. U. H. Laub	(1904)	P. B. Sørensen
(1673)	K. A. Holm	(1920)	K. T. Madsen
(1693)	H. E. Lensbøl	(1926)	H. Muusfeldt.
(1732)	P. Garde		

*) Efter søofficersrullen

ANDRE FORFATTERE

Rg. sign.	Navn	Stilling
(H.C.B.)	H. C. Bjerg	Arkivar
(O.v.B.)	O. von Bornemann	Forfatter
(E.O.A.H.)	E. O. A. Hedegaard	Premierløjtnant
(T.K.)	T. Kaarsted	Professor
(B.F.S.)	B. F. Sørensen	Kadet

LISTE OVER FLÅDEN PRIMO JANUAR 1976

Skibstype, klasse skrognummer, navn	Søsat	indgået i Flådens tal	Standard Displacement I.x.b.z.d.	Armering	Fart
Egentlige krigsskibe					
Fregatter					
PEDER SKRAM-klassen					
F 352 PEDER SKRAM	1965	1966	2200 112x12,0x3,5	2 × 2-127 mm ¹⁾ 4-40 mm	30
F 353 HERLUF TROLLE	1965	1967		Torpedoer Dybdebomber	
Korvetter					
TRITON-klassen					
F 344 BELLONA	1955	1957	800 76x9,6x3,0	2-76 mm 1-40 mm	18
F 346 FLORA	1955	1956		Dybdebomber	
F 347 TRITON ²⁾	1954	1955		Hedgehog	
Under bygning					
KORVET 72 I/II/III	—	1979?	1320 84x10x4	1-76 mm Sømålsmissiler Luftværnsmissiler A/U materiel	28
Bevogningsfartøjer					
DAPHNE-klassen					
P 530 DAPHNE	1960	1961	170 37x6,8x2,6	1-40 mm Dybdebomber	20
P 531 DRYADEN	1961	1962			
P 532 HAVMANDEN	1961	1962			
P 533 HAVFRUEN	1961	1962			
P 534 NAJADEN	1962	1963			
P 353 NYMFEN	1962	1963			
P 536 NEPTUN	1963	1963			
P 537 RAN	1963	1964			
P 538 ROTA	1964	1965			

1) Luftværnsmissilsystemet SEA SPARROW ventes installeret i 1976

2) Periodevis udrustet som skoleskib

Skibstype, klasse skrognummer, navn	Søsat	Indgået i Flådens tal	Standard displacement l.x.b.x.d.	Armering	Fart
Torpedobåde					
FALKEN-klassen			115	1-40 mm	40
P 506 FALKEN	1961	1962	36x5,4x2,2	1-20 mm	
P 507 GLENTEN	1962	1962		Torpedoer	
P 508 GRIBBEN	1962	1963			
P 509 HØGEN	1962	1963			
SØLØVEN-klassen					
P 510 SØLØVEN	1963	1965	100	2-40 mm	50
P 511 SØRIDDEREN	1963	1965	30x8,0x2,5	Torpedoer	
P 512 SØBJØRNEN	1964	1965			
P 513 SØHESTEN	1965	1966			
P 514 SØHUNDEN	1966	1966			
P 515 SØULVEN	1966	1967			
Under bygning:					
WILLEMOES-klassen			240	1-76 mm	36
P 540 BILLE	1975	1976	46x7,4x?	Torpedoer	
P 541 BREDAL	1975			Sømålsmissil	
P 542 HAMMER	1975				
P 543 HUITFELDT	1975				
P 544 KRIEGER					
P 545 NORBY					
P 546 RODSTEEN					
P 547 SEHESTED					
P 548 SUENSON					
P 549 WILLEMOES	1974	1976			
Minelæggere					
FALSTER-klassen			1800	2x2-76 mm	18
N 80 FALSTER	1962	1963	77x13,0x4,0	Miner	
N 81 FYES 3)	1962	1963			
N 82 MØEN	1963	1964			
N 83 SJÆLLAND 4)	1963	1964			

3) Udrustet som skoleskib for konstabel- og sergentelever samt kadetter.

4) Udrustet som depotskib for torpedobåds- og ubådseskadren

Skibstype, klasse skrognummer, navn	Søsat	Indgået i Flådens tal	Standard deplacement l. x. b. x d.	Armering	Fart
Minefartøj			250		
N 42 LANGELAND	1950	1951	44x7,2x2,2	2-40 mm Miner	12
Under bygning:			420	2-20 mm	12
N 43 LINDORMEN	—	1977?	45x8,0x2,5		
N 44 LOSSEN	—	1977?			
Ministrygere					
SUND-klassen			350	1-40 mm	12
M 571 AARØSUND	1954	1955	44x8,5x2,5	Miner	
M 572 ALLSUND	1954	1955			
M 573 EGERNSUND	1954	1955			
M 574 GRØNSUND	1955	1956			
M 575 GULDBORGSUND 5)	1956	1956			
M 576 OMØSUND	1956	1956			
M 577 ULVSUND	1956	1956			
M 578 VILSUND	1956	1956			
Undervandsbåde					
DELFINEN-klassen			550	Torpedoer	16
S 326 DELFINEN	1956	1961	55x4,5x4,5		
S 327 SPÆKHUGGEREN	1957	1961			
S 328 TUMLEREN	1958	1961			
S 329 SPRINGEREN	1963	1964			
NARHVALEN-klassen			370	Torpedoer	15
S 320 NARHVALEN	1968	1969	44x4,6x4,5		
S 321 NORDKAPEREN	1968	1970			
Skibe til særlige formål					
Inspektionsskibe					
HVIDBJØRNEN-klassen			1500	1-76	18
F 348 HVIDBJØRNEN	1961	1962	72x11,5x5,0	Dybdebomber	
F 349 VÆDDEREN	1962	1963			
F 350 INGOLF	1962	1963			
F 351 FYLLA	1962	1963			

5) Periodelvis udrustet som opmålingsskib

Skibstype, klasse skrognummer, navn	Sesat	Indgået i Flådens tal	Standard deplacement i.x.b.x.d.	Armering	Fart
Under bygning:					
F 340 BESKYTTEREN	1975	1976	1970 75x12,0x5,0	1-76 mm	18,5
Orlogskuttere					
BARSØ-klassen					
Y 300 BARSØ	1969	1969	155 25x6,0x3,0	2-20 mm	11
Y 301 DREJØ	1969	1969			
Y 302 ROMSØ	1969	1969			
Y 303 SAMSØ	1969	1969			
Y 304 THYRØ	1969	1969			
Y 305 VEJRØ	1969	1969			
Y 306 FARØ	1973	1973			
Y 307 LÆSØ	1973	1973			
Y 308 RØMØ	1973	1973			
Y 343 LUNDEN	1941	1945	42		
Y 371 ERTHOLM	1944	1945	68		
Inspektionskuttere					
Y 383 TEISTEN	1952	1952	125	1-20 mm	9
MAAGEN-klassen					
Y 384 MAAGEN	1960	1960	199 27x7,0x3,0	2-20 mm	10
Y 385 MALLEMUKKEN	1960	1960			
AGDLEK'-klassen 6)					
Y 386 AGDLEK'	1974	1974	330 31x8,0x5,8	2-20 mm	12
Y 387 AGPA	1974	1974			
Tankskibe 7)					
A 568 RIMFAXE	1945	1962	520		11
A 569 SKINFAXE	1945	1962	53x10,0x4,0		
Kongeskib					
A 540 DANNEBROG	1931	1931	1130 75x10,0x3,7		14

6) Klassen bærer grønlandske fuglenavne, nemlig AGDLEK' = havlit (dykandefamilien) og AGPA = kortnæbbet lomvie (alkefuglefamilien).

7) Ex. USS YO 226 og YO 229

Skibstype, klasse skrognummer, navn	Søsat	Indgået i Flådens tal	Standard displacement l.x.b.x.d.	Armering	Fart
Bevogtningsbåde					
Y 375 8)	1974	1974	13x4,5x1,0	Maskingevær	26
Y 376	1974	1974			
Y 377 9)	1975	1975	9,8x3,3x1,0	Maskingevær	26
Y 378	1975	1975			
Y 379	1975	1975			
Transportfartøjer					
A 558 SLEIPNER	1943	1943	100 26x6,5x2,0		9
samt diverse kuttere og motorbåde					

8) Udvikling af standard 44 fods CORONET-skrog, bygget ved Botved Boats A/S

9) 32 fods båd — bygget ved samme bådsværft som 8)

STATIONÆRT KYSTARTILLERI

af kommandørkaptajn H.E. Lensbøl.

Det materiel, der har været opstillet som stationært kystartilleri, har traditionelt været pjecer, der har været udviklet til anvendelse ombord i større skibe og så senere er blevet placeret efter princip »godt nok«. Der er i de seneste år kun blevet udviklet meget få pjecesystemer til eneste anvendelse som kystartilleri, og i Europa er Sverige det eneste land, der har gennemført sådanne udviklingsprogrammer.

Det første nyere pjecesystem, der belv udviklet til det svenske kystartilleri, kan ses på fig. 1 og 2. Systemet blev udviklet, fremstillet og opstillet i slutningen af 1950-erne og begyndelsen af 1960-erne. Det er et 75 mm system og en del data er offentliggjort.

Vægt	17,5 tons
Vo	870 m/s
Kadence	25 skud/min
Personel	5 mand

Den høje vægt, der ikke har nogen særlig betydning i land, skyldes især at panserkupolen er 70 mm tyk. Ved udvikling af systemet er der også på anden måde lagt vægt på den passive modstandsevne mod våbenvirkning.

Efter at udviklingen af 75 mm systemet var afsluttet,

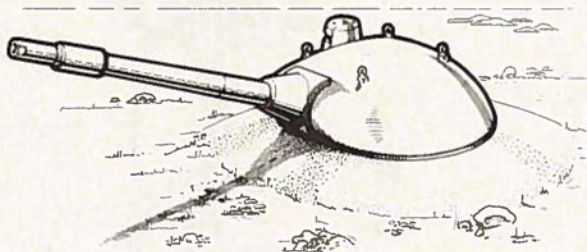

Fig. 1.

iværksattes et projekt benævnt ERSTA d.v.s. »Ersætning av spärrförbandens tunga artilleri«. Den første del af projektet blev udført som en operationsanalyse, der skulle føre frem til en principiel afgørelse, skulle der udvikles et missilsystem eller et pjecesystem? Resultatet af denne analyse blev et pjecesystem, idet det viste sig, at udfra kriteriet samme effekt ville et missilsystem blive mere end dobbelt så dyrt som et pjecesystem.

Den næste analyse skulle afklare spørgsmålet om kaliber på pjecen. På grund af krav til rækning kunne kun kalibre over 120 mm komme på tale. Interessen samlede sig hurtigt om de traditionelle kalibre 150 mm og 120 mm. En analyse udfra kriteriet samme omkostninger gav det ikke overraskende resultat, at 150 mm kalibret var overlegent med hensyn til effekt mod store landgangsfartøjer, men 120 mm kalibret var markant overlegent i situationer med

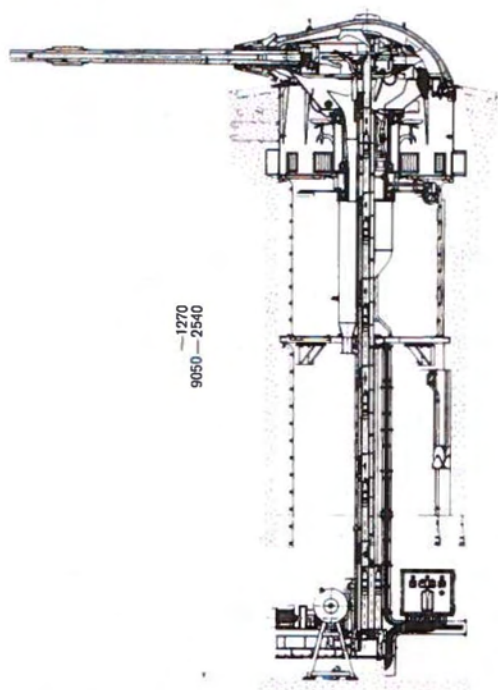

Fig. 2.

mange, små hurtige mål. Da den sidstnævnte situation tilsyneladende bedst svarede til de operative krav blev 120 mm kalibret valgt.

Efter denne for projektet helt afgørende beslutning kunne det indledende konstruktionsarbejde på visse komponenter såsom kanonrør og ammunition iværksættes.

Parallelt med dette startede en analyse af de ønskede egenskaber hos systemet med hensyn til modstandsevne mod våbenvirkning. Indenfor dette område kan det nævnes, at med hensyn til modstandsevne mod kærnevåben har man udnyttet den seneste forskning indenfor dette felt.

Dette har f.ex. givet anledning til en ændret teknik i forbindelse med sprængning af rum i klippeformationer. Hvor man tidligere foretog sprængninger uden større hensyntagen til den tilbageværende del af formationens resistens, er dette afløst af en sprængningsteknik, der i højere grad tilgodeser sådanne hensyn. Da dette forhold kun kan have interesse enkelte steder i det egentlige Danmark udenfor Bornholm, skal det ikke omtales nærmere. De kraftige elektromagnetiske emissioner i forbindelse med

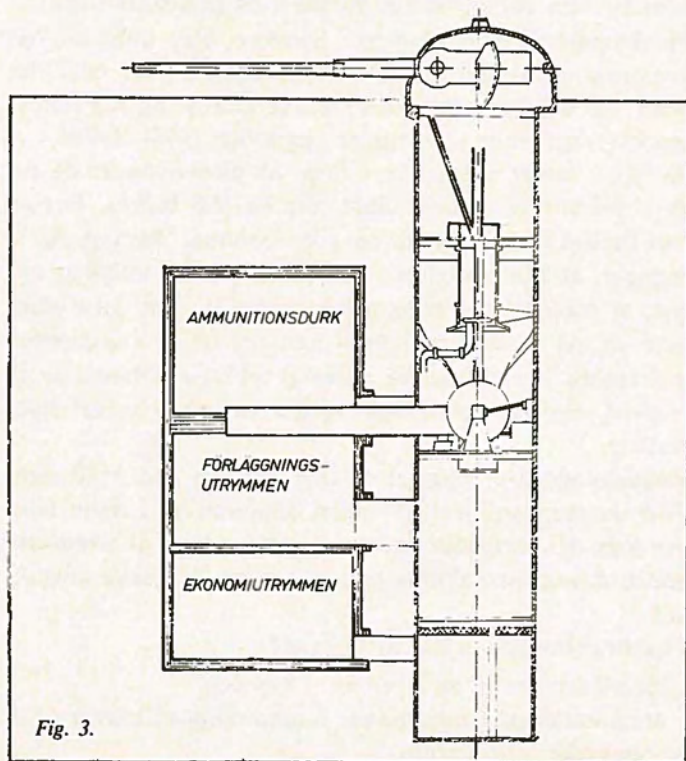

Fig. 3.

kærnevåbendetonationer (EMP = Electro—Magnetic Pulse) kom tilsyneladende som en overraskelse for forskerne hos stormagterne. Der kom først gang i undersøgelse af fænomenet, da en satellit var blevet beskadiget i forbindelse med en kärnevåbendetonation i den øvre atmosfære. I midten af 1960-erne kunne man konstatere, at selv en 100 m tyk klippeformation gav en meget beskeden dæmpning, men en pladekonstruktion på få mm's tykkelse gav god beskyttelse, alt forudsat at man tog de fornødne hensyn ved konstruktion af nødvendige åbninger og gennemføringer.

Forskningsresultater af denne karakter blev udnyttet ved konstruktion af 120 mm pjecen. I vinteren 1971 blev der skrevet kontrakt mellem den svenske marine og AB Bofors om leverance af en serie pjecer i perioden 1975—1979.

På fig. 3 ses et skematisk billede af pjecesystemet og på fig. 4 ses to pjecer under montering hos AB Bofors. Der er kun frigivet få oplysninger om pjecesystemet. Men af fig. 4 fremgår, at kanonrøret er væskekølet. Da det tillige er oplyst, at pjecen lades efter pendulsystemet, kan dette indikere en høj kadence. Af fig 4 kan det tillige konstateres, at kupolen har en ganske anseelig tykkelse. Blandt de få frigivne tekniske oplysninger er der en enkelt meget interessant.

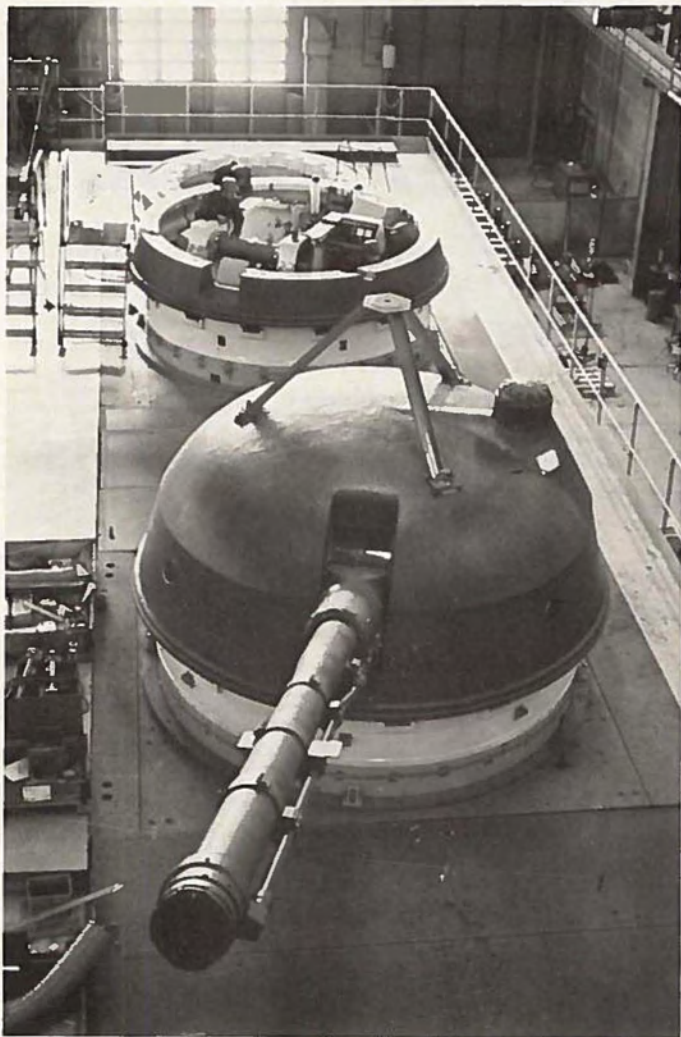
Patronlængden er opgivet til ikke mindre end 1520 mm. Ved sammenligning med anden ammunition i dette kaliber kan det formodes, at ammunitionen er af avanceret konstruktion, en rækning på over 25 km kan ikke udelukkes.

Pjecebesætningen består af 11 mand:

1 Pjecekommandør og 2 rettere i kupolen.

1 ammunitionsbefalingsmand, 6 ammunitionslangere og 1 pjecetekniker i underrum.

Fig. 4.

I betragtning af, at det pjecemateriel Søværnet har som kystartilleri er:

- konstrueret som skibsartilleri i 1920-erne
- installeret i skibe i 1930-erne
- brugt i krig i 1940-erne
- opstillet som dansk kystartilleri i 1950-erne
kan dette materiel ikke siges at være tidssvarende, højst vel gennemprøvet.

Den svenske udvikling af ERSTA synes således at være interessant — også udfra andre synspunkter end det rent artillerifaglige.

Kilder:

*Kungliga Krigsvetenskaps Akademiens
Handlinger och Tidskrift.*

Tidskrift för Kustartilleriet.

AB Bofors, Tornautomatpjäsen ERSTA.

EN VURDERING AF DE STRATEGISKE OG SIKKERHEDSPOLITISKE PERSPEKTIVER FOR POLAROMRÅDET, HERUNDER GRØNLAND OG FÆRØERNE

Af orlogskaptajn H. C. Bach

Orlogskaptajn H.C. Bach er født den 14. maj 1936 og mødte ved Søværnet i 1955. Efter gennemgang af Søværnets Officersskole, udnævntes han til søløjtnant af 2. grad i 1958 for derefter at forrette tjeneste i henholdsvis minelægger- og fregateskadren. Uddannelse til Navigations- og Kampinformationsofficerer fandt sted ved Søværnets og Royal Navy's kampinformationskoler i 1960 og 1962.

Efter specialuddannelse fulgte sejlende tjeneste ved fregateskadren herunder bl.a. fiskeriinspektionstjeneste ved Færøerne — sluttende med tjeneste som skibschef i bevogtningsfartøjer fra 1964 til 1965.

Som kaptajnløjtnant blev hans første tjeneste i land, at være næstkommanderende ved Søværnets Kampinformationsskole i perioden 1965 til 1970, afbrudt af et togt som næstkommanderende i inspektionsskibet HVIDBJØRNEN.

Før udnævnelsen til orlogskaptajn i 1968 var han formand for Søelieutenant-selskabet fra 1966 til 1968.

I 1970 fulgte sejlende tjeneste som stabsoperationsofficer for »Commander Standing Naval Force Atlantic (CSNF)«.

Siden gennemgang af Royal Navy's stabsskole, Greenwich, i 1972 har orlogskaptajnen forrettet tjeneste ved Forsvarsstabens Langtidsplanlægningsgruppe i Forsvarskommandoen, hvor han bl.a. har beskæftiget sig med studier af de strategiske og sikkerhedspolitiske perspektiver for Grønland og Færøerne, og forsvarrets opgaver i relation til samme områder.

DEN HISTORISKE UDVIKLING

Et områdes strategiske og sikkerhedspolitiske betydning er ikke uforanderlig, men til enhver tid en funktion af de interesser af militær, økonomisk, handelspolitisk og anden art, som omverdenen ønsker at gøre gældende i området. En væsentlig indflydelse derpå udøves af den teknologiske udvikling og de behov og muligheder, denne skaber.

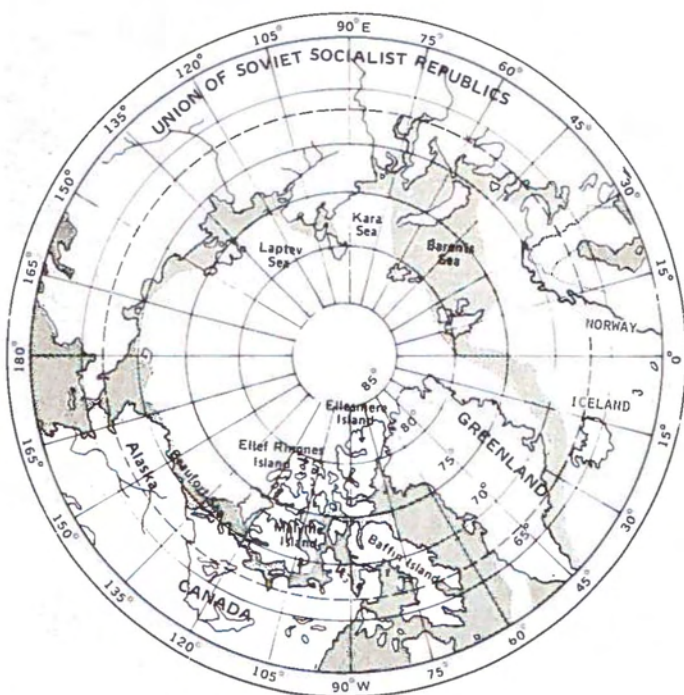

Fig. 1
Polarområdet.

For så vidt angår strategiske vurderinger af Polarområdet, har disse i hovedsagen hidtil været baseret på snævre militærstrategiske kriterier. Polarområdets strategiske og sikkerhedspolitiske betydning har siden 2. Verdenskrig været en funktion alene af en række militære spændingsfelter, som har ligget til grund for de sikkerhedspolitiske aftaler, der er indgået om et forsvar af området — f.eks. de to-sidede amerikansk-canadiske forsvarsaftaler gældende for forsvaret af det nordamerikanske kontinent, de to-sidede forsvarsaftaler mellem Danmark og USA for forsvaret af Grønland samt den multinationale forsvarsaftale for det nordatlantiske område, NATO.

Den militærstrategiske betydning af området — udover at udgøre den korteste vej mellem de to supermagter — har indtil i dag ligget i de muligheder området udgjorde for USA og Sovjetunionen, hvor nøgleområderne — i forholdet mellem Øst og Vest — har været de områder, hvorfra man militært kunne beherske de nordatlantiske gennemsejlingsfarvande og hvorfra man havde mulighed for kontrol med modpartens fly-, overflade- og ubådsoperationer.

Ovennævnte forhold medførte en kraftig oprustning og udbygning af luftstøttepunkter langs med kystlinien i den sovjetiske polarsektor, i kystområderne i Alaska og i den arktiske del af Canada, samt til oprettelse af varslingsanlæg og flyvebaser i den nordlige del af Grønland. Med en strategisk balance hvilende på ballistiske, interkontinentale raketter har polarområdet bibeholdt sin betydning for strategisk varslings, hvorimod områdets betydning som baseområde for jagerfly er mindsket.

Grønlands strategiske betydning i dette mønster udspringer i første række af det forhold, at Grønland ligger på midten af den korteste vej — storcirklen — mellem de vig-

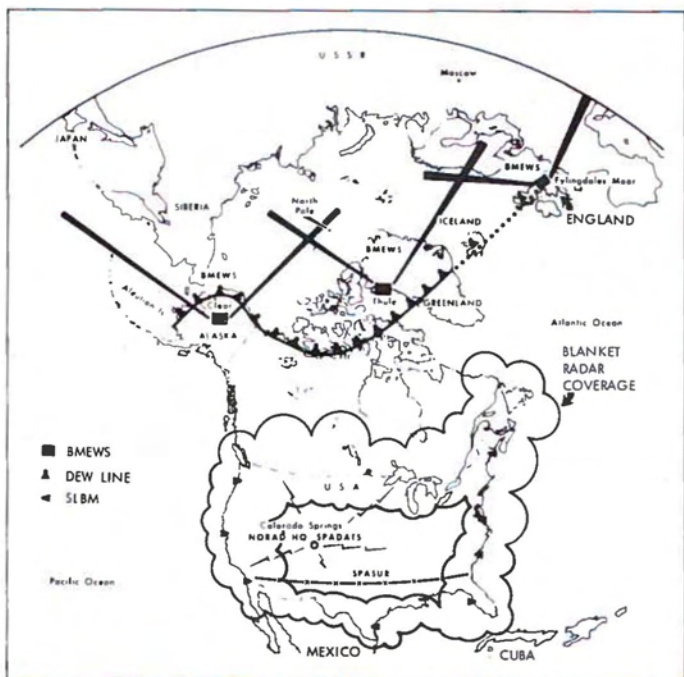

Fig. 2

Kilde: General Lucius D. Clay, Jr.: *North American Air Defence Command, NATO Fifteen Nations, APR/MAY 1974.*

tigste områder militært set i Sovjetunionen og i USA. Et angreb med de nuværende landbaserede strategiske missiler og fly fra den ene supermagt mod den anden vil derfor mest hensigtsmæssigt kunne sættes ind over polarområdet, hvilket igen var baggrunden for den klare amerikanske interesse i at oprette anlæg til varsling af strategiske angreb

på fremskudte positioner i polarområder, herunder i Grønland.

I tilfælde af en storkonflikt vil det nordatlantiske område og i et vist omfang kystområderne, der ligger i Polhavet ud til Nordatlanten, kunne tjene som baseområde for maritime enheder og fly, til understøttelse henholdsvis bekæmpelse af konvojtransporten mellem det nordamerikanske kontinent og Europa. Endelig giver rådigheden over specielt det grønlandske område mulighed for at erhverve sig meteorologiske oplysninger af værdi for vejrforudsigelser for hele Nordatlanten.

For *Færøernes* vedkommende har den strategiske betydning været knyttet til NATO's militære interesser i at bevare kontrollen med det nordatlantiske område.

Til de rene militærstrategiske interesser, der i de første 15—20 år efter verdenskrigen prægede det arktiske område, skal nu yderligere lægges områdets voksende betydning som potentiel leverandør af energi, mineraler og levnedsmidler hentet fra såvel potentielle forekomster på land som fra områdets have.

I et historisk perspektiv har menneskets og staters interesser for havet primært været knyttet til deres mulige udnyttelse som transportvej og som leverandør af fødemidler (fisk). De eventuelle mineralske rigdomme på havbunden — og her navnlig i de gølle hidtil uudnyttede polområder — er først kommet inden for rækkevidde med de seneste års avancerede teknologiske udvikling. Da disse områder — herunder bl.a. det arktiske Polhav med tilstødende randhave — forventes at indeholde en række råstoffer af vital betydning for den industrialiserede verden og muligvis

i mængder, der langt overskrider de kendte reserver på landjorden, har adskillige multinationale selskaber allerede i dag foretaget store investeringer i forskning og teknik til udnyttelse af havets potentielle rigdomme.

De folkeretlige spørgsmål, der knytter sig til den internationale retsorden på havet for disse områder, gøres derfor i dag til genstand for stor opmærksomhed fra alle nationer, der har territorier eller interesser i polarområdet. For disse nationer er det naturligt begrundet i ønsket om at kunne definere egne havområder, beføjelser og forpligtelser, for dermed at sikre sig en styrende indflydelse på den fremtidige mulige udvikling.

Med til at tegne et fuldstændigt billede af polarområdet hører også den igangsatte ændring af de arktiske jæger- og fangstsamfund, bl.a. omfattende opbygningen af moderne industri- og bysamfund. En udvikling, der vel har været anset for umulig indtil efterkrigstidens koncentrerede økonomiske og tekniske indsats viste det modsatte. Denne ændring af samfundsstrukturen — der også gælder for Grønland — vil i fremtiden formentlig stille store krav til de lovgivende og administrerende organer i de enkelte polarstater.

Ovennævnte udvikling skal sammenholdes med den vågnende forståelse for de økologiske systemers sårbarhed over for den teknologi, der muliggør en intensiveret udnyttelse af områdets ressourcer; en sårbarhed, der er særlig udtalt i det arktiske område.

Til den voksende geopolitiske og samfundsmæssige betydning, der følger af områdets rigdomme, skal yderligere lægges stormagternes usvækkede strategiske og sikkerhedspolitiske interesser for polarområdet; interesser som formentlig vil forstærkes med den våbenteknologiske udvik-

ling, der bevirker, at polarområdet kan komme til at indtage en mere og mere central position i det globale sikkerhedspolitiske mønster.

ØKONOMISKE OG HANDELSPOLITISKE PERSPEKTIVER

I et økonomisk og handelspolitisk perspektiv må det antages at blive et væsentligt spørgsmål, hvorledes en udnyttelse af områdets ressourcer bedst indordnes i et for alle involverede stater og interesser akseptabelt mønster samt, hvorledes man i fremtiden vil kunne kontrollere og inspicere egne nationale områder af meget betydelig udstrækning og herunder håndhæve og eventuelt forsvare egne legitime interesser under eventuelle kriser og i tilfælde af væbnet storkonflikt.

For *Sovjetunionens* vedkommende må imødeses en intensivering af bestræbelserne på at udnytte egne »off-shore« ressourcer inden for polarregionen. Sovjetunionen formodes at være det land i verden, der har de største olie- og gasreserver. Sovjetiske forskere angiver således, at ca. 50 % af verdens oliereserver findes i polarområdet nord for den 60. breddegrad — omend dette mere må karakteriseres som antagelser end som beregninger. Det er i dag endnu ikke lykkedes for Sovjetunionen at udnytte disse ressourcer i større målestok, hvilket bl.a. må tilskrives de meget store tekniske og specielt transportmæssige problemer, der er forbundet med udlægning af pipelines i de udstrakte permafrostområder i Sibiriens tundra samt sejlads i de isfyldte farvande i Polhavet.

Fra omkring 1980 forventes udnyttelsen af den sovjetiske del af Polhavets — herunder Barentshavets og Karahavets — ressourcer iværksat. Ønsket om at kunne eksportere

»off-shore«—know-how til 3. lande må forventes at ville have en åccelererende indflydelse på denne udvikling.

Ligesom for de øvrige polarstater udgør polarregionen for USA et voksende betydningsfuldt ressourceområde. For Alaskas vedkommende har det hovedsageligt været oliefundene i Prudhoe Bay ved nordkysten, der i de senere år har ændret udviklingen af områdets økonomiske struktur. Alaska er nok den stat i det arktiske område, der er kommet længst i en økonomisk udvikling på grund af de konstaterede olie- og naturgasfund med heraf følgende store samfundsændringer og mange miljøproblemer.

De fremtidige muligheder for at besejle Polhavet og de isfyldte canadiske farvande samt den voksende økonomiske udnyttelse af ressourcerne i de arktiske områder af Canada, må tilsvarende vurderes at ville skabe en voksende *canadisk* interesse for det fremtidige mulige aktivitetsniveau i polarregionen, herunder bl.a. til udviklingen i og omkring Grønland.

Den accelererende udvikling i det nordlige Canada med hensyn til en fremtidig udnyttelse af områdernes potentielle muligheder — ikke mindst hvad angår olie og naturgas — kan let blive af betydning for miljøets og den lokale befolknings mulige udvikling i de kommende årtier. Der er derfor i Canada en klar fornemmelse af behovet for at fastlægge og følge en aktiv national politik for udviklingen vedrørende miljøet, økonomien og eksport af ressourcerne fra disse områder.

Ved unilateral canadisk lovgivning har nationen således krævet ret til regulering og kontrol med *al* aktivitet i et område fra kystlinien ud til 100 sømil fra denne. Inden for dette område er fastsat regler for anvendte skibes kon-

struktion, navigationsudstyr, kommunikation m.v. Uanset at denne lovgivning på flere områder bryder med folkeretslige regler, har Canada som den første nation i polarområdet følt en sådan lovgivning nødvendig. Der foreligger nemlig endnu ikke internationale regulerings- og kontrolaftaler med henblik på at sikre området — specielt de arktiske farvande, hvor eventuelle uheld på grund af de eksisterende marginale betingelser kan få endog omfattende og langvarige konsekvenser.

En forventet udnyttelse af de norske ressourcer på kontinentalsokkelområderne nord for 62° nordlig bredde, herunder i Barentshavet og omkring øgruppen Svalbard, antages på længere sigt at ville føre til en fordobling af Norges olie- og naturgasproduktion — fra omkring 90 mio. tons pr. år i begyndelsen af 80-erne.

For så vidt angår Barentshavet skal specielt understreges risikoen for, at udviklingen omkring en økonomisk udnyttelse af dette områdes ressourcer er sammenfaldende med en våbenteknologisk udvikling, der muliggør en militær udnyttelse af området i hidtil ukendt omfang. Hertil skal lægges de internationale havretsproblemer, der som bekendt endnu ikke er løst hverken for dette eller andre områder samt endelig Svalbardsaftalernes manglende fastlæggelse af regler for en udnyttelse af denne øgruppes kontinentalsokkelområder. Problemstillingen vanskeliggøres yderligere af tendenserne til at lade fiskerizonerne følge de »økonomiske zoner«, hvilket kan få konsekvenser for en række europæiske lande, herunder bl.a. Storbritanien, Frankrig, Vesttyskland og Polen, der — udover Sovjetunionen og Norge — hidtil har udnyttet fiskeforekomsterne i dette farvand.

Tendenserne, der kan drages af de allerede afholdte for-

handlingerne på FN's havretskonference, viser, at en samlet løsning formentlig vil omfatte en godkendelse af konceptet om »økonomiske zoner« samtidig med en fastlæggelse af en maksimalgrænse for territorialfarvande til 12 sømil og i forbindelse hermed en almindelig akcepteret ordning for gennemfarten af internationale stræder. Uanset de hidtidige mødesamlinger ikke har givet konkrete resultater, må det antages, at ovennævnte forslag til regler for territorialfarvande, økonomiske zoner m.v. givet vil afspejle sig i fremtidige havretskonventioner.

Sammenfattende om fiskerispørgsmålet er det næppe forkert at konkludere, at etableringen af økonomiske zoner med hertil knyttede fiskerizoner på op til 200 sømils bredde vil være af stor værdi for mange — måske flertallet — af udviklingslandene og adskillige industrilande — herunder bl.a. Norge og Island. For Danmarks vedkommende vil den positive værdi være knyttet til, at der vil kunne oprettes brede fiskerizoner omkring Grønland og Færøerne.

Såfremt det ikke lykkes at etablere en international akcepteret retsorden på havet og i forbindelse hermed bl.a. at regulere det internationale fiskeri i Nordatlanten, må man forudse en udvikling, hvor de involverede nationer ensidigt iværksætter foranstaltninger til at realisere egne mål med heraf følgende risici for dels konflikter af »torskekrigstypen«. dels handelspolitiske og andre sanktioner på tværs af de hidtidige militæralliancer.

Uanset resultatet af forhandlingerne, kan allerede gældende konventioner anvendes som et legalt grundlag for unilaterale aktioner, hvor en behændig udnyttelse heraf vil kunne give pågældende stater store nationale vindinger.

Rådigheden over de fornødne maritime magtmidler og — især — viljen til at anvende dem, er naturligvis af afgøren-

de betydning for omverdenens accept af sådanne mulige, ensidige handlinger.

Udover at muliggøre en udnyttelse af havets og havbundens rigdomme i et hidtil ukendt omfang, vil den teknologiske udvikling formentlig kunne revolutionere det kommercielle besejlingsmønster for trafikken mellem Europa og Asien. Medfører udviklingen bl.a. anvendelsen af oceangående, kommercielle undervandsfartøjer, vil en udnyttelse af hidtil utraditionelle sejlruiter kunne ændre de enkelte oceaners strategiske betydning, hvor den største ændring formentlig netop vil indtræffe i relation til Polhavet. Den mulige udnyttelse af *Grønlands* potentielle ressourcer antages at øge dette områdes strategiske, økonomiske og handelspolitiske betydning i højere grad end hidtil forudsat. Uanset at de grønlandske kromforekomster må bedømmes til at være relativt små i relation til verdens samlede reserver, er de NATO-alliancens største. Tilsvarende bedømmes de øvrige ressourcer — bl.a. olie, naturgas, uran og molybdæn — at kunne blive af strategisk betydning ved, at disse forekomster — såfremt en produktion igangsættes — vil bidrage til at mindske Europas afhængighed af import fra 3. lande.

Problemkomplekset omkring forureningsbekæmpelse i polarområderne, herunder i og omkring Grønland, skønnes at indeholde såvel tekniske som politiske og handelspolitiske aspekter. Teknisk set må der — for at kunne styre udviklingen — stilles krav om, at man fra de enkelte polarnationers side accepterer en gensidig åbenhed vedrørende udvekslinger af tekniske, videnskabelige »landvindinger« m.v., således at resultatet af al international forskning kan sættes ind mod det overordnede mål — at undgå

en ukontrolleret og uacceptabel forurening af polarområdet.

Tilsvarende skønnes problemstillingen at indeholde politiske konsekvenser ved, at de ovennævnte krav til åbenhed nødvendiggør et samarbejde på tværs af ideologiske og militære grupperinger, hvor problemstillingen ikke alene knytter sig til et øst-vestligt samarbejde, men også fordrer en generel international forståelse mellem nord og syd; hvor de endnu uudviklede lande må forstå miljøproblemernes globale karakter, således at et ellers stærkt nationalt ønske om — på kort sigt — at ekspandere økonomisk og industrielt, vil kunne indpasses i en samlet international plan for miljøets beskyttelse.

Sammenfattende må det om den teknologiske, økonomiske og handelspolitiske udvikling konkluderes, at denne indebærer ricici, der nemt vil kunne medføre at også væsentlige danske interesser berøres.

STRATEGISKE PERSPEKTIVER

Nye strategiske faktorer under en eventuel storkonflikt.

Risikoen for, at netop polarregionen tages i anvendelse som krigsskueplads må vurderes som relativt stor, bl.a. fordi operationer i dette område kan afgrænses fra de europæiske, amerikanske og sovjetiske befolkningscentre.

Under en eventuel storkonflikt vil en bevarelse af et vestligt søherredømme i det nordlige Atlanterhav og hermed af kontrollen med alliancens baser i Grønland, på Island og på Færøerne, fortsat være af afgørende betydning for USA's muligheder for at bidrage til Europas forsvar.

Sovjetunionens voksende maritime styrke, se figur 3, herunder den voksende ubådsflåde samt de langrækkende, maritime flyvestyrker, må antages allerede for nærværende

at udgøre en alvorlig trussel mod NATO's bestræbelser på at bevare fuld kontrol med de vitale maritime forbindelseslinier over Atlanterhavet.

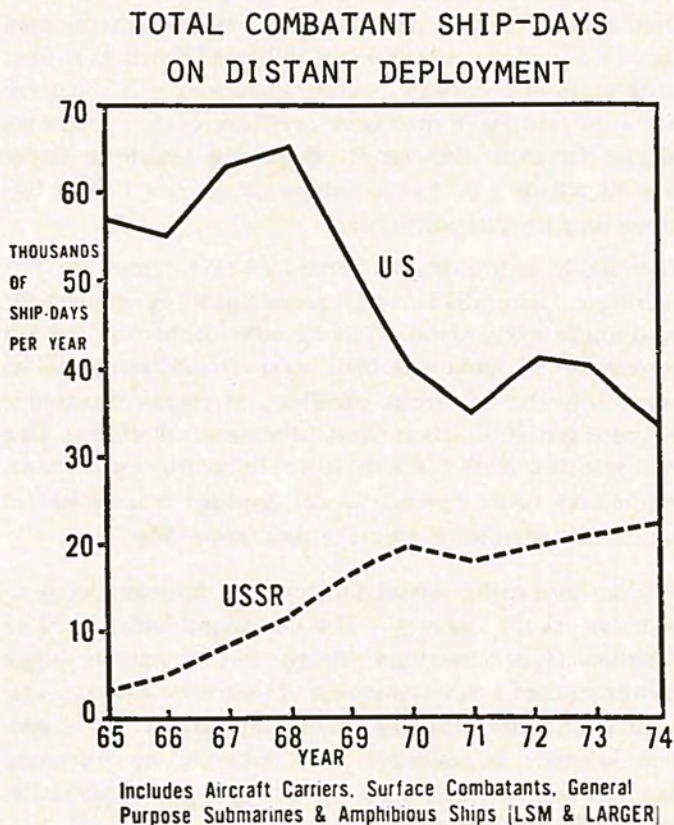

Fig. 3

Kilde: New elements on the Naval Environment of the North Atlantic, by Admiral John K. Belling, USN (Retd.).

Til en samlet vurdering af nye strategiske faktorer hører, som nævnt, endvidere de muligheder og perspektiver, den teknologiske udvikling tegner. Hvor tidligere meget store dele af polarregionen var nærmest ubesejlelig på grund af isforholdene, har anvendelsen af atomreaktorer som fremdrivningsmiddel gjort det muligt at besejle Polhavet med ubåde i et omfang som ikke set tidligere. Hertil skal føjes udviklingen af sovjetiske atomisbrydere som — på længere sigt — formentlig vil muliggøre overfladesejlad i Polhavets isfyldte farvande året rundt. Øges den sovjetiske flådes evne til sejlad i is, kan amphibieoperationer i disse farvande ikke længere udelukkes.

Vedrørende anti-ubådskrigsførelse (ASW), anses de forbedringer, som ubåden har gennemgået og gennemgår hvad angår dykkerdybde, fart og udholdenhed og specielt anvendelse af atomreaktoren som fremdrivningsmiddel samt indførelse af »cruise missiles«, at overgå tilsvarende forbedringer af »Surface Anti-Submarine Warfare«. Den mest effektive ASW-plattform bliver formentlig også ubåde, som måske bedst anvendes i det nordlige Atlanterhav til forsvar af bestemte, afgrænsede passageområder.

Det kan formentlig fortsat forventes, at Sovjetunionens ubåde vil skulle passere »The Greenland-Iceland-United Kingdom Gap«, ihvertfald sålænge SS-N-6 missiler udgør grundstammen i Sovjetunionens »Deterrence Forces«. Det er bl.a. på dette grundlag, man skal vurdere Sovjetunionens intensive bestræbelser på at erhverve sig oversøiske baser og den fortsatte vægt på udbygningen af ubådsflåden af DELTA-klassen.

Ved vurderingen af fremtidens ASW må endelig ikke overses de nye momenter, der kan opstå som følge af behov for

forsvar af kyststaternes stationære installationer til udvin-
ding og udnyttelse af havbundens ressourcer.

Generelt vurderes følgende strategiske faktorer fra 2. Ver-
denskrig at forblive gældende:

- *Grønlands, Færøernes, Islands og Azorernes* strategiske betydning for kontrollen med og beskyttelsen af NATO's kommunikationslinier i det nordlige og centrale Atlanterhav.
- *De nordnorske basers og farvandes* værdi for det samlede forsvar af det nordatlantiske område.

Grønlands nuværende placering i det militærstrategiske mønster er et produkt af dels den storpolitiske udvikling, dels den militærteknologiske udvikling — i første række de strategiske varslings- og våbensystemer. Da en udnyttelse af Polhavets dybder på længere sigt kan revolutionere det kommercielle besejlingsmønster for trafikken mellem Europa og Asien, kan polarområdets — herunder *Grønlands* — strategiske betydning blive væsentlig øget i de kommende årtier. Også den teknologiske udvikling, der muliggør en udvinding og udnyttelse af havets og havbundens ressourcer, indebærer tilføjelse af en ny dimension til de grønlandske farvandes strategiske betydning.

Det må antages, at den strategiske betydning af selve Polhavet med tilstødende randhave vil øges — dels forårsaget af den allerede erkendte forskydning af de sovjetiske flådestyrker mod nord, dels som en følge af de fremtidige muligheder for en besejling af de isdækkede havområder inden for regionen. Polhavet *kan* blive regionens vigtigste område, hvortil fremtidige militærstrategiske interesser vil knyttes i ønsket om ikke blot at kontrollere luftrummet derover, men tilsvarende havet under isen.

Med sin centrale beliggenhed ved udfaldsvejene fra Polhavet til det nordlige Atlanterhav, se fig. 4, vil Grønland således få en voksende militærstrategisk betydning.

Udover en i fredstid øget aktivitet i relation til en fremtidig mulig udvinding og udnyttelse af Grønlands potentielle råstof- og energiforekomster, må en øget optræden af militære enheder i de grønlandske farvande derfor anses for sandsynlig.

Fig. 4
Polarområdet med Grønland i centrum.

Forstærkningen af den sovjetiske nordflåde er bl.a. et sømilitært udtryk for en stigende interesse for de nordlige farvande, og en sovjetisk koncept om et fremskudt forsvar i området kan vanskeligt undgå at påvirke betydningen af de grønlandske farvande. Polhavets ismasser og isen i de grønlandske farvande frembyder en naturlig beskyttelse, som må forventes udnyttet af såvel USA's som Sovjetunionens ubådsflåder i tilfælde af en stor konflikt.

Den militærstrategiske situation understreger Østgrønlands betydning, som den ene af fronterne mellem to interesse-sfærer (øst-vest), der går mellem Grønland i Vest og Europa i Øst. Uanset at isen i store perioder af året kan forhindre konventionel sejlads langs dette »faste« punkt, vil kontrol over eller besiddelse af dette område være betydningsfuld under en eventuel storkonflikt mellem supermagterne. Som et led i krigsforebyggelsen kan der derfor opstå behov for overvågning, observation, meldetjeneste og — så langt ressourcerne rækker — om afvisning af krænkelser i dette område.

Det grønlandske landområdes militærstrategiske betydning i relation til den strategiske varsling må antages på længere sigt at være faldende, idet det dog ikke med sikkerhed kan konstateres, hvornår de etablerede BMEWS-anlæg (Ballistic Missile Early Warning System) og DEW-line (Distant Early Warning) stationer kan undværes inden for det samlede nordamerikanske varslingsystem.

En eventuel amerikansk (NATO)-tilbagetrækning fra Island vil ikke kunne undgå at påvirke USA's interesse for baserettigheder i Grønland, fordi et alliancefrit Island uundgåeligt vil øge Grønlands strategiske betydning. Specielt vil en eventuel placering af sovjetiske baser på Island

betyde en *total* ændring af den strategiske balance inden for det nordatlantiske område.

Vedrørende *Færøerne* udgør denne øgruppe et vigtigt baseområde for luftvarsling og støttepunkt for maritime operationer i det nordlige Atlanterhav.

Den voksende sovjetiske flådeaktivitet i det nordlige Atlanterhav, som i de senere år er ført yderligere mod syd og vest, må antages at øge Færøernes sømilitære betydning som baseområde for overvågningen af de sovjetiske sø- og luftmilitære operationer i det nordøstlige Atlanterhav. Med sin beliggenhed må det antages, at Færøerne også på længere sigt vil udgøre en vigtig platform for dele af NATO's forsvar og for kontrollen med skibsfarten mellem det nordamerikanske kontinent og Europa.

Ligesom for Grønlands vedkommende kan en eventuel fremtidig mulig udvinding og udnyttelse af den færøske kontinentalsokkels potentielle rigdomme ikke undgå at få indflydelse på øernes fremtidige strategiske betydning.

MULIGE KONFLIKTÅRSAGER OG -CENTRE UNDER SPÆNDINGSFORHOLD OG I RELATION TIL EN UDVINDING OG UDNYTTELSE AF HAVETS OG HAVBUNDENS RESSOURCER

Risikoen for regionale, begrænsede konflikter til søs vurderes generelt at være voksende. I denne forbindelse kan sænkning af en potentiel modstanders ubåde tænkes anvendt til en demonstration af magt eller blot til imødegåelse af indsamling af efterretningsmateriale fra strategisk betydningsfulde områder og farvande. Derudover kan ubåde — og ligeledes overfladefartøjer — tænkes anvendt af stormagternes til »åbenlys« demonstration af de (mindre) kyst-

stater afmagt over for de meget omfattende opgaver, der er forbundet med kontrol af fremtidige territorialfarvande og de økonomiske zoners udnyttelse.

Som man allerede har oplevet, kan indførelse af økonomiske zoner på op til 200 sømil af kysten give anledning til konflikter mellem nationer og interessegrupper og derfor stille pågældende kyststater overfor endog anseelige suverænitet- og politimæssige overvågnings- og kontrolopgaver.

Sårbarheden af installationer på havbunden antages at være så stor, at sådanne formentlig må ophøre med at fungere under væbnede konflikter i pågældende områder. Hertil kommer risikoen for i fredstid at få sådanne installationer påsejlet eller saboteret af politiske ekstremister.

Af andre uløste — og dermed konfliktladede — problemer kan generelt anføres:

- »*Deep Ocean Mining*« (Fordeling og adgang til udnyttelse).
- *Etablering af kontinentalsokkelområder* (økonomiske zoner) omkring fritliggende, mindre øer. (F.eks. øen Rockall mellem Færøerne og Skotland).
- Kyststatens ønsker om *gennemførelse af forureningsbestemmelser*, der i videste forstand kan føre til en begrænsning af den traditionelle frie sejlads- og overflyvningsret af områder, der ligger uden for gældende territorialfarvande.
- *Fastlæggelse af en »ydre« grænse* for egne kontinentalsokkelområder efter gældende konventioner.

I relation til polarområdet kan nævnes, at de fremtidige — og for visse nationer allerede fremsatte og gennemførte — krav om eneretten til at udnytte havets levende ressourcer

(fiskebestanden) i egne kystfarvande op til 200 sømil af kysten, kan skabe konflikter i/om:

Barentshavet, hvor Norge og Sovjetunionen er direkte involveret, med Storbritanien, Frankrig, Vesttyskland og Polen som »outsiders«.

Farvandene omkring Island, hvor en ensidig indførelse af 200-sømil fiskerizone allerede har fundet sted og hvor specielt britiske og vesttyske interesser er påvirket.

Det nordvestatlantiske område, hvor et begyndende indenrigspolitisk pres i USA og Canada om udvidelse af deres nationale fiskeriterritorium, vil involvere specielt spanske, portugisiske, sovjetiske og danske (grønlandske) interesser.

Farvandene omkring Grønland, hvor en række nationer — herunder bl.a. Vesttyskland, Norge, Spanien, Polen, Portugal og i stigende grad Sovjetunionen — vil være berørt af danske (grønlandske) ønsker om en udvidelse af den nationale fiskerigrænse.

KONKLUSION

Polarområdet, der ligger geografisk i centrum af den nordlige halvkugles industrisamfund, må antages på længere sigt at blive en betydelig faktor i såvel global økonomisk som militærstrategisk henseende som en følge af den teknologiske udvikling, der må påregnes at muliggøre en udnyttelse af områdets potentielle ressourcer.

USA's interesser vurderes fortsat at være af varslingsmæssig karakter samt i stigende grad at være knyttet til de nye deployeringsmuligheder for den amerikanske flåde, der er en følge af indførelsen af atomdrevne ubåde. For USA må polarområdet — med en fortsat udbygning af ubådsvåbnet — udgøre et stadig mere betydningsfuldt operationsområ-

de, hvorfra USA direkte kan true sin potentielle modstander. Ligesom for de øvrige polarstater udgør polarområdet i dag for USA et vigtigt ressourceområde, hvor de store fund i Alaska har forøget de amerikanske oliereserver i en ikke uvæsentlig grad.

De fremtidige muligheder for at besejle Polhavet og de isfyldte canadiske farvande samt den voksende økonomiske udnyttelse af ressourcerne i de arktiske dele af *Canada* har i de senere år tilføjet nye strategiske aspekter til canadisk forsvarspolitik og skabt en voksende canadisk interesse for forsvar af nationens egne strategiske interesser i polarområdet og af de økonomisk betydningsfulde nordvestlige territorier og dermed indirekte for forsvaret af NATO's nordlige flanke.

Sovjetunionen besidder så store potentielle mineral- og energirigdomme i den nordlige del af Sibirien, at al overordnet sovjetisk strategi må forventes at ville blive præget heraf. Yderligere er det væsentligt at konstatere, at den længste del af sovjetisk kyststrækning hører til dette område — et område, der ved en betydelig indsats er gjort besejlelig, og som er med til at knytte det sovjetiske flodtransportsystem sammen. Endelig er den sovjetiske del af polarområdet den del af nationen, som inden for den nuværende magtkonstellation ligger den potentielle modstander nærmest, og hvorfra den sovjetiske flåde har adgang til såvel sine interesseområder i Atlanterhavet som i Stillehavet. Det er således naturligt, at man ser og formentlig også fremover vil se en betydelig del af den sovjetiske militære indsats koncentreret netop i dette område.

For *Norges* vedkommende er udviklingen i polarområdet og specielt strædeproblematikken i Barentshavet af afgø-

rende strategisk betydning. De nordnorske fjorde og havne er af væsentlig maritim strategisk interesse for begge de store magtkonstellationer. Fra vestlig side udgør det nordlige Atlanterhav med bl.a. Norges besiddelser hele grundlaget for en gunstig udgangsposition for etablering af en effektiv blokade af udgangesvejene for den nordlige sovjetiske flåde til Atlanterhavet.

For *Sveriges* vedkommende skal bemærkes, at selv om landet ikke har en egentlig kystlinie ud til polarområdet og dermed ikke har direkte indflydelse på magtbalancen i dette område, findes *Sveriges* største malmlejer nord for polarkredsen, beliggende på den direkte linie mellem Sovjetunionen og Nordnorge. Oprustningen i Kolahalvø-området har naturligvis tiltrukket sig stor svensk opmærksomhed, som det fremgår af nyere svensk militær litteratur.

Uanset allianceforholdene må det antages, at *Grønlands* base- og kystområder i tilfælde af en storkonflikt vil være af meget væsentlig betydning for kontrollen med »The Greenland-Iceland-United Kingdom Gap«. I den samlede vurdering af *Grønlands* strategiske betydning og af dansk forsvarsmæssig indsats under en global konflikt, der berører dele eller hele det grønlandske område, må endelig ikke overses, at forsvaret af disse områder er snævert knyttet til forsvaret af det nordamerikanske kontinent og det nordatlantiske område. *Grønlands* udstrækning og placering udelukker gennemførelse af et rent nationalt forsvar.

Det må derfor fortsat være i såvel amerikansk som dansk (europæisk) interesse, at der er klare og tidssvarende retningslinier for og aftaler om USA's bidrag til forsvaret af *Grønland*.

Sammenfattende må det konkluderes:

- At udviklingen viser tendenser til en voksende militærstrategisk og sikkerhedspolitisk ustabilitet med risiko for konflikter i det nordatlantiske område og i polarregionen, såvel mellem supermagterne og alliancerne som mellem NATO-partnerne.
- At der er et voksende behov for såvel internationale aftaler med henblik på regulering og mindskning af disse konfliktrisici som for et multinationalt samarbejde ved løsning af de øgede kyststatsopgaver.
- At udviklingen må forventes at øge behovet for tilvejebringelse af de fornødne midler til overvågning, kontrol og suverænitetsbevarelse i fred og under spændingsperioder og dermed stille voksende krav til nationens maritime styrker.

Sikkerhedspolitisk vil det formentlig være spørgsmålet, om den påbegyndte økonomiske og handelsmæssige udnyttelse af polarområdets ressourcer vil undergrave præmisserne for det hidtidige sikkerhedspolitiske mønster, der har været gældende for polarområdet. Det er formentlig et spørgsmål, om der er sat en udvikling i gang, som i værste fald kan ændre betingelserne for en fredelig sameksistens i området og dermed indirekte røkke ved den i dag »akcepterede« verdensbalance. I bedste fald om udviklingen vil føre til et langt snævrere samarbejde mellem Øst og Vest end hidtil — omkring en fælles interesse i at udnytte de erkendte — og for verdenssamfundet uundværlige — råstof- og energireserver i polarområdet.

Målet for dansk sikkerhedspolitik i relation til Grønland og Færøerne må fortsat være at tilstræbe en fredelig sameksistens i området samtidig med, at lov og orden

søges opretholdt ved at skabe respekt om national suverænitet samt at sikre forsvaret af Grønland og Færøerne inden for rammerne af NATO.

Det må være i alle polarstaters — USA's, Sovjetunionens, Norges, Islands og Danmarks — interesse, at den nuværende balance i polarområdet ikke forrykkes, og at man på længere sigt opnår enighed om en koordineret, fredelig og i miljø- og socialmæssig henseende balanceret udvikling i polarområdet, herunder at eventuelle nye søveje og luft-ruter vil kunne udnyttes af alle nationer — uhindret af eventuelle ensidige, nationale restriktioner.

KILDEHENVISNING

— Belling, John K., Assistant Director, Net Technical Assessment, Defence Research and Engineering, DoD, Washington — »*New Elements in the Naval Environment of the North Atlantic*«.

— Cameron, R., Air Vice Marshal: *Canada's Changing Defence Policy*, NATO FIFTEEN NATIONS (DEC 1973/ JAN. 1974). pp. 43—46.

— Clay, Lucius D., Jr, General: *North American Air Defence Command*, NATO FIFTEEN NATIONS, APR/ MAY (1974) pp. 16—46.

— Croker, F.P.U., Lt. Cdr. (retd): *Iceland and The Maritime Threat to NATO*, Royal United Services Institute for Defence Studies (RUSI), JUNI (1972) pp. 51—54.

— Cuthbertson, B.C.: *Canadian Defence and the Northern Flank*, Brassey's Annual (1973) pp. 174—187.

- Fredholm, C. Kommandørkaptajn: *Nordatlanten — Norskehavet, Et skandinavisk sikkerhedsproblem*, Norsk militært Tidsskrift, MAR (1972)
- Gabrielsen, Kurt: *Hva skjer i Nordområdene; International politik No. 3B — Supplement (1973)*, Norsk Utenriskpolitisk Institutt, Oslo, pp 669—685.
- Huitfeldt, Tønne: *Sikkerhetspolitisk Usikkerhet — et polarstrategisk perspektiv*, Int. Politikk, No. 3B — Suppl. (1973), Norsk Utenriskpolitisk Institutt, Oslo, pp. 735—758.
- Neegaard, H. Orlogskaptajn: *Island og NATO*, Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, SEP (1973), pp. 230—272.
- Rengøringsudvalget vedr. Danmarks Sikkerhetspolitik: *Problemer omkring dansk Sikkerhetspolitik*, København (1970) pp. 299—310.
- Skagestad, Odd G.: *Internasjonalt samarbejde i polarområdene — Et sikkerhetspolitisk perspektiv*, Norsk Militært Tidsskrift, NOV (1974)
- Sollie, Finn.: *Den nye utvikling i polområdene*, Fridtjof Nansensstiftelsen på Polhøgda, Arktis/Anarktisprosjektet studie AA: P110
- Sollie, Finn.: *Rustningskontrollerende tiltak i nordområdene — Det polarpolitiske perspektiv*, Arktis/Anarktisprosjektet, Studie AA: P119
- Sveriges Flotta (Tidsskrift): *Sovjetunionen på Wärlsdshaven*, FEB (1975)
- Synhorst, Gerald E.: *Captain USNavy: Sovjet Strategic Interest in Maritime Arctic*, US Naval Proceedings, Naval Review (1973) pp. 90-111

- Thomas, Brian.: *Future Concepts in Military Submarine Systems*, RUSI, JUNI (1972)
- Taagholt, Jørgen og Bach, H. C.: »Udviklingstendenser for Grønland — Den generelle udvikling i polarområdet«, Forsvarets Perspektiv planlægning, studie FPS 1975:2.
- Walters, Robert E.: *The Nuclear Trap — An Escape Route*, Penquin Books Ltd, Harmondsworth, Middelsex, England (1974).

FLÅDEN UNDER FØRSTE VERDENSKRIG

Af professor Tage Kaarsted

I Tidsskrift for Søvæsen, oktober 1975 (s. 369—404) omtaler og vurderer direktør, fhv. premierløjtnant Ove von Bornemann min bog »Storbritannien og Danmark 1914—20« (2. udg. 1975). Da der ikke er tale om en egentlig anmeldelse, som jeg principielt aldrig tager til genmæle imod, men om en artikel, der har karakter af et diskussionsindlæg, skal jeg imidlertid tage handsken op, også fordi det giver mig anledning til at præcisere visse synspunkter.

Indledningsvis må jeg dog sige, at der er udsagn i von Bornemanns artikel, jeg rent ud ikke forstår. S. 381 kritiseres jeg for at have tegnet et rosende billede af udenrigsminister Erik Scavenius, men i næste linje nævner von Bornemann, at jeg »indrømmer, at Scavenius' udenrigspolitik var så ensidig pro-tysk, at den gik over grænsen for alt, hvad almindelig definition af neutralitet indebærer«. Er det ros? Nej, hvem der roser Scavenius mere, end jeg turde drømme om, er såmænd von Bornemann, thi på næste side konkluderer han, at Scavenius »som »neutralitetens vogter« (var) den bedste udenrigsminister, Danmark

dengang kunne have«. Og den røde tråd i von Bornemanns artikel er Scavenius' eminente dygtighed.

Det var præcis viceadmiral Kofoed-Hansens opfattelse. Han havde slet ingen sympati for de radikale og socialdemokraternes ned- og afrustningssynspunkter — selvfølgelig ikke, og det har jeg da heller aldrig påstået; men han så lynhurtigt i august 1914, at han kunne opnå et samspil med Erik Scavenius, fordi de ville det samme: Holde Danmark uden for krigen, hvilket efter begges mening kun kunne ske ved en protysk »neutralitetspolitik«. Kofoed-Hansens optegnelser og dagbøger, som von Bornemann ganske vist henviser til, men umuligt kan have læst (en af mig besørget udgave af Kofoed-Hansens efterladte papirer og V. Jøhnkes dagbog er gået i trykken og vil udkomme først i 1976), er et eneste langt vidnesbyrd om Kofoed-Hansens sikre forvisning om, at briterne forlængst havde afskrevet muligheden af et anbreb gennem danske farvande, at tyskerne ville sejre, og at vor eneste mulighed for at undgå tysk besættelse var at følge Scavenius' linje. Bl.a. derfor misbilligede Kofoed-Hansen, at prins Georg fungerede som efterretningskilde for briterne.

Saltholmaffæren var for Kofoed-Hansen kun en episode. Han følge sig overbevist om, at tyskerne ikke havde til hensigt at angribe Danmark, og en mere aktiv holdning fra flotillechefen ville derfor over for Storbritannien have været en omkostningsfri tilkendegivelse, at vi ønskede at være ligeligt neutrale, hvad vi altså ikke var. Hertil kom, at han følte sig krænkede på sin professions vegne over flotillechefens veghed.

Jeg forstår godt, at det kan ærgre en gammel søofficer, at Kofoed-Hansen og Scavenius ville det samme og arbejdede så snævert sammen, men det gjorde de altså. Kofoed-Han-

sens ledelse af flåden tjente til at gøre Scavenius' protyske udenrigspolitik troværdig over for tyskerne. Den var et kort på hånden, og Scavenius brugte det. P. Munch var derimod mere doktrinær og troede ikke på, eller ville i al fald ikke indrømme, at flåden havde nogen betydning. Ikke desto mindre accepterede han dog uhørt store militærbevillinger, som han ganske vist motiverede med hensynet til den indre-politiske ro. Stiltiende affandt han sig med Kofoed-Hansens dispositioner. Mere kunne man vel heller ikke vente.

Da diskussionen om vort beredskabs betydning for, at vi blev holdt uden for krigen, bølgede i tiden 1918—1922, hverken kunne eller ville Scavenius stå frem og rose Kofoed-Hansen og desavouere P. Munch. Men da Edvard Brandes (og ikke Munch, som von Bornemann fejlagtigt skriver) i halvsenil vrede i 1930 defamerede Kofoed-Hansen i Politiken, blev det scavenius for groft. Han rykkede ud og forsvarede Kofoed-Hansens betydning for augustdagens heldige forløb i 1914.

Ove von Bornemann mener videre, at jeg er for kritisk over for H.N. Andersen. Hans politiske rolle kan vurderes forskelligt. Kong Christian og etatsråden selv troede, at den var af verdenshistorisk rækkevidde, fordi Andersen fortrinsvis besøgte de kronede hoveder, skønt disses personlige indflydelse på krigens gang var minimal. Scavenius mente, at Andersens virksomhed kunne gavne som informationskanal begge veje og som formidler af samhandelen. Andersens fredsmissioner opfattedes derimod med skepsis af briterne, som frygtede for, at de skulle tjene til at skaffe en separatfred mellem Tyskland og Rusland. Af alle de britiske akter fremgår, at man vel behandlede H.N. Andersen, bag hvilken kong Christian jo stod, høfligt, men

man var dog irriterede og tildels ængstelige for hans indblanding i et storpolitisk spil, som han ikke havde forudsætninger for at forstå. Han var ikke den eneste selvbestaltede fredsmægler. Andre prominente europæere forsøgte sig — også uden held. Dette kalder jeg dilettanteri. H.N. Andersen ville gerne blande sig i politik, men aldrig ved på demokratiets præmisser — modsat f.eks. A.P. Møller — at træde offentligt frem. Han virkede i kulissen og ikke altid med held, jævnfør hans virksomhed som kongens rådgiver under påskekrisen. Dette hindrer naturligvis ikke, at han var en fremragende erhvervsmand i internationalt format.

Det vil føre for vidt her nærmere at godtgøre, hvorledes Scavenius i augustdagene 1914 bastede kongen, hæren og den politiske opposition. De nævnte faktorer havde ved krigsudbruddet for en stor del af nervøsitet givet deres samtykke til, at Danmark aldrig ville slutte sig til Tysklands modstandere, og selv om kongen og hæren spillede under dække med briterne, var de såvel som Venstre og Konservative dermed afskåret fra at træde åbent op imod Scavenius' politik.

Hvad endelig Henri Konow, den senere viceadmiral angår, er det korrekt, at han var proallieret. Han var derfor også oprindeligt imod minespærringerne, men skiftede snart efter opfattelse, så at han fandt dem forstandige. Der er kun få vidnesbyrd om, hvorledes han opfattede sin rolle, da han efter hjemkomsten fra Vestindien i 1917 blev chef for Storebælt-eskadren. Der kan dog ikke godt være tvivl om, at han ville parere ordre og gå til angreb uanset, hvem der ville forcere bæltet.

Jeg behøver ikke at ulejlige viceadmiral Vedel og kommandør Kjølsten for at få at vide, at søofficererne stod den ra-

dikale antimilitarisme fjernt. Jeg har nemlig aldrig påstået, at nogen søofficer nærede radikale sympatier, og jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at den daværende regering ville have gjort, hvad den kunne for at drive en kapitulation igennem, hvis først et angreb på os betyndte.

Jeg vil derimod hævde, at flåden og den protyske chef understøttede Scavenius' politik, hvad udenrigsministeren naturligvis så. Derfor kunne de to mænd finde hinanden. Dette udelukker ikke, at Kofoed-Hansen i givet fald ville slås, Scavenius kapitulere. Den sidste følte sig iøvrigt ret overbevist om, at flåden aldrig ville komme ud i aktion. Dens blotte tilstedeværelse samt først og fremmest naturligvis Scavenius' egen over for tyskerne helt loyale holdning var nok, mente han.

Ove von Bornemann har øjensynligt læst min bog, som om den var skrevet ud fra et ønske om at genere flådens officerer ved så at sige at klistre dem op ad den daværende radikale regering. Ingenlunde. Men det kan ikke skjules, at der, fordi regeringen var villig til at kaste dogmerne over bord, under krigen opstod et godt samarbejde mellem regering og søværn.

Det tjener i virkeligheden begge parter til ære, at dette lod sig gøre. Da krigen var forbi, smuldrede alliancen omgående. Det radikale Venstre vendte tilbage til læresætningerne fra 1905 og måtte som en logisk konsekvens heraf søge at reducere flådens krigsforebyggende betydning. Men da var Kofoed-Hansen død, så at han blev skånet for denne bitre oplevelse, som han iøvrigt forudså, ligesom han heller ikke oplevede Tysklands nederlag.

Jeg har aldrig drømt om at nægte, at der i min historie-

skrivning indgår personlige og subjektive vurderinger, som der gør i al historieforskning, men jeg må på det bestemteste fralægge mig Ove von Bornemanns parentetiske insinuation af, at jeg skulle lade mig lede af politiske betragtninger. Jeg har kun ét ønske, nemlig at vurdere de pågældende aktører så alsidigt som muligt på tidens baggrund og på dens præmisser. Det har for resten ført til, at jeg nærer stor agtelse for to så djærve og betydelige søofficerer som Kofoed-Hansen og Konow.

FRA ANDRE TIDSSKRIFTER

Nedenstående er et uddrag fra det østtyske tidsskrift *MILITÄRVESEN 2—75 — Zeitschrift für Militärpolitik und Militärtheroie — Ausgabe Volksmarine.*

Oversat af kaptajnløjtnant P.B. Sørensen

DANMARK — UNDERVANDSBÅDTYPE DELFINEN

Den 16. september 1958 blev den første undervandsbåd af DELFINEN-klassen sat i tjeneste ved Den danske Marine. Denne begivenhed var i flere henseender bemærkelsesværdig. S 326 DELFINEN var den første undervandsbåd af middelstørrelse som efter en 17 årig pause i undervandsbådsbyggeriet i Danmark blev færdiggjort.

Indsættelsen af DELFINEN og de efterfølgende tre både forstærkede i sin tid i betragtelig grad Atlantpagtens undervandsbådsstyrke i Østersøen. NATO-ledelsens interesse i en hurtig udbygning af ubådsvåbenet i Østersøen til aggressive handlinger mod de i området allierede socialistiske stater var et af flere eksempler herpå og som den imperialistiske hovedmagt betalte USA gennem det såkaldte Cost-sharing program halvdelen af byggeomkostningerne for denne undervandsbådsserie.

Det skridt som Danmark ved bygning af DELFINEN-klassen havde taget, blev opfattet som en bekræftelse på at

Den danske Marine ikke orienterede sig i retning af oceangående ubådskrigsførelse, men snarere i overensstemmelse med NATO's koncept om indsættelse af undervandsbåde mod de socialistiske flådestridskræfter i Østersøen. Gennem en undervandsbådstype af middel størrelse som DELFINEN bestræbte man sig på at få en båd som specielt kunne anvendes i det navigatorisk vanskelige og aflukkede Østersøområde.

De ialt fire både af denne klasse af hvilken den sidste først blev klar i slutningen af 1964 viser generelt betragtet opnåede middelværdier for en undervandsbåd af middel størrelse. Det er gennemkonstruerede både som er opbygget på erfaringerne fra ubådskrigsførelsen i begge verdenskrige i randen af og i tilslutning til oceanerne uden derved på enkelte områder at opnå en maximal ydelse.

Klassens enheder har et displacement på 576/643 ts og benytter som fremdrivning den klassiske sammensætning af dieselmotor med snorkel og elektromotor og er i stand til såvel neddykket som uddykket at opnå den acceptable fart af 15 knob. I farthenseende virker bådens cigarformede skrog med det moderne udformede agterparti (spindel-formet) og de tilbagetrukne skruer gunstigt. Forparten er derimod konstrueret i en afspidset form og altså ikke i den fartmæssigt gunstigere brede og afrundede form. Båden har desforuden også i sammenligning med andre mere moderne ubådstyper et relativt højt tårn med en strømlinjet pladebeklædning der giver gunstigere neddykkede egenskaber.

På forskibet er en mindre dome monteret. Af udstyr som kan køres op fra tårnet kan særlig nævnes en indsugningsmast med snorkelventil øverst samt den bevægelige ESM-antenne. Med dette arrangement er det muligt at anvende

udstyret i periskopdybde. Som bevæbning har bådene i forparten fire 533 mm torpedorør. Bortset fra torpedoer er det endvidere muligt at medføre og udlægge 8 bundminer.

Bevæbningen svarer til det sædvanlige for en bådtype af det nævnte displacement og må anses for tilstrækkelig, også når man sammenligner med de typer, der i de senere år er bygget til andre marinere og som har indtil 8 rør indbygget i forparten. Alt i alt må man bedømme DELFINEN-klassen som enheder med en passende bevæbning og en moderne elektronisk udrustning og enheder, som også på andre områder opnår solide middelværdier og som er afstemt til de betingelser, der er til stede i deres operationsområde.

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser i oktober 1975.

HISTORIE

Auxiliary basic qualification supplement. *Coast Guard*. Washington 1974. 104 s. ill. bibl.

Flyvevåbnet 1950—1975. Kbh. 1975. 52 s. ill.

Hewlett, Richard G. og Francis Duncan: Nuclear Navy 1946—1962. Chicago 1974. 478 s. ill. index. bibl.

Ingenieurkorpsets jubilæumsskrift 1864—1884. Kbh. 1884 110 + 100 + 202 + 148 s. ill.

Marcus, G. J.: Heart of oak. A survey of British sea power in the Georgian era. London 1975. 308 s. ill. index. bibl.

Roepstorff, Thorkild: Frederik IV's generalbygmestre. Kbh. 1975 48 s. ill. bibl.

Simmons, Edwin H.: The United States Marines. London 1974. 184 s. ill. bibl.

1. VERDENSKRIG

Martiny, Nikolaus von: Bilddokumente aus Osterreich-Ungarns Seekrieg 1914—1918. Band 1 & 2. 2. Auflage. Graz 1973. 406 s. ill kort. bibl.

2. VERDENSKRIG

Hopkins, Harold: Nice to have you aboard. London 1964. 218 s. ill.

Monsarrat, Nicholas: The kappillan of Malta. 3' ed. London 1974. 428 s.

Petrow, Richard: The bitter years. The invasion and occupation of Denmark and Norway April 1940 — May 1945. New York 1974. 404 s. ill. index. bibl.

Thomas, John Oram: The gigant-killers. The story of the Danish resistance movement 1940—1945. London 1975. 320 s. ill. index.

POLITIK

Pers, Henrik: Italiens krise. Udenrigspolitiske skrifter serie 12 no. 4. Kbh. 1975. 30 s.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Andrews, Graeme: Fighting ships of Australia & New Zealand 1973/74. 4'Ed. Australien 1973. 64 s. ill.

von der Porten, Edward P.: The German navy in World War II. New York 1969. 274 s. ill. index. bibl.

Williams, Robert L.: David vs Goliath. The tragedy of progress. Artikel fra »The Compass« no. 3/1975. New York 1975. 4 s. ill.

SØMANDSKAB, NAVIGATION, BJÆRGNINGSV., DYKNING.

Bennett, P. B. og D. H. Elliott (ed): The Physiology and Medicine of Diving and Compressed Air Work. 2. ed. London 1975. 566 s. ill. index. bibl.

VÅBENTEKNISKE O.A. HÅNDBØGER M.M.

Askgaard, Finn: Rustmester Christian Wilcken Kyhl. Bøs-

semager og opfinder. Tøjhusmuseets skrifter 9. Kbh. 1975. 148 s. ill. bibl.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR (GRØNLAND)

Danmarks natur, bd. 10. Grønland og Færøerne. Kbh. 1975. 556 s. ill. bibl.

Grønland. Kbh. 1975. 312 s. ill. index.

Jensen, Flemming: Vejledning i sælfangst og andre beretninger fra et grønlandsk udsted. Kbh. 1975. 70 s.

DIVERSE

Atlas Oceanos (russisk oceanografisk atlas). 1974. 322 s. kort. index

Bjerg, Hans Chr. m.fl.: Årsbibliografi 1974 for dansk maritim historie- og samfundsforskning. Kbh. dupl. 1975. 30 s.

Bjerg, Hans Chr.: Dansk marinehistorisk bibliografi 1500—1975. Marinehistorisk Selskabs Skrift nr. 12. Kbh. 1975. 166 s. index.

Humour in the Royal Navy. London u.å. 36 s. ill.

Erhvervelser i november/december 1975.

ADMINISTRATION

Betalings Reglement for Søe Etaten pro Anno 1840. 74 s.

HISTORIE

Agersø Sund. Udgivet af »Fædrelandets Forsvar«. Kbh. 1890. 16 s.

Bush, Eric Wheeler: Gallipoli. London 1975. 336 s. ill. index. bibl.

Galathea Report. Vol. 13. Kbh. 1975. 262 s + 14 placher. ill. bibl.

Hedegaard, E. O. A.: Frederik den Sjette og »De røde fjer« I og II. Kbh. 1975. 430 s. ill. bibl.

Hubatsch, Walther: Kaiserliche Marine. Aufgaben und Leistungen. München 1975. 572 s. ill. kort. index.

Hubatsch, Walther: Die russische Marine im deutschen Urteil 1890—1914. Særtryk fra *Marine-Rundschau*, Beiheft 7/8. Frankfurt a/M 1962, s. 19—38.

En jubilerende flotilles historie. Esbjerg 1974. ill.

The Marines in the revolution. A pictorial history. Washington 1975. 32 s. ill. bibl.

Williams, Neville: The sea dogs. Privateers, plunder and picary in the Elizabethan age. London 1975. 278 s. ill. index. bibl.

1. VERDENSKRIG

Brokes, Andrew J.: Photo reconnaissance. London 1975. 248 s. ill. index. bibl.

2. VERDENSKRIG

Fuller, Jean Overton: The German penetration of SOE. France 1941—1944. London 1975. 192 s. index. bibl.

Gretton, Peter: Crisis convoy. The story of HX231. London 1974. 182 s. ill. index. bibl.

Klint, Helge: Hærens illegale virke 1943—45. Særtryk af *Historisk Tidsskrift* 12 række IV. Kbh. 1969, s. 184—189.

Minshall, Merlin: Guilt-edged. London 1975. 320 s. ill. index.

Winterbotham, F. W.: The ultra secret. London 1975. 200 s. index.

POLITIK

Brodie, Bernard: War and politics. London 1974. 514 s. index.

Forsvarschefsskitse 1975. dupl. Kbh. 1975. 92 s.

Haagerup, Niels Jørgen: Krisestyring. Kbh. 1975. 32 s. bibl.

Steinmetz, Hans-Otto: Bismarck und die deutsche Marine. Herford 1974. 110 s. ill. index. bibl.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Guilmartin, John Francis: Gunpowder and Galleys. Changing technology and Mediterranean warfare at sea in the sixteenth century. London 1974. 322 s. ill. index. bibl.

Lenton, H. T.: German warships of the Second World War. London 1975. 398 s. ill. bibl.

MARTHA'S jubelavis 1964 — 16/9 — 1974. (Vedr. HENRIK GERNER:) dupl. Kbh. 1974. 8 s.

Winge, M.: Hospitalsskibet Jutlandia. Fra »Militär Hälsovård«. u.st. 1961. s. 229—238.

SØMANDSKAB, NAVIGATION, BJÆRGNINGSVÆSEN, DYKNING

Lerris, Otto: Teori for sportsdykkere. 5' udg. Nordborg 1974. ill. bibl.

Sandvig, Helge: Skatter på havbunden. På dykkerjagt i Norges historie. Oslo 1975. 210 s. ill. bibl.

VÅBENTEKNISKE O.A. HÅNDBØGER M.M.

United States Navy. Uniform Regulations 1975. Washington 1975. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR
(GRØNLAND)

Sirius 1950—1975. Jubilæumshæfte af *Slædeposten*. Kbh. 1975. 28 s. ill.

Sørensen, Janus: Nordvestpassagen og eftersøgningen af Franklinekspeditionen. Særtryk af »Grønland« 1963. Kbh. 1963. s. 333—343. ill.

DIVERSE

Palmer, Joseph: Jane's dictionary of naval terms. London 1975. 342 s.

Skibsfartens orienteringsdag. Kbh. 1975. 64 s. ill.

TIDSKRIFTER OG PERIODICA

Farvandsvæsenets virksomhed 1973/74 ff. Kbh. 1975.

Revue Internationale d'Histoire Militaire no. 34—1975. Bukarest 1975. 164 s. ill. kort.

KOMMENTARER TIL NYANSKAFFELSER

Finn Askgard: Rustmester Christian Wilcken Kyhl.

Tøjhusmuseets skrifter 9, Kbh. 1975.

C.W. Kyhl (1762—1827) blev rustmester ved Københavns

Tøjhus i 1792. Hans faglige dygtighed og store arbejdstempo var parret med opfindersnille, som viste sig såvel indenfor blankvåben, pistoler, geværer som kanoner.

For søværnet skal særlig fremhæves indførelse af kanonlåsen. Der havde før år 1800 været nogle ret mislykkedes forsøg med låsekonstruktioner, men i 1890'erne konstruede Kyhl en kanonlås på basis af to engelske modeller som en forbedring af disse. Før april 1801 havde man kun installeret dem på et mindre antal kanoner, bl.a. på en del af »Elven«'s batteri. Chefen, Kl. H. Holsten, afgav rapport efter slaget og udtrykte tilfredshed med dens effektivitet — det samme gjaldt ikke kanonkommandørerne, der havde mistillid til kanonlåse efter de tidligere forsøg og under slaget fik lov til at gå tilbage til at benytte lunte.

For de, der interesserer sig for hærens og søværnets våben i perioden omkring 1800, giver bogen mange oplysninger af stor interesse.

Hans Chr. Bjerg: Dansk marinehistorisk bibliografi 1500—1975.

Akademisk Forlag, Kbh. 1975.

Bogen er udgivet som Marinehistorisk Selskabs Skrift nr. 12, og selskabet har derved kunnet glæde sig over endnu et mellem mange andre udtryk for forfatterens store interesse for maritim historie.

Trods mange andre gøremål, bl.a. ihærdig indsats i den stærkt voksende interesse for krigshistorie forskning, har Bjerg gennem syv år gransket i marinehistoriske kilder.

Resultatet er den 166 sider store bibliografi med 2086 titler, der utvivlsomt bliver til stor nytte for enhver, der fremtidig vil interessere sig for dansk maritim historie. Bibliografien er opdelt i emner i en så klar og lettilgængel-

lig form, og det gør det let at finde frem til, hvor man skal finde svar på selv meget små detaljer. Den nævner såvel bøger som tidsskrift- og avisartikler.

Grønland

Gyldendal, Kbh. 1975.

Med samme titel er udkommet et ret stort antal bøger, men denne er ført til dato af en række forfattere og redigeret af Palle Koch. Det er et udmærket opslagsværk, da såvel indholdsfortegnelse som stikordsregister gør den let tilgængelig.

Som mange Grønlandsbøger, der er udkommet i de senere år, ignorerer den helt Grønlands militære historie, som dog går over 30 år tilbage. Grønnedal og Grønlands Kommando er ikke nævnt. Østgrønland under 2' verdenskrig får et par ord om en tysk meteorologisk station, som »blev forpurret ved den danske militære slædepatruljes og amerikanske styrkers medlemkomst« — og så intet om Siriuspatruljen. Thulebasen omtales kort, nærmest ironisk, vedrørende stor hjælpsomhed over for danske videnskabsmænd under kapitlet »Geologi«, og en læser, der ikke kender forholdene, får det indtryk, at Camp Century og hele den øvrige base blev evakueret i 1966. Det er en sidebemærkning i kapitlet, som understreger, at redaktøren hører til den kategori skribenter, der skriver historie med udelukkelse af alt, der lugter af militær og krig.

Richard G. Hewlett og Francis Duncan: Nuclear Navy 1946—1962.

University of Chicago Press, Chicago 1974.

En særdeles detaljeret gennemgang af atomkraftens indførelse i skibbygningen for U.S. Navy. Det er ganske indly-

sende, at hovedvægten i beskrivelsen er lagt på atom-ubådene. Hangarskibe og fregatter har også fået deres omtale, og forfatteren konstaterer disse skibes overlegenhed over for alt, hvad tidligere er bygget. Hvad der gennem de omhandlede 16 år og i årene op til i dag er ofret i studier og forsøg løber op i anseelige summer, og det vil nok vare en del år, før de mindre mariner kan tænkes at overgå til atomkraft. Når kapløbet mellem USA og USSR engang får et neddæmpet tempo, bliver muligheden måske større og omkostningerne mindre.

Harold Hopkins: Nice to have you aboard.

Georg Allen & Unwin. London 1964.

Commander Hopkins var forbindelsesofficer ved U. S. A.'s flåde i Stillehavet i 1½ år fra efteråret 1943.

En meget levende skildring af de mange begivenheder, han deltog i. Han beskriver sin kontakt med admiralerne Nimitz, Halsey og Spruance med den største respekt for de tre flådeførere og er bl.a. med ved amphibieangreb på japanskbesatte øer, den ene gang selv med hos U. S. Marines.

Bogens titel er den altid velmente velkomst, han bliver mødt med ombord og i land, og hans eneste beklagelse over dens venlighed er, at han ustandselig måtte indtage »a nice cup of coffer«, der var lige ved at ødelægge hans helbred, til han fandt ud af at bede om te — selv om den ikke just var brygget på engelsk maner.

Hans sidste oplevelse var at deltage i slaget ved Philippinerne 24—25 oktober 1944, og hans rapport er gengivet. En velskrevet bog isprængt ægte engelsk humor.

Ingeniurkorpsets Jubilæumsskrift 1684—1884

Kbh. 1884.

Bogen er modtaget som gave fra Det Kgl. Garnisonsbibliotek. Når den har interesse for søværnet skyldes det, at den omhandler bl.a. søminetjenestens udvikling til den i 1878 blev underlagt marineministeriet, Københavns søbefæstnings historie m.m.

Nicholas Monsarrat: The kappilan of Malta, 3. optryk

Cassell, London 1974.

Det er en roman, men bygget over virkelige hændelser på Malta under 2. verdenskrig.

Den første dags bombning af italienske fly, 8 raids, fandt befolkningen ganske uforberedt, hvilket kostede et stort antal menneskeliv. Man følger præsten, Don Salvatore, fra den første dag. En kirke, han og nogle medhjælpere havde fået næsten færdig, blev totalt ødelagt under det første raid.

En bombe blottes nedgangen til nogle vist helt ukendte katastrofer, og her søger befolkningen fra den bydel, Don Salvatore er fra, ned. Her søger også præsten ned, og gennem års hyppige bombardementer sætter han mod i folk ved at fortælle om Maltas historie og hvordan befolkningen, hver gang de var udsat for fremmede angreb eller invasion, altid havde klaret sig igennem. Malteserne stammer oprindeligt fra Grækere og Fønikere, og med dem starter han sin historiske færd op gennem tiderne.

Her, som i flere andre af Monsarrats bøger møder man en skribent af format, der forstår at holde læseren fangen bogen igennem trods dens store format, 428 sider.

Richard Petrow: The bitter years. The invasion and occupation of Denmark and Norway April 1940—May 1945

William Morrow & co., New York 1974.

På grundlag af trykte kilder, bøger og artikler, hvoraf et mindre antal dansk- og norsksprogede, er de to landes besættelsehistorie kædet sammen. I det store og hele er fremstillingen korrekt, men af visse forhold er der en meget ensidig bedømmelse, som ikke synes at stamme fra de angivne kilder, således omtalen af den lille generalstab og omtalen af Hjalf og Schiøtz-Eriksen som pro-tyske. Søværnets omtale den 9. april og 29. august er meget lem-fældigt behandlet og kortfattet i modsætning til f.eks. jø-deforfølgelsen. Vedr. 9. april fordømmes søværnet, der ikke åbnede ild på tyske troppeskibe inden for skudvidde — »it stained the reputation of the Danish Navy for years«. 29. august er NIELS JUELS optræden ukorrekt gengivet. HEIMDAL omtales, mens INGOLF ikke er nævnt. I det store og hele synes forfatteren at have været bedre underrettet om Norge, hvad ikke kan undre, da der er flere engelsksprogede kilder at holde sig til. Bogen kan dog anbefales som læsning i engelsktalende lande; den giver et korrekt billede af folkestemningens forskellige faser, de skelsættende begivenheder og nævner et stort antal af de mennesker, hvis indsats var særlig fremragende.

Thorkild Roepstorff: Frederik IV's generalbygmestre

Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, Kbh. 1975.

Landsdommer Roepstorff udsendte i 1970 bogen »Operahuset«, anmeldt i Tidskriftet 1970, s. 376.

Operahuset, den nuværende Østre Landsret i Bredgade, var søkadetakademi 1728—1788, og den nye bog giver nyt lys over et årelangt problem: *hvem var bygningens arkitekt*. Det syntes uden tvivl at være Johan Conrad Ernst

(1666—1750), og da han i en årrække var søetatens arkitekt, har det interesse at kende hans data og livsløb, som er beskrevet i hans første bog, men nu yderligere uddybet. Af hans virke som søetatens arkitekt nævner forfatteren Holmens kirkes kapel.

E. H. Simmons: The United States Marines

Leo Cooper, London 1974.

U. S. Marines har fra sin start i 1775 været et korps, hvis indsats har været bemærkelsesværdig, ikke mindst under 2. verdenskrig. Brigadier-General Simmons kom ind i korpset i 1942, 21 år gammel, og har efter sin afsked været direktør for korpsets museum og leder af dets historiske afdeling.

Det er en kortfattet gennemgang af de mange opgaver, korpset har løst. Er man interesseret i at få uddybet kendskab til bl.a. enkeltepisoder under 2. verdenskrig, findes specialbøger, som kan supplere.

John Oram Thomas: The giant-killers. The Danish resistance movement 1940—1945.

Michael Joseph, London 1975.

I modsætning til Richard Petrow har forfatteren koncentreret sig om Danmark og træk af modstandsbevægelsen. Han har tilbragt lang tid i landet og regner det for sit andet fædreland. Som deltager i operation »MOONSHINE« — transporten af våben til danske modstandsledere i Sverige og hjemtransport af kuglelejer — har han formentlig fundet den første kontakt for den senere interesse.

Efter en kort, klar indledning om begivenhederne efter 9. april er der en række kapitler, hvoraf skal nævnes: »Prinserne« (den militære efterretningstjeneste), pressen,

transporterne, Citronen, Flammen, Churchillklubben, og bogen giver sig ikke ud for at dække modstandsårene i dens helhed.

Frihedsrådet er nævnt i forbindelse med de enkelte episoder, men ikke behandlet som sådan, ej heller departementschefstyret og politikerne. Den 29. august er kun kort omtalt i forordet.

Bogen har ingen henvisninger til trykte kilder fra Frihedsmuseets arkiver, derimod til samtaler med Hæstrup og folk fra »*Frihedskampens Veteraner*«, BOPA, HOLGER DANSKE m.v., og det har ikke været muligt at finde nogen fejl i fremstillingen ved første gennemlæsning. Forfatteren begyndte at arbejde på bogen i 1945 og har brugt sine ledige stunder siden da til dens udarbejdelse, og den er i et smukt og flydende sprog, som må fængsle enhver læser. Den er en særdeles god propaganda for Danmark.

Robert L. Williams: David vs Goliath

»The Compass« 1975.

En lille artikel om den første ubåd, bygget i U.S.A. 1863.

Bernard Brodie: War and politics

Cassell, London 1974.

Har man anerkendt Clausewitz og Mahan som de store teoretikere må man nu erkende, at de har fået en efterfølger. Brodie har taget Clausewitz's strategiske grundsætninger op til behandling på grundlag af dette århundredes krige, og specielt hvorledes USA har efterlevet hans teorier om udenrigspolitikens dispositioner såvel før som efter en krig.

De forskellige krige tages således op til behandling, ligesom der også tages en analyse tilbage i tiden som sammen-

ligningsgrundlag. Hans sidste kapitel går ind på det sikkerhedspolitiske område, hvor han skelner mellem strategen, planlæggeren og beslutningstageren.

Jean Overton Fuller: The German penetration of SOE. France 1941—1944

William Kimbler, London 1975.

At den franske modstandsbevægelse overhovedet kunne fremvise resultatet undrer man sig over, når man har læst denne beretning igennem. Bogen beskæftiger sig slet ikke med, hvad der blev underrettet, kun om en række skæbner, så mange, at man ustandselig må slå om i en række biografier, der findes bag i bogen, for at kunne følge med. Den beskriver det manglende samarbejde, skabt af mistænkeliggørelse mellem højre- og venstreorienterede, der gang på gang lettede tyskernes arbejde med at trævle grupperne op fra Normandiet (og Holland) til Marseille. Fremstillingen har nok større værdi i selve Frankrig end andetsteds og giver bl.a. oprejsning til mange, der trods frikendelse stadig lever under konstant mistænkeliggørelse.

Sir Peter Gretton: Crisis Convoy: The story of HX231.

Peter Davies, London 1974.

Viceadmiral Gretton var eskortechef for den her omtalte konvoj i den første uge af april 1943. Når han kalder den krise-konvoj, er krisen på tysk side. Trods ca. 20 ubåde i angreb mistedes kun få af konvojens 61 skibe, de tre fordi de forlod konvojen i utide. Eskorten var endda meget lille for den store og langsomtgående konvoj — 9 knob — og bestod af en destroyer, en fregat og 4 korvetter, men de var forsynet med Radar, omend de fleste af ældre type, og Asdic. Flyassistance var der kun i ringe udstrækning, da

den for en stor del udeblev på grund af vejforholdene, og den destroyergruppe, der skulle forstærke eskorten, kom over et døgn forsent.

Bogen er baseret på forfatterens egne erindringer, suppleret med studier i tyske arkiver og personlig kontakt med overlevende tyske ubådsfolk og besætningsmedlemmer fra de torpederede handelsskibe fra konvojen.

På basis heraf gives en indgående skildring af den taktik, der anvendtes dels af de angribende ubåde og derefter en levende skildring af hændelserne i de ca. 8 døgn, konvojen var undervejs.

John Francis Fuilmartin: Gunpowder and Galleys.

Cambridge University Press, London 1974.

En indgående analyse af magtballance i Middelhavet i det 16. århundrede mellem den tyrkiske flåde og de allieredes, hvoraf fremgår, at galajflåden, også efter skydevåbnenes opfindelse og de store kanonbevæbnede sejlskibe blev sat ind, spillede en ofte afgørende rolle i kampen til søs.

Særlige afsnit er helliget udviklingen af skydevåbnene og ballistiken i såvel teori som praksis.

E.O.A. Hedegaard: Frederik den Sjette og »De røde fjer«
Antikvariet Richard Levin, Kbh. 1975.

Den røde fjer kendetegner Generalstaben og ikke mindst Frederik VI's ajudanter. Disse sidste fik mange gunstbevisninger og skaffede sig fortjenester på anden, ofte ikke helt anerkendelsesværdig, måde.

Flere års grundige studier af såvel trykte og utrykte kilder er resulteret i en fremragende skildring, det hidtil største arbejde fra den overordentlig flittige historieskriveres hånd. Det er ikke en historisk skildring af kronprins Frederik og

Frederik VI's regeringstid — blandt andet er der gået let henover aprildagene 1801 — men en ransagning af hvem der havde indflydelse på enevoldskongen, særligt efter A.P. Bernstorffs død i 1797.

Det er i særlig grad kongens forhold til hæren, der behandles, men søværnet kommer også ind i billedet, og bl.a. omtales den bitterhed, der skabtes blandt kanonbådernes og kaprenes mandskab, når en stor procentdel af prisepengene skulle afgives til hærens stabe og kongens adjutanter — noget tilsvarende gjaldt også hærens underordnede officerer, når der i kamp blev erobret krigsbytte. Ligeledes nævntes det besynderlige forhold, at rapporter om sømilitære begivenheder fremsendtes via generalstaben. Som nævnt er det et meget lødigt værk, hvis værdi ikke mindst fremhæves ved det vældige kildemateriale, det henviser til, bl.a. et stort antal privatarkiver.

Merlin Minshall: Guilt-edged

Bachman & Turner, London 1975.

Minshall havde eventyrblod i årene og købte en kuf SPERWER, med hvilken han i begyndelsen af 30'erne sejlede fra Le Havre ad Rhinen og Donau til Sortehavet. Nazisterne gik ud fra, han var spion, hvilket gav ham en del ubehagelige oplevelser, den sidste et mordforsøg. Derefter vandrede han nogle måneder til fods rundt i Jugoslavien.

Hans kendskab til Donau og den tyske olieforsyningsstrafik fra Rumænien fik ham ind i Secret Service, hvor i særlig grad Ian Flemming havde øjet åbent for hans anvendelighed.

Hans oplevelser er spændingsfyldte, ikke mindst hans første, men mislykkedes opgave at spærre Donau på det endnu neutrale rumænske område og hans mission som

Royal Navy's forbindelsesofficer til Tito's partisanstyrker. Det er en levende skildring med så megen engelsk humor og ironi, at den er blevet en af årets morsomste bøger. Hvorvidt beretningerne er helt i overensstemmelse med sandheden skal nu være usagt. Foruden ham var mange andre udsendt i tilsvarende missioner, blandt dem Michael Manson, der nu hævder, at det var ham, ikke Minshall, der var hovedmand i Donau-episoden. Det vil med tiden blive opklaret, men der kan ikke være tvivl om, at Minshall er en af dem, der har været forbillede for Ian Flemming's »James Bond«.

Helge Sandvig: Skatter på havbunden. På dykkerjagt i Norges historie

J.W. Cappelen, Oslo 1975.

Når man i Norge ligesom herhjemme nu har organiseret marinearkæologisk forskning skyldes det dels den stigende interesse for frømandsdykning, dels at ledende forskere har set, hvilke værdier der skjuler sig i norsk historie. Blandt de, der er nævnt i forordet, er den også her i landet velkendte norske marinehistoriker, orlogskaptajn Rolf Scheen. At der i bogen er et kapitel om fundet af fregatten LOSSEN's vrage (fra 1717) skyldes Scheens studier i Rigsarkivet i København. Allerede nu er der taget 4500 genstande op fra vragesterne — af skibssider er kun ca. halvdelen af bagbords side tilbage — og de giver et udtryk for det daglige liv ombord såvel foran som agterfor masten.

Også bogens omtale af andre fund er historisk interessante og gives kolorit ved en historisk udredning af baggrunden for de enkelte skibskatastrofer, som strækker sig fra vikingetidens snekke til 2. verdenskrigs miniubåde.

Hans Otto Steinmetz: Bismarck und die deutsche Marine
Kochlers, Herford 1974.

Som rigskansler havde Bismarck den altovervejende indflydelse på, hvorvidt der skulle opbygges en tysk marine i det ellers så hærbetonede land. Hans indstilling var stærkt svingende, i årene 1872—83 nærmest negativ på grund af modsætningsforhold til marinens chef, general v. Stosch, den blev bedre, da general v. Caprivi overtog embedet og positiv i årene omkring Bismarcks afgang.

Tirpitz søgte hans støtte til opbygningen, og Bismarck udtalte som sin mening, at der burde bygges et antal større krydsere til oversøisk fart fremfor opbygning af en stor slagflåde.

J. Teisen

Kontaktudvalget for dansk maritim historie- og samfundsforskning: Aarsbibliografi 1974.

København 1975.

Selvom forfatterne — der er fem — i forordet nævner, at bibliografien utvivlsomt er mangelfuld både i opbygning og indhold, er det dog lykkedes at katalogisere 393 bøger, tidsskrifter og artikler, der er udgivet i 1974 om dansk søfart og menneskene bag den. Indholdet er opdelt i 39 emner på en let overskuelig måde.

Bibliografien, der koster 12,50 kr., kan erhverves ved henvendelse hos hr. Holger Munchaus Petersen, Frankrigsgade 76, 2300 København S.

A. Nissen

BOGANMELDELSE

Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg har udsendt sin årbog for 1975 med et vægtigt indhold. Indledningsvis orienteres om museets økonomiske og magasineringsmæssige problemer, som dog ikke synes at have taget pippet fra de folk, som arbejder med det — Gud ske lov for det.

Etatsråd H.N. Andersen's motto »*Jorden er ikke større end den kan omspændes af tanken*« bliver her anskueliggjort gennem udstilling af genstande fra den handel og søfart, som gennem generationer har været, og fortsat vil være, så nøje forbundne med hinanden, at de udgør vort samfunds vigtigste livsnerve. Et rundhåndet beløb til dette museum ville derfor være god Public Relation for samfundet.

Årbogens artikler fortæller om en tid, hvor den almindelige borgers kendskab til oversøisk handel og søfart var mindre end vor tids, og de gør det på en så ønskværdig måde, at forståelse af fortiden bliver nødvendig for den fremtidige udvikling.

I en artikel om fregatten CHARLOTTE AMALIA's skæbne læser man om Boucaniererne, hvis medlemmer ofte stammede fra højere samfundslag og lærde folk, og som derfor hyldede princippet om »skæg for sig og snot for sig«, idet de hævdede, at deres skibe var kaperskibe og ikke gemene sørøverskibe, hvad de dog alligevel opførte sig som. Det afslørede de bl.a. ved under engelsk flag at kapre et kgl. dansk skib, selv om der 1683 ingen krigstilstand herskede mellem England og Danmark. Dette pragtfulde og omtrent nye skib, som de omdøbte til BACHELORS DELIGHT, anvendte de med succes til deres sørøverfart i Stillehavet, før dets videre skæbne fortaber sig i det Caribiske Havs mange kringelkroge, som var Boucaniernes tilholdssted.

Nutidige intendantter og hovmestre ville næppe spærre øjnene voldsomt op ved professor Georg Nørregaards beskrivelse af de proviantmængder, der medgik til en Kinafarers udrustning i 1789 — men derimod nok over størrelsen og arten af de opbevaringsforhold, som på den tid var til rådighed for dette formål.

Man kan i fantasien forestille sig, hvor afhængig man var af vejrforholdenes og forsyningsmulighedernes indbyrdes sammenspil, samt behovet for forståelsen af fødekædens sammensætning, når man undervejs, f.eks. i Sundastrædet foruden føden til følgende levende provisioner: 1 bøffel, 3 stude, 1 kalv, 102 ænder, 100 småhøns og 12 skildpadder, også måtte anskaffe grøntsager og frugt i uhyre mængder til en stor besætning, som til stadighed var truet af skørbug. Fantastisk, at man også fik plads til gods.

En gammel skibsfører mindes sin tid »foran masten« ved hundredårsskiftet om bord i en topsejlsskonnert, som ejet af en færøisk stor-købmand hentede forsyninger af byggematerialer, kul og fisk til forretningen fra Danmark, Sverige, Skotland og Island. Hans fortælling om meget arbejde og lidt søvn passer næppe ind i moderne pædagogers ideer, men han ønskede ikke at bytte og lod sig forhyre gennem flere år. Forfatteren har med sit blik for detaljer skabt et tidsbillede, som nutidige søfolk, der 75 år efter »gør« Færøerne, glimrende kan sætte sig ind i.

Sidste års oplysninger om gallionsfigurer, der fortsættes i år, er illustreret med mange udmærkede fotografier, hvoraf det bl.a. fremgår, at en buste af Kong Christian IX engang er fremstillet til brug som gallionsfigur, så vidt vides dog uden at være blevet anvendt.

For en samler af disse årbøger er der givetvis mulighed for at opbygge sig en bogsamling med historisk værdifuld lecture om vor handel og søfart.

W.

Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet

OVERSIGT OVER FOREDRAGSVIRKSOMHED I DET 191. FORSAMLINGSÅR.

Torsdag den 24. OKT. 1974 kl. 19.30.

I henhold til »Love for Søe-Lieutenant-Selskabet« § 32, jfr. programmet.

Torsdag den 7. november 1974. kl. 19.30

»Kanonbådskrigens Taktik« 1807—14 ved MST historiske konsulent hr. cand. mag. H.C. Bjerg.

Torsdag den 21. november 1974 kl. 19,30

»Forsvarets Efterretningstjeneste« ved oberst M. Sund. Foredragsholderen berørte EF's organisation og virke, herunder varslingsproblemet og udviklingen i Østersøområdet. Officerer fra EF medvirkede.

Torsdag den 5. december 1974 kl. 19,30

»FN's 3. Havretskonference i Caracas« ved udenrigsråd P. Fergo, Udenrigsministeriet.
Foredragsholderen, der var leder af den danske delegation

ved konferencen redegjorde for de opnåede resultater og problemstillingerne ved uløste spørgsmål. Af emner der angik Søværnet kan bl.a. nævnes strædeproblematikken og søterritoriets udstrækning.

Torsdag den 23. januar 1975 kl. 19,30

»Langtidsplanlægning i Forsvaret« ved oberstløjtnant H. Dencker, FKO. Forsvarskommandoens Langtidsplanlægningsgruppe redegjorde for arbejdsmetoder og planer for fremtiden.

Torsdag den 6. februar 1975 kl. 19,30

»Beskyttelse af off-shore installationer« ved bl.a. orlogskaptajn S. Voxtorp, VBS. Emnet rummede bl.a. forsvar af olieborne-platforme.

Torsdag den 20. februar 1975 kl. 19,30

»Projektering af skibe til søværnet, før, nu og i fremtiden« ved Søværnets Materielkommando. En gruppe militære og civile fra SMK under ledelse af kontreadmiral J. Petersen fortalte om projekteringen af søværnets kampskibe.

Torsdag den 6. marts 1975 kl. 19,30

»Moderne kampinformation« ved officerer fra Kampinformationsskolen. Kampinformationstjenesten er med brug af moderne teknik under fantastisk udvikling, både i Søværnet og andre mariner.

Torsdag den 20. marts 1975 kl. 19,30

1. Valg af bestyrelse for det 192. forsamlingsår.
2. »SPICA II-klassen og torpedobåds våbnet i den svenske flåde« ved kommandörkapten C. Fredholm. KK Fredholm var indtil efteråret 1974 chef for den svenske torpedobådsdivision og belyste i sit foredrag bl.a. den operative anvendelse af de store torpedobåde.

SØE-LIEUTENANT-SELSKABETS PRISSPØRGSMÅL FOR 1976

Prisspørgsmål nr. 1.

Der ønskes udarbejdet en studie af Danmarks forventede strategiske situation i perioden 1975—1985 og de heraf affødte maritime aspekter, der bør danne grundlag for danske maritime styrkers opgaver og sammensætning.

Kommentar

Det må forekomme naturligt, at medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabet stadigt følger udviklingen af de faktorer, der har indflydelse på Danmarks maritime position og søger at analysere denne udviklings betydning for Forsvaret. Uanset, at værnenes samlede ressourcer næppe i de kommende år kan forventes øget, og uanset at ressourcernes fremtidige fordeling værnene imellem i et vist omfang er bundet af allerede truffne materieldispositioner, må det anses for muligt på længere sigt at præge Forsvarets udvikling.

Den forestående fornyelse eller revision af det gældende forsvarsforlig berettiger i særlig grad til nu at fremlægge en maritim-strategisk studie med relation til den kommende 10 årsperiode.

Prisspørgsmål nr. 2.

Der ønskes en redegørelse for, hvorledes styrker af Flyvevåbnet og Søværnet bedst kan indsættes mod en amfibie-trussel mod dansk område.

Kommentar

Den taktiske opgave forudsættes løst ud fra eksisterende/

under anskaffelse værende styrker og våbensystemer. Uanset, at allierede styrker meget vel kan tænkes indsat sammen med danske enheder, bør besvarelsen primært indeholde en anvisning på, hvorledes danske styrker alene bør anvendes.

Prisspørgsmål nr. 3.

Der ønskes en undersøgelse af, hvilken eller hvilke typer våbensystemer, der vil egne sig som nærluftværn, herunder antimissilvåben i Søværnets enheder.

Kommentar

Ved besvarelsen skal hensyn tages til de økonomiske aspekter samt til de foreliggende plads- og vægtmæssige restriktioner i eksisterende og planlagte enheder. Besvarelsen bør anvise en løsning, der vil være gennemførlig indenfor den kommende 5 års periode.

Prisspørgsmål nr. 4

Der ønskes en redegørelse for Søværnets behov for depot-skibe.

Kommentar

I besvarelsen ønskes medtaget en vurdering af såvel de fredsmæssige som de krigsmæssige behov. Undersøgelsen bør omfatte såvel egentlige depotskibstyper som den kombinerede anvendelse af skibe, der kan konverteres til eller samtidigt kan løse andre opgaver.

Prisspørgsmål nr. 5.

En studie efter frit valg over et emne, der kan have betydning eller interesse for Søværnet.

Regler for besvarelse af prisspørgsmål.

Reglerne for affattelse og behandling af prisspørgsmål er omtalt i lovenes § 16.

Det er sikkert bekendt, at det er mange år siden en besvarelse på et prisspørgsmål er blevet belønnet. De få besvarelser, der gennem de sidste mange år er blevet indsendt, er ikke blevet antaget. Derfor har der været røster fremme om at tage hele spørgsmålet om prisspørgsmål op til overvejelse. Denne bestyrelse vil ikke tage et sådant initiativ, men forudser, at såfremt der heller ikke i fremtiden indløber besvarelser, der kan antages, må der gøres et eller andet.

Det må jo nok erkendes, at Forsvarsakademiets stabskursus, med kravet til en hovedopgave, tapper voldsomt på den gruppe søofficerer, der kunne tænkes at udarbejde et prisspørgsmål. Det er vel en arbejdsbyrde man normalt kun påtager sig en gang i løbet af sin karriere.

Men nu er prisspørgsmålene for 1976 her og følgende afsnit skal citeres fra lovenes § 16.

»Besvarelser af prisspørgsmål indsendes til selskabets formand i løbet af det påfølgende kalenderår. Besvarelserne indsendes anonymt, men skal være forsynet med et mærke og ledsaget af en lukket kuvert, der bærer samme mærke, og hvori forfatterens navn findes angivet«.

Patrick Howard

SAA KÆMPED DE HELTE HIN ANDEN APRIL

Af fhv. kontreadmiral F. H. Kjølser

Fhv. kontreadmiral Frits Hammer Kjølser er født den 29. september 1893. Han mødte ved søværnet som frivillig lærling i 1909. Efter gennemgang af Kadetskolen udnævntes han i 1914 til sekondløjtnant og året efter til premierløjtnant. Herefter fulgte en rig og lang karriere med tjeneste såvel under udenrigsministeriet som i søværnet. Dertil 3 perioder som adjutant ved daværende kronprins Frederik samt gennemgang af stabskursus ved *Ecole de Guerre Navale* i Paris 1930—31. I 1939 blev Kjølser, der siden 1937 havde været kommandørkaptajn,

marine- og luftattaché i Berlin, hvorfra han indberettede om tyskernes overfald på Danmark den 9. april 1940 og udvistes af tyskerne i 1941. Ved flådens sænkning den 29. august 1943 var Kjølser stabschef ved kystflåden. Efter 2 måneders tysk internering kom han til Sverige og blev chef for den danske brigades marineafdeling indtil krigens slutning. Han udnævntes i 1945 til kommandør og var marineattaché i Washington og Ottawa i årene 1946—50. I 1949 havde Kjølser grad af kontreadmiral medens han var formand for den danske delegation i *North Atlantic Ocean Planning Group* i Washington. Senere deltog han i udarbejdelsen af den dansk-amerikanske overneskomst af 27. april 1951 om Grønlands forsvar. Samme år tiltrådte Kjølser som den første chef for Grønlands Kommando, hvilken stilling han bestred med grad af kontreadmiral, indtil han i 1955 afskedigedes på grund af alder af søværnets linie. Efter indtræden i reserven forrettede han tjeneste i Søværnskommandoen indtil 1958. Ved siden af tjenesten har Kjølser været formand og bestyrelsesmedlem i en række selskaber og foreninger med maritime og historiske interesser. Desuden er han kendt langt ud over maritime kredse som en flittig forfatter og skribent.

Note: Overskriften er inskriptionen på Bing og Grøndahls platte for 100-årsdagen for slaget på Reden. Citat fra N.F.S. Grundtvigs (1783—1872) og G.H. Olsens (1760—1829) digte.

Når »Tidsskrift for Søværnen« mindes 175-årsdagen for slaget på Københavns Red skærtorsdag den 2. april 1801, er det såre naturligt, idet dette søslag er det eneste, der har givet os en plads indenfor verdens søkrigshistorie. Navnet *Copenhagen* står som bekendt på Nelsonsøjlen på Trafalgar square i London sammen med *Trafalgar*, *Abukir* og *St. Vincent*, og historien om kikkerten, som Nelson satte for sit blinde øje, er gået over i daglig tale og anvendes stadig. Vi danske kan med stolthed mindes slaget på Reden og de mænd, som med enestående mod og tapperhed den dag gav eksemplet på pligt troskab og fædrelandssind.

For at forstå forspillet hertil må vi gå ca. 200 år tilbage i tiden, da krig og ufred herskede i Europa, og Danmark forsøgte med sin neutralitetspolitik at lodse det Dansk-Norske Monarki frelst gennem udenrispolitikens farlige skær. Baggrunden var den dansk-norske handel i den florisserende periode i slutningen af 1700-tallet, hvor Dannebrog var blandt de neutrale magters flag, der hyppigt sås på verdenshavene. Men denne handel måtte beskyttes af danske orlogsskibe, og der sejlede i konvoj for at hindre overfald fra engelske og franske krydsere og kapere, specielt i Middelhavet fra sørøvere med hjemsted i de nordafrikanske stater.

Denne udvikling fulgte England med stigende bekymring, idet man frygtede at krigskontrabande nåede Englands fjender, hvorfor man krævede visitationsret også over den neutrale skibsfart, selvom denne var konvojeret af orlogsmænd, hvis flag skulle garantere ladningen. At dette gav anledning til idelige affærer og skærmydsler til søs med de

neutrale magter, særlig dansk-norske og svenske skibe, kan ikke undre.

Yderligere kom at Rusland førte en kraftig engelskfjendtlig politik, også fordi den halvgale Kejser Paul I czaren over alle russere, personlig kom i stigende modsætningsforhold til briterne, fordi England nægtede at udlevere Malta til czaren, som anså øen for sin personlige ejendom, efter at han i 1798 havde ladet sig vælge til stormester af Malteserordenen af de i Rusland værende ordensriddere. Dette medførte politiske uoverensstemmelser, som resulterede i, at Danmark, Sverige og Preussen under stærkt pres fra det mægtige Rusland i december 1800 indgik i Det Bevæbnede Neutralitetsforbund, som ved konvojering skulle sikre disse magters skibsfart mod engelsk visitation.

Hermed tilspidsedes situationen og gav anledning til gensidig beslaglæggelse af skibe i de respektive magters havne og ejendomme i oversøiske besiddelser; således blev de i russiske havne liggende engelske skibe beslaglagt, og besætningerne sendt til Sibirien. Storbritanien svarede med beslaglæggelse af russiske, dansk-norske og svenske skibe, og efter Danmark definitivt havde sluttet sig til Det nordiske Forbund, gav England ordrer til besættelse af de dansk-vestindiske øer og vore ostindiske besiddelser.

Efter et mislykket diplomatisk forsøg fra engelsk side på at få Danmark ud af forbundet, stod krigen for døren, idet England i januar 1801 havde besluttet at sende en stærk flåde til de nordiske farvande for at sprænge det for England så generende neutralitetsforbund.

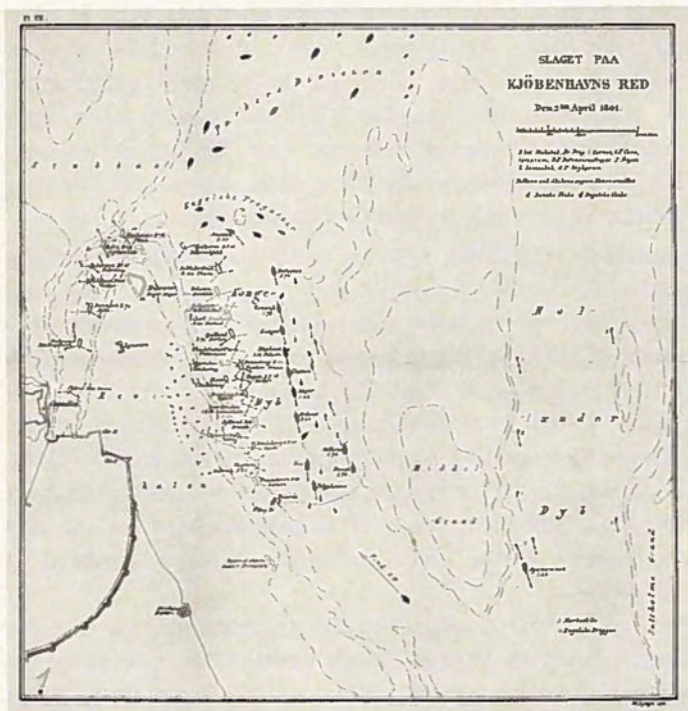
Denne flåde skulle bestå af ikke mindre end 57 skibe, hvoraf de 23 var linieskibe, de 11 fregatter og 7 bombarderski-

be, samt et antal mindre enheder som skulle samles og udrustes på Yarmouth's red. Til chef for »The Baltic Fleet« valgte admiralitetet den 62-årige Admiral Sir Hyde Parker, der som yngre havde vist sig som en habil skibschef, men som ældre var blevet noget sendrægtig og var uden krigserfaring. Han havde tjent enorme prisepenge ude i Vestindien som højstkommanderende på Jamaica. Med denne flådestyrke som baggrund mente Storbritanien at kunne tvinge Danmark og Sverige ud af forbundet, hvorpå flåden skulle gå til Rusland og få czaren til at opgive Neutralitetsforbundet.

Den 42-årige nysudnævnte Vice-Admiral of the Blue Lord Nelson, som allerede var godt på vej op mod sin berømmelses tinde, blev næstkommanderende i Baltic Fleet, og som første admiralitetslord, Earl of St. Vincent udtrykte det: »*Will act the fighting part well*« i givet tilfælde, medens Rear-Admiral Thomas Graves blev tredjekommanderende. Desuden medtog flåden 860 soldater fra det 95' og 49' regiment, ombord kaldet »Marines« til landgangs-ekspeditioner under kommando af Lieutenant-Colonel William Stewart, der ombord hos Nelson førte en omhyggelig dagbog, som eftertiden kan takke for den bedste engelske beskrivelse af slaget på Reden. Endelig var der eksperter fra Royal Artillery ombord i bombarderskibene.

Nelson anså sig selv for bedre kvalificeret til at være øverstkommanderende og var yderligere irriteret på Parker, fordi han mente, at denne ikke fremskyndede afsejlingen tilstrækkeligt og opholdt sig for meget i land for at nyde hvedebrødsdagene med sin 18-årige brud. Derfor skrev han under hånden til vennen Captain Troubridge i admiralitetet, at det hastede med at komme afsted, hvis man ville nå Østersøen, før de nordiske magter havde fået fore-

*Kort over Slaget på Københavns Red den 2. April 1801.
I.C. Oldenburgs Søkrigshistorie.*

net deres flåder. Dette foranledigede et personligt brev til Parker fra første admiralitetslord, hvilket medførte, at Baltic Fleet fik ordre til afsejling fra Yarmouth den 12. marts, således at det store gallabal, som Parker havde indbudt til for sin unge brud, måtte aflyses, og som Nelson tilfreds skrev til Troubridge, *de unge søofficerers hvide balhandsker måtte nu ombyttes med søtøj.*

Parker kom således lidt hovedkulds afsted, og hans kongelige sejlordre blev først undertegnet den 15. marts og nåede ham omsider med en fregat efter passagen af Skagen, som flåden havde rundet efter en stormfuld sejlads i Nordsoen. Et alvorligt uheld havde desuden ramt Parker ved afsejlingen, idet linieskibet INVINCIBLE totalt forliste udfor Yarmouth og gik ned med over 400 mand, og først den 21. marts lykkedes det ham at få samlet sin flåde og komme til ankers i Kattegat udfor Kullen.

Den næste dag skiftede flåden til en noget sydligere ankerplads ved Sundets nordlige ende, og her kom fregatten BLANCHE op fra København med den overordentlige gesandt, sir Nicolas Vansittart og den engelske charge d'affaires i Danmark, William Drummond, som havde haft til opgave at forsøge at få Danmark til at forlade neutralitetsforbundet, hvad den danske regering havde afslået. Dette meddeltes Parker, som samtidig fik nogle stærkt overdrevne oplysninger om styrken af Københavns forsvar, og den 23. marts kunne han afholde krigsråd ombord i LONDON.

Af frygt for Kronborgs kanoner og batterier på Svenske Kysten, foretrak Parker at sejle gennem Store Bælt og angribe København sydfra. Han forsøgte derfor først at gå gennem Store Bælt, men måtte opgive dette på grund af dårligt vejr og navigationsvanskeligheder, hvorfor han re-

turnerede og igen ankrede med flåden på sin forrige plads. Nelson holdt kraftigt på, at Danmark i alle tilfælde måtte pacificeres snarest, inden man kunne nå at træffe større forberedelser, og karakteristisk for hans klare opfattelse af situationen er hans udtalelse: » *Go by the Sound or by Belt or anyhow only not lose an hour*«.

Parker besluttede derfor at sejle gennem Sundet så snart vinden blev gunstig. Det blev den d. 30. marts om morgenen, hvorpå flåden fik ordre til letning, og for en N.W.-lig vind stod den sydpå, prisende Svenske Kysten, godt klar af Kronborgs kanoners rækkevidde, efter at det havde vist sig, at ingen svenske batterier åbnede ilden. Spørger man hvorfor Sverige, skønt medlem af pagten, viste sig så passiv, er svaret, at det skyldtes Kronprins Frederik selv, som ved et møde med Gustav IV i Hälsingborg udtrykkelig havde frabedt sig befæstninger ved Hälsingborg af frygt for, at Sverige derved kunne forlange fritagelse for Øresundstolden.

Den svenske konge, som fra Hälsingborg betragtede englændernes passage, beordrede nu 7 svenske linieskibe i Karlskrona til at gå til Sundet, men de kom af forskellige grunde — blandt andet dårligt vejr — ikke til søs før den 13. april, og muligvis har en gammel ikke-angrebs pagt af 1656 (?) imellem Sverige og England været medvirkende til svensk passivitet. Da den stærke russiske flåde lå indefrosset i Kronstadt og i Reval, måtte Danmark således nu være alene om at repræsentere den væbnede neutralitets pagts maritime styrke.

Kronborg blev under passagen beskydt af engelske bombefartøjer, hvis bomber dog kuriøst nok kun anrettede skade på den engelske konsuls hus i Helsingør, medens den engelske flåde med Nelson, hvis flag var skiftet til

ELEPHANT, sejlede i spidsen, fulgt af Parker med »Corps de Bataille« og Graves i DEFIANCE, der førte den agterste division. Flåden kunne således uantastet sejle sydpå i Sundet og ankrede i løbet af dagen imellem Tårbæk og Hven.

Allerede før nytår havde Danmark påtænkt at udruste 10 linieskibe for at forene sig med russernes og svenskerne flådestyrker, men da meddelelsen om den engelske flådes udrustning nåede København i marts, måtte man opgive dette for i hast at fremskynde en øjeblikkelig udbedring af hovedstadens forsvar. At gøre de for vinteren oplagte orlogsskibe sejlklare på kort tid var ikke muligt. Det ville mindst tage et par måneder, idet mange af vore søofficerer og faste folk var til søs i konvojtjeneste eller på orlov i kofardifart, og at få tilstrækkeligt mange søfolk fra Norge ved vintertide ville tage tid, idet dette kun kunne gøres til fods den lange vej gennem Sverige. Foruden det hjemmenværende personel af Holmens faste Stok måtte man derfor i høj grad basere sig på frivilligt mandskab, som på regeringens opfordring også meldte sig i stort antal fra alle lag i befolkningen. De frivillige blev antaget som »*Femtenrigsdaler Karle*«, således kaldet fordi de fik 15 rdl. i håndpenge. Datidens primitive skyts behøvede væsentlig folk til krudtlangning og til at hale i raperternes taljer og krævede kun særlig uddannelse for kanonkommandører og ladere. Vore fastforankrede blokskibe behøvede ikke søfolk til »*sejlenes-regering*«.

Trods tidsnød lykkedes det at få 18 ældre delvis udrangerede skibe af forskellige typer udrustet fra Flådens Leje, nemlig 2 linieskibe, 7 blokskibe, d.v.s. ældre skibe der ofte kun havde kanoner til den udadvendte bredside, og 3

*Bataillen den 2. April 1801 på Kjøbenhavns Red.
Gravering af I.F. Clemens efter maleri af C.A. Lorentzen fra Frederiks borg slot. Kgl. Bibliotek.*

stykpramme, 3 kavaleripramme, 1 flydebatteri, 1 defensionsfregat samt 1 sløjfet kinafarer med ialt ca. 634 kanoner; kun linieskibene og de 2 sidstnævnte havde rejsninger opsatte, linieskibene dog uden underslåede sejl.

Disse skibe blev derefter i martsdagens storme og isgang med rofartøjer bugseret ud gennem Bomløbet til Kongedybet, hvor de blev »svinebundet«, d.v.s. opankret for 4 ankre, så tæt op til Amagers landgrund som muligt i en lang defensionslinie, som strakte sig fra *Prøvestenen* i syd til *Tre Kroner* i nord. Flere af disse skibe f.eks. WAGRIEN, der var en tredækker fra 1773, halvt ophugget og reduceret til todækker med 52 kanoner var så rådne, at kanonerne gik gennem dækkene ved eksercits. Grunden til at disse gamle skibe overhovedet blev anvendt var, at man håbede at kunne få de nye og bedre linieskibe ekviperet sejlklare senere.

Indsejlingen til residensstadens havn og red var beskyttet af *Citadellet Frederikshavn* og af det kraftige batteri *Tre Kroner*, der havde 66 stk. 24-pundige kanoner og en besætning på 931 mand. Desuden af batteriet *Christianus Sextus* med 25 kanoner på Nyholms nordside, som betjentes af Holmens tømmermænd, af *Christianus Qvintus* mod øst og endelig af *Strickers Batteri*, som lå på Amagers østkyst. Til at eskortere en konvoj til Norge lå en udrustet eskadre til ankers på inderreden på 2 linieskibe, 1 fregat og 2 brigger med 224 kanoner, samt nordligst i Kroneløbet 2 blokskibe med 134 kanoner. Desuden var en kanonbådsdeling på 11 både opankret på Refshalen, som var det grunde farvand, hvor på Burmeister & Wain senere er bygget, kanonbådene skulle imidlertid have deres mandskab fra Norges-eskadren.

Hele defensionslinien til søs var under kommando af Commandeur Johan Olfert Fischer, hvis stander vajede fra blokskibet DANNEBROG, en todækker fra 1772 med 60 kanoner bestemt til ophugning. Den lå opankret midt i defensionslinien. Uafhængig af Olfert Fischer var eskadren på inderreden, og kanonbådene som var underlagt Commandeurcapitain Steen Andersen Bille, der førte sin stander på lineskibet DANNEMARK, medens Kronprinsregent Frederik udøvede den suveræne monarks beføjelser som højstkommanderende for samtlige styrker til vands og til lands.

Den til angrebet på København detacherede styrke fra Parkers flåde bestod af 12 lineskibe, 5 fregatter og et antal korvetter, brandere og mindre skibe samt 7 bombefartøjer med ialt ca. 1220 stk. skyts, altså den danske defension betydelig overlegen; men opgørelsen af kanonantallet er noget varierende i danske og engelske kilder, bl.a. fordi nogle medregner *Caronader* etc., andre ikke.

Styrken var underlagt Vice-Admiral Lord Nelson på ELEPHANT og Rear-Admiral Graves på DEFIANCE. Denne styrke afsejlede om aftenen den 1. april for at ankre sydøst for Middelgrunden, efter at Hollænderdybet var afmærket med engelske mærkefartøjer, da den danske farvandsafmærkning var inddraget.

I løbet af natten havde Captain Hardy personlig i rofartøj opmålt Kongedybet helt ind til de danske skibe, som lå så tæt ved landgrunden, at englænderne ikke som ved Abukir kunne doublere linien. Denne opmåling blev udført med loddestager for at undgå, at danskerne hørte pladsket fra lodlinernes blylod. Nelson havde i krigsrådet ombord i

Commandeur Johan Olfert Fischer, Chef for Defensionen på Københavns
Red 2. April 1801.

«Mindeblad». Kgl. Bibliotek.

LONDON noget flot erklæret, at han kunne klare hele af-
færen på en time med 10 linieskibe, men Parker forøgede
klogelig antallet til 12 skibe.

Efter at Nelson havde afgivet sine operationsordrer til
skibscheferne, havde han en urolig nat, hvor han stadig
lod sig purre for at høre, hvad vinden var, idet han havde
forudset at vinden ville gå om i syd, hvilket også kom til at
passe, idet den om morgenen sprang til sydøst. Efter nogle
vanskeligheder med de ombordværende engelske lodser,
som ikke var vant til at lodse så store skibe gennem Øre-
sund, var overvundet, kunne Nelson kl. 9.30 give signal til
letning, hvorpå skibene i kølvandsorden med mærssejlene
på rand, d.v.s. at sejle for vejret med mærseråen firet ned
til æselhovedet, stod nord på i Kongedybet, hvor de skulle
ankre med sværanker agter fra, hver udfor sin danske
modstander, således at langskibs beskydning blev undgået
under opsvajning. — Man fristes her til at filosofere over,
hvad der ville være sket, hvis vinden var gået videre til den
hos os så hyppigt forekommende vestenvind, hvilket ville
have udsat de engelske skibe for langskibs beskydning ag-
ter fra og bragt dem i en yderst kritisk situation.

Bombefartøjerne måtte foreløbig ankre i ildlæ af og øst for
lineskibene, indtil forholdene tillod dem at komme på
bombardementsafstand af hovedstaden. Opmarchen
udførtes med mønstergyldig præcision af de søvante engel-
ske skibschefer, men skibene kom dog til at ligge noget
østligere end Nelson havde planlagt. Under sejladsen rundt
Middelgrunden gik 3 af Nelson's linieskibe på grund, først
AGAMEMNON, der ikke kunne klare Middelgrunden syd
fra sig på grund af det hårde søndenvand, senere BEL-
LONA og RUSSELL på Middelgrundens vestside, medens

Vice-Admiral of the Blue Horatio Lord Nelson. Chef for den engelske angrebsstyrke den 2. april 1801.

Maleri af L. F. Abott. Kgl. Bibliotek. På Nelson's trekantede hat ses den »Chelengk«, som Sultanen af Tyrkiet skænkede Nelson efter Abukir. Den er besat med brillanter og kunne dreje rundt ved hjælp af et urværk.

de andre engelske skibe efterhånden ankrede på deres pladser, hver udfor sin danske modstander. Nelson's flag-skib ELEPHANT, som også nær var gået på grund, reddedes kun ved hans personlige indgriben og ankrede midt i linien lidt nord for Olfert Fischers flagskib DANNEBROG, som også fik GLATTON med den fra *Bounty myt-teriet* så herostratisk bekendte Captain Bligh som chef, en mand der trods alt her viste sig som en duelig skibschef. Fregatdivisionen under Captain Riou ankrede nordligst udfor *Tre Kroner*, idet fregatterne havde soldaterne ombord, som forstærket med 500 matroser skulle storme og indtage *Tre Kroner*, hvis forholdene tillod dette.

Kl. 10.15 gav Olfert Fischer ordre til at åbne ilden mod de opsejlende engelske skibe, og det første skud faldt fra vort sydligste blokskib PRØVESTEENEN; klokken 11 var slaget i fuld gang overalt, og snart indhylledes hele Kongedybet og Reden i vældige røgskyer fra den voldsomme ildkamp, skib mod skib på kort afstand fra 1—2 kabellængder (200—400 m), som københavnere i tusindvis fulgte inde fra byens tage og tårne.

En detaljeret omtale af hvert skibs skæbne tillader pladsen i en begrænset tidsskriftsartikel ikke. Dog bør det nævnes, at PRØVESTEENEN, en tredækker fra 1767 reduceret til 2 batterier med 58 kanoner, der lå sydligst i defensionslinien og derfor blev udsat for ilden fra nærliggende samtligte forbigående engelske skibe, led meget, også fordi skibet blev beskudt langskibs af en fregat og en brig, der lå lige syd for den danske linie. PRØVESTEENEN fik således 3 gange nedskudt sin vimpel, som hver gang atter hejstes, og skibet blev flere gange skudt i brand. Til sidst,

kl. ca. 14.30, måtte det forlades med over 1000 kugler i skroget og kun 2 brugelige kanoner tilbage. Disse blev fornaglet og krudtet kastet overbord, hvorpå chefen og de tiloversblevne af besætningen forlod skibet. At chefen Capitain Lorenz Fjellerup Lassen, derfor kåredes som en af Kongedybets udvalgte helte, var såre naturligt og skyldtes måske også, at skibets heltedige kamp bedst kunne følges af tilskuerne inde fra København.

Lassen fik senere en hædersgave fra dansk-norske kvinder, og det fortaltes, at fiskekonerne på gammel strand altid rejste sig og nejede, når PRØVESTEENENS chef gik forbi. Om den historie er autentisk, som fortæller, at Lassen fik tilbud om at blive adlet under navnet *Prøvesteen*, men frabad sig denne kongelige nådesbevisning, da hans kone bestemt nægtede at lade sig kalde »fru *Prøvesteen*«, har jeg ikke kunnet verificere.

DANNEBROG, som havde været udsat for ild fra ELEPHANT (74 kanoner) og GLATTON (56 kanoner og caronader), blev flere gange skudt i brand og så medtaget, at Olfert Fischer, selv såret i hovedet af en træsplint, måtte skifte sin stander til todækkeren HOLSTEEN på 60 kanoner, hvorpå han fortsatte ledelsen af kampen, indtil dette skib også led så meget og havde mistet så stor en del af besætningen, at Commandeuren ved 13.30 tiden også måtte forlade HOLSTEEN og lade sig ro over til *Tre Kroner*, hvor han uvist af hvilken grund ikke fik hejst sit kommandotegn.

DANNEBROG fortsatte imidlertid ufortrødent kampen til der kun var knapt en tredjedel af besætningen tilbage, og chefen såret, hvorpå de 3 sidste brugelige kanoner blev fornaglet, flaget strøget, og resten af besætningen bjerget i

land, hvorefter vraget drev nord på og sprang i luften lidt nord for *Tre Kroner* klokken ca. 16.30.

Efter næsten fire timers voldsom ildkamp var de sydligste skibe i defensionslinien aldeles sønderskudte. WAGRIEN måtte forlades efter en heltemodig kamp, da næsten alle kanonerne var ubrugelige, og på lignende måde gik det todækkeren JYLLAND på 54 kanoner, stykprammen SVÆRDFISKEN (18 kanoner) bygget til kanontransport, og CRONBORG, en sløjfet fregat på 22 kanoner. Cavalleriprammen RENDSBORG på 20 kanoner fik sine anker-tove skudt over, så skibet drev på grund, og kl. ca. 13.30 var kavaleriprammen NYBORG på 20 kanoner synkefærdig med mange dræbte og sårede.

FLYDEBATTERI NR 1 fra 1784, der førte 24 stk. 24-pundige kanoner, bestod af en firkantet flåde bygget af mastetræer, som kun kunne bevæges ved varpning og skulle være synkefri, men til gengæld måtte besætningen vade ankedybt i vand på dækket. *Flydebatteriet* førtes af den nysudnævnte kun 17-årige Secondlieutenant Peter Willemoes, som sammen med stykprammen HAYEN på 18 kanoner med den lidt ældre Secondlieutenant Müller som chef tappert havde engageret sig i kampen. De lå lidt nord og syd for DANNEBROG og beskød ELEPHANT og GLATTON, hvis kugler ofte gik over de lavtliggende fartøjer. Klokken godt 14, da FLYDEBATTERIET havde mistet over en trediedel af mandskabet, måtte det kappe sine ankertove og drev for boven af todækkeren SJÆLLAND, der så sig nødsaget til også at kappe sine tove og faldt tværs i farvandet og derefter fik adskillige lag agterind.

FLYDEBATTERIET drev videre nordpå, hvor det lykkedes Willemoes at få sit batteri bjærget ind på inderreden og nå Toldboden. HAYEN måtte stryge, og Müller med

resten af sit mandskab blev som fanger taget ombord i ELEPHANT; Müller har herfra givet en interessant skildring af Nelson, for hvem han blev forestillet og som roste ham for hans tapperhed. Man har derfor rejst tvivl om, hvorvidt det var Willemoes eller ham, som Nelson kan have sigtet til, da han senere i en løftet stemning ved kronprinsens taffel skal have foreslået, at de tapre unge løjtnanter fra flådebatterierne blev forfremmet, hvortil kronprinsen skal have svaret med de bevingede ord: »*Skulle jeg gøre alle mine tapre Officerer til Admiraler, havde jeg ingen Lieutenanter eller Capitainer tilbage i min Flåde*«. Da der imidlertid ingen vidnesudsagn findes fra dette taffel, må denne gode anekdote måske — og desværre — henføres til myternes verden.

Da kronprinsen med stab befandt sig på *Sextus* på Nyholm for derfra at følge slagets gang, kom melding om, at chefen og næstkommanderende på blokskibet INDFØDSRETTE var faldet, hvorefter generaladjutant, Capitain Schrödersee, skønt afgået fra aktiv tjeneste på grund af svagelighed, tilbød at overtage posten som chef men dræbtes af en kanonkugle i samme øjeblik han gik over INDFØDSRETTENS faldereb. På det sted på *Sextus*, hvor Schrödersee gik i fartøjet for at lade sig ro ud til blokskibet, er rejst en mindesten, som den dag i dag erindrer herom.

Som nævnt var den sydligste del af defensionslinien efterhånden så medtaget, at englændernes ild kunne koncentreres på vore nordligste skibe. Her måtte defensionsfregatten HJÆLPEREN, der førte rejsning og sejl og havde 16 kanoner, kappe sine ankertove og bjærge sig ind på inderreden. Todækkeren SJÆLLAND (74 kanoner), som

havde rejsning uden sejl, var det sidste skib i linien, der strøg flaget, efter en trediedel af besætningen var faldet og alle kanoner demoleret. Klokken godt 15 var kampen praktisk talt afsluttet. Alle vore nordligste skibe var så ilde tilredt, at de måtte brændes af englænderne, og HOLSTEEN var den eneste prise, som de kunne tage med sig.

De engelske skibe havde også lidt betydeligt, og da Parker fandt, at den time som Nelson havde sagt ville være tilstrækkelig for at sejre, forekom ham »djævelsk lang«, beordrede han tre af sine bedstsejlende lineskibe til at krydse op mod vind og sø for at komme Nelson til undsætning. Da dette ikke lykkedes, — datidens store lineskibe egnede sig overhovedet ikke til krydsning — gav han kl. ca. 13.30 ordre til alle skibe om at ophøre kampen.

Dette signal, nr. 39: »Discontinue the action«, blev set og forstået af de nordligste skibe, nemlig fregatdivisionen, som kappede ankertovene og begyndte retræten nord i, herunder led de en del fra *Tre Kroners* ild, og blandt andre faldt Captain Riou.

Ifølge de engelske signalregler var anerkendelsen af et signal at hejse et flag, som betød, at signalet var set og forstået. At gentage signalet betød at videregive det som en ordre til de ordren vedrørte.

Da signal nr. 39 blev aflæst ombord i ELEPHANT og meldt til Nelson, gav han ordre til at besvare det som forstået, men ikke at videregive det, og samtidig beordrede han, at signalet til »kamp på klods hold« skulle forblive vajende fra ELEPHANT's stortop. Selv fortsatte Nelson stærkt ophidset sin gang op og ned ad skansen, viftende med sin armstump, — kaldet hans »finne« — idet han udbrød til skibschefen: »Leave off action! — Now, damn

me if I do!« og fortsatte: *De ved Foley, at da jeg kun har et øje, har jeg ret til at være blind engang imellem.*

Han udførte da sin verdensberømte pantomime og satte kikkerten for sit blinde øje, idet han udbrød: *Jeg ser virkelig ikke noget signal!*

Hermed påtog Nelson sig det fulde ansvar for at ignorere den højstkommanderendes ordre, hvilket, hvis det gik galt, kunne have bragt ham for en krigsret og hængt, som han selv udtrykte det.

Han lod altså kampen fortsætte, selvom det var tydeligt, at hans egne skibe havde store tab. Farvandet var opfyldt med vragestumper og rejsningerne så forskudte, at det ville være tvivlsomt, om det var muligt for de engelske linieskibe at sejle op forbi det stærke *Tre Kroner*, som måtte passeres ved en retræte under de givne vindforhold.

Situationen var derfor så kritisk, at Nelson besluttede at forsøge at gøre en ende på kampen, og for at opnå dette, benyttede han sig af den af eftertiden så stærkt omdiskuterede fremgangsmåde. Han sendte en parlamentær i land med meddelelse om, at Nelson havde ordre til at skåne Danmark — hvad han aldeles ikke havde — hvis modstanden ophørte. Men hvis ilden fortsatte fra dansk side, ville Lord Nelson se sig nødsaget til at sætte ild på alle de flydende batterier, han havde taget uden at kunne bjærge de tapre danske, som havde forsvaret dem. Brevet var stilet til »The Brothers of Englishmen, The Danes«, skrevet personligt af Nelson med venstre hånd og underskrevet af »Nelson & Bronte«. Nelson havde fået titlen »Duke of Bronté« af Kong Ferdinand af begge Sicilier efter Abukir. Brevet var lagt i et omslag adresseret til »The Crown Prince of Denmark« og omhyggeligt forseglet med Nelsons personlige laksegl.

Commander Frederick Thesiger, der som volontør var ombord hos Nelson og talte både dansk og russisk, roede derefter i et af ELEPHANTS fartøjer med et stort parlamentærflag i stævnen og »Blue Ensign« agter igennem de kæmpendes linier nord om *Tre Kroner*, der midlertidigt indstillede sin ild, for at gå ombord på det nordligste danske skib på inderreden, vagtskibet ELETHANTEN. Herfra blev han med en officer sendt ind til toldboden. Inde på Langelinie omtrent ved Nordre Toldbod opholdt Kronprins Frederik sig nu med sin stab, efter at nogle bomber var faldet på Nyholms østlige del og havde fordrevet ham derfra.

Da kronprinsen havde læst brevet og konfereret med sin stab, sendte han sin generaladjutant Hans Lindholm, der var jagtkaptajn og talte udmærket engelsk, ud til Nelson for at få at vide, hvad meningen var med brevet og udbad sig svaret skriftligt.

Straks da Lindholm gik ombord i ELEPHANT, lod Nelson sætte det hvide parlamentærflag på flagskibets stortop, hvorpå ilden indstilledes på begge sider klokken lidt før 16.

De nøjagtige klokkeslæt for slaget kan ikke opgives med bestemthed. Medvirkende hertil var at ROYAL NAVY benyttede andet klokkeslæt for døgnets begyndelse end vi, og ofte indbyrdes anvendte forskellige tider. Således brugte Nelson »Civil time«, d.v.s. at en ny dag begyndte ved midnat, medens Parker anvendte »Neutral time«, hvorefter dagen begyndte kl. 12. Vi brugte som regel lokal tid og ikke Greenwich tid; endelig er flere af vore skibsjournaler beklageligvis bortkommet.

Nelson besvarede særdeles høfligt kronprinsens forespørgsel med en skrivelse, som Lindholm bragte tilbage. Heri meddeltes det, at Nelsons hensigt var »humanity«, og at han indvilligede i at indstille fjendtlighederne, indtil han havde taget fangerne ud af priserne og sendt de sårede danskere i land, samt brændt eller medtaget sine priser. Til slut gav han udtryk for sin ærbødige agtelse for Hans Kongelige Højhed, og at han altid ville betragte det som den største sejr han nogensinde havde vundet, hvis dette parlamentærflag kunne indlede en stadig og lykkelig union imellem hans nådige Souveræn og Hans Majestæt Kongen af Danmark.

Forhandlingerne resulterede foreløbig i en våbenhvile på 24 timer, som Nelson klogelig benyttede til at få sine grundstødte lineskibe flot og lade skibenes rejsninger reparere, således at de kunne sejle nordpå og forene sig med Parker's flåde. Dette lykkedes dog ikke, for 3 lineskibe gik på grund, deriblandt selveste ELEPHANT, og de stod i kortere eller længere tid under trussel af *Tre Kroners* nu tavse kanoner.

Efter af Olfert Fischer havde forladt HOLSTEEN for at tage ophold på *Tre Kroner*, synes han — udover der at have kommanderet det nordre batteri mod Parkers skibe — ikke at have haft nogen større indflydelse på slagets videre gang. Såret, som han var i tindingen og kæben, afgav han kommandoen til Commandeurcapitain Steen Bille den 4. april, efter at han havde ladet Capitain Sneedorff affatte rapporten om slaget til kronprinsen, underskrevet »Docquen den 3.die april 1801, underdanigst Olfert Fischer«.

Fra flere sider har man stillet sig uforstående overfor, at kronprinsen svarede Nelson uden først af have konfereret med Olfert Fischer, som jo havde kommandoen over hele defensionen, men dels vidste man ikke, hvor han befandt sig, da Fischers kommandotegn ikke mere var hejst noget sted, dels har kronprinsen næppe taget sin beslutning uden at have konfereret med sin stab, som han var omgivet af. Det er muligt, at kampen ville være fortsat noget længere, hvis Thesiger var blevet henvist til Olfert Fischer på *Tre Kroner*, men det endelige resultat ville næppe være blevet ændret, idet vi nu blot havde Billes eskadre, *Tre Kroner*, et par mindre skibe og landbatterierne at sætte ind mod hele Parkers flåde. Kronprinsregenten var som højstkommanderende over alle styrker til vands og til lands i sin gode ret til at træffe afgørelsen, og endelig var et overblik over, hvad der virkelig foregik ude i Kongedybet praktisk talt umuligt på grund af de vældige røgskyer, som datidens krudt udviklede i en bataille, der som her varede i timevis.

Hvad Nelson angik, så var han i sin gode ret til at gøre med sine priser, hvad han ville og kræve, at ilden ophørte fra dem, når de vitterlig havde strøget flaget og overgivet sig, men spørgsmålet er blot, hvorledes vil man kunne konstatere dette? Hvorledes skulle f.eks. en kanonbesætning nede på et blokskibs underste batteri indhyllet i krudtrøg vide om nationsflaget agter eller vimplen på et skibs eneste pælemast var nedhalet, eller om det var en fjendtlig kanonkugle, der havde skudt flaglinen over? Nej, besætningerne var i deres gode ret til at fyre på englænderne, uanset om disse kom i et fartøj eller skød fra et skib, indtil ordre kom om at ophøre.

For at undgå noget sådant førte englænderne som regel et stort nationsflag på hver mastetop i bataille.

At diskutere Nelsons berettigelse til at udføre, hvad han truede med, nemlig at brænde priserne uden at bekymre sig om de ombordværende sårede danske, vil være unødigt, thi en sådan niddingsdåd ville selv et Nelsons renommé næppe kunne tåle, og interessant er det at bemærke, hvorledes forskellige forfattere har bedømt hans fremfærd.

Den danske historiker Edvard Holm skriver i 1875, at Nelsons trussel om at ville opbrænde de med mange sårede opfyldte blokskibe, hvis ilden ikke standsedes fra dansk side, var »*både inhuman og rå, men truselen var klogt beregnet*«. Både i danskeren Bundesens og i englænderen Wilkinsons bog citeres den ansete amerikanske søkrigshistoriker Mahan, der i 1897 skrev: *af den vanskelige, næsten fortvivlede stilling, som var fremkommet, drog Nelson sig ud med tilsvarende klogskab, så resolut og behændigt, at somme har fundet det på grænsen af snyderi* (»sharp practice«). Desuden skriver den danske redaktør Dalhoff-Nielsen i 1942, at »*Nelson med held anvendte den ældgamle krigslist at true en hård modstander med hensynsløs fremfærd, hvis modstanden ikke ophører . . .*«

Forhandlingerne om fortsat våbenhvile førtes derpå først med Parker, senere med Nelson, som flere gange var til forhandlinger med kronprinsen. Første gang han var i land, dagen efter slaget, foretrak han at gå til fods fra Toldboden til Amalienborg og afslog at benytte den kongelige ekvipage og livvagt, som var stillet til hans rådighed, medens københavnernes strømmede til for at se Englands så vidt berømte og mest invaliderede søhelt på nært hold. Et

par gange var forhandlingerne ved at bryde sammen, idet Nelson insisterede på, at Danmark skulle træde ud af Neutralitetsforbundet, hvad kronprinsen bestemt afslog, før vore allierede også havde godkendt dette, og begge parter truede en overgang med at genoptage fjendtlighederne.

Nelson, som havde benyttet våbenhvilen til at placere sine bombefartøjer således, at deres bomber kunne nå hovedstaden, hørte, at en af de danske ministre hviskede på fransk til kronprinsen, at vi vist hellere måtte fortsætte kampen. Hertil udbrød Nelson til sin sekretær: »*Renew hostilities, tell him that we are ready at this moment, ready to bombard this very night!*«. Forhandlingerne, som førtes med tolk, viste altså, at Nelson forstod noget fransk, selvom han ikke talte dette sprog. Man fortæller også, at Nelson, da han gik op ad trappen til palæets spisesal, hviskede til Stewart: *Selvom jeg kun har et øje, kan jeg dog se, at dette Palæ vil brænde fortræffeligt!*

Kronprinsen, som ledede forhandlingerne med stor koldblodighed, fik under det sidste møde hvisket i øret af Lindholm, at der var indløbet meddelelse om, at Czar Paul var myrdet, hvilket gjorde, at kronprinsen takket være denne vigtige oplysning, som englænderne først fik ca. 3 uger senere, fik afsluttet en så gunstig våbentilstand som muligt, idet det var almindelig kendt, at den nye czar var engelsk-venlig og ikke var interesseret i noget væbnet neutralitetsforbund.

Aftalen om våbentilstand imellem Danmark og England kunne derfor ratificeres ombord hos Parker den 9. april og skulle foreløbig gælde i 14 uger, hvorunder Danmark midlertidigt udtrådte af forbundet, til gengæld fik England tilladelse til at basere sig på danske farvande.

Den engelske flåde afsejlede derpå til Køge Bugt og gik senere op i Østersøen, hvor såvel Sverige som Rusland svigtede Danmark-Norges sag, og Det bevæbnede Neutralitetsforbund annulleredes endeligt ved Traktat af 17. juni 1801.

Nelson havde den 3. april skrevet sin rapport om slaget til Parker, som sendte den og sin egen rapport til London med Captain Otway. Lt.-Colonel Stewart rejste noget senere hjem med våbenstilstandsbetingelserne, men ejendommeligt er det, at hverken Nelson eller Parker nævner et ord om Parkers signal nr. 39 om at afbryde kampen, ligesom Nelson ej heller omtaler sine breve til kronprinsen.

Parker var imidlertid blevet hjemkaldt den 5. maj efter at admiralitetet havde fået Stewarts mundtlige kommentarer til rapporterne, og man hører ikke mere til Parkers maritime karriere, efter at Nelson havde afløst ham som chef for Baltic Fleet.

Nelson befandt sig iøvrigt aldrig vel i vort klima, og plaget af alle sine sygdomme skrev han til Emma Hamilton, at selvom man udnævnte ham til »Lord High Admiral of the Baltic..«, ville han ikke blive i disse iskolde farvande, og i juni fik han sit ønske opfyldt og sejlede hjem.

Ved hjemkomsten følte Nelson sig dybt skuffet og bitter, fordi Kong Georg ikke uddelt guldmedaljer efter København, en kamp som Nelson selv betegnede som den hårdeste og farligste af alle sine batailler, ligesom London bystyre ej heller skænkede nogen officiel belønning til Nelson eller nogen af hans officerer, kun Lloyd's gav 15.587 Lst. til de efterladte, og parlamentet samt admiralitetet udtalte

deres tilfredshed med slaget. Nelson blev udnævnt til Viscount, Graves fik Bathordenen og Stewart blev Colonel.

Det kan ikke afgøres om kongens tilsyneladende unåde skyldtes hans misbilligelse af Nelson's liaison med Emma Hamilton, som både kongen og dronningen nægtede adgang til hoffet, eller det var fordi fjendtlighederne mod Danmark åbnedes uden officiel krigserklæring, og som følge heraf heller ikke blev afsluttet med nogen fredstraktat, hvilket dengang tillagdes stor betydning. Glemmes må det heller ikke, at den engelske konge var svoger til Christian VII og altså morbroder til kronprinsregenten.

Det fortjener at bemærkes, at både Monrad, Pocock og Warner m.fl. har historien om Nelson's modtagelse i St. James ved hjemkomsten fra København, hvor kongen kort henvendte sig til ham og spurgte: *Lord Nelson, skal De ud?* Hvortil Nelson skal have svaret: *Sir, jeg har været ude og er kommet hjem igen, Deres Majestæt har måske ikke hørt om slaget på Københavns Red?*

Da det imidlertid ikke kan påvises, at Nelson har været til noget levé i St. James efter hjemkomsten i 1801, er der senere rejst tvivl om denne histories pålidelighed, men det er utvivlsomt, at Georg III's sympati for Nelson var ringe.

Tabene på begge sider var store. Vi mistede 12 af vore i defensionslinien deltagende 18 til dels gamle og udrangerede enheder. Englænderne måtte sende 2 stærkt beskadigede lineskibe hjem og kunne medtage 1, nemlig HOLSTEEN, som prise, der i Royal Navy fik navnet NAS-SAU. Resten af de erobrede danske skibe var så forskudte, at de måtte brændes på stedet.

På begge sider blev der kæmpet med stor tapperhed, vi havde ca. 1000 døde og sårede, og englænderne nærlig det samme. Noget eksakt tal er vanskeligt at opgive, idet opgivelserne på begge sider er meget varierende. Nelson opgiver således, at de engelske tab var 943, medens Parker senere efter sin hjemkomst skriver, at de har været 2237.

Det er også uvist, hvor mange »hårdt sårede«, der senere døde af deres sår, og englænderne angiver, at de ved »let sårede« som regel forstår de, der var i stand til at gå til deres opholdssted, og disse medregnes ikke i tabslisterne.

Spørgsmålet om, hvorvidt slaget på Reden var en dansk eller engelsk sejr, har optaget historikere gennem tiderne, og da med de mest modstridende resultater, og en dansk historiker hævder, »at det vil være umuligt klart at tilkende nogen af parterne sejrens pris«.

Måske vil man dog med nogen ret kunne sige, at selv om det er rigtigt, at Nelson vandt en strategisk sejr ved at få Danmark ud af Neutralitetsforbundet og samtidig sikre Baltic Fleet's forbindelseslinier til England, så er det også rigtigt, at Danmark vandt en taktisk sejr den 2. april 1801 ved at forhindre, at selve hovedstaden blev udsat for et bombardement og ved at sikre sig så relativt gunstige våbenstilstandsbetaingelser.

Ved kgl. resolution af 31. juli 1801 indstiftedes et hæders-tegn med bånd til de, der havde deltaget med hæder i slaget på Reden, og Olfert Fischer fik tildelt et særligt eksemplar besat med brillianter.

Med Royal Navy's ceremoniel blev de i slaget faldne, indsyet i sejldug, sat udenbords fra hvert skib, medens

nogle af de der senere døde af deres sår skal, mærkværdigt nok, være begravet i land i Skåne på Hallands Väderø.

Påskesøndag den 5. april gav København de i slaget faldne danske en værdig begravelse på Søetatens kirkegård, som Holmens kirkegård hed dengang. Det store ligtog satte sig i bevægelse fra Søkvæsthuset og kørte gennem byens hovedgader til de hospitaler, hvor de faldne var indlagt, ledsaget af kronprinsregenten, de overlevende søofficerer og en stor menneskemængde.

Over fællesgraven er senere rejst en gravhøj med stedsegrønne træer. På gravhøjen står en bautasten med inskription. Ved foden er anbragt granitstene med navnene på de faldne søofficerer og deres skibe, og på en marmorplade læses følgende:

DEN KRANDE SOM FÆDRELANDET GAV,
DEN VISNER EI PAA FALDEN KRIGERS GRAV.

ALFABETISK LITTERATURFORTEGNELSE
OG KILDER

1. Bergersen, O.
»Nøytralitet og Krig,« II. Oslo 1966
2. Bjerg, H. C.
  - a) »Diskussion om Slaget på Rheden«, Marinehistorisk Tidsskrift, 3. 1970
  - b) »Bemærkninger«. Marinehistorisk Tidsskrift, 1, 1971
3. Bruun, Chr.,
»Admiral Lord Nelson og Peter Willemoes«. Kjøbenhavn 1882.
4. Bundesen, P.C.
»Mindeskraft over Slaget på Reden den 2. April 1801«. Tidsskrift for Søværnen, 72 årgang, 1901.
5. Dalhoff-Nielsen
»Slaget på Reden i dansk Historie«. Tidsskrift for Søværnen, 1942.
6. Daugaard Larsen, H.
»Engelsk begravelse på Hallands Väderø efter slaget på Reden«. Marinehistorisk Tidsskrift, maj 1975.
7. Eidem, O. og Lütken, O.
»Vor Sømagts Historie«. København 1904.
8. Garde, H.G.
  - a) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt« 4 bind, Kjøbenhavn 1835.
  - b) »Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814«. Kjøbenhavn 1852.

9. Hansen, Victor.
»Vore Søhelte«. Kjøbenhavn, Kristiania, 1898.
10. Hevitt, J.
»Eye—Witnesses to Nelson's Battles«, London 1972.
11. Holm, E.
»Danmark—Norges udenrigske Historie 1791—1807«. Kjøbenhavn 1875.
12. Illustreret Tidende 18.11. 1888
»Hidtil utrykte breve fra Lord Nelson om Togtet mod Kjøbenhavn«
13. Ipsen, P.
»I Anledning af 150-årsdagen for slaget på Reden«. Tidsskrift for Søværnen, april 1951.
14. Keigwin P.
»Slaget 2. April 1801« Berlingske aften, kronik 31.3. 1951.
15. Lauring, P.
Brev af 1.7.1975 vedrørende oprindelse til:
»Så kæmped de helte . . . .«
16. Lewis, M.
» A social History of the Navy. 1793—1815«. London 1960.
17. Lundsgaard, I.C.
  - a) »Ordet frit, »Copenhagen« den 2. April 1801«. Marinehistorisk Tidsskrift, 1. 1971.
  - b) »Danmark var slet ikke i krig med England« Dagbladet 30. april 1971.
  - c) »Nyvurdering af Slaget på Reden« Flensborg Avis, 29. september 1972.

d) Diverse breve med oplysninger om 2. april 1801.

18. Mahan, A.T.

»*The Life of Nelson*«. London 1897, II.

19. Monrad, P.

»*London 1793—1895*«. København 1972.

20. Oldenburg, J.C.

»*Søkrigshistorie*«. København 1883.

21. Oman, C.

»*Nelson*«, London 1947.

22. Pocock, T.

»*Nelson and his world*«. London 1968.

23. Pope, D.

»*The Great Gamble*«. London 1972.

24. Schaffalitzky de Mukadell, C.

a) »*Håndbog i Nordens Søkrigshistorie*« København 1911.

b) »*Nelsons vandring til Amalienborg*«.

Berlingske Tidende, 1.4. 1951.

25. Taylor, A. H.

»*The Battle of Copenhagen April 2. 1801*

Tidsskrift for Søværnen, april 1951.

26. Thompson, G.

»*The Life of The Right Honourable Horatio Lord
Viscount Nelson*«. London, 1839.

27. Warner, O.

a) »*A Portrait of Lord Nelson*« London 1932

b) »*Nelson's Battles*«, London, 1965

28. Wilkinson, C.

»Nelson«. København 1933, Valdemar Rørdams efterskrift.

29. Zahrtmann C.C.

»Gienlyd« Nyt Archiv for Søværnen, 1842 S. 196.

APROPOS SLAGET PÅ REDEN

Af kommandørkaptajn J. Teisen.

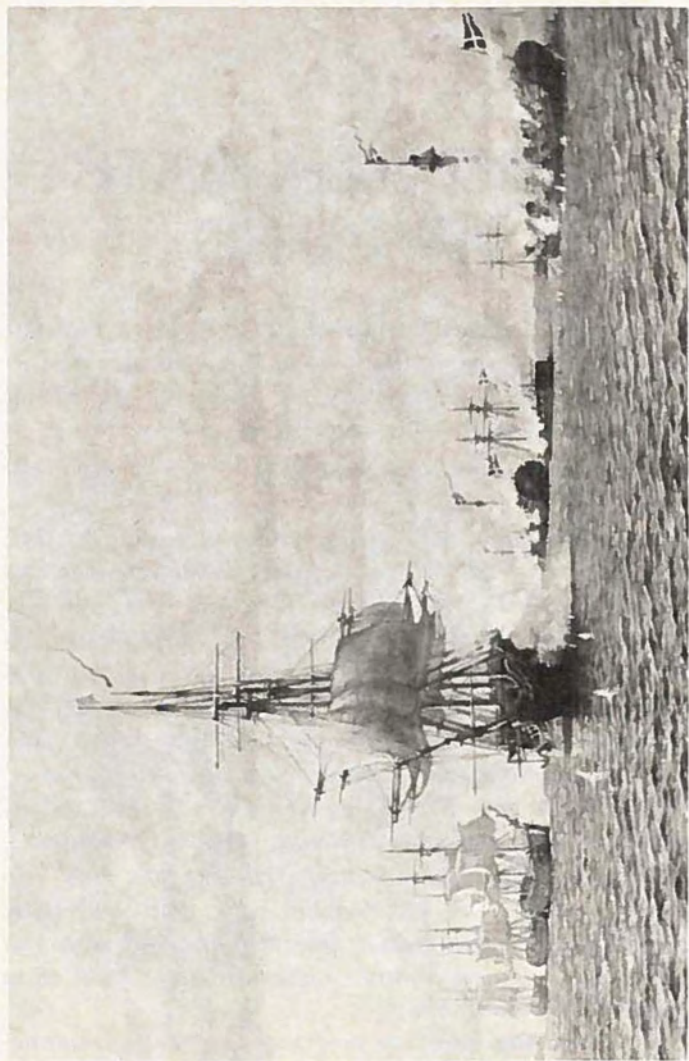
175-året for Slaget på Reden går ikke upåagtet hen. Også udenfor rent sømilitære kredse bliver dagen mindet, og når det særligt skal nævnes, at Sønderborg bibliotek markerer dagen, er det fordi der bliver ophængt et helt nyt maleri, der gengiver optakten til slaget.

Billedet, der her er gengivet, er malet af den i søfartskredse kendte Sønderborg-maler Arne Skottenborg Frederiksen, hidtil kendt for sine meget smukke malerier af sejlskibe, hvorimod han såvidt vides aldrig før har indladt sig på at gengive søslag af nogen art.

Kendskabet til billedet hviler desværre kun på et foto i sorthvidt, men dets udførelse synes at ligge meget nær Carl Neumann, nærmere end Benjamin Olsen.

I spidsen for den engelske linie ses lineskibet EDGAR, som lige er ankret op og udveksler bredside med JYLLAND. Efter det følger ARDENT, GLATTON, ISIS og — let sløret — BELLONA. De danske skibe er fra venstre PRØVESTENEN, WAGRIEN, kavalleriprammen RENDSBORG og — halvt skjult af JYLLAND — prammen NYBORG, alt fuldt ud historisk korrekt placeret.

Forhåbentlig vil der blive fundet en værdig plads til maleriet.

FLÅDEN UNDER FØRSTE VERDENSKRIG

Med de efterfølgende to indlæg fra henholdsvis dir. Ove von Bornemann og professor Tage Kaarsted afsluttes debatten mellem de to forfattere om flåden og de ledende danske mænd under første verdenskrig.

Jeg kan ikke se, at professor Kaarsteds svar på noget væsentligt punkt tilbageviser min kritik af hans bog. — Tværtimod tjener svaret i modsætning til bogen til i ikke ringe grad at yde de i min artikel karakteriserede fire hovedpersoner den retfærdighed, de fortjener, og som motiverede mig til at skrive min artikel. Der forekommer mig heller ikke at være noget uforståeligt i min omtale af Erik Scavenius, idet Kaarsted og jeg stort set er enige, selv om Kaarsted ved at undlade omtale af visse af Scavenius' ikke velvalgte handlinger forekommer for ensidig i ros af ham. Det har heller ikke ærgret mig som forhenværende søofficer, at Kofoed-Hansen og Scavenius ville det samme (bevare Danmarks status som neutral stat). Det ville H.N. Andersen jo også. Det har derimod i høj grad interesseret mig, at disse tre fremragende mænd til trods for deres vidt forskellige livssyn og politiske opfattelse havde lykke til at gennemføre det, de ville.

Det er mere væsentligt, at professor Kaarsted nu indrøm-

mer, at marinen (Kofoed-Hansen og Konow) ville kæmpe med alle til rådighed stående midler, medens regeringen (Scavenius og Munck) kun ville kapitulere.

Ove von Bornemann

En forlængelse af polemikken mellem Ove von Bornemann og mig tjener næppe noget formål. For god ordens skyld må jeg dog hævde, at jeg ikke »nu indrømmer, at marinen ville kæmpe . . ., medens regeringen kun ville kapitulere«. Det har faktisk hele tiden været min opfattelse.

Tage Kaarsted

PORTRÆTTER AF TIDLIGERE SØOFFICERER

af Kommandørkaptajn J. Teisen.

I tidsskriftet 1974 og 1975-årgang blev gengivet et antal portrætter, som ikke findes i Topsøe-Jensen og Marquards (T-J & M) biografiske værk. Det er nu lykkedes at fremskaffe endnu otte, dog uden hjælp fra tidsskriftets læsere, så måske endnu en opfordring kan lokke en læser frem, der har kendskab til et af de portrætter, biografiens fædre ikke har kunnet finde frem til.

350. Peter Christian Schønning, T-J & M II s. 455, f. 1732. Sekondløjtnant 1755. Sejlede i en årrække som skibschef herunder på Middelhavet og som konvojchef til og fra Vestindien, hvor han havde flere konfrontationer med engelske orlogsskibe og kapere. Afsked som kaptajn i 1781, død 1813. Maleriet findes på Frederiksborg Slot.

408. Anton Friderich Lützwow, T-J & M II s. 148, f. 1744. Sekondløjtnant 1763. Efter en række udkommandoer Viceekvipagemester på Gammelholm 1781/82 og efter flere chefsudkommandoer Ekvipagemester i 1792-97. Døde som viceadmiral 1819.

Peter Christian Schønning

Anton Frederich Lützow

Johan Hartvig Ernst v. Berger

Christian Lodberg Bille,

534. Johan Hartvig Ernst V. Berger, T-J & M s. 97, f. 1757. Sekondløjtnant 1775. Fungerende næstkomm. på fregatten BORNHOLM, da den i 1780 strøg flaget for tre engelske kaperfregatter. Udkommandoer bl.a. på Vestindien og i Middelhavet, i 1801 med TRITON i Middelhavet. Chef for linieskibet DANTZIG på Schelden 1808 og døde dernede samme år som kommandørkaptajn.

Billedet, en akvarel malet af Jens Juul, tilhører højesterets-sagfører Henning Hasle, der er indehaver af en række maritime malerier m.v., bl.a. en del fra slaget på Reden.

617. Christian Lodberg Bille, T-J & M I s. 115, f. 1777. Sekondløjtnant 1783, medstifter af Søe-Lieutenant-Selskabet 1784. Har i 1792 opmålt og kortlagt en del af Slesvigs Vestkyst. Under udkommando med orlogsskibet NORD-STJERNEN såret ved sprængningen af en 18 punds kanon, hvorfor det ene ben måtte amputeres. Afskediget 1798 med kaptajnløjtnants karakter og døde samme år.

679. Georg Flemming Lerche, T-J & M II s. 85, f. 1774. Sekondløjtnant 1792. På togt bl.a. på Middelhavet. Den 2/4 1801 chef for kanonbåden ARENDAHL. I 1807—09 næstkomm. på blokskibet ELEPHANTEN, 9 måneder chef for kanonbåd, chef for briggen ALSÉN, hvor han døde ombord i 1809.

754. Henrich Ernest Severin Dorn, T-J & M I s. 305, f. 1780. Månedsløjtnant 1800, Sekondløjtnant s.å. Den 2/4 1801 ombord i fregatten ELVEN. På togter til Vestindien og Middelhavet. I fregatten FREDERIKSVÆRN i 1807, da den måtte stryge flaget for engelsk overmagt. S.å. i norske roflotiller, hvor han med en enkelt afbrydelse

Georg Flemming Lerche

Henrich Ernest Severin Dorn

Rasmus Rossing Bull

Claus Hendrik Munk Sandholt

gjorde tjeneste krigen ud. Overgik til den norske Marine 1814. Død som kaptajn 1819.

793. Rasmus Rossing Bull, T-J & M I s. 224, f. 1779. Månedsløjtnant 1801, Sekondløjtnant 1804. Var i 1807-14 ved Kbh's Defension til han 1809 blev fører af galeasen FAVORIT, der skulle bringe engelske fanger fra Frederiksværn til Gøteborg. Fangerne erobrede skibet og gik med det til England. Dømt ved krigsret til bøde. 1810—13 kanonbådschef. 1814 indrulleringsofficer i Moss og gik over i den norske Marine s.å. Død som kaptajn 1833. Portrætterne af Dorn og Bull findes i »*Sjømilitære Samfund*«, og er gengivet i J.R. Hegland: *Marineholmens Historie*.

849. Claus Hendrik Munk Sandholt, T-J & M II s. 434, f. 1789. Sekondløjtnant 1806. I PRINSESSE LOVISE AUGUSTA i 1807. I roflotillerne 1808-09, deltog i erobringen af TURBULENT. Skoleofficer ved Søkadetakademiet 1810-12. I NAJADEN ved Lyngør 6/7 1812. Død som kaptajnløjtnant 1820.

FRA 1848

Af kommandørkaptajn J. Teisen

I 1848 lå NAJADEN, HEKLA og to kanonbåde udfor Holnæs, hvor de den 7. april havde en mindre skududveksling med nogle tyske feltkanoner. Under denne affære havde Marinen sit første tab, idet kvartermester Niels Børgesen blev dræbt.

Det var ønskeligt at få kendskab til størrelsen af de fjendtlige styrker omkring Lyksborg og samtidig at få uddelt en kongelig proklamation blandt de dansksindede.

Fra NAJADEN meldte to matroser sig frivilligt, alsingen Jens Peter Jensen og flensborgeren Carl Heinrich Schrøder. De blev sat i land, forklædt, i Borgholm den 8. april og kunne ved tilbagekomsten om aftenen melde, dels at proklamationerne var uddelt, dels at kysten vrimlede med soldater og friskaremænd.

Dagen efter sendte chefen, kaptajn, baron F.R.E.M. Dirckink dem atter i land, men nu blev de efter kort tids forløb anholdt af et par friskaremænd og taget i forhør hos den kommanderende officer i Ulstrup. De udgav sig for civile matroser fra en jagt, men det var afsløret, at de hav-

de uddelt proklamationerne, så de blev beordret til Flensborg for at blive dømt som spioner.

En bondevogn blev rekvireret og en overjæger og to jægere sendt med som bevogtning. På et tidspunkt, hvor vognen var alene på vejen, slog de to matroser sig fri — Jensen fik fat i den ene jægers sabel og slog løs på to, Schrøder rev geværet fra den tredje. Overjægeren fik også trukket blank og sårede Jensen med to slag i hovedet, men blev derefter dræbt af geværskud fra Schrøder.

De to jægere og bonden forsvandt, hvorefter de to flygtninge begav sig afsted. Let var det ikke, da der var fjender overalt, men det lykkedes dem at slippe igennem til Flensborg. Til alt held var byen lige generobret af danske styrker — det var dagen efter slaget ved Bov.

De to matroser fik den 14. september s.å. Dannebrogsmændenes Hæderstegn og blev hædret i nedenstående digt, skrevet af Adolf Wernicke:

SANG OM DE TAPPRE DANSKE MATROSER SCHRØDER OG JENSEN

Mel: Der er et land, dets sted er højt mod Norden.

Du danske Sømand, som saa fuld af Tanker
Med flygtig Blik betragter Havets Blaa,
Imedens Du sagtmødig langsom vanker
Og skuer ind i Fortids stille Vraa.
Du helliger de gamle Sømænds Minder
Og skuer Blodet, som paa Bølgen randt.
Tro mig, min Ven, endnu Du Sømænd finder,
Hvis Hjerter slog for Æren, som de fandt.

Jeg Peter Jensen, Heinrich Schröder fører
Frem til Bevis paa Sømands Aand og Mod,
Og disse Tanker dobbelt Hjertet rører,
At de kom her fra Fædrethjem og Bo.
Fra Slesvig Holsten og til Rigets Fane
De slutted dem med deres Troskabsed,
Og strax betraadte Krigens Hædersbane
Og Gud og Lykke fulgte villig med.

Mod Fjendens Kyster sees en Damper stævne
Og true med Fordærvelse og Død.
Han agtet Ret og Ære kun at hævne,
Og Troskabseden, som de Tydske brød.
Da ro iland de brave Kammerater,
Det første Skridt til Hæder og til Roes,
Og gav de danske Krigsmænd de Plakater,
Som Kongen skrev for at opmuntre os.

Saa fik de Ordrer til igjen at lande
At see et Batteri, som der var lagt.
Strax blev de tagne af en Røverbande
Og arresteret under strenge Vagt.
Nu Tydskerne ufølsomt dem forhørte,
Der ingen Redning saaes i denne Nød,
Men som Spioner man dem nu bortkjørte,
Ja som Misdædere de skulde dø.

O Brødre! tænk engang paa deres Skjæbne,
 Fordømt til Døden udi Fjendens Magt:
 Tre Jæg're nu med Skarpt sig monne væbne,
 Beskikket til at være sikker Vagt.
 En Bonde blev beordret dem at kjøre
 Til Flensborg, hvor de skulle døe for skud
 Men paa min Ære fik de Nyt at høre,
 De danske Sømænd Gutter er endnu.

Nu begge heftig op mod dem jo springer
 Og rev Geværerne fra Jægrene;
 Den ene strax sig ned af Vognen svinger:
 »*Ich ritirier*« derpaa han løb afsted.
 Dødbleg tilbage strax den Anden segner,
 Da Schrøders Kugle splittede hans Barm,
 Den Tredie nu mat fortvivlet blegner,
 For deres senerige Sømandsarm.

Den hele Dag forvildet de omvanker,
 Kun Oprørsskarer de bestandig saae,
 Men tro mig, der har været høie Tanker
 Og Sømandsmod i disse Gutter blaae.
 Først Nattens Mørke endte denne Scene,
 De kom ombord, men Jensen dog med Saar
 Gud! lad dem ei af Sømænd være ene,
 Om at bevise, Dannesind bestaaer.

Ved mange Leiligheder disse Brave
Exempler givet har paa Tapperhed,
Hvorfor nu Sølvkorset som en Gave
Paa deres Bryst man glimrende kan see.
Gud! gid hver Krigsmand maa saa ivrig tænke
At vove Alt for Fødelandets Ret
Og sønderrive Tysklands Forbunds Lænke
Og Seiren blev da Dannerriget let.

Forfattet af Adolf Wernicke 1848.

Jens Peter Jensens senere skæbne kendes ikke i dag, men en efterforskning er i gang. Derimod vides, at Schrøder var fyrmester på Vestborg Fyr fra 1. november 1868 til 1. november 1892 og at han døde i Nyborg, hvor han blev begravet 15. januar 1920. I Nyborg Avis blev han samme dato mindet i et digt, skrevet af cand. mag. Aage Madsen.

FRA ANDRE TIDSSKRIFTER

Sammendrag af artikel i det amerikanske tidsskrift »*National Defence*«. Ved orlogskaptajn S. Voxtorp.

I september—oktober nummeret af »*National Defence*« skriver Mr. P. Eleson, en erfaren forfatter i visse tekniske spørgsmål, under rubrikken »*Undersea Notes*« om nogle projekter, som på lidt længere sigt måske kan få interesse for Danmark. — Eller måske rettere for vore aktiviteter i visse kontinentalsokkelområder.

Hydrofoiler anvendt inden for ubådsbekæmpelse

Først omtales det fælles NATO/USN-projekt PHM (Patrol — Hydrofoil — Missile), som efter planerne skal udrustes med et par Harpoon 60-sømilts antiskibsmissiler og en hurtigt skydende 76 mm kanon.

Imidlertid findes også et projekt, som går ud på at udvikle letvægts ASW-systemer til bl.a. hydrofoiler. I øjeblikket synes ASW-sensorer til sådanne og andre hurtige overflade fartøjer enten at være sonobøjer eller nedsænkkelige sonarer. De sidste kræver, at fartøjet ligger stille eller går med lav fart i selve søgefasen. Det er et område med rige udviklingsmuligheder.

Miner og modforholdsregler imod dem

Her omtales nogle af de problemer, som mineringen af

Haiphong havn og den efterfølgende rydning gav. Selvom mineringen viste sig at være et effektivt politisk middel, kompromitteredes hemmeligholdelsen af minekrigsmateriellet og dets teknologi. »Vi blev nødt til at fortælle for mange for meget om vore foretagender«. -- Der blev også konstateret en del kontante mangler. F.eks. dette at kunne kontrollere felterne i takt med den politiske udvikling, hvilket ville have været meget nyttigt. — Resultatet er, at bevillingerne til forskning og udvikling inden for næsten samtlige aspekter af minekrigsførelsen er gået stærkt i vejret.

Som eksempel nævnes emnet »Advanced Development — Mines« på budgetlisten. Beløbet er steget fra 11 mill. kr. (1 projekt) i 1974 til 147 mill. kr. (5 projekter) i 1977.— Luftbåren minestrygning fra 30 til 50 mill. kr. og overfladestrygning fra 5,5 til 60 mill. kr. Det ser altså godt ud for minekrigsførelsens fortalere, som jo længe har været holdt på »overlevelses diæt«.

Denne udvikling vil måske medføre en udnyttelse af alle denne teknologis muligheder. Som de har været i næsten 100 år, er minefelter stadig et af de mindst bekostlige og mest effektive redskaber i søkrigsførelsen, men samtidig også et af de mindst omtalte.

Den seneste udvikling inden for minevåbnet, hvor en tryk-, akustisk — og magnetiskvirkende mine skal skelne mellem forskellige målkarakteristika gør, at man næsten ikke kan stryge minerne, selvom positionerne er kendte. Særlige problemer volder i denne forbindelse trykminerne. Endnu synes man ikke at have andre midler end et slæbt skrog af omtrentlig samme størrelse som målet.

Minekrigen har hidtil været begrænset til forholdsvist

grundt vand, hvor målet bogstaveligt skulle passere lige hen over minen:

Tiderne er skiftet og fremtiden har meget mere gemt endnu. — De tre største mineprogrammer er:

QUICKSTRIKE — en *shallow water mine*.

PRAM — (propelled Ascent Mine) — for mellem-dybder.

CAPTOR (Mk. 60) — en mine til brug på de større dybder.

Quickstrike er udstyret med akustiske, magnetiske og/eller tryk sensorer. Formodentligt er den som de to øvrige i stand til at skelne forskellige måltyper fra hinanden. Pram er en ny mine, som tilsyneladende skal »lure« ved havbunden for, når den får kontakt med målet, da at stige mod overfladen. Den skal være effektiv selv mod hurtige mål, men den har ikke som Captor nogen rækkevidde til siderne. Captor er en mine, som *sender* en akustisk målsøgende torpedo (Mk 46) afsted mod målet, der kan rammes på flere tusinde meters afstand. Den kan programmeres til flere måltyper, hvoraf de fleste vil være ubåde.

Teoretisk er der ikke noget i vejen for, at alle tre typer kan udrustes med atomsprængladninger.

Den amerikanske flåde søger udviklet en teknologi, som muliggør lægning af kontrollerede felter selv i barriereområdet af oceanerne. (F.eks. Danmarksstrædet). Hvis en sådan teknologi udvikles vil det kunne hæve minekrigsførelsen, både taktisk og strategisk, til et helt nyt niveau. Ordet i denne forbindelse er RECO for Remote Controlled Minefield. Man tænker på anvendelse af akustisk fjernkontrol bl.a.

Undervandslaser

Skønt udeladt i det amerikanske forsvarsministeriums »vidneforklaringer« på Capitol Hill, synes undervandslaser under udvikling til brug for selvbeskyttelse af meget værdifulde enheder, som f.eks. den nye ubådstype »Trident«. Undervandslasersystemet skulle ikke blot kunne anvendes som et nødvendigt varsel mod ikke kortlagte undervands-hindringer, men også som et klassifikationsmiddel indenfor ASW.

Overvågningsystemer

Det mest spændende projekt i ASW-overvågningsproblematikken har i flere år været SASS (Suspended Array Surveillance System). Det er imidlertid totalt mørkelagt, hvilket må tolkes som et fingerpeg om, at der nu er realiteter bag. (SASS er et aktivt sonarsystem med en rækkevidde på op til 15.000 kilometer).

Til komplettering af de fast installerede systemer benyttes i stadig højere grad slæbte lyttesystemer. I artiklen omtales følgende:

TASS (Towed Array Sonar System) under operationel afprøvning.

ETASS (Escort Towed Array Sonar System) 6 systemer deployeret til taktisk evaluering.

SURTASS (Surveillance TASS) oceandækkende, under udvikling.

MSS (moored Surveillance System) oceandækkende, under udvikling.

SOSUS (Sound Surveillance System) oceandækkende, under udvikling, let at udlægge.

Alle disse systemer arbejder samlet på at finde, følge, klassificere og lokalisere den sovjetiske ubådsflåde, som bliver mere og mere lydløs.

NEKROLOGER

KOMMANDØR POVL SCHEIBEL

Født den 11. januar 1893 i København som søn af grosserer Johannes David Alfred Wilhelm Scheibel og hustru Thyra Ingeborg, f. Dreyer.

Han blev kadet i 1909, sekondløjtnant med Gerners medalje 1913, premierløjtnant 1914, kaptajnløjtnant 1923, kaptajn 1924, orlogskaptajn 1931, kommandørkaptajn 1937, kommandør 1945 og faldt for aldersgrænsen 31. januar 1955.

Kort efter udnævnelsen til officer kom han til U-bådene og var den 19. oktober 1914 næstkomm. i HAVMANDEN, da den udfor Nakkehoved blev udsat for torpedoangreb fra den engelske U-båd E.11. Gennemgik Flyveskolen i 1916, en uddannelse, der lagde grunden til Scheibels senere karriere. Fører af flyvebåde 1916—17, torpedobådschef 1917—19, var i 1920 på *H.M. Navigation School* i Portsmouth og studerede senere samme år meteorologi og luftnavigation i London.

Fra 1920—26 tjeneste ved Flyvevæsenet, ind mellem næstkomm. i ISLANDS FALK 1922, chef for SVÆRDFISKEN 1923 og næstkomm. i kadetskibet HEIMDAL 1925. Som

chef for en luftgruppe var han på togt til Belgien i 1924. I 1926 chef for Luftmarinestationen, dog chef for 3. torpedobådsgruppe i sommereskadren. Atter chef for luftmarinestationen 1927—33 og samtidig lærer i meteorologi ved Officersskolen, 1932—33 tillige i Flyvevæsenets stab.

1928,—29 og — 30 chef for luftgruppe i eskadren, 1931 to måneder chef for DIANA og derefter chef for luftgruppe på togt til Stockholm. 1933—36 chef for Flyveskolen og i Flyvevæsenets stab, 1934 chef for BESKYTTEREN og 1936—38 for ISLANDS FALK. 1938—39 stabschef ved Flyvevæsenet, 1930—40 chef for INGOLF, der lå som kommandoskib i Storebælt under sikringsstyrken ind til 9. april 1940.

1940—41 sømilitær distriktschef i Esbjerg, 1941 chef for INGOLF og for kadetdelingen. 1. november 1941 — 29. august 1943 chef for Flyvevæsenet og Flyveskolen og efter besættelsen atter chef for Flyvevæsenet til han efter ansøgning fratrådte den 1. december 1947, i 1945—46 tillige medlem af Det luftmilitære Udvalg. 1950—55 chef for Jyske Marinekommando, fra 1951 benævnt Bælternes Marinekommando.

For kommandør Scheibel havde Marinens Flyvevæsen den altdominerende interesse, dels under samarbejdet med kommandør Grandjean, dels da han efterfulgte denne som chef. Hans opfattelse af det danske flyvevåbens fremtid efter besættelsen var i modstrid med Chefen for Søværnets, hvorfor han i bitterhed søgte om at fratræde som chef i 1947, en bitterhed, som til stadighed nagede ham i mange år. Hans forståelse af, at søofficerer burde have et vist kendskab til luftvåbnet og til samarbejde sø-luft, gav sig bl.a. udslag i, at han fra og med 1925 fik gennemført, at

nyudnævnte søløjtnanter samlet blev tilkommanderet Flyveskolen til observatoruddannelse.

Herunder fik de også uddannelse i meteorologi, hvilket var af stor værdi under senere tjeneste i fiskeriinspektions-skibe i de nordlige farvande.

Scheibel blev Ridder af Dannebrog 1931, Dannebrogsmænd 1941 og Kommandør af Dannebrog 1949. I 1925 deltog han i redningsarbejdet ved en nedstyrtningssulykke i Skarridsø, hvor han reddede et menneskeliv, hvorfor han modtog en erindringsgave fra Marineministeriet.

Kommandør Scheibel afgik ved døden den 4. december 1975, blev bisat fra Mariebjerg Krematorium og urnen nedsat i De ukendtes Grav på Mariebjerg Kirkegård.

Han blev gift den 2. februar 1927 med Johanna Hubertine Nielsine Stephanie *Kate* Elisabeth Daverkosen, f. 13. januar 1903.

J.T.

KOMMANDØR JENS JULIUS WESTRUP

Født den 20. marts 1906 i København, søn af stiftskriver, Dr. jur. Carl Wium Westrup og hustru Sofie Elisabeth, f. Hellmers. Ifølge en særordning dengang kunne Westrup klare sin lærlinguddannelse i sommerferierne 1922 og 23 og efter studentereksamen 1924 gå ombord i kadetskibet som aspirant. Han blev søløjtnant II 1928, søløjtnant I 1929, kaptajnløjtnant 1937, orlogskaptajn 1941, kommandørkaptajn 1951, kommandør 1958 og faldt for aldersgrænsen 1968.

Var med fiskeriinspektionsskibet FYLLA 1929, på U-båds-skole 1929—30 og med kadetskibet HEIMDAL i 1930. Fik januar-marts 1932 orlov for at sejle med DFDS Arizona til Sydamerika og blev samme år næstkomm. i topedobåd.

På Søofficerskursus i 1933, i 1934—35 og — 37 næstkomm. i torpedobåde. Tog i 1937 1. del af juridisk embedseksamen og blev lærer i retsvæsen for reservekadetter 1937—42.

1937—39 adjutant ved Kystflåden, 1939—42 chef i ministrygere og bevogtningsfartøjer. I 1943 næstkomm. i INGOLF, standerskib i kadetskoledelingen. Efter interneringen gik Westrup ind i modstandsbevægelsen og var ved besættelsestidens ophør byleder i Helsingør.

Da modstandsfolk om morgenen den 5. maj havde skudt på en bil med tyske officerer, truede den tyske kommandant på Kronborg med at skyde på byen. Westrup aflagde straks besøg hos kommandanten og beklagede episoden, hvorefter han samlede sine styrker på polititorvet. Han holdt en tale, hvor han indskærpede den nødvendige, høje moral, hvilket hindrede yderligere episoder.

Hentede i 1945 korvetten THETIS, ex GERANIUM, i England, derefter chef for FREJA i kadetdeling. Fyrinspektør og fører af ARGUS 1946—52, i Marinestaben — fra maj 1950 som chef for F-sektionen. 1952—53 chef for HOLGER DANSKE, 1953—54 stabschef ved Bælternes Marinekommando, 1954—56 stabschef ved Sundets Marinekommando.

1956 på *NATO Defence College* i Paris, 1956—58 chef for Kystflådens skibsafdeling, 1958—61 stabschef ved Kystbefæstningen af Sundets Marinekommando og 1961—62 stabschef ved Søværnets Operative Kommando. Fra november 1962 til sin afsked i 1968 chef for Søtransportvæsenet og formand i Skibsudpegningsnævnet af 1939 og Hjelpekibsudvalget af 1942.

Han blev Ridder af Dannebrog 1949, Ridder af 1. klasse 1955 og kommandør af Dannebrog i 1963.

Westrup var en overordentlig farverig personlighed, altid sandhedssøgende, præget af hans juridiske interesse, og han gik aldrig på akkord. Dette hans livssyn gav sig i de senere år specielt udslag i trangen til at bekæmpe mytedannelserne fra besættelsestiden, ikke mindst fra tiden omkring den 9. april.

Kommandør Westrup dræbtes ved en bilulykke den 26. januar 1976, blev bisat fra Bispebjerg Krematorium og urnen nedsat i De ukendtes Grav.

Han blev gift den 14. december 1932 med Elisabeth Falck, f. 16. april 1911, datter af museumsdirektør Gustav Falck og hustru Karen F. Bramsen. Elisabeth Westrup afgik ved døden den 17. oktober 1975 som følge af en langvarig og smertefuld sygdom.

J.T.

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser i januar/februar 1976

HISTORIE

Holst, Frits og Axel Larsen: Felttogene i vore første frihedsår. Kbh. 1888 237+185+182 s. ill.

Kaarsted, Tage: Ministermødeprotokol 1908—1909. Kbh. 1975. 44 s. personindex.

Moorer, Thomas H.: Speeches and statements by Admiral Thomas H. Moorer, US Navy as Chairman Joint Chiefs of Staff 1970—1974.

Washington u.å. (1975). 320 s.

1. VERDENSKRIG

Lewis, Wallace Leigh: The survival of the German Navy 1917—1920.

Officers, sailors and politics. Doktorafhandling. Iowa City 1969. 402 s. bibl.

Shepherd, David N.: Death of a fleet: Responsibility for the scuttling of the German High Seas Fleet at Scapa

Flow June 21, 1919. Doktorafhandling. Texas 1974. 210 s. bibl.

2. VERDENSKRIG

Bennet, Geoffrey: Naval battles of World War II. London 1975. 254 s. ill. index.

Buchner, Alex: Kommando-Unternehmen. Bonn u.ä. (1975). 120 s. ill. bibl.

Fredh, Terje: Kullagertrafiken mellan Hull och Lysekil-Brofjorden-Hunnebostrand 1943—1945. Lysekil 1975. 40 s. ill.

Jensen, J. P.: De sejlede ikke! Skibs- og skibsværftssabotage i Danmark under besættelsen. Frihedsmuseets årsskrift 1976. Kbh. 1976. 42. s. ill. bibl.

Salewski, Michael: Die deutsche Seekriegsleitung 1935—1945, bd. II, 1942—1945. München 1975. 702 s. ill. index. bibl.

POLITIK

Gamzell, Carl-Axel: Tysk militär planläggning under det andra världskriget: Fall Sverige. Særtryk af »Scandia«, bd. 41. hæfte 2, s. 199—248. Lund 1975.

Grohmann, Justus-Andreas: Die deutsch-schwedische Auseinandersetzung um die Fahrstrassen des Öresunds im Ersten Weltkrieg.

Boppard am Rhein 1974. 274 s. kort. personreg. bibl.

Larsen, Knud: Forsvar og Folkeforbund. En studie i Vestsres og Det konservative Folkepartis forsvarspolitiske meningsdannelse 1918—1922. Aarhus 1976. 454 s. navneg.

Weinland Robert G. *m.fl.*: Admiral Gorshkov's »Navies in War and Peace«. Fra »Survival«, Vol. XVII no. 2. s. 54—63. London 1975.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Boudriot Jean: Le vaisseau de 74 canons. Construction du vasseai. Tome III. Grenoble 1975. 280 s. ill.

Ensign 5. Town class cruisers. London 1975. 52 s. ill.

Jansen, Mogens: Wasa. Kbh. 1975. 64 s. ill.

Northcott, Maurice: Hood. Design and construction. London 1974. 60 s. ill.

SØMANDSKAB, NAVIGATION, BJÆRGNINGSV.,
DYKNING m.m.

Atlantic international air and surface search and rescue seminar,

April 1975, report of. New York 1975. 180 s. ill.

Dykkerarbejdet, förutsättningar, tekniska hjälpmedel och verktyg.

Stockholm 1975. 70 s. ill.

Hobbs, Richard R.: Marine Navigation 1. Piloting. Annapolis Mld. 1974. 268 s. + 26 s. ill. index.

Hobbs, Richard, R.: Marine Navigation 2. Celestial and Electronic.

Annapolis Mld. 1974. 322 s. ill. index.

Molaug, Svein: Gjenstandsmaterialet fra fregatten LOSSEN. Artikel i Norsk Sjøfartsmuseums årsberetning 1974. s. 131—170.

Oslo 1975. ill.

Peter, Karl H.: Wie Columbus navigierte. Herford 1972. 144 s. ill. index. bibl.

Peter, Karl H.: Wie Columbus navigierte. Herford 1972. 144 s. ill. index. bibl.

Ramqvist, Tryggve: Bemmannade och obemannade undervattenfarkoster. Stockholm 1975. 68 s. ill.

Undén, J. E.: Safety at sea. Esbjerg 1975. 98 s. ill.

VÅBENTEKNISKE o.a. HÅNDBØGER m.m.

Bach, Henning og E. Ryssel: Gasturbiner. Kbh. 1975. 44 s. + 27 plancher. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR (GRØNLAND)

Jensen, P. Scavenius: Den grønlandske kajak og dens redskaber. Kbh. 1975. 105 s. ill. bibl.

Memorandum on Denmark's sovereignty over Hans Island. Kbh. 1971. 30 s. + 13 bilag. kort.

DIVERSE

Hartmann, Arne: En sømands dagbog. Kbh. 1975. 104 s.

Jennergren, L. Peter: Icebreaking operations in the Northern Baltic — a simulation study. Odense 1976. 34 s.

KOMMENTARER TIL NYANSKAFFELSER

Henning Bach og E. Ryssel: Gasturbiner

Maskinmestrenes Forening, Kbh. 1975.

Premierløjtnant Bach har i flere år haft speciel interesse i gasturbiner og deres termodynamik, hvilket resulterede i et manuskript, som Maskinmesterforeningen fandt egnet til udgivelse. For at bogen skulle dække hele området ønskedes også gasturbinernes anvendelse i land belyst, hvorfor lektor Ryssel overtog dette afsnit.

Udover almen behandling af emnet er enkelte anlæg behandlet, deriblandt torpedobåden SØLØVEN's og det projekterede anlæg til vore nye korvetter.

Studiet af bogen er lettet ved, at de 38 detailtegninger er opført på 27 plancher, der kan foldes ud og således ligge åbne under læsningen. Selv om det gør en bog noget dyrere, er det i så høj grad en lettelse i studiet, at det burde anvendes oftere, end det er tilfældet.

Alex Buchner: Kommando-Unternehmen.

Offene Worte, Bonn u.å. (1975).

Otte mindre, men vigtige, episoder under 2. verdenskrig, udført af små specialuddannede enheder, fortalt i enkelt-heder, som gør det til en meget spændende læsning.

Tyske frømand sprænger broer i luften ved Nimwegen

kort efter D-day, engelsk kommandoraid på den tyske Vestvold, hvor et eksemplar af et nye effektivt tysk radar-anlæg erobres, tyske specialenheder sættes ind bag de amerikanske linier i Frankrig, december 1944, de italienske 2-mands torpedoer i Alexandria, angrebet på Tungt-Vand-Fabriken i Rjukan, Samurai-svømmere i Hongkong, St. Nazaire og russiske guerilla-enheder bag de tyske linier i Kaukasus 1942. Som det ses er kapitlerne sat i en meget tilfældig orden.

Terje Fredh: Kullagertrafiken mellan Hull och Lysekil-Brofjorden-Hunnebostrand 1943—1945.

Eget forlag. Lysekil 1975.

Det svenske sprog adskiller sig på visse punkter fra dansk. Bogen omhandler hverken kul eller lager, men kuglelejer. I tidsskriftets januarhæfte 1976, side 59 er anmeldt bogen: J. O. Thomas: »*The giant-killers*«, som bl.a. omhandler de små ombyggede engelske kanonbåde, der gik på Sverige for at hente de kuglelejer, der ikke nåede frem med nogle norske skibe før 9. april. Dette er en journalists interviews med folk fra Lysekil, som virker spredte og forvirrende, men med »*The giant-killers*« som baggrund kommer til sin ret som det indtryk, den dristige trafik gjorde på de lokale svenskere. Den har iøvrigt nogle gode illustrationer af de medvirkende fartøjer.

Carl-Axel Gemzell: Tysk militär planläggning under det andra världskriget: Fall Sverige.

Lund 1975.

Gemzells 50 sider store artikel er optaget i det svenske tidsskrift »*Scandia*«, bind 41, hæfte 2/1975.

Som alt, hvad der foreligger fra Gemzells hånd, er der ba-

seret på indgående arkivstudier og fra arkiver, der først i de senere år er blevet tilgængelige.

Tyske overvejelser om invadering af Sverige foreligger dels i forbindelse med »*Weserübung*«, dels senere, særligt fra slutningen af 1942 og helt op til de første måneder af 1945. Der er mange interessante enkeltheder, hvoraf bl.a. skal nævnes, at man ved bedømmelsen af den svenske hær ved krigens begyndelse lagde vægt på, at de værnepligtiges korte tjenestetid gjorde dem lidet egnede til modstand mod tyske, trænedede enheder — et argument, som ikke ofte nok kan søges indprentet danske politikere.

I overvejelserne i 1942—43 lægges vægt på indberetninger fra tyske forsvarsattachéer m.fl. i Stockholm, der hævder, at en stor del af det svenske officerskorps er tyskorienteret, hvilket der i 1944—45 sættes et stort spørgsmåltegn ved, idet stemningen i Sverige nu betegnes som at blive mere og mere proallieret.

Artiklen kan kun anbefales som et særdeles interessant bidrag til udredninger vedrørende tyske strategiske overvejelser i årene 1939—45.

J. P. Jensen: De sejlede ikke.

Frihedsmuseets årsskrift 1976, Kbh. 1976.

Medlemmer af foreningen *Frihedsmuseets venner* får hvert år i årsberetningen en interessant og læseværdig artikel.

Major Jensen skildrer i år sabotagen på skibsværfter og de derliggende skibe i besættelsestiden, noget der nok er nævnt i bøger om besættelsestiden, men her er søgt samlet. Ikke alle sabotagehandlinger har kunnet tages med, men til gengæld en række typiske eksempler.

Svein Molaug: Gjenstandsmaterialer fra fregatten LOSSEN
Sjøfartsmuseets årsberetning 1974, Oslo 1975.

I kommentarer til decemberanskaffelser 1975 omtaltes Helge Sandvig: »*Skatter på havbunden*«, hvori der var et kapitel om fregatten LOSSEN's vrage.

Der var nævnt, at der indtil nu var taget ca. 4500 genstande op. Fra orlogskaptajn Scheen har biblioteket modtaget Norsk Sjøfartsmuseums årsberetning 1974, hvori er et 40 sider stort kapitel om LOSSEN med et rigt billedstof, der gengiver såvel vragresternes placering som eksempler på de bjergede skibsdele og inventar.

J. Teisen

SØKADETAKADEMIET OG SØOFFICERSUDDANNELSEN I RATIONALISMENS TIDSALDER 1700—1801

Af cand. mag. H. C. Bjerg

Cand. mag. Hans Christian Bjerg er arkivar i *Rigsarkivet*. Han har siden 1964 været medlem af bestyrelsen for *Marinehistorisk Selskab* og har grundlagt *Marinehistorisk Tidsskrift*, som han siden 1967 har været redaktør for. Fra 1974 har Bjerg været *Marinestabens historiske konsulent* og fra 1975 har han været tilknyttet undervisningen i søkrigshistorie på *Søværnets Officersskole*.

Cand. mag. Hans Christian Bjerg

I anledning af Søværnets Officersskoles 275-års jubilæum er udsendt et skrift om den udvikling, som er foregået inden for skolen og søofficersuddannelsen i 25-års perioden

1951-76. I denne periode har det især været den stærke udvikling inden for pædagogikken, der har påkaldt sig opmærksomheden. Vi skal imidlertid her beskæftige os med en anden periode i skolens historie, i hvilken den pædagogiske og dannelseseoretiske udvikling ligeledes var meget kraftig og på flere punkter endda epokegørende. Der tænkes her på de sidste årtier af det 18. årh., nærmere præciseret 1770-1801. Perioden var ikke alene interessant ud fra en pædagogisk-teoretisk og pædagogisk-historisk synsvinkel, men var tillige skolens glansperiode og gennembrudstid.

Det vil nok være rigtigt at sige, at hverken før eller senere har Søværnets Officersskole — eller Søkadetaket, som det hed dengang — og søofficersuddannelsen nydt så stor popularitet blandt befolkningen eller i den grad været på klods hold af de i tiden fremherskende ideer og tendenser og de mennesker, der i Danmark bar disse. Der skal her redegøres for forudsætningerne til denne udvikling.

I 1701 var der oprettet et såkaldt Søakademi, hvis formål det var at etablere et dansk-norsk, nationalt søofficerskorps. Tidligere havde man i høj grad været afhængig af folk fra de store udenlandske orlogsflåder eller folk, der var uddannet i disse.

Fra starten havde der været indbygget modsætninger i søofficersuddannelsen. Op til slutningen af det 17. årh. havde søkrigen stort set været en landkrig, der blot foregik på søen. Derfor havde officererne ikke nogen speciel sømandsmæssig uddannelse. Navigationen og skibenes fremdrift var blevet besørget af særlige skippere eller styrmænd, der havde det sømandsmæssige ansvar. Officerernes egentlige opgave var således primært at lede

kampen mod fjenden, samt at være administrativ leder af skibet som sådan. Umiddelbart synes der ikke at være problemer i at sammensmelte disse to funktioner, noget det blev nødvendigt at gøre som følge af den tekniske og taktiske udvikling i slutningen af det 17. årh. Man må imidlertid være klar over, at officeren og sømanden på dette tidspunkt klassemæssigt og rangmæssigt lå milevidt fra hinanden. På engelsk sagde man ligefrem *a gentleman is not a seaman, and a seaman is not a gentleman*. Officeren ville formentlig anse en sømandsmæssig uddannelse for en ydmygelse, og sømændenes ophøjelse til kommandoledelelse ansås for at være utænkelig.

Denne af forskellige grunde vanskelige sammenslutning af krigeren og sømanden lykkedes dog efterhånden. Den søofficersprofession, der fremstod i Danmark i slutningen af det 18. årh. repræsenterede en sådan heldig kombineret type. På dette punkt var perioden 1770—1801 et tydeligt gennembrud for den danske søofficersuddannelse.

Søkadetakademiet havde fra starten været en eksklusiv skole og må iøvrigt idag betragtes som den i landet ældste, eksisterende højere læreanstalt d.v.s. uddannelsesinstitution uden for Universitetet. Dette eksklusive præg blev i løbet af den her omhandlede periode stærk modificeret.

Kort før 1770 havde Søkadetakademiet fået sin egen bygning, det såkaldte Operahus på hjørnet af Bredgade og Fredericiagade. I 1788 byttede det domicil med Landkadetakademiet og flyttede derefter ind i Amalienborgs nordøstlige palæ, der var hjemsted for Søkadetakademiet og søkadetkorpset frem til 1927.

I 1770 blev F. C. Kaas chef for Søkadetakademiet. Han var en dygtig og begavet officer, der gennem studieophold

i udlandet havde alle forudsætninger for at tilføre Akademiet nye ideer. Adskillige ændringer af praktisk natur så da også dagens lys under hans chefsperiode frem til 1781. Generelt var han dog af den gamle skole, der ville understrege Akademiets eksklusive præg og han foreslog således Admiralitetet, at det for fremtiden blev bestemt, at kun sønner af de øvre klasser i samfundet havde adgang til at blive indskrevet på Akademiet. For ham var Søkadetaka- demiet en uddannelsesinstitution, hvor gentlemen fik en sømandsmæssig uddannelse, og ikke et sted, hvor man gav sig af med at gøre sømænd til gentlemen.

Fagene, der undervistes i i denne periode var navigation og de matematiske videnskaber, skibs konstruktion, artilleri, religion, skrivning og regning, historie og geografi, herunder filosofi og de skønne videnskaber, tegning, fransk, engelsk, fægtning, dans, brug af takkelage og lign. Alt i alt et temmelig omfattende skema, som klart karakteriserer denne uddannelsesinstitution inden for søetaten som en højere læreanstalt. Undervisningen foregik gennem forelæsninger og praktiske øvelser, der afsluttedes med eksamener. Der var imidlertid ikke gennemført en egentlig ind- deling i klasser, således som vi nu kender det. Søkadetter- ne fik løbende skudsmål, men gik først op til eksamen, når de mente sig dygtige nok. Der fandtes relativt få lære- bøger og inden for hovedfagene bestod tilvejebringelsen af lærebogsmaterialet i, at man sirligt afskrev og aftegnede enten efter forlæg eller efter diktat de tidligere benyttede ligeledes håndskrevne bøger. Denne fremgangsmåde holdt sig helt op i det 19. årh. Disse kadetlærebøger er idag ef- tertragede klenodier. For at sikre sig, at ikke andre løste søkadetternes opgaver eller udførte deres pligttegninger,

forbød Kaas søkadetterne at tage deres bøger med hjem, således at skolens ledelse og lærere bedre var i stand til at vurdere kadetternes reelle kunnen og fremgang i fagene. Kaas skabte i sin tid megen lærdomsmæssig respekt om Søkadetakademiet.

Efter Kaas blev J. B. Winterfeldt chef for Søkadetakademiet i 1781. Med denne mand havde Akademiet fået en praktisk og kundskabsrig chef, som også i høj grad var moderne indstillet og tilgængelig for mange af de nye især pædagogiske tanker, der lå i tiden. Han var chef frem til 1792. Som et detaljeeksempel på denne mands indstilling kan det nævnes, at da søkadetterne var flyttet ind på Amalienborg, manglede man de nødvendige bevillinger til en inspektør og en bibliotekar. Winterfeldt foreslog da at afskaffe gallonerne på kadetternes hatte. For de derved sparede midler kunne man lønne disse to stillinger. Admiralitets- og Kommissariatskollegiet bifaldt dette forslag!

1792—97 var A. H. Stibolt chef for Søkadetakademiet. En mand, der ivrigt deltog i tidens bevægelser. Han var således en af hovedmændene bag stiftelsen af *Selskabet for Borgerdyd*. En udpræget eksponent for sin tids reformideer og dannelsesidealer. Efter denne blev H. C. Sneedorff chef, den vel nok største militærpædagog i Danmarks historie. Først gennem sit virke som lærer på Akademiet fra 1786 og siden som chef, står han som personificeringen af den gennembrudstid, som Søkadetakademiet oplevede i perioden frem til Englands-krigene. I lige så høj grad som sin forgænger var Sneedorff en af forkæmperne for sin tids mest fremherskende ideer og deres realisering. De her nævnte tre chefer efter 1781 har afgjort hovedæren

for Søkadetakademiets glansperiode, og stod samtidig som udtryk for deres tid, *Oplysningstiden* eller *Rationalismens tidsalder*, der så at sige var det teoretisk-idelogiske grundlag for den udvikling og højnelse, som man kan konstatere for Akademiets vedkommende i denne periode 1770—1801.

Det fremherskende idé-kompleks i Danmark var i sidste halvdel af det 18. årh. *Oplysningen* eller som det også betegnes *Rationalismen*. Normalt benytter man benævnelsen *Oplysningens tidsalder*, men efter min mening er *Rationalismen* måske en endnu bedre dækkende betegnelse.

Fornuften — på latin ratio, deraf navnet — var *Oplysningens* hovedinstrument. Med dette ville man måle og veje alt og lade fornuften finde anvendelse i alle forhold lige fra økonomiskmaterielle til politiske, sociale, videnskabelige, moralske og religiøse. De væsentligste træk i *Rationalismen* kan betegnes som sækularisering, intellektualisme, moralisme og optimisme. Inden for pædagogikken havde man i *Rationalismens* tid især travlt. Man var stærkt optaget af dannelses- og uddannelsesproblemer. Fornuften skulle råde! Ingen skulle tvinges til at uddannes eller dannes, men gennem fornuften indse det nyttige i dette. Kun derigennem fik man harmoniske mennesker — og gode borgere. Man ville en skole, der i højere grad end det tidligere havde været tilfældet, underviste for livet!

I Danmark er det først fra slutningen eller sidste halvdel af det 18. årh., at man kan tale om en pædagogisk udvikling. Ideerne var stærkt påvirkende af franskmændene Rousseau og englænderen Locke, hvis pædagogiske filoso-

fier begge kom i 1750'erne. Herhjemme var en af denne ideologiske retnings fornemmeste repræsentanter professoren ved Sorø Akademi J. S. Sneedorff, iøvrigt den senere kadetchefs fader. Tidsskriftet *Den patriotiske Tilskuer*, som professor Sneedorff udgav 1761—63, kan betegnes noget af Rationalismens og Oplysningens danske idé-arsenal.

Rationalismen ytrede sig bl.a. som krav om reformer inden for rammerne af de bestående tilstande inden for snart sagt alle områder. På initiativ af Kongens omstridte kabinetssekretær Struensee indledtes i 1770—71 en lang række reformer, der ideologisk var begrundede i Rationalismens ideer. Politisk er det blevet betegnet som Oplyst enevælde. Dels var reformerne i mange tilfælde hastværksarbejde dels spillede andre forhold af politisk og personlig art ind; alt sammen noget, der medførte, at kun få af Strunsees reformer blev af mere varig karakter. Reformbevægelsen lod sig imidlertid ikke standse! Tilhængerne af de nye ideer kaldte sig ofte reformvennerne.

Da trykkefriheden i 1770 indførtes, ligeledes på Struensees initiativ, så en overvældende mængde småskrifter dagens lys, i hvilke man ofte kritiserede statsindretninger eller statsinstitutioner. F.eks. blev der straks udsendt skrifter, som foreslog reformer inden for Københavns Universitet. Det er imidlertid værd at konstatere, at der ikke kendes nogen skrifter udsendt efter 1770, som foreslår reformer inden for søofficersuddannelsen. Måske skyldtes dette Kaas' tiltræden som kadetchef i 1770 og hans øjeblikkelige bestræbelser på, at få Søkadetakademiet til at fungere bedre og gøre mange ting mere praktiske. Reformeringen eller bestræbelserne for at reformere søofficersuddannelsen

i slutningen af det 18. årh. kom indefra og undergik en naturlig udvikling.

F. C. Kaas indsendte adskillige forslag til ændringer af Søkadetakademiets undervisningsplaner og forhold iøvrigt. Sikkert som følge af disse bestræbelser, blev der i 1778 af Admiralitetet nedsat en særlig kommission, der skulle tage stilling til Søkadetakademiets fremtidige indretning. Kommissionens arbejde trak ud. Ofte korresponderede den med den siddende kadetchef, således især den energiske Winterfeldt, der var trådt til i 1781 og som var utålmodig efter at få at vide, på hvilket grundlag han skulle bygge Akademiets virke op. Først i 1786 blev kommissionen færdig. Resultatet bestod i et fuldstændigt forslag til en instruks for Søkadetakademiet. Admiralitetet fremsendte det til kongen i 1787 samtidig med, at Winterfeldt blev bedt om nærmere at kommentere forslaget. Uvist af hvilken grund skete der ikke kgl. resolution i sagen og den omhyggeligt udarbejdede instruks på 273 paragraffer blev aldrig udsendt som planlagt.

Instruks- eller reglementsforlaget har ikke tidligere været refereret, idet indholdet af det ikke har været kendt, da de hidtil udkomne større værker om Søværnets Officersskoles historie udsendtes. Originaldokumentet er først til denne lejlighed atter blevet fremdraget og er overordentlig interessant læsning. Det afspejler på mange punkter tidens ideer og tanker og er især interessant gennem en sammenligning med den fundats, som blev udsendt for Københavns Universitet i 1788 og som ikke tilnærmelsesvis på samme måde genspejler tidens pædagogiske opfattelse. Helt i tråd med de opfattelser, som instruksforlaget giver

udtryk for, er de store landboreformer, som kom på samme tid, ligeledes i 1788.

Hovedmålsætningen for søofficersuddannelsen finder man i forslaget § 15, hvori det hedder, at

»Chefen for Sø-Cadetterne skal bære faderlig Omsorg for den ham betroede Ungdom, og ved alle Leyligheder søge at overbevise dem om, at han setter sin største Ære og Glæde i at fremme deres Vel, og at danne dem til lykkelige og nyttige Mennekser«.

og i § 16 hedder det ligeledes om chefen, at han

». . . for Vore Cadetter bør gjøre det til Formaal for alle sine Bestræbelser, at anføre denne Ungdom til at kiende og elske deres Pligter, som Mennesker, Borgere og Krigere«.

Disse målsætninger eller læremål er ikke alene tidstypiske i ordvalget, men også i sin hele indstilling til dannelsesproblematikken. Med faderlig omsorg skal pædagogen gøre eleverne først og fremmest til mennesker, dernæst til gode borgere og fagfolk — netop i den nævnte rækkefølge. — Et sådant pædagogisk program ville efter rationalisternes og reformvennernes mening skabe *lykkelige og nyttige mennesker*. Man befinder sig i disse paragraffer milevidt fra *»den sorte skole«*. Pudsigt men også betegnende er det, at Søkadetakademiet i instruksens indledning benævnes *». . . den Planteskole, hvor duelige Officerer skal dannes til Vor Sø-Krigs-Tieneste«*.

Til sammenligning kan anføres, at Universitetsfundatsens målsætning tilnærmelsesvis rummes i dennes afsnit II, § 1, hvori det hedder

»Vi ville allernaadigst, at samtlige Studiosi ved Kiøbenhavn's Universitet, i deres Studeringer, Fliid og Forhold, viise sig saaledes, som det sømmer Dem, der dyrker Videnskaberne, og bereede sig til Kirkens og Statens Embeder«.

Fundatsen indeholder intet til belysning af et tilstræbt dannelsesideal.

Allerede Kaas havde været inde på mange af de rationalistiske tankegange, og han havde da også foranlediget, at den lærde Laurids Smith, der holdt forelæsninger på Landkadetakademiet, ligeledes kom til 1780—82 at holde forelæsninger for søkadetterne *»Om Philosophiens Natur og Nytte især for Krigshøvidsmænd«.*

En af Laurids Smiths forelæsninger findes udgivet og vil for nutidens mennesker sikkert være besynderlig læsning, men for sin samtid repræsenterede disse forelæsninger og synspunkter reelle og realistiske hensigter inden for dannelsesbestræbelserne, præget som de var af intellektualisme og moralisme. Det hedder i denne forelæsning, at *krigeren skal lære at kende sine pligter, ikke ved tvang og magt, som altid er usikre og bedragelige midler . . . men overbevises herom af fornuften.* Slutteligt fremfører han det postulat, at *hvis alle krigere var filosoffer, ville krigene blive mere humane!!*

Men lad os kort vende tilbage til instruksforslaget af 1786. Winterfeldt kunne gennemgående tilslutte sig mange af hovedsynspunkterne. Et kunne han imidlertid ikke tilslutte sig. Det drejede sig om den paragraf i hvilket det hed, at

»Vore Sø-Officerers Børn skulle frem for alle andre have Adgang til at indskrives som Sø-Cadetter«.

Forslaget, der jo lå i forlængelse af Kaas' tidligere forslag, begrundedes i eksemplets og miljøets dannende betydning. Winterfeldt indså imidlertid det farlige ved sådanne kastedannende bestræbelser, der ville betyde isolering af Søkadetakademiet og søofficerskorpset. I sit svar skriver han, at

»Fødslen alene maatte aldrig bestemme Valget; thi man haver ikkun nødig at kende lidet til Verden for at overbevises om, at Kundskaber, Dyd og Fortieneste ikke er arvelige som Gods og Formue. Fra Forældrenes Stand eller Vilkaar kan man intet afgørende slutte til Børnene. Drake, Ruyter, Adeler, Sehested og Tordenskiold var ikke søofficerssønner«.

På trods af Winterfeldts modstand blev der i 1789 indført visse bestemmelser, som sikrede søofficerssønnerne fortrinset ved indskrivningen. Bestemmelserne, der allerede ophævedes i 1793, var ment som en form for nødvendig adgangsbegrænsning p.g.a. en stigende tilgang til Søkadetakademiet.

Forklaringen på denne voksende tilgang skal bl.a. søges i flådens enorme popularitet i Danmark-Norge i slutningen

af det 18. årh. Siden midten af dette århundrede havde den danske handel og herunder søhandelen på grund af gunstige konjunkturer oplevet et fantastisk opsving. Som neutral skibsfartsnation under de mange krige, der rasede rundt om i verden, tjentes på denne tid vældige summer til landet. At det lykkedes optimalt at udnytte disse konjunkturer skyldtes vel nok også en hensigtsmæssig og heldigt gennemført udenrigspolitik. Man taler i Danmarks historie med rette om denne tid som den florissante handelsperiode. Følgen af alt dette var, at skibsfarten blomstrede, og at flåden, som var garanten for søhandelens gennemførelse, blev meget populær. Udenrigspolitisk vogtede man meget på Sverige og fulgte med en vis ængstelse den store sømilitære oprustning, der var i gang her.

Kongen og hans rådgivere var som følge deraf interesserede i at øge bevillingerne til flåden og dens vedligeholdelse.

Symptomatisk for den her beskrevne popularitet var opførelsen på Det kgl. Teater i 1782 af stykket »*Søofficererne eller Dyd og Ære paa Prøve*«. Det var skrevet af den senere medicinske professor J. C. Tode, der var en nær ven af H. C. Sneedorff. Handlingen foregår i England, men alt hvad der blev sagt om søofficererne, deres væsen og dyder kunne uden videre overføres til de hjemlige søofficerer.

Stykket fik vældig succes og virkede direkte som et propaganda-stykke for søofficerskorpset og søofficersuddannelsen. Det kan ikke undre, at tilgangen til Søkadetakademiet tiltog. Med begejstring har tilskuerne hørt følgende

replik fra en af stykkets hovedpersoner, greven af Worthington:

». . . en slet og ret Sølieutenant er lige saa værdig til det bedste Partie i Kongeriget, som den stadseligste Hof-Kavaleer. En god Søofficeer kan gjøre Fædrelandet større Tienester, end de Flestee af dem, der seer ham over Skuldrene. Er ikke vor Flaade vor sikkerste Vare-tægt?«,

hvtortil grevens sviger, Sir Arthur, svarer:

»Vor flaade er vor sikkerste Vare-tægt: det er unægteligt, deri har De ganske og aldeles Ret«.

Især er de første strofer af stykkets afslutningssang blevet bevingede. Her hedder det:

*»Vi Søe-Mænd gjør ei mange Ord
Vi hverken hykle eller prale.
Om hvad der i vort Hierte boer
Bør Gierninger, ei Munden tale«.*

Stykkets grundidé er tidens modestrømning centreret omkring søofficeren, som den der i sig samler menneskets, borgerens og krigerens fornemmeste dyder.

Det var naturligvis uden for søofficersstanden især borgerstanden og de erhvervsdrivende, der lettest lod sig opflamme af et sådant stykke. En kendsgerning er det, at tilgan-

gen fra disse sociale grupper til Søkadetakademiet i 1780—1800 procentvis steg voldsomt. Dette opbrud i det traditionelle rekrutteringsgrundlag for søofficerskorpset fik i høj grad betydning, idet det åbnede mulighed for en større integration af dette officerskorps i befolkningen.

Flåden og søofficerernes dannelse var noget rationalismens digtere og tilhængere, reformvennerne, gerne beskæftigede sig med. Efter vor moderne opfattelse nok i en noget romantisk eller abstrakt form. En klar påvirkning til dette lå i det forhold, at mange af datidens søofficerer deltog i reformbestræbelserne både på det praktiske og det teoretiske plan. De var overalt med, hvor der skete noget, f.eks. i Landhuusholdningsselskabet og i datidens så bekendte klubber og selskaber.

Klubberne var udtryk for Oplysningens og Rationalismens interesse for at diskutere menneskets muligheder og samfundsindretningernes forandring. Oprindeligt var disse klubber upolitiske, men fik efter den franske revolution i 1789 en afgjort politisk tendens i retning af ønsker om kraftige forandringer i det etablerede samfundssystem. I klubberne samledes reformvennerne og under en kunstnerisk-litterær maske diskuteredes tidens filosofiske, pædagogiske og politiske problemer. Søofficeren Sneedorff var en habil og værdsat digter, der imidlertid mere og mere lod sig opsluge af sin stilling som søofficer. Han bevægede sig i de kredse, som udgjordes af rationalismens og den litterære guldalders skønånder. I sine erindringer skriver Knud Lyhne Rahbek, at han en dag over for Johannas Ewald beklagede, at Sneedorff mere tog sig af sin søofficersbestil-

ling end at passe sit digterhåndværk, hvortil denne svarede

»Det er godt nok, at vi faae gode stærke Vers, men det er dog bedre, vi faae gode stærke Orlogsskibe«.

Svaret gengiver lidt af tidens holdning til flåden.

Sneedorff var en af hovedpersonerne i *Det danske Litteratur-Selskab* og i den bekendte *Dreiers Club*. På samme tid var A. H. Stibolt, som tidligere nævnt, virksom ved dannelsen af *Selskabet for Borgerdyd* og flådens skibskonstruktør, søofficeren Henrik Gerner, var virksom i *Landhuusholdningsselskabet*, som han endda en tid var præsident for.

I perioden 1784—88 stod geheimeråd F. C. Rosenkrantz i spidsen for flåden som overkrigssekretær. Han var en afgjort modstander af tidens reformideer og gik af i 1788 i protest mod beslutningen om at føre landboreformerne ud i livet. Det kan ikke undre, at han i sin embedsperiode kom i et modsætningsforhold til søofficerskorpset, som talte så mange reformvenner. Der var f.eks. uenighed mellem ham og Winterfeldt om mange af de påtænkte reformer på Søkadetakedemiet. Muligvis er det ham, der har fået instruksforslaget af 1786 standset. Henrik Gerner havde Rosenkrantz også et modsætningsforhold til og ved denne søofficers begravelse i januar 1788 benyttedes lejligheden til en slags demonstration mod de i statens ledelse, der var imod reformtankerne, specielt Rosenkrantz. Ligtøget bevægede sig fra Søkadetakedemiet til Holmens Kirke og blev fulgt af så godt som hele søofficerskorpset samt af mange af tidens digtere og forfattere. Bedre blev tiderne for det reformvenlige og ivrige søofficerskorps efter 1792,

da kronprins Frederik selv overtog stillingen som præses i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet.

Søofficererne nøjedes imidlertid ikke blot med at deltage i de almindelige klubber og selskaber, men stiftede tillige deres egne.

I 1783 blev sø-evolutioner gjort til genstand for obligatoriske øvelser for søkadetterne. En kreds af yngre søofficerer med Sneedorff i spidsen ønskede imidlertid også at foretage den slags øvelser. Karakteristisk for tiden mandede disse bestræbelser ud i dannelsen af det såkaldte *Søe-Lieutenant-Selskab* i 1784 og som eksisterer den dag i dag som søofficerernes krigsvidenskabelige selskab. I selskabets love var formålet angivet som

»indbyrdes iblandt dets ordentlige Medlemmer, at udbrede ved fælleds Hielp alle de Kundskaber, hvilke kunde nytte den danske Søofficeer«.

Senere præciseres dette lidt nøjere som sømandskabet, styrmandskunsten, søartilleriet, evolutionen, skibskonstruktionen og den skandinaviske hydrografi.

Som følge af et meget restriktivt mulkt-system i Søe-Lieutenant-Selskabet dannede en kreds af søofficerer, der var udtrådte fra dette selskab, et konkurrerende i 1788, hvis navn var *Det Søe-Militaire Kaart-, Archiv- og Bibliotheks-Selskab*. Det ophævedes først i 1920'erne. Formålet var ved læsning og konversation at *»cultivere Medlemmernes Videnskaber«* og at anskaffe en udlånssamling af søkort og navigationsinstrumenter, som søofficererne den gang selv var forpligtet til at anskaffe.

Begge selskaber er typiske børn af deres tid. Karakteristisk er også det lapidariske motto, som Søe-Lieutenant-Selskabet valgte:

»Idet den binder krigerne omfavner den videnskaberne«.

Gennem det her anførte har man fået en klar fornemmelse af, at H. C. Sneedorffs virke er et kapital for sig, når man skal redegøre for denne vigtige periode i Søkadetakademiets og søofficerskorpsets historie. Næsten symbolsk kom Sneedorff til Søkadetakademiet som lærer i 1786, samme år, som det førnævnte instruksforslag blev afleveret fra kommissionen. Sneedorff var afgjort eksponent for de tanker og ideer, der var nedlagt i dette forslag. Han forenede i en sjælden grad videnskabsmanden, digteren og krigeren. Frem til sin død i 1824, siden 1797 som kadetchef, var det ham, der prægede Søkadetakademiet og derigennem søofficerskorpset. En række af Sneedorffs taler til kadetterne, som nu er pædagogik- og dannelseshistoriske klassikere, er bevarede. Sproget er nok lidt vanskeligt tilgængeligt i dag, men arkivalierne fortæller, at talerne ikke var mundsvejr. For Sneedorff var Rationalismens begreber ikke abstrakte og teoretiske, men praktiske retningslinier. Sentensen

*»Kundskab uden dyd har intet værd,
men dyd uden kundskab er for lidet for den,
der vil tjene under Danmarks flag«.*

der findes i en af de morgenbønner, der har været benyttet på Søofficersskolen siden det 19. årh., står biskop Münter som ophavsmand til. At sentensen ikke kan findes i præcis samme ordlyd i en af Sneedorffs taler er i virkeligheden en tilfældighed, for den rummer essensen af hans opfattelse

inden for det pædagogiske område. Han satte dette sit stempel på søkadetternes videnskabelige og praktiske uddannelse, ligesom han søgte at sætte det hele ind i en almenmenneskelig dannelsesproces, som efter hans mening var den nødvendige forudsætning.

Sneedorff og hans ligesindede forgængere fik højnet søofficersuddannelsen således, at Søkadetakademiet i København blev anset for at være en af sin tids mest fremstående læreanstalter. En historiker, der er kritisk over for Sneedorff siger, at denne opererede med en rangstige, hvor Gud kom først, dernæst kongen efterfulgt af søofficeren! Denne karakteristisk er ikke ment som en elskværdighed, men rummer måske alligevel en del sandhed. Sikkert er det, at han indgød den dansk-norske søofficersstand en hidtil ukendt selvfølelse, noget der fik afgørende betydning for sammensmeltningen af krigeren og sømanden og derigennem for opfattelsen af søofficeren som en integreret og værdsat profession i samfundet.

Jeg har i det foregående søgt at redegøre for, hvorledes perioden 1770—1801 var en glansperiode og gennembrudstid for Søkadetakademiet og for det dansk-norske søofficerskorps. Værdien af den udvikling, der var foregået i disse årtier, viste sig ved begivenhederne i 1801, hvor søofficerskorpset på udmærket vis gjorde sig gældende og vedblev at gøre det i den efterfølgende krigsperiode 1807—14. Forudsætningerne for denne udvikling må søges i Rationalismens pædagogiske tanker, den handelspolitiske og udenrigspolitiske udvikling, der prioriterede Danmark—Norges muligheder som sømagt, samt og ikke mindst en række fremragende personligheder, der formidlede disse ideer og mulig-

heder i de konkrete pædagogiske situationer og gennem deres eksempel og kontakter formidlede kendskabet til flåden og søofficeren i vide kredse. Man kan noget forenklet sige, at Winterfeldt interesserede sig for krigeren i søofficeren, Stibolt for borgeren og Sneedorff for mennesket. På denne måde tilførte disse tre kadetchefer i denne periode søofficersuddannelse hele Rationalismens spektrum.

Lad mig til sidst fremdrage den devise, som Søe-Lieutenant-Selskabet havde valgt, og som var så karakteristisk for den her behandlede periode og udvikling og samtidig udtrykke håbet om, at Søværnets Officersskole fortsat vil være sig sin opgave som højere læreanstalt bevidst,

**IDET DEN BINDER KRIGERNE OG OMFAVNER
VIDENSKABERNE.**

KOMMUNIKATIONSTJENESTEN — FØR OG NU

(en introduktion)

Af orlogskaptajn Arne Jespersen.

Under titlen »Signalflag og signaler i flådens skibe i tidligere tider« gengiver tidsskriftet i dette nummer indledningen til et historisk studie af samme navn udført af kommandør J. H. J. Jegstrup i perioden 1961 til 1971.

Når jeg har valgt at kalde denne introduktion til kommandørens artikel »*Kommunikationstjenesten — før og nu*« skyldes det først og fremmest, at Søværnet i disse år befinder sig ved en »milepæl« for kommunikationstjenestens vedkommende som følge af introduktionen af nyt radiomateriel i alle operative enheder med deraf flydende nye kommunikationsmuligheder, men også det faktum, at der — som det rigtigt påpeges af kommandøren — eksisterer et forskningsområde inden for den maritime krigshistorie, der til dato har ligget næsten urørt hen, og som indeholder uanede mængder af værifulde oplysninger såvel om sejskibsflådernes taktiske muligheder og evner som om det dagligliv, der udspandt sig i skibene under hjemlige eller fremmede himmelstrøg.

Ordet *kommunikation* er i dag et ord, der dækker et større antal begreber, lige fra den følelses- og forståelsesmæssige kontakt mellem to eller flere individer til den samfærdselsbetonede sammenknytning af forskellige geografiske områder.

Pynteord som *maritim* eller *militær* i forbindelse med dette ord indsnævrer straks begrebet en del, men det kan stadigvæk misforstås.

Mange vil hævde, at ordet *signaltjeneste* er godt og dækkende. Signaltjeneste taler man almindeligvis om, når formidlingen af ordrer og meldinger udelukkende foregår via signaler af den ene eller anden art, men ordet er for snævert, når formidlingen foregår via ordonnans, fartøj, alm. telefonsamtale o.s.v.

Bedre er det formentlig at anvende ordet *kommunikationstjeneste* om det begreb, der omfatter det system af faktorer, der effektivt formidler ordrer og meldinger mellem de overordnede, sideordnede og underordnede led i et nærmere defineret hieraki.

Søværnets kommunikationstjeneste kan herefter defineres som den organisation og de midler, der bringes i anvendelse for at formidle ordrer og meldinger mellem myndigheder og enheder inden for Søværnet samt udadtil til overordnede og sideordnede myndigheder.

Det følger heraf, at signalflag og signaler er et led i kommunikationstjenesten og til enhver tid underkastet de vilkår, der gælder for denne tjeneste.

Kommunikationstjenestens vilkår har ændret sig gennem tiderne, og netop i disse år har de teknologiske nyskabelser skabt et behov for forståelse for disse vilkår samt forståelse for, at ændrede muligheder skaber nye behov for uddan-

nelse og anvendelse af det personel, der skal varetage de manuelle funktioner eller forvalte de forskellige led i kommunikationstjenesten.

Dette gælder således netop nu for Søværnet.

Kommandør Jegstrups studier er i denne sammenhæng uhyre værdifulde gennem deres afsløring af, hvorledes de faktiske vilkår var for kommunikationstjenesten, særligt i sejlskibenes dage, men de giver i virkeligheden et sammenhængende billede af kommunikationstjenestens vilkår i den danske flåde helt op til vor tid, i hvert fald tiden før NATO.

Kommandørens arbejde beror ved Marinens Bibliotek og består af 4 samlemapper fyldt med tæt beskrevne A-4-ark. Bindende indeholder følgende:

Bind: 1 *Forord og indledning* (gengivet her i tidsskriftet) samt *kildemateriale ordnet kronologisk for perioden år 1000—1699*

Bind 2: *Kildemateriale for perioden 1700—1784/85.*

Bind 3: *Kildemateriale for perioden 1785—1963.*

Bind 4: *Sammenligning mellem signalflag og signaler anvendt i den danske flåde gennem tiderne til og med Evolutions- og Signalbogen for 1925.*

Herudover indeholder bindet et person- og skibsnavneregister.

Kommandør Jegstrup oplyser i forordet, at han i sommeren 1961 af den daværende leder af Marinens Bibliotek, Kommandørkaptajn H. F. Kiær blev anmodet om at se nærmere på flådens gamle signalbøger for eventuelt at studere sammenhængen mellem den danske flådes signalflag og signaler op gennem tiderne.

Kommandøren nævner indledningsvis, at han som almin-

delig bruger af gældende signalsystem og uden nogen forskningsmæssig baggrund kun med nogen tøven lod sig bevæge til at forsøge at løse den stillede opgave. Han siger selv herom:

»Når jeg alligevel indvilligede var det med den bagtanke, at mit arbejde forhåbentlig ville medføre, at andre ville føle sig kaldet til at fordybe sig i det efter min opfattelse såre interessante emne, og som ville være i stand til at belyse hele signalvirksomheden og andre vigtige emner i forbindelse hermed fra den danske flådes virke gennem tiderne og tillige fremdrage forhold, hvoraf der selv i nutiden kunne drages lære.

I overensstemmelse med den stillede opgave vil min undersøgelse bestå i at søge fastslået

- hvilke signaler, signalflag m.v., der er omtalt som værende anvendt i den danske flådes skibe igennem tiderne, og*
- hvornår disse signaler, signalflag m.v. samt nye signalbøger med nye signalsystemer og til dels også evolutionsbøger er blevet udgivet til brug i den danske flåde, samt endvidere omtale eller citere deres indhold i større eller mindre udstrækning.*

Undersøgelsen skulle kun omhandle signalflag og flagsignaler under dagsignalering og forhold i forbindelse hermed; men natsignalering og signaler i tåge samt andre former for signaler vil dog blive berørt, omend kun i store træk. Særlige forhold, der synes at kunne være af interesse, vil også blive fremdraget, og endelig vil signaleringen under kampen ved Helgoland den 9. maj 1864 blive givet en særlig behandling.

Mange nok så lange citater, hvori signaler og evolutioner

m.v. er omtalt, vil derfor blive bragt fra forskellige bøger og andre kilder for derigennem at få bidrag til at skønne over

- 1. hvilke signalflag etc, der har været brugt, og*
- 2. den betydning, der på det pågældende tidspunkt har været tillagt ikke alene et bestemt signalflag, men signaltjenesten i det hele taget«.*

Kommandøren opregner en række personer, hvem han i forbindelse med sine undersøgelser er tak skyldig, og slutter sit forord således:

»Mit arbejde med denne redegørelse har givet mig et lille indblik i, at der i de forskellige arkiver ligger meget store mængder af interessant stof vedrørende Søværnets liv og virke gennem årene, og derimellem meget stof, som det må være af interesse at få draget frem og vurderet.

Arbejdet, der er forbundet hermed, er nu blevet forankret i Søværnsstabens historiske Sektion, der fornylig er oprettet, først med kommandørkaptajn H. F. Kiær og dernæst med kommandørkaptajn E. Borg som leder.

Nu er tilbage at ønske, at dette arbejde må blive givet de rette mænd til assistance, og at de må have kræfter og indsigt til at gøre arbejdet værdifuldt for Søværnet og samtidig yde et bidrag til belysning af vort lands søkrigshistorie«.

Jeg vil afslutte denne introduktion til det følgende indlæg med at tilslutte mig kommandør Jegstrups håb om, at *»de rette mænd«* må have lyst, kraft og tid til at fordybe sig i de maritime arkivalier og producere et stykke arbejde til gavn for den sømilitære historieforskning.

Kommandør J. H. Jegstrup er — som den første af disse mænd — allerede nået langt.

SIGNALFLAG OG SIGNALER I FLÅDENS SKIBE I TIDLIGERE TIDER

Af kommandør J. H. Jegstrup

»Saasom ald Lykke og Velsignelse kommer fra GUD / befalis hermed inden alle Skibs-bord hans Ære ey at forgiette / men endrægtigen at holde Bøn om Morgen en udi Dag-Vagten naar det 7de Glas er ude / og om Aftener udi Eftermiddags-Vagten / naar det 12 Glas er ude«.

Således bestemmer 1. ste post eller paragraf i den danske flådes signalbog af 1710, og den samme bestemmelse går igen i flådens samtlige signalbøger indtil 1799.

INDLEDNING

Når dagsignalering med flag o.l. samt sejl og natsignalering med lanterner, blus o.l. i de store sejskibsflåder i fordums tider ofte må forekomme os i dag at have været ret så lidet udviklet, må det erindres, at der altid og næsten under alle vejrforhold fandt en livlig direkte forbindelse sted mellem sejskisflådernes enkelte skibe.

Til denne kommunikationstjeneste brugtes mindre sejlførende fartøjer, der enten fulgte flåderne, eller hørte til skibenes indenbords fartøjer. Også rofartøjer blev anvendt hertil.

Denne interne forbindelse spillede en stor rolle, både når skibene lå til ankers og når de var i søen, og for den kommanderende var den ikke mindst vigtig.

Også til kontakt med fremmede skibe herunder også med koffardiskibe, som observeredes, blev disse mindre sejl- og rofartøjer anvendt i stor udstrækning og ligeledes til forbindelse med land.

Denne udstrakte anvendelse af mindre sejl- og rofartøjer til kommunikationstjeneste m.m.m. fandt også sted i rigt mål under kamp.

Om alt dette giver søkrigshistorien os mange vidnesbyrd. Hvor dygtige og udholdende vore forgængere på søen var til at sejle og ro, er det nok vanskeligt for os i dag at forstå tilfulde.

Denne livlige interne forbindelse skibene imellem i sejskibenes tid, må vi ikke glemme, når vi vil bedømme datidens signalsystemer.

SIGNALMIDLER

Sejl og flag

Indtil midten af det 17. århundrede blev dagsignaleringen

— såvidt vides — som oftest udført ved hjælp af sejlene i forskellige stillinger og ved hjælp af kanonskud. Nogle få signalflag har dog også været anvendt.

Signalflag vandt dog mere og mere indpas, og deres antal øgedes. I slutningen af det 17. århundrede og i det meste af det 18. århundrede benyttedes signalflagene på den måde, at de hejstes på forskellige steder i skibet, hvorved et og samme signalflag kunne tillægges flere forskellige betydninger. Sejlene anvendtes dog stadig som signaleringsmiddel enten alene eller i forbindelse med signalflag indtil omkring midten af det 18. århundrede, fordi sejlene var lette at skelne især på stor afstand.

Fremmede nationsflag eller orlogsflag og tilsvarende gøse var normalt udstyr i orlogsskibene, og disse flag og gøse blev i vid udstrækning brugt til signaleringen.

Lydsignaler

Kanonskud har været meget anvendt til signaleringsbrug; men da skudantallet herunder ofte måtte blive meget stort, kunne det blive et nok så kostbart signaleringsmiddel. Man ser da også, at der af og til bliver givet ordre til at spare på krudtet. Da det også ofte kunne være vanskeligt ja hele umuligt med sikkerhed at afgøre det afgivne antal skud f.eks. i en flåde med mange skibe, i dårligt vejr og under kamp, er det ikke noget under, at man efterhånden foretrak et signalsystem uden kanonskud eller kun brugte kanonskud under særlige forhold f.eks. under tåge og som opmærksomhedssignal e.lign.

SIGNAL- OG EVOLUTIONSBØGER

Formål

De anvendte signalsystemer og -metoder var ofte forfattet

og udgivet af den kommanderede flåde- eller eskadrechef selv. Han bestemte også ofte de enkelte signalflags betydning og i visse tilfælde formentlig også deres udseende. Dette medførte, at signalmidlerne og signalbestemmelserne kunne være forskellige indenfor det samme lands forskellige flåder eller eskadrer.

De kommanderende for de danske flådestyrker har i tidligere tider udstedt deres ordre vedrørende signaltjenesten i såkaldte signalbreve, men senere samles sådanne ordrer m.v. i særlige signalbøger, der ofte var kombinerede signal- og evolutionsbøger og som oftest meget detaljerede.

Den danske flådes signalbrevs og signalbøgers indhold har såvidt det kan ses, altid været baseret på de af respektive konger udstedte *Sø-Krigs-Artikels-Breve* og — helt naturligt — tillige på de kommanderende flåde- og eskadrefers egne praktiske erfaringer.

Interessen for fremmede flåders signalsystemer og evolutioner har altid været meget stor, hvilket den danske flådes signal- og evolutionsbøger bærer mange vidnesbyrd om.

Den danske flådes signal- og evolutionsbøger blev ret tidligt, formentlig allerede fra begyndelsen af det 17. århundrede, udarbejdet efter retningslinier, der var godkendt af Admiralitetet eller af kongen. Signalflagenes betydning blev dog — som nævnt ovenfor — endnu i en del år fastsat af den kommanderende flåde- eller eskadrechef ligesom flagenes betydning når som helst kunne ændres af denne bl.a. for at kunne hemmeligholde signalflagenes betydning for fjenden, hvorpå der naturligt lagdes meget stor vægt. Denne sædvane var nødvendig, da det jo ikke var noget usædvanligt, at et skib blev erobret af fjenden, hvorved skibets signalbreve og -bøger let kunne falde i fjendens hænder.

Om en senere omtalt signalbog, der anvendtes i den Norske Esqvadre i 1712, har været trykt af Admiralitetet eller ved dettes foranstaltning er vel sandsynligt, men udelukket er det ikke, at den kan være trykt i Norge ved eskadreflådens foranstaltning enten i land eller ombord, da det ikke var uhørt, at den tids orlogsskibe medførte et mindre trykkeri.

Indhold

De fleste af den danske flådes signal- og evolutionsbøger er forsynet med mange marginalnoter indeholdende en kort og klar omtale af de hosstående paragraffer. I de ældre signal- og evolutionsbøger er som regel tillige i venstre margin vist — som oftest meget smukke — tegninger af de anvendte signalflag hejst i riggen med en kort forklaring om det eller de viste flags tegning, form og farve og stedet i skibet, hvorfra det skal vises og om skud tillige skal afgives. For natsignalernes vedkommende er ligeledes vist, hvor i skibet de for afgivelse af signalerne nødvendige lanterner eller fyr skal hejses.

AFSLUTNING

Ved gennemgangen af den danske flådes signal- og evolutionsbøger kan man ikke undgå at beundre den meget høflige, men alligevel meget koncise og klare formulering af ordrene, der næsten overalt er anvendt især i de ældre bøger.

BOGANMELDELSER

Søværnets Officersskole 275 år

Søværnets Officersskole har i anledning af dens 275 års jubilæum, den 26. februar i år, udgivet ovennævnte bog (i kommission hos J. H. Schultz Forlag).

Bogen er skrevet af kommandørkaptajn F. Alsing og er en fortsættelse af kommandørkaptajn R. Steen Steensens bog *Søofficersskolen gennem 250 år*.

Kommandørkaptajn Alsing har givet bogen undertitlen *Søværnets Officersuddannelse 1951—76* og indholdet er helt i overensstemmelse hermed, idet den på en livlig og fængslende måde beskriver udviklingen gennem de sidste 25 år af skolens lange tid. Linien fra Steensens bog er fulgt, og bogen er illustreret med billeder fra skolens aktiviteter. Mange af de officerer, som er uddannede inden for det omhandlede årspand, og som er tjenstgørende i dag, eller som sidder på ledende stillinger i civilt erhverv, kan finde deres kontrafej i bogen.

Bogen er underholdende for nutiden, men bestemt også et

stykke kildemateriale for forskning i fremtiden. Den belyser en udvikling og konstateringer på det pædagogiske område, som ledende pædagoger af i dag såvel som fremtidens pædagoger vil kunne udnytte.

Chefen for Søværnets Officersskole takker i forordet en række virksomheder (og een privat institution) for støtte til udgivelse af bogen. Det er fuldt berettiget, men man kan vel med en vis bitterhed samtidigt konstatere det sørgelige i, at det *ikke* er samfundet som sådant, der støtter væsentlige kulturhistoriske kildematerialers udgivelser i et samfund som det danske.

N. Heisterberg
Kommandør

I bogen »*Sidste skib fra Saigon*« har forfatteren Arne Hartmann ladet et dansk skib THERMOPYLÆ og nogle af dets besætningsmedlemmer være rammen om en fængslende beretning, som ikke mangler spændende momenter.

Om bord i skibet, som kort før Saigon's fald er på vej fra Hong Kong til Saigon med ammunition, sker der mistænkelige ting, som i forbindelse med et modtaget telegram peger mod en evt. katastrofe.

Bådsmanden, Peter Lassen, der af efterretningstjenesten i Hong Kong er placeret på mønstringslisten, er som bogens centrale person, den der søger at afbøde ulykken. Gennem en række begivenheder om bord og senere i det utrygge

Saigon følger man med voksende spænding de personer, der efterhånden er blevet indviet i det drama, som er ved at tage sin begyndelse.

Bådsmændens gamle skibskammerat — Baronen — har en underskøn datter i Saigon, hvem han overtaler »bådsen« til at være behjælpelig med at få ud af byen inden dens fald.

Ridderligheden sejrer med overraskende resultat.

Det hele er skildret med indsigt, byens fortvivlede situation påvirker stemningen om bord, og den forplanter sig til læseren, der næsten føler sig selv som deltager.

En transistorradio, gennem hvilken man i slutningen hører en reporter, som fortæller om de sidste øjeblikke i lufthavnen, giver muligheden for en sammenligning mellem situationen for den håndfuld amerikanske soldater, der skulle sikre evakueringen herfra, og så den i hvilken besætningen på THERMOPYLÆ befandt sig på samme tidspunkt.

Det kan ikke nægtes, at nogle af bogens personer ses i et andet lys efter at man har læst de sidste sider.

Bogen, der er udkommet hos VINTEN, er på 159 sider, og bogladeprisen er kr. 39,50.

W.

FORUDSÆTNINGER FOR DANSK SØMINEKRIGSFØRELSE

ET SIKKERHEDSPOLITISK DOKUMENT

ved orlogskaptajn P. Garde

Orlogskaptajn Poul Garde dimitterede fra Søofficersskolen i 1954. I årene 1955—56 forrettede han tjeneste i Mineskibsafdelingen som næstkommanderende og chef for minestrygere. Derefter fulgte et år på Lange-landsfort. I 1957 blev han tilkommanderet Torpedobådseskadren, hvor han i 1958 blev skibschef og senere divisionschef, indtil han i 1964 fik tjeneste i HQ Allied Forces Baltic Approaches, Karup. Denne NATO- og landtjeneste efterfulgtes i 1968 af et halvt år som næstkommanderende i minelæggere, hvorefter

han blev tilkommanderet Forsvarsstaben som adjutant for Forsvarschefen samt som sagsbehandler i den operative planlægningssektion. I denne 4-års periode varetog orlogskaptajnen endvidere funktioner som Co-Chairman for en NATO Nuclear Planning Group - arbejdsgruppe for studie af taktiske atomvåbens anvendelse samt som Forsvarskommandoens repræsentant i udarbejdelse af FORUDSÆTNINGER FOR DANSK SØMINEKRIGSFØRELSE. Efter tjenesten i Forsvarsstaben blev orlogskaptajnen tilkommanderet Fregateskadren, først med tjeneste som næstkommanderende i HERLUF TROLLE og PEDER SKRAM og senere i 2 år — indtil oktober 1975 — som chef for korvetterne BELLONA og TRITON. Han forretter nu tjeneste i Marinestaben. Uden for Søværnet er orlogskaptajn Garde kendt for sin strategiske og sikkerhedspolitiske skribentvirksomhed, ligesom han har været meget anvendt som militær foredragsholder i forsvarspolitiske anliggender.

INDLEDNING

Med tilladelse fra Udenrigsministeriet og med godkendelse af Forsvarsministeriet og Forsvarskommandoen kan *Tidskrift for Søværnen* offentliggøre dokumentet FORUDSÆTNINGER FOR DANSK SØMINEKRIGSFØRELSE.

Udarbejdelsen og den nu påfølgende offentliggørelse af dette dokument markerer en positiv udvikling i dansk forsvars- og sikkerhedspolitik og er udtryk for en voksende interesse for militær-politisk krisestyringsfilosofi, som samtidigt viser forståelse for bekendtgørelse af militær-politiske faktorer, der er forudsætninger og kendsgerninger for et dansk forsvar.

Det er i nærværende indledning ikke hensigten at diskutere dokumentet som sådant, men lade det tale for sig selv. Til gengæld vil det måske være relevant kortfattet at markere dets betydning ud fra en sikkerhedspolitisk betragtning, d.v.s. dets anvendelighed som grundlag for en del af den militær-politiske krisestyring i en given situation.

Uden at komme ind på detaljer vedrørende de elementer, som betinger den moderne tids forsvars- og krisestyringspolitik, vil det være naturligt at nævne de forsvarsforanstaltninger, der i en given situation vil være politisk betingede foranstaltninger, som iværksættes over for en fjendtlig aggression.

Disse foranstaltninger omfatter i det væsentlige:

- *Indsatsberedskabet* i værnenes stående styrker. Dette beredskab er politisk bestemt, bl.a. ved Forsvarslovens styrkemål og ved det til enhver tid gældende beredskabsvarsel.

- *Mobilisering*, som kun kan iværksættes ved en politisk beslutning.
- *Minelægning*, hvis iværksættelse tilsvarende bestemmes politisk, og som i fremtiden må anses for værende baseret på de i efterfølgende beskrivelse anførte forudsætninger.
- *NATO-forstærkninger*, som kan tilføres i henhold til NATO-Rådets beslutning, og med berørte regeringers accept.

Udover ovennævnte politiske forsvarsforanstaltninger må det endvidere antages, at Flådens skibes optræden til søs — i internationale såvel som i nationale farvande — i en optrappende situation vil være baseret på en militær-politisk vurdering af nødvendigheden for en national og NATO betinget »tegngivning« over for modstanderen om vor beslutsomhed i suverænitetshævdelse og til forsvar af nationens og NATO's interesser.

I Danmark vil de implicerede instanser i en krisestyring være Regeringen og Det udenrigspolitiske Nævn. I en optrappende sikkerhedspolitisk situation vil partiformændene også kunne ventes inddraget, uanset at de ikke udgør et formaliseret organ.

Erfaringerne viser, at internationale kriser har tendens til at skubbe de partipolitiske modsætninger i baggrunden. Det er endvidere en kendsgerning, at jo alvorligere en krise udvikler sig, des mindre bliver kredsen af egentlige beslutningstagere.

I en tilspidset krisesituation vil embedsmændenes rolle i den egentlige beslutningsproces således være mere tilbagetrukket. Men de vil i stigende grad få til opgave at sikre

fremlæggelsen af bearbejdede og koordinerede informationer og medvirke til beslutningens udførelse.

Selv om det formelt er Regeringen, der har ansvaret for iværksættelse af forsvarsforanstaltninger, kan det imidlertid forudses, at ledende embedsmænd fra Statsministeriet, Udenrigsministeriet og Forsvaret vil blive inddraget og konsulteret.

Dersom det drejer sig om en vurdering eller iværksættelse af en minelægning, må det i en given krisesituation anses som naturligt og relevant, at embedsmænd i ministerierne og Forsvarskommandoen vil tage udgangspunkt i dokumentet FORUDSÆTNINGER FOR DANSK SØMINEKRIGSFØRELSE, således at de på entydig vis vil kunne vejlede deres respektive chefer og derved sikre en ensartet og koordineret indstilling til eventuelle foranstaltningers iværksættelse.

De nationale, politisk betingede forsvarsforanstaltninger må som følge af NATO-medlemskabet koordineres med øvrige NATO-landes vurdering af den givne sikkerhedspolitiske situation og med de pågældende landes forsvarsforanstaltninger.

I denne forbindelse synes de i Danmark udarbejdede forudsætninger for søminekrigsførelsen, for så vidt angår det strategiske, folkeretlige såvel som det operative grundlag, at ville danne udgangspunkt for en tilsvarende NATO opfattelse, hvorved krisestyringen inden for dette område fortløbende vil kunne samordnes.

Selv om et afgørende element i dansk sikkerhedspolitik er, at dansk forsvar i videst mulig udstrækning skal forberede sig på at kunne modtage forstærkninger fra allierede NATO-lande, vil det under en krise være naturligt at bruge dansk forsvar til at gennemføre en signalgivning —

både over for modparten og over for allierede og neutrale. Med denne signalgivning kan Danmark over for Warszawa-pagt-landene i en given situation demonstrere vor vilje til ikke at bøje af for et politisk pressionsforsøg, der eventuelt udøves under trussel om anvendelse af militær styrke, samt over for NATO-landene og neutrale at demonstrere vor vilje og evne til at forsvare eget territorium samt til at spærre ind- og udsejlingsfarvandene fra Østersøen.

Minevåbnet kan i en given situation være midlet til over for modparten og andre at demonstrere vort forsvarspolitiske engagement.

INDEX

FORORD

I DEL: GENERELLE SPØRGSMÅL VEDRØRENDE SØMINERING

Kap. I SØMINEN: HISTORIE, KARAKTERISTIKA OG TYPER

- A. Søminens historie
- B. Søminens karakteristika
- C. Søminetyper

Kap. II FOLKERETTENS REGLER OM FARVANDE

- A. Farvandstyper
- B. Folkeretlige regler for de forskellige farvandstyper

Kap. III FOLKERETLIGE ASPEKTER VED SØMINERING

- A. Folkeretsmæssigheden af mineringer
- B. Afmærkning, bekendtgørelse og fjernelse af af minespærringer

Kap. IV STRATEGISKE ASPEKTER VED SØMINERING

II. DEL: DANMARK OG SØMINEKRIGSFØRELSE

Kap. V DANMARKS MARITIME STRATEGISKE PROBLEMER

- A. Problemerne i geografisk belysning
- B. Problemerne i historisk belysning
- C. Specielt om Ruslands/Sovjetunionens stilling til strædeproblematikken

Kap. VI FOLKERETTENS REGLER ANVENDT PÅ
DANSKE FARVANDE

- A. Danske farvandes karakter
- B. De folkeretlige regler gældende for danske farvande
- C. De danske adgangsbestemmelser
- D. Regler for afvisning af krænkelse af dansk område

Kap. VII DANSK SØMINERING I FOLKERETLIG BELYSNING

- A. Fredstid
- B. Spændingsperioder
- C. Krigstid

Kap. VIII BESLUTNINGSPROCESSEN VED IVÆRKSÆTTELSE
AF DANSK SØMINERING

- A. Generelt
- B. Specielt

FORORD

Problematikken omkring minering af de danske farvande blev kun periferisk behandlet af det sagkyndige udvalg under regeringsudvalget vedrørende Danmarks sikkerhedspolitik, hvis rapport — den såkaldte Seidenfaden-rapport — blev offentliggjort i 1970. I udenrigsministeriet fandt man det derfor hensigtsmæssigt at iværksætte en dyberegående undersøgelse af mineringsproblematikken som et led i videreførelsen af Seidenfaden-udvalgets arbejde.

Dette synspunkt deltes af forsvarsmyndighederne, og det besluttedes derfor i oktober 1971 at nedsætte en uformel arbejdsgruppe med henblik på en koordineret undersøgelse af de folkeretlige, militære og politiske problemer omkring anvendelse af minering som led i Danmarks forsvar.

I arbejdsgruppen har deltaget repræsentanter for forsvarsministeriet, forsvarskommandoen og udenrigsministeriet, der har koordineret arbejdet. Resultatet af arbejdsgruppens undersøgelser er nedfældet i følgende redegørelse, der er tænkt som vejledning for de myndigheder, der i en given situation skal deltage i beslutningsprocessen omkring iværksættelse af minering. Redegørelsen er derfor søgt holdt i en overskuelig og koncentreret form, ligesom anvendelse af løbskbladet skulle muliggøre en løbende ajourføring.

Redegørelsen er opbygget i to dele, en generel og en speciel.

I den første redegøres for søminens historie og karakteristika (kap. I), for de almindelige folkeretlige regler, der har relevans for sømineringsproblematikken (kap. II og III) og for sømineringens strategiske aspekter (kap. IV).

I den anden del ses problemerne specielt i relation til Danmark. Først omtales landets maritime strategiske problemer i geografisk og historisk belysning med et særligt afsnit om Sovjetunionens stilling (kap. V); derefter følger en redegørelse for folkeretsproblemerne, specielt anvendt på danske farvande og dansk søminering (kap. VI og VII). Disse kapitler er så at sige en konkret anvendelse på danske forhold af de emner, der er omtalt i kap. II og III.

Til sidst kommer et kapitel om beslutningsprocessen ved iværksættelse af dansk søminering (kap. VIII).

JUNI 1973

I. DEL
GENERELLE SPØRGSMÅL VEDRØRENDE SØMINERING

Kap. I
SØMINEN: HISTORIE, KARAKTERISTIKA OG TYPER

A. *Søminens historie*

Den første sømine blev konstrueret af en amerikaner i 1775, og miner blev første gang anvendt med succes under den amerikanske borgerkrig. Under den russisk-japanske krig 1904—05 anvendtes de af begge parter med stor effekt, og siden kom der et vældigt opsving i interessen for søminer. Under krigen 1914—18 blev der lagt ialt ca. 240.000 miner og minesprængt omkring 1000 større skibe. I anden verdenskrig var tallene: 640.000 udlagte miner og tab af 2.200 skibe på grund af minesprængning.

I Danmark anvendtes søminer så tidligt som i 1864, idet et minefelt i juni 1864 udlagdes i Alssund for at forhindre en tysk overgang til Als, efter at Dybbøl-skanserne var faldet. Tyskerne foretog imidlertid landgangen lidt nord for minefeltet, således at dette vort første forsøg på at anvende minen som et led i invasionsforsvaret mislykkedes.

B. *Søminens karakteristika*

1. Søminen er et våben, der, hvis de geografiske og topografiske forhold muliggør dets anvendelse, vil kunne komplettere de øvrige militære våbensystemer i krigstid og i spændingsperioder. Det kan ofte give den i (sø)krigsførelse underlegne part særlige fordele.

2. Søminering, der kun er en enkelt komponent blandt de mulige militære forsvarsforanstaltninger, tjener til i krig og i spændingsperioder at begrænse fjendens bevægelsesfrihed på havet både som forsyningsvej og som militært operationsområde. Karakteristisk er det, at ikke blot en offentliggjort eller på anden måde konstateret minelægning, men også fjendens formodning eller blotte forventning om minelægning vil begrænse hans bevægelsesfrihed. Han tvinges til at omdirigere vital skibstrafik til længe og/eller mere udsatte transportveje og hæmmes i anvendelse af flådestyrker, herunder amfibieenheder, i områder, hvor de måtte være planlagt indsat. Samtidig kan minelægningen bidrage til at sikre forsvarerens egen søtrafik og sømilitære operationer, jfr. dog nedenfor under 4.

3. En troværdig trussel om anvendelse af miner vil tvinge en potentiel modstander til allerede i fredstid at udvikle, opbygge og vedligeholde bekostelige modforanstaltninger mod denne trussel — dels i form af »indbygget« sikring af militære og civile fartøjer, dels i form af et modsvarende minetryknings-/rydningspotentiel.

4. Karakteristiske ulemper ved søminering betragtet som våbensystem er vanskeligheden ved i visse tilfælde at kontrollere udlagte miners rent faktiske operationelle anvendelse (detonationen), miners manglende evne til at skelne ven fra fjende — hvorved udlagte miner kan udgøre en trussel ikke blot for fjendtlig søtrafik, men også for neutral, allieret og egen søtrafik — samt våbenets »endelige« karakter som følge af, at udlagte miner kun vanskeligt kan stryges eller ryddes.

C. Søminetyper

Søminen har i tidens løb gennemgået en særdeles bemærkelsesværdig teknologisk udvikling, der har resulteret i en mangfoldighed af minetyper. I følgende kortfattede systematik er kun nævnt minetyper af dansk interesse.

1. Efter minens position i vandet skelnes mellem

- 1) *Bundminer*, som ved deres vægt forbliver i en fast position på havbunden, og
- b) *Forankrede miner*, som ved udnyttelse af deres opdrift i vandet og under anvendelse af et forankringssystem anbringes i en forudbestemt dybde under havoverfladen.

Bundminer kan anvendes overfor overfladeskibe på 2—40 meters vanddybde, og forankrede miner på op til 900 meters dybde.

2. Efter mulighederne for kontrol med minens aktiverings- og deaktiveringssystem skelnes mellem

- a) *Kontrollerede miner*, som efter udlægning er under brugerens kontrol, og
- b) *Selvvirkende miner*, som efter udlægning ikke kan kontrolleres af brugeren.

3. Efter arten af antændelsessystem skelnes mellem

- a) *Kontaktminer*, som detonerer ved en form for fysisk kontakt med målet, og
- b) *Afstandsminer*, som bringes til detonation som følge af de ved et skibs passage forårsagede ændringer af de statiske forhold i minens nærhed.

Inden for afstandsminer skelnes yderligere mellem

- (1) *Magnetmine*, som bringes til detonation ved en ændring af det magnetiske felt i dens nærhed;
- (2) *Akustisk mine*, som bringes til detonation ved en ændring af de akustiske forhold omkring minen;
- (3) *Trykmine*, som bringes til detonation ved en ændring af vandtrykket, og
- (4) *Kombinationsmine*, hvis antændelsessystem er en kombination af to eller flere af ovennævnte systemer.

4. Ved særlig konstruktion og indstilling af minens antændelsessystem er det teknisk muligt at bestemme det tidsrum, inden for hvilket minen skal kunne virke aktivt, den type/størrelse skib, som minen skal virke imod, og eventuelt et antal oversejlinger, hvorunder minen ikke skal detonere. I forankrede miner kan indbygges særlige systemer beregnet på ødelæggelse af minetrykningsgrej.

5. Den teknologiske udvikling har i de seneste årtier været koncentreret om den selvvirkende minetype på bekostning af den kontrollerede. En ændring af dette forhold inden for det kommende tiår synes mulig.

Kap. II.

FOLKERETTENS REGLER OM FARVANDE

A. *Farvandstyper*

Folkeretten sonderer mellem

- 1) Det åbne hav
  - 2) Det ydre territorialfarvand (Søterritoriet)
  - 3) Det indre territorialfarvand (De nationale vande)
- Endvidere gælder der visse særregler for
- 4) Internationale stræder.

ad1): *Det åbne hav* er alle dele af havet, som ikke omfattes af nogen stats ydre eller indre territorialfarvand.

ad 2): *Det ydre territorialfarvand* (søterritoriet) bestemmes ved angivelse af en ydre grænse mod det åbne hav og en indre grænse mod landterritoriet eller det indre territorialfarvand.

Den ydre grænse bestemmes ved et afstandsmål regnet fra basislinjen. Basislinjen er enten kystlinjen (lavvandslinjen) eller rette linjer trukket mellem punkter på kysten. På steder, hvor kysten er dybt indskåret, eller der ligger en bræmme af øer ud for kysten, kan et system af rette basislinjer benyttes. Bestemmelser herom er fastlagt i Genève-konventionen af

29. april 1958 om det ydre territorialfarvand, artikel 4. (Lovtidende C 1969, p. 205).

Det afstandsmål, der bestemmer den ydre grænses beliggenhed i forhold til basislinjen angives traditionelt i sømil (1 sømil = 1852 m).

Der findes ikke nogen folkeretlig norm, der umiddelbart bestemmer det ydre territorialfarvands udstrækning. På Genève-konferencerne i 1958 og 1960 nægtede de store sømagter, der traditionelt har fastholdt et mål på 3 sømil, at anerkende de af mange stater fremsatte krav om et søterritorium på 12 sømils bredde, men siden da er udviklingen gået i retning af at anerkende sådanne krav.

De mere eksorbitante krav på op til 200 sømil er dog stadig efter de fleste staters opfattelse uden folkeretlig gyldighed.

ad 3): Det *indre territorialfarvand* (de nationale vande) er de vandarealer, ferske eller salt, der ligger inden for det ydre territorialfarvand, såsom indsøer, floder, kanaler, havne samt sunde, fjorde og bugter, der ligger inden for det ydre territorialfarvands basislinjer.

ad 4): Et stræde er i geografisk forstand en farvandspassage mellem to landområder, der forbinder to dele af det åbne hav. Ikke ethvert stræde i geografisk forstand er et *internationalt stræde*, idet dette forudsætter, at strædet benyttes til international sejlads. Den gængse definition af et internationalt stræde findes i Genève-konventionen om det ydre territorialfarvand, artikel 16, stk. 4, hvori der ved beskrivelse af de særlige regler, der gælder for sådanne stræder, tales om »stræder, der benyttes til international sejlads mellem en del af det åbne hav og en anden del af det åbne hav eller en fremmed stats ydre territorialfarvand«. Begrebets definition er således knyttet sammen med dets funktion, og det får kun interesse, i det omfang strædet passerer en stats territorialfarvand (indre eller ydre). Antallet af internationale stræder i retlig forstand er til enhver tid afhængig af bredden af bredstaternes territorialfarvand.

Nye internationale stræder vil således opstå, når bredstaterne udvider søterritoriet til at dække tidligere strædekorridorer af åbent hav.

B.

Folkeretlige regler gældende for de forskellige farvandstyper

1. For *det åbne hav* gælder det folkeretlige princip om havets frihed, hvorefter det står alle nationers skibe frit for at færdes på det åbne hav og udnytte det til ethvert lovligt formål under rimelig hensyntagen til andre staters interesse i udøvelsen af det åbne havs frihed.

Reglerne herom er kodificeret i Genève-konventionen af 29. april 1958 om det åbne hav (lovtidende C 1969, p. 224).

2. Det *ydre territorialfarvand* (søterritoriet) er en del af kyststatens territorium og undergivet dennes højhedsret. Det har dog fra gammel tid væ-

ret almindeligt anerkendt, at fremmede *handelskibe* i fredstid har ret til uskadelig passage (passage inoffensif), d.v.s. ret til at passere gennem ydre territorialfarvand. Regler om passageretten findes i Genève-konventionen af 1958 om det ydre territorialfarvand. Det hedder i konventionens artikel 14, stk. 4:

»Gennemfart er uskadelig, i det omfang den ikke er til skade for kyststatens fred, orden eller sikkerhed.
Sådan gennemfart skal finde sted i overensstemmelse med disse artikler og andre folkeretlige regler«.

Ifølge artikel 14, stk. 3 omfatter gennemfarten »standsning og ankring, dog kun i det omfang dette sker i forbindelse med almindelig sejlads eller nødvendiggøres af force majeure eller nød«.

Der gælder den vigtige modifikation af retten til uskadelig passage, at kyststaten er berettiget til uden forskelsbehandling af fremmede skibe indbyrdes »midlertidigt at ophæve fremmede skibes ret til uskadelig gennemfart, såfremt en sådan ophævelse er af afgørende betydning for kyststatens sikkerhed«, jfr. konventionens artikel 16, stk. 3.

Hvorvidt også *krigsskibe* i fredstid har ret til uskadelig passage af fremmed stats ydre territorialfarvand er omtvistet, og der kunne ikke opnås enighed herom på Genève-konferencen om retsordenen på havet i 1958.

I spændingsperioder* og i krigssituationer vil kyststaten med hjemmel i ovennævnte artikel 16, stk. 3, jfr. stk. 1, kunne suspendere retten til passage for fremmede handels- og krigsskibe igennem det ydre territorialfarvand.

3. Det *indre territorialfarvand* (de nationale vande) udgør en del af kyststatens territorium. Der findes ingen almindelige folkeretlige indskrænkninger i kyststatens højhedsret over det indre territorialfarvand. Fremmede skibes adgang til og sejlads i disse farvande er til enhver tid underkastet kyststatens bestemmelser. En undtagelse herfra gælder alene med hensyn til sådanne områder af indre territorialt farvand, der måtte være en del af et internationalt stræde, jfr. nedenfor.

---

* Ved spændingsperiode forstås i nærværende fremstilling området mellem krig og fred, som karakteriseres ved en spændingstilstand, hvor man i begrænset omfang anvender militære midler uden etablering af en egentlig krigstilstand samt pression, der på en eller anden måde understøttes indirekte af militære midler (*Seidenfaden-rapporten*, p. 261).

4. Internationale stræder

a. Handelsskibe

Reglerne om indre og ydre territorialfarvand modificeres for handelsskibe i de dele deraf, der er internationale stræder. Sømagternes interesser får her, hvor trafikken ikke eller kun med vanskelighed kan henlægges til alternative farvande, større vægt i forhold til kyststatens interesser. Dels anerkendes der ret til uskadelig passage også i indre territorialfarvand, dels kan denne ret ikke midlertidigt ophæves hverken i indre eller ydre territorialfarvand. Det hedder om det sidste i Genève-konventionens artikel 16, stk. 4:

»Der må ikke foretages midlertidig ophævelse af fremmede skibes ret til uskadelig gennemfart gennem stræder, der benyttes til international sejlads mellem en del af det åbne hav og en anden del af det åbne hav eller en fremmed stats ydre territorialfarvand«.

Reglen om passagefrihed for fremmede handelsskibe må principielt antages at gælde både i fredstid og i krigstid, både når kyststaten selv er krigsførende, og når den er neutral, men i spændingssituationer og i krigstilfælde bliver kravet om, at passagen skal være uskadelig, særlig vigtig. Det er almindeligt antaget, at såfremt kyststaten er inddraget i krig som krigsførende part, har den en krigsførende magts sædvanlige rettigheder i forhold til fjendtlige handelsskibe. Dette vil bl.a. sige, at den har frihed til at kontrollere skibsfarten gennem stræderne og hindre fjendtlige handelsskibe passage. Over for tredjelandes skibe vil indgreb i passagefriheden, f.eks. ved spærringer, kunne begrundes i krigens almindelige regler om blokade.

b. For fremmede krigsskibe gælder følgende:

(1) *I fredstid* er fremmede krigsskibe ifølge international praksis og sædvaner berettiget til uskadelig passage gennem internationale stræder. Når der som nævnt ovenfor under 2. i Genève-konventionen af 29. april 1958 om det ydre territorialfarvand uden for internationale stræder. Det var imidlertid på kodifikationskonferencen fra alle sider enighed om, at stræder, der forbinder to områder af det åbne hav, må stå åbne for fremmede krigsskibes uskadelige passage.

(2) *I spændingssituationer* og i *krigstilfælde* må opretholdelse af passageretten i første række bero på, om den kan betragtes som uskadelig i forhold til kyststatens interesser. Hvor kyststaten selv er krigsførende, har den alle en krigsførende magts rettigheder overfor fjendtlige krigsskibe. Hvorvidt kyststaten som neutral under en krig mellem andre magter kan

spærre for de krigsførendes krigsskibe er ikke ganske klart, men må formentlig bero på en vurdering af, om de krigsførende parters passageret er »uskadelig« for kyststatens interesser. Som nævnt i kap. V spærrede det neutrale Danmark i 1. verdenskrig de danske stræder uden væsentlige indsigelser fra de direkte berørte krigsførende.

Reglerne om internationale stræder er under revision i forbindelse med FN's havretskomité's arbejde. Fra amerikansk og sovjetisk side er der fremlagt artikeludkast om skibes og flys passage af internationale stræder, hvorefter der skal sikres disse »fri transitret«. Forslaget, der tilsigter at komme bort fra det gældende princip om »uskadelig passageret« for skibe, som efter forslagsstillernes formening indebærer mulighed for kyststaternes subjektive fortolkning og arbitrære indgreb over for passerende skibe (og fly), har vakt massiv modstand hos flertallet af lande, fortrinsvis udviklingslandene, Kina og Spanien, og støttes foreløbig kun af Storbritannien. Der består den mulighed, at et kompromis vil kunne opnås gennem en nærmere fastlæggelse af rettigheder og forpligtelser for skibe og fly, som passerer gennem et internationalt stræde.

Kap. III.

FOLKERETLIGE ASPEKTER VED SØMINERING

Enhver foranstaltning, der tjener til at spærre farvandsområder, som anvendes af andre stater til sejlads, må betragtes som et meget alvorligt skridt. Sådanne foranstaltninger betyder indgreb i de staters interesser, hvis sikkerhedspolitiske og udenrigsøkonomiske situation medfører, at de må lægge vægt på uhindret at kunne lade deres skibe passere disse farvande. Indgrebets alvorlighed vil dog i nogen grad afhænge af, om alternative passagemuligheder bevares og af, om det er af permanent eller midlertidig karakter.

A.

Folkeretmæssigheden af mineringer må vurderes i lyset af minernes art, foranstaltningernes art, hvilke farvande de berører samt tidspunktet for mineringen (fred, spændingsperioder eller krig).

1. Anvendelse af visse miner kan være folkeretsstridig overfor bestemte stater

Ifølge Haager-konventionen af 18. oktober 1907 (Lovtidende A, 1910, nr. 41) er det under visse omstændigheder forbudt at udlægge ikke forankrede, selvvirkende stødminer. Danmark er blandt de vestlige lande, der har ratificeret konventionen. Da dens bestemmelser kun gælder mellem de kontraherende parter, og da Rumænien er den eneste østmagt, der har ratificeret, nævnes sagen kun for en ordens skyld.

2. Folkeretmæssigheden af kontrollerede minesprængninger

De kontrollerede minespæringer udgør ikke nogen hindring for sejladsen, så længe antændelsessystemet ikke er aktiveret. For at beskytte minefeltet nødsages kyststaten imidlertid til at forbyde opankring, slæbning af undervandsgrej eller anden form for undervandsaktivitet i området.

Ifølge art. 14, stk. 3, i Genève-konventionen af 29. april 1958 om det ydre territorialfarvand skal opankring være tilladt som led i normal navigation eller i nødstilfælde, og spørgsmålet er derfor, om et ankringsforbud i forbindelse med et kontrolleret minefelt er folkeretmæssigt.

Konventionens art. 16, stk. 3, tillader kyststaten midlertidigt at suspendere passageretten i nærmere bestemte områder af søterritoriet, hvis sådan suspension er nødvendig til beskyttelse af dens sikkerhed. En varig ophævelse af gennemfartsretten og dermed også af retten til opankring vil således ikke være i overensstemmelse med konventionen. En varig ophævelse blot af retten til opankring, uden at retten til gennemfart uden standsning berøres, er ikke omtalt i konventionen, og et sådant ankringsforbud vil derfor næppe være uforeneligt med dønnæ. Muligvis kan man finde en hjemmel i art. 17, der foreskriver, at fremmede skibe skal efterkomme de forskrifter, der udfærdiges af kyststaten, navnlig vedrørende sejlads. Under alle omstændigheder vil man kunne støtte sig på staternes almindelige praksis, der er så almindeligt fulgt, at den må antages at have karakter af en folkeretlig sædvane, som det ikke har været konventionens hensigt at ændre.

Konklusionen bliver da, at udlægning af kontrollerede miner, der indebærer ankringsforbud på *indre og ydre territorialfarvand*, ikke vil være folkeretsstridigt.

I det omfang noget af de pågældende minefelter vil befinde sig i områder, der omfattes af reglerne om *internationale stræder*, vil situationen være den samme. Det særlige for strædernes folkeretlige stilling er, at der ikke må ske nogen suspension, heller ikke midlertidigt, af passageretten, jfr. Genève-konventionens art. 16, stk. 4. Ankringsforbud må imidlertid kunne udfærdiges i samme omfang som for søterritoriet i øvrigt, hvilket vist også er almindelig praksis, jfr. f.eks. områderne omkring kablerne mellem Danmark og Sverige i Øresund.

Udlægning af kontrollerede miner på *det åbne hav* i fredstid vil være et folkeretsbrud.

3. Folkeretmæssigheden af selvirkende minespæringer

Der må sondres mellem situationen i fredstid, i spændingsperioder og i krigstid.

a. Fredstid

(1) Indre territorialfarvand

Enhver kyststat er principielt berettiget til midlertidigt eller bestandigt at minere sit indre territorialfarvand, herunder havne, for fremmede skibe, jfr. kap. II.B.3. For så vidt angår internationale stræder, som går gennem indre territorialfarvand, se nedenfor under (3).

(2) Ydre territorialfarvand

Som nævnt i kap. II.B.2 er kyststaten berettiget til »midlertidigt at ophæve fremmede skibes ret til uskadelig gennemfart, såfremt en sådan ophævelse er af afgørende betydning for kyststatens sikkerhed«. En sådan tilladt *midlertidig* ophævelse af passageretten med henvisning til kyststatens sikkerhed vil i fredstid kunne tænkes i en situation, hvor kyststaten ønsker at anbringe eller udbygge militære installationer uden fremmed overvågning. I stedet for ved udlægning af miner vil man imidlertid som oftest nok løse opgaven ved forbud håndhævet ved afpatruljering og afvisning.

Et *permanent* ukontrolleret minefelt på ydre territorialfarvand i fredstid er folkeretsstridigt.

(3) Internationale stræder

Som nævnt ovenfor under II.B.4 fastslår Genève-konventionen af 1958, artikel 16, stk. 4, at der ikke må foretages nogen midlertidig (ensidig permanent) ophævelse af fremmede skibes ret til uskadelig gennemfart gennem internationale stræder.

Forbudet i artikel 16, stk. 4, gælder direkte kun ydre territorialfarvand, der indgår i et internationalt stræde, men må ifølge sagens natur også gælde for indre territorialfarvand, når dette udgør et internationalt stræde.

Hvis der er to eller flere sejlruiter, som f.eks. i Store Bælt og Øresund, opstår spørgsmålet, om forbudet gælder alle sejlruiter. Afgørende for kyststatens adgang til at begrænse eller ophæve passageretten i en sejlrende er, om den faktisk benyttes af den fremmede skibsfart. Såfremt den pågældende sejlroute ikke benyttes af fremmede landes skibe, må en ophævelse af passageretten i ruten være berettiget.

Bortset fra disse tilfælde er konklusionen, at udlægning af ukontrollerede miner i fredstid i internationale stræder er folkeretsstridig.

(4) Det åbne hav

I fredstid vil etablering af ukontrollerede minespæringer på det åbne hav være et folkeretsbrud.

b. Spændingsperioder

(1) Ifølge FN-pagtens artikel 39 skal sikkerhedsrådet afgøre, om der foreligger nogen trussel mod freden og skal med henblik på opretholdelse af mellemfolkelig fred og sikkerhed fremsætte forslag eller beslutte, hvilke forholdsregler der skal træffes i overensstemmelse med artikel 41 og 42. De forholdsregler, der kan komme på tale i henhold til artikel 41, indbefatter bl.a. opfordring til FN's medlemslande til fuldstændig eller delvis afbrydelse af samkvæmmet til søs. Er disse forholdsregler utilstrækkelige, kan sikkerhedsrådet ifølge artikel 42 anvende luft-, sø- eller landstridskræfter og herunder etablere blokade foretaget af stridskræfter tilhørende medlemslandene.

Har sikkerhedsrådet truffet sådanne beslutninger, må det antages, at en kyststat uden at begå noget folkeretsbrud vil kunne gennemføre dem ved en selektiv spærring, der retter sig imod de parter, sikkerhedsrådsbeslutningen angår, såvel i eget territorialfarvand, i internationale stræder som på det åbne hav.

(2) *Har sikkerhedsrådet ikke rettet opfordring* til FN's medlemslande, hvilket f.eks. kan skyldes et fast sikkerhedsrådsmedlems veto, opstår spørgsmålet hvorvidt en stats egen vurdering af truende adfærd over for denne selv eller et allieret land kan berettige til minespærring af eget territorialfarvand, herunder internationale stræder.

(a) Hvor der er tale om *en mod kyststatens territorium rettet åbenbar trussel*, der har manifesteret sig i politisk og militær aktivitet fra modpartens side, må det følge af almindelige folkeretlige grundsætninger, herunder om nødværge og begrebet »uskadelig« passageret, at kyststaten kan iværksætte minespærring af sit territorialfarvand — også i internationale stræder. Ud fra disse synspunkter kan spærring i hvert fald iværksættes over for en potentiel modstanders *krigsskibe*, også selv om kyststaten ikke konkret anser gennemfarten for skadelig for sin fred, orden eller sikkerhed. Sådanne spærringer, der efter deres natur vil få virkning også på tvedjerskibers skibe, kan over for disse retfærdiggøres ud fra folkeretlige nødretsgrundsætninger.

(b) Hvor en åbenbar trussel *ikke er rettet mod kyststaten selv*, må det principielle udgangspunkt formentlig være, at iværksættelse af spæringsforanstaltninger på kyststatens ydre territorialfarvand — herunder i internationale stræder — vil være folkeretsstridig. Såfremt der imidlertid er tale om en forsvarsalliance i overensstemmelse med FN-pagtens artikel 51, hvorved vedkommende kyststat har forpligtet sig til kollektivt forsvar, og der foreligger en åbenbar trussel mod en allieret stat, der, hvis den realiseres, vil aktivere den kollektive forsvarspagts bistandsforpligtelse og med overvejende sandsynlighed involvere alle forsvarspagts medlems-

lande i krig, kan der formentlig argumenteres for, at vedkommende kyststat i hvert tilfælde indirekte er truet, al den stund undladelse af iværksættelse af spærringer af dens territorialfarvand og internationale stræder på dens territorium væsentligt vil forringe forsvarsalliancens og dermed dens egen forsvarsposition, såfremt spændingsperioden afløses af krigstilstand.

(3) Mineudlægning på åbent hav vil også i spændingsperioder være folke-
retsstridig.

c. Krigstid

(1) I henhold til FN-pagtens artikel 51 har enhver stat ret til i tilfælde af et væbnet angreb at tage sådanne forholdsregler, som anses for nødvendige for dens sikkerhed. Ifølge den almindelige folkeret har *kyststaten* alle en *krigsførende* magts rettigheder over for fjendtlige skibe — også i internationale stræder. Dette må betyde, at kyststaten folkeretsmæssigt kan iværksætte minespærringer både på sit territorialfarvand og i internationale stræder mod fjendtlige skibe. I forhold til tredjestats skibe vil sådanne spærringer kunne støttes på folkeretlige nødretsgrundsætninger. Kyststaten vil som krigsførende også være berettiget til at etablere blokade til og fra fjendtligt territorium på det åbne hav.

(2) Hvorvidt *kyststaten* som *neutral* under en krig mellem andre magter kan spærre for de krigsførende stater skibe er ikke ganske klart. Ved Montreux-konventionen af 20. juli 1936 vedrørende stræderne ved Bosphorus og Dardanellerne — indgået mellem Bulgarien, Frankrig, Storbritannien, Grækenland, Japan, Rumænien, Tyrkiet, Sovjetunionen og Jugoslavien (og senere tiltrådt af Italien) — bestemmes, at stræderne i Krigstid, hvor Tyrkiet er neutralt, er lukket for de krigsførende magters krigsskibe, med mindre det drejer sig om en folkeforbundsaktion ifølge pagtens artikel 16 eller om en aktion ifølge en af Tyrkiet indgået alliance-traktat. I mangel af sådanne konventionsbestemmelser må man falde tilbage på den almindelige folkeret. For det ydre territorialfarvands vedkommende kan reglen i Genève-konventionens artikel 16, stk. 3, finde anvendelse, jfr. ovenfor II.B.2. For internationale stræders vedkommende må en eventuel minespærrings folkeretmæssighed formentlig bero på, om de krigsførendes passage af stræderne er »uskadelig« i forhold til kyststatens fred, orden eller sikkerhed.

B.

Afmærkning, varsling, herunder bekendtgørelse og notifikation, samt fjernelse af minespærringer.

Nærværende afsnit omfatter alene lovlige minespærringer, der er lovligt udlagt, jfr. A.1—3.

Under henvisning bl.a. til Haagerkonventionen af 18. oktober 1908 knæsatte Den internationale Domstol i Korfustræde-sagen (1949) en almindelig folkeretlig regel om kyststatens pligt til *varsling* af minespæringer, der kan udgøre en fare for den fredelige søfart.

Herudover kan anføres de almindelige regler i Genève-konventionen af 1958, der i art. 15, stk. 2, foreskriver en pligt for kyststaten til at udsende meddelelse om enhver fare, som den har kendskab til vedrørende sejladsen i det ydre territorialfarvand. Ifølge art. 16, stk. 3, kan en midlertidig ophævelse af fremmede skibes ret til uskadelig gennemfart først træde i kraft, når ophævelsen er blevet behørigt offentliggjort.

Heraf følger, at en varslingspligt kun kan bestå med hensyn til ukontrollerede minespæringer samt kontrollerede minespæringer, hvis antændelsessystem er aktiveret. I det omfang, en kontrolleret minespærring i øvrigt ikke udgør nogen hindring for sejladsen, består der næppe nogen folkeretlig pligt til at varsle herom. Varslingspligten er knyttet til hindringer alene for sejladsen og ikke for ankringsadgangen.

Den folkeretlige varslingspligt angår alene minespæringer i farvandsområder, hvor fremmede skibe nyder ret til uskadelig gennemfart eller en adgangsret, f.eks. til havne.

Varslingen skal iværksættes på behørig måde. Som hovedreglen vil *bekendtgørelse* og hertil svarende *afmærkning* i det omfang, det er påkrævet til identifikation af minespæringer, være tilstrækkelig.

Ved bekendtgørelse forstås i denne sammenhæng den almindelige offentliggørelse af den pågældende minespærring, som finder sted gennem de sædvanlige oplysningsorganer, f.eks. »Efterretninger for søfarende«. For så vidt angår selvvirkende stødminer, foreskriver Haagerkonventionen af 1907 en særlig pligt til desuden at foretage *notifikation* af en sådan mineudlægning ad diplomatisk vej. Ved notifikation forstås en særskilt meddelelse om minespæringer, som er stilet til en afgrænset og individualiseret modtagerkreds, f.eks. de her i landet akkrediterede diplomatiske missioner. Notifikation vil som hovedreglen kun blive foretaget, når der senest samtidig udstedes bekendtgørelse. Om en særlig notifikationspligt gælder andre minespæringer, der er bekendtgjort, må bero på et skøn over, hvad der kræves til behørig varsling i den konkrete situation. De danske minespæringer, der blev udlagt indtil umiddelbart før besættelsen under 2. verdenskrig, synes alle at være blevet notificeret ad diplomatisk vej.

En almindelig pligt til herudover konkret at *advare* skibsfarten om mineudlægningerne består næppe efter gældende almindelig folkeret.

Ovennævnte regler kan muligvis kun kræves overholdt af kyststaten som

krigsførende, såfremt de sikkerhedsmæssige formål med minespærringerne ikke herved forskertses.

Når de omstændigheder, der førte til mineudlægningen, ikke længere foreligger, skal kyststaten så vidt muligt fjerne eller uskadeliggøre de miner, den har udlagt, og som fortsat kan udgøre en fare for den fredelige søfart.

Kap. IV.

STRATEGISKE ASPEKTER VED SØMINERING

Militærstrategisk vil søminekrigsførelsen kunne vurderes i forhold til NATO's strategiske koncept.

1. *Troværdig afskrækkelse*

Troværdigheden af søminering som afskrækkende faktor over for aggressioner forudsætter dels et effektivt minelægningspotentiel bestående af minelæggere med et højt beredskab og søminer af høj våbenteknisk kvalitet, dels tilstedeværelse af en — set med fjendens øjne — troværdig politisk vilje og beslutsomhed til at beordre iværksættelsesforanstaltninger med henblik på rettidig og effektiv udlægning. Rettidigt betyder som oftest: før en væbnet aggression påbegyndes.

2. *Fleksibel imødegåelse*

Mens minelægningsoperationer i sig selv — på grund af den tidkrævende gennemførelse — ikke kan anses for fleksible foranstaltninger, med mindre beslutning om deres iværksættelse træffes så betids, at operationerne kan gennemføres uhindret eller under nødvendigt dække af andre våbensystemer, kan det dog fastslås, at minekrigsførelse set i en videre sammenhæng er et effektivt led i forsvarsforanstaltningerne under konceptet om fleksibel imødegåelse:

a. *Direkte forsvar*

Minekrigsførelse frembyder en effektiv mulighed for forsvar af ikke blot søterritoriet, men også de tilstødende landområder.

Denne form for forsvar bidrager til direkte at forsvare og fastholde egne områder og dermed bevare mulighed for at iværksætte andre operationer i overensstemmelse med konceptet — herunder indførelse af udefra kommende forstærkninger — og modsvarende aggressionens niveau og intensitet.

Den fleksible anvendelse af minekrigsførelse som direkte forsvar forudsætter, at minelægningsoperationerne løbende vurderes som mulige forsvarsforanstaltninger, godkendes samt gennemføres trinvis i takt med situationens udvikling og under behørig hensyntagen til dennes folkeretlige

og strategiske aspekter. En rettidig og dermed effektiv minering, først af de indre territoriale farvande og dernæst af de ydre territoriale farvande vil eksempelvis kunne danne basis for en koncentreret indsats ved en følgende søminering af det åbne hav og de internationale stræder, såfremt dette måtte blive nødvendigt.

b. *Tilsløst eskalation*

Minelægningsoperationer vil med effekt kunne anvendes som led i en tilsløst eskalation, især hvor de iværksættes i internationale stræder, på det åbne hav og/eller i fjendens »egne« farvande.

De i kap. I.B.4 påpegede vanskeligheder ved kontrol med udlagte miners operationelle anvendelse og våbenets »endelige« karakter påbyder dog forsigtighed ved dets anvendelse som led i en tilsløst eskalation.

c. *Total nuklear imødegåelse*

Minekrigsførelse vil i denne fase være af ringe betydning og relevans. Det bør dog fremhæves, at udlagte minefelter — uanset type — må antages at bevare deres effekt under og efter denne fase.

3. *Fremskudt forsvar*

Søminering er et anvendeligt våbensystem inden for strategien om fremskudt forsvar, der rettidigt og rigtigt anvendt bidrager til at sikre forsvareren den fortsatte kontrol med søterritoriet. Det må i denne forbindelse erindres, at udlagte minefelter ofte vil begrænse egne søstridskræfters bevægelsesfrihed og skabe behov for foranstaltninger imod modstanderes eventuelle minerydning-/strygningsoperationer. Virkeliggørelse af konceptet om fremskudt forsvar forudsætter derfor en forudgående omhyggeligt koordineret planlægning og anvendelse af et varselssystem, der kan formidle oplysninger om minerede områder og etablering af passagekanaler gennem eller mellem selvvirkende minefelter.

II. DEL

DANMARK OG SØMINEKRIGSFØRELSE

Kap. V.

DANMARKS MARITIME STRATEGISKE PROBLEMER

A.

Problemerne i geografisk belysning

Danmarks geografi med de hundreder af øer og de mere end 7000 km lange kyststrækninger (samt de to fjerne rigsdele i Atlanterhavet) indebærer, at en angriber, der uhindret kan besejle de farvande, der beskyller de danske kyster, frit vil kunne vælge angrebsmåde, angrebstid og an-

grebssted. Han vil kunne blokere den civile og militære transportvirksomhed til søs og derved afskære forsyninger og forstærkninger ad søvejen. Danmarks placering som et passageområde mellem Østersøen og Nordsøen øger andre landes strategiske interesser i vort område og gør navnlig stræderne, der er den vigtigste, omend ikke den eneste forbindelsesvej mellem Sovjetunionen og Nordatlanten, til betydningsfulde strategiske punkter i en militær konfrontation mellem Øst og Vest. Store Bælt har de største maritime fordele, mens Øresund, der har ret ringe vanddybde og også omfatter svensk territorialfarvand, og Lille Bælt, der er snævert og vanskeligt at besejle, er af sekundær betydning. Indsejling i og udsejling fra Østersøen gennem Store Bælt og Lille Bælt er afhængig af mulighed for besejling af Fehmern Bælt. Søkrigsførelse må derfor indgå som et meget vigtigt led i forsvaret af landets eget territorium, og de forholdsvist smalle og læge farvande muliggør, at en væsentlig del af det sømilitære forsvar kan baseres på mineringsoperationer både til beskyttelse af kysterne og til spærring af stræderne.

De geografiske og topografiske forhold i Grønland og på Færøerne umuliggør dér anvendelse af miner som en væsentlig forsvarskomponent.

B.

Problemerne i historisk belysning

De maritime strategiske problemer, som Danmarks geografiske placering som forbindelsesvej mellem Østersøen og Nordsøen medfører, har ofte gjort sig gældende i landets historie.

To hovedtendenser har gjort sig gældende i fremmede magters holdning. Østersømagter med mulighed for at udøve dominans i området har stræbt efter at gøre Østersøen til et lukket hav gennem spærring af de danske stræder, mens vestlige flådemagter har ønsket at gøre Østersøen til et frit hav væsentligst ved at hindre lukning af de danske stræder. I begge tilfælde har den generelle holdning været kombineret med den dominerende magts ønske om at sikre egen passage igennem dansk område med udelukkelse af modpartens passagemulighed.

I den første halvdel af det 20. århundrede, hvor Danmark søgte at opretholde en neutralitetspolitik, gav problematikken omkring spærring af de danske stræder anledning til mange overvejelser både hos de europæiske stormagter og i Danmark.

Neutraliteten truedes første gang i 1904, da Danmark frygtede flådesammenstød i danske farvande i forbindelse med den russisk-japanske krig. Københavns søbefæstning bemandedes, men passagen gennem stræderne var fri, og den russiske flåde passerede uhindret og med dansk lodsassistance på vej til det fjerne Østen.

På grundlag af en fællesskandinavisk deklaration gaves der ved kgl. anordning af 20. december 1912 visse bestemmelser med hensyn til Dan-

marks neutralitet i tilfælde af krig mellem fremmede magter. Der hjemledes herved bl.a. krigsførende magters krigsskibe fri adgang og passageret til det danske søterritorium, bortset fra visse indre farvande.

Straks ved udbruddet af den første verdenskrig udlagde Tyskland en minespærring mellem sydspidsen af Langeland og Lolland, delvis på dansk territorialfarvand, ligesom den tyske del af Lille Bælt blev spærret. Den 5. august 1914 modtog den danske regering en forespørgsel fra tysk side, om Danmark straks ville spærre Store Bælt effektivt med miner mod begge krigsførende parter. Da man fra dansk side opfattede forespørgslen således, at strædet i modsat fald ville blive spærret fra tysk side ved mineudlægninger, besluttede den danske regering at spærre Store Bælt og den danske del af Øresund og Lille Bælt med miner. Dette blev notificeret de fremmede magter og mødte ikke væsentlige indsigelser fra nogen side. En telegramudveksling mellem Christian X og Georg V godtgjorde, at man fra engelsk side havde forståelse for det danske skridt. Minespærringerne kom på sin vis England og dets allierede til gode ved at hæmme den tyske flådes bevægelser og sejladsen på de tyske Østersøhavne.

To kort, der viser minefelterne i indsejlingerne til Østersøen i 1. verdenskrig, er gengivet som bilag til nærværende kapitel (skitse 2a og 2b).

Passage af større krigsskibe kunne under hensyn til minefelternes størrelse og placering næppe gennemføres uden dansk medvirken. For handelskibe kunne gennemsejling gennem de danske minefelter finde sted om dagen ved lods.

Bevarelsen af Danmarks neutralitet under 1. verdenskrig viste, at den danske minering af stræderne var politisk hensigtsmæssig. Om beslutningen også var i overensstemmelse med folkeretten, herunder Øresunds-traktaten, og med Danmarks neutralitet er omdiskuteret. Det må erindres, at reglerne om internationale stræder ikke dengang var kodificeret. Ved Stockholmdeklarationen af 27. maj 1938 enedes de nordiske lande om fælles neutralitetsbestemmelser, der afløste de tidligere skandinaviske neutralitetsbestemmelser fra 1912. De danske bestemmelser bekendtgjordes ved kgl. anordning af 31. maj 1938 og sattes i kraft ved 2. verdenskrig udbrud ved kgl. anordning af 1. september 1939. Bestemmelserne sikrede de krigsførende overfladekrigsskibe og undervandsbåde passage igennem de danske stræder. Man påbegyndte dog udlægning af miner i bælte og omkring København, men mulighederne for at beskytte disse minefelter var meget svagere end under 1. verdenskrig, og der blev efterladt åbne kanaler gennem hovedfelterne, som aldrig nåede at blive mineret. Også den strenge isvinter 1939/40 gjorde det vanskeligt at vedligeholde de udlagte forankrede minespærringer.

Et kort, der viser de pågældende minespærringers placering, er gengivet som bilag til nærværende kapitel.

Mineringsproblemet indgik ikke i den danske regerings overvejelser i dagene før den tyske besættelse, der gjorde de danske farvande til krigsskueplads i tiden 1940—45. De krigsførende magters minelægning i årene 1939—45 i adgangsvejene til Østersøen er vist på bilag 2.

I 1946 havde den britiske regering planer om en fælles principklæring underskrevet af Storbritannien, USA, Frankrig, Danmark og Sverige om den fri passage gennem de danske stræder, både i krig og i fredstid. Sagen var inspireret af den fortsatte sovjetiske tilstedeværelse på Bornholm og mistede sin aktualitet, da den sovjetiske regering i marts måned 1946 havde tilkendegivet sin hensigt om at trække sine tropper tilbage fra øen.

Spørgsmålet om spærring af de danske stræder fik en vis aktualitet i 1961/62 i forbindelse med NATO's militære myndigheders Berlin Contingency planlægning, hvor en eventuel spærring drøftedes som en »countermeasure short of war« i Berlin-spørgsmålet.

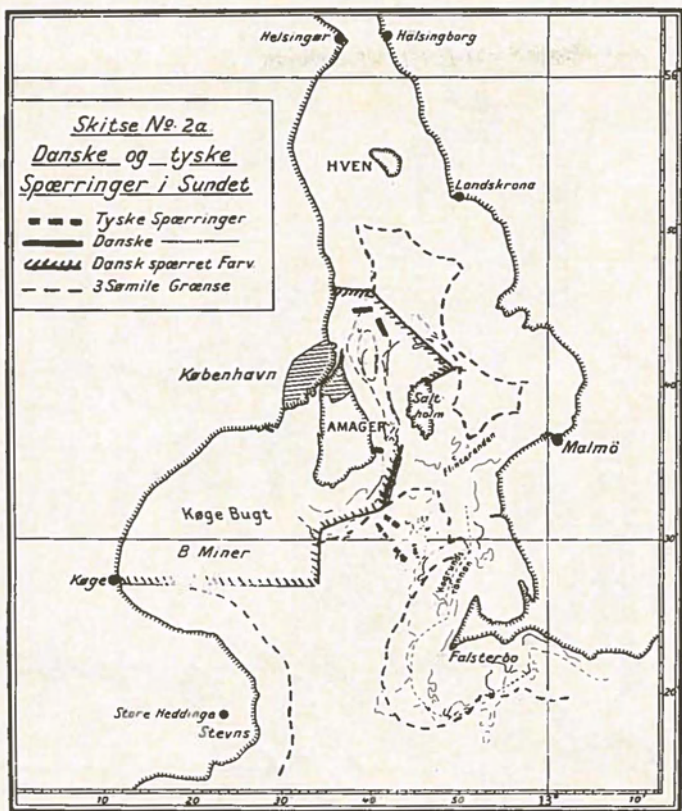
Fra dansk side gav man udtryk for den opfattelse, at der var en nærliggende mulighed for, at Sovjetunionen ville betragte enhver spærring i fredstid af de danske stræder for sovjetiske skibe som casus belli, hvorfor en sådan foranstaltning efter vor opfattelse ville indebære en alvorlig risiko.

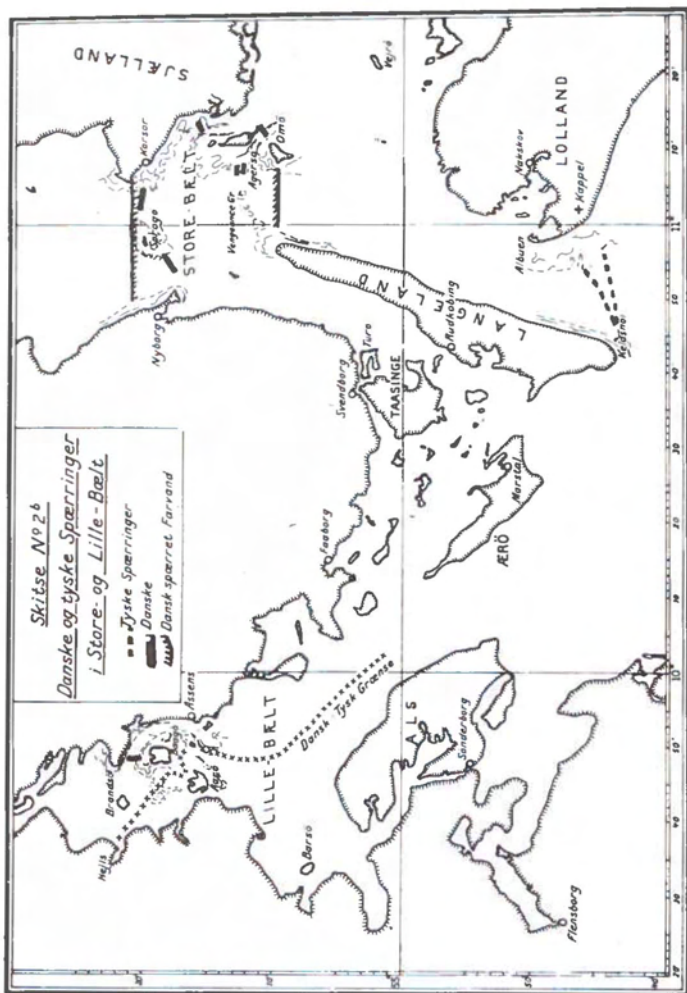
C.

Specielt om Ruslands/Sovjetunionens stilling til strædeproblematikken

1. Rusland har siden Den store Nordiske Krig (1700—1721) været en af de ledende Østersømagter og dermed også haft sømilitære interesser i passageretten til og fra Østersøen. Landmagten Rusland ønskede at sikre sine Østersøkyster og sine forbindelseslinjer i Østersøen mod fremmede flåder, og igennem historien har Rusland derfor normalt vist sig interesseret i en lukning af stræderne — i at gøre Østersøen til et lukket hav. Denne interesse kom til udtryk i to konventioner fra 1780 og 1800 mellem Danmark og Rusland (sidstnævnte konvention blev senere tiltrådt af Sverige), hvori det til beskyttelse af de to landes væbnede neutralitet under krigene mellem England og Frankrig fastsattes, at Østersøen var lukket for fremmede orlogsfartøjer.

Inden 1. verdenskrig var Rusland i øvrigt kun få gange i modsætningsforhold til de vestlige flådemagter, og dets militære interesse i de danske stræder var derfor kun sjældent aktuel. Under 1. verdenskrig var Rusland som følge af sin alliance med vestmagterne interesseret i, at stræderne var åbne, og var derfor imod den danske minespærring af bæltterne, uden at det dog nedlagde formel protest mod den danske aktion.

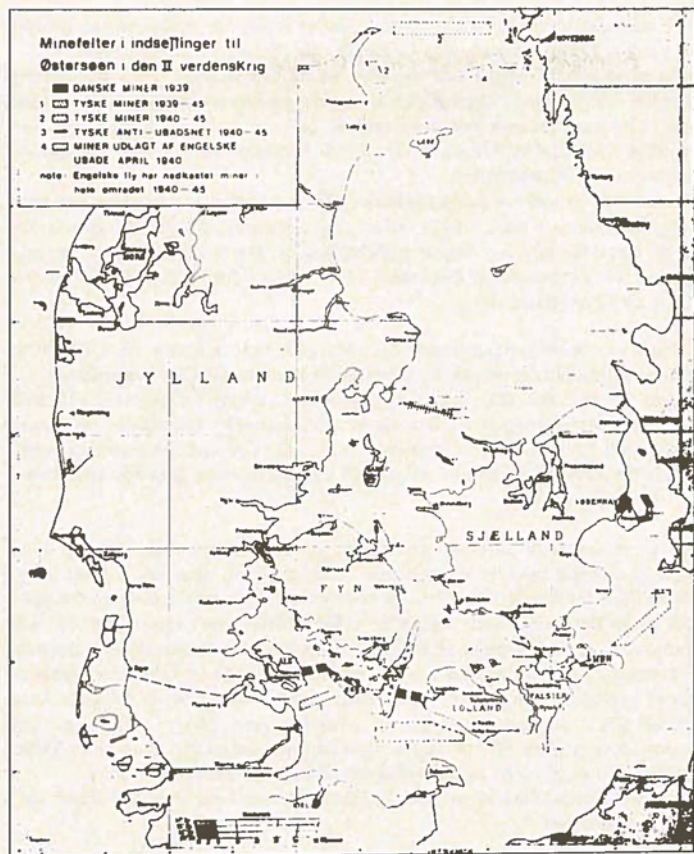

Minefelter i indsejlinger til
Østersøen i den II verdensKrig

- DANSKER MINER 1939
- 1 □ TYSKE MINER 1939 - 45
- 2 □ TYSKE MINER 1940 - 45
- 3 □ TYSKE ANTI-UBADSNET 1940 - 45
- 4 □ MINER UDLAGT AF ENGELSKE
UBADE APRIL 1940

note: Englands Ily har nedkastet miner i
note området 1940 - 45

2. Under det kommunistiske regime og det skærpede modsætningsforhold til Vesten blev Sovjetunionens interesse i de danske stræder forøget.

Som et eksempel herpå kan nævnes, at da Danmark i 1923 foretog en mindre uddybning af sejlrenden i Drogden, protesteredes der fra sovjetisk side, idet man nærede mistanke om, at det var England, der havde foranlediget disse uddybningsarbejder for at forbedre muligheden for indsejling af større flådeenheder.

Et andet eksempel er den sovjetiske stilling under den maritime nedrustningskonference i Rom i 1924, hvor den sovjetiske delegerede gjorde det til en forudsætning for enhver nedskæring af den sovjetiske flåde, at adgangen til Sortehavet og Østersøen blev forbudt for krigsskibe fra andre lande end bredstaterne.

I 1940 gjorde udenrigsminister Molotov et forgæves forsøg på i Berlin at sikre Sovjetunionen deltagelse i den tyske kontrol med Østersøudløbet.

Siden da har der ikke fra Sovjetunionens side været fremsat officielle krav om, at adgangen til Østersøen skal forbydes krigsskibe fra andre lande end bredstaterne. Tværtimod foreligger der enkelte politiske udtalelser fra sovjetisk side om sikring af sejladsfriheden gennem stræderne, jfr. nedenfor under 4.

3. Nyere sovjetisk folkeretsteori opererer med indre, lukkede og åbne have. Lukkede have er efter denne teori sådanne, som er omgivet af to eller flere landes territorium, og som enten ikke står i forbindelse med det åbne hav, eller som kun står i forbindelse med dette gennem adgangsveje, der afgrænses af territorium tilhørende bredstaterne. Bestemmelsesretten over et lukket hav menes udelukkende at tilkomme bredstaterne i forening. Som følge heraf kan adgangsvejene til de lukkede have underkastes de bestemmelser, som bredstaterne bliver enige om. Der indrømmes dog en ret for andre nationers handelsskibe, men ikke krigsskibe, til indsejling til og udsejling og passage af de lukkede have.

Østersøen behandles af sovjetiske folkeretsteoretikere som et lukket hav, idet der henvises til

1. vandområdets geografiske karakter, jfr. ovenfor,
2. de foran under 1 omtalte konventioner fra 1780 og 1800 (som efter dansk opfattelse må anses for bortfaldet — senest ved Napoleonskrigenes afslutning), og
3. Øresundstraktaten af 1857 om Sundtoldens ophævelse, af hvilken man efter sovjetisk opfattelse (i modsætning til almindelig folkeretsteori, jfr. ovenfor under III.B.2) kan udlede en ret for samtlige Østersømagter til i forening at bestemme strædernes status og lukke gennemsejlingsfarvandet for krigsskibe, der tilhører ikke-kyststater.

4. I praksis er den nævnte sovjetiske folkeretsteori om Østersøen som et mare clausum imidlertid ikke blevet fulgt. Da der ved en kgl. anordning af 25. juli 1951 om fremmede krigsskibes og militære luftfartøjers adgang til dansk område under fredsforhold jfr. kap. VI.C, indførtes en bestemmelse om forudgående anmeldelse af fremmede krigsskibe, der ønsker at passere Lille Bælt, fremhævedes det således fra sovjetisk side, at man forstod anordningen således, at de deri fastsatte begrænsninger i overensstemmelse med international ret ikke vedrørte fremmede krigsskibes passage af de normale sejlruiter gennem Store Bælt og Lille Bælt, Sundet og Kattegat under hensyn til, at de nævnte stræder måtte anses for internationale farvande forbindende Østersøens bassin med havet. Sovjetunionens ratifikation af Genève-konventionen af 1958 henholdsvis om det åbne hav og om det ydre territorialfarvand og den tilstødende zone stemmer heller ikke med den ovenfor omtalte sovjetiske folkeretsteori.

5. Der kan således konstateres en vis uoverensstemmelse mellem sovjetisk folkeretsteori og de praktisk-politiske tilkendegivelser vedrørende danske stræder.

Skismaet bliver forståeligt, såfremt man — som det udtrykkes i Seidenfaden-rapporten fra 1970, pp. 280—81 — forestiller sig, at Sovjetunionen opererer med to målsætninger i relation til de danske stræder, nemlig den realistisk aktuelle, der svarer til de gældende regler: at sikre sejladsfriheden gennem disse for Østlandenes krigsskibe, og den optimale målsætning: at opnå fuld kontrol med de danske stræder.

Kap. VI

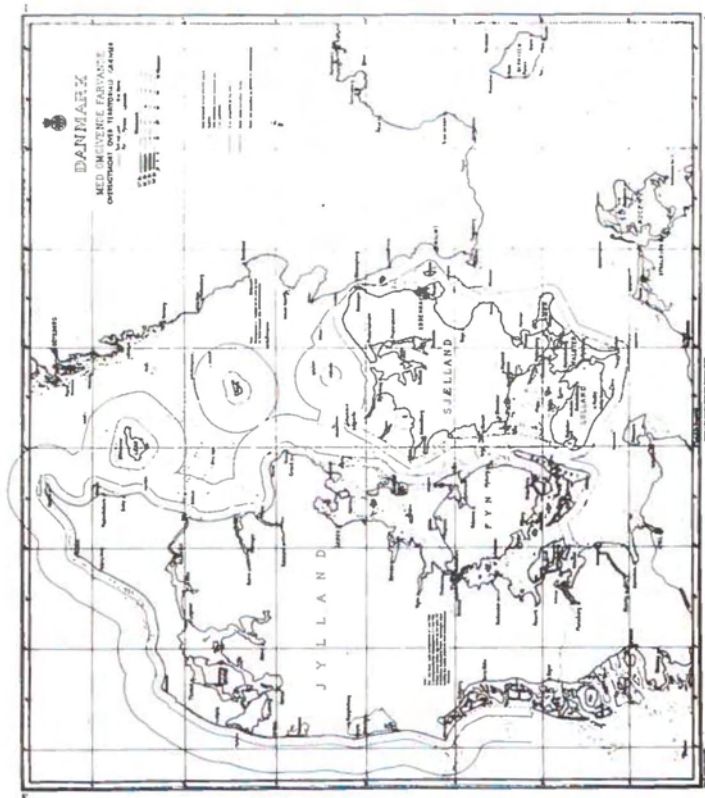
FOLKERETTENS REGLER ANVENDE PÅ DANSKE FARVANDE

A.

Danske farvandes karakter

Grænserne for det indre og det ydre danske territorialfarvand er angivet i kgl. anordning af 21. december 1966. Det ydre territorialfarvands udstrækning er 3 sømil fra basislinjerne. De danske gennemsejlingsfarvande, Øresund, Store Bælt og Lille Bælt, har karakter af internationale stræder, men sejløbene gennem Store Bælt ligger på nogle strækninger i den nordlige del uden for den nugældende tremilegrænse. Lille Bælt er indre territorialfarvand, og Øresund er for en del svensk territorialfarvand. Der henvises til vedlagte kort (bilag til nærværende kapitel).

Ved en eventuel udvidelse af dansk søterritorium fra 3 til 12 sømil vil antallet af danske internationale stræder blive forøget, idet der flere steder er geografiske stræder, der er bredere end 6 sømil, men smallere end 24 sømil.

B.

De folkeretlige regler gældende for danske farvande

De ovenfor under II nævnte Genève-konventioner af 29. april 1958 om henholdsvis det åbne hav og det ydre territorialfarvand er ratificeret fra dansk side ved kgl. resolution af 9. juli 1968.

1. *Danske ydre og indre territorialfarvande*

Herom henvises til kap. II, B.2 og 3.

2. *De danske stræder*

For strædernes vedkommende gælder dels de under II, B.4 nævnte almindelige folkeretlige regler, dels reglerne i traktaten af 14. marts 1857 om Sund- og Bælttoldens afløsning, der er indgået mellem Danmark på den ene side og Belgien, England, Frankrig, Nederlandene, Preussen, Rusland, Spanien, Sverige-Norge og Østrig på den anden side. (Med USA sluttedes en særlig traktat). Denne traktat udgør et specielt traktatgrundlag for de danske stræders folkeretlige stilling, der kan påberåbes også af ikke-kontraherende stater.

Traktaten indeholder i artikel 1, stk. 1, følgende bestemmelse:

»Intet skib skal for fremtiden under noget som helst påskud turde anholdes eller underkastes nogen standsning på dets fart gennem sundet og bælteerne«.

Der har i tidens løb været fremsat forskellige opfattelser vedrørende spørgsmålet, om den citerede regel alene gælder for handelsskibe, eller om den gælder for såvel handels- som krigsskibe. På grundlag af traktatens præambel, der alene taler om handelsforhold, og traktatens formål, der var at afskaffe en afgift, som kun havde været pålagt handelsskibsfarten, samt traktatens tilblivelseshistorie, er det som oftest blevet hævdet, at traktaten ikke omfatter krigsskibe.

Samme opfattelse er blevet hævdet af sovjetiske folkeretskyndige. Disse drager imidlertid — som nævnt ovenfor i kap. IV — heraf en slutning, som ikke accepteres af andre, at man af traktatens bestemmelser modsætningsvis kan udlede, at gennemsejlingsfarvandene kan spærres for ikke-Østersøstaters krigsskibe. Denne slutning må anses for uberettiget, idet traktatens historiske formål alene var at bringe de for stræderne tidligere gældende særregler — betaling af sundtold — til ophør, således at folkerettens almindelige regler om passageretten i internationale stræder skulle komme til anvendelse.

Den passagefrihed, der ved traktaten er tilsikret fremmede handelsskibe, antages at gælde ikke blot i fredstid, men også i spændingsperioder og i krigstid, når Danmark er neutralt. Danmark må imidlertid kunne påbe-

råbe sig den almindelige folkerets regel om, at passagen skal være uskadelig.

Såfremt Danmark er inddraget i krig som krigsførende part, er traktaten ikke til hinder for, at Danmark i overensstemmelse med de almindeligt anerkendte regler, jfr. ovenfor under II, B.4, kan spærre stræderne.

C,

De danske adgangsbestemmelser

I kraft af sin højhedsret over territorialfarvandene kan Danmark med respekt for gældende folkeret fastsætte nærmere regler for fremmede skibes adgang til og ophold i dansk territorialfarvand (herunder de danske internationale stræder).

1. For *fremmede krigsskibes adgang under fredsforhold* (d.v.s. når både Danmark og vedkommende land befinder sig i fredstilstand) findes adgangsbestemmelserne i kgl. anordning af 25. juli 1951.

Hovedreglen er, at det er tilladt fremmede krigsfartøjer at passere eller opholde sig i dansk farvand (§ 5). Der er visse undtagelser og begrænsninger (§§ 6—12). Dels er passage og ophold forbudt i visse indre farvande, dels er visse aktiviteter forbudt, og dels kræves der for visse farvande, forudgående anmeldelse eller indhentning af tilladelse ad diplomatisk vej til passage og ophold af særlig karakter.

Anordningen af 25. juli 1951 er under revision.

2. For *krigsførende magters orlogsfartøjer*, når *Danmark er neutralt*, gælder kgl. anordning af 31. maj 1938 angående visse neutralitetsbestemmelser.

D.

Regler for afvisning af krænkelser af dansk område, herunder af kgl. anordning af 25. juli 1951 (jfr. 1) findes i kundgørelse for forsvaret B.-24 af 24. september 1955, kap. III. Endvidere findes i kgl. anordning af 2. oktober 1940 vedrørende politimyndighed for søværnets skibe og luftfartøjer bemyndigelse til at standse, visitere, afvise eller anholde danske eller fremmede skibe, såfremt militære forhold eller bestemmelser vedrørende forhold på søen kræver det.

Kap. VII

DANSK SØMINERING I FOLKERETLIG BELYSNING

Medens der i kap. III redegøres for de generelle folkeretlige aspekter ved søminering, indeholder dette kapitel en redegørelse for disse aspekter specielt i relation til de danske farvande.

A.

Fredstid

1. *Indre dansk territorialfarvand*

Udlægning af *kontrollerede* minespæringer i indre dansk territorialfarvand vil i alle tilfælde være folkeretsmæssig.

Udlægning af *selvvirkende* miner i indre dansk territorialfarvand er som hovedregel folkeretsmæssig, men undtagelser gælder for indre territorielt farvand i bælteerne og Øresund, jfr. nedenfor under 3.

2. *Ydre dansk territorialfarvand*

Udlægning af *kontrollerede* minespæringer på ydre dansk territorialfarvand vil formentlig i alle tilfælde være folkeretsmæssig. Etablering af kontrollerede minespæringer på ydre territorialfarvand i bælteerne og Øresund vil dog altid have politiske implikationer, der til enhver tid bør tages i betragtning.

Udlægning af *selvvirkende* minespæringer på ydre dansk territorialfarvand i fredstid vil være folkeretsstridig, medmindre der er tale om rent midlertidige foranstaltninger. Om ukontrollerede minespæringer i fredstid på ydre territorialfarvand i bælteerne og Øresund henvises til 3.

3. *De danske internationale stræder*

Som det fremgår af 1. og 2. vil etablering af kontrollerede minespæringer i fredstid på dansk territorialfarvand i bælteerne og Øresund være folkeretsmæssig, omend der må forudses politiske implikationer afhængigt af minefelternes placering.

Derimod vil enhver etablering af andre minespæringer i fredstid i bælteerne og Øresund betegne et folkeretsbrud. Dog vil den sekundære sejlroute, Vesterrenden i Storebælt, folkeretsmæssigt kunne spærres.

4. *Det åbne hav*

I fredstid vil udlægning fra dansk side af såvel kontrollerede som andre minespæringer på det åbne hav være folkeretsstridig.

B.

Spændingsperioder

1. Hvor det i spændingsperioder vurderes, at der er tale om en *åbenbar trussel mod dansk territorium eller danske styrker*, vil der folkeretsmæssigt kunne udlægges lovlige minespæringer af enhver art på såvel indre som ydre dansk territorialfarvand — også i bælteerne og Øresund. Derimod vil minering af øvrige danske farvande, der er åbent hav, være folkeretsstridig.

2. Hvor det i en spændingsperiode vurderes, at der er tale om en *åbenbar*

trussel mod et andet medlem af NATO, der, hvis den realiseres, vil gøre alliancens bistandsforpligtelse aktuel og med *overvejende sandsynlighed* involvere Danmark i krig, gælder formentlig det ovenfor under 1. anførte med hensyn til mulighederne for folkeretsmæssigt at foretage minering af dansk territorialfarvand inklusive i bælteerne og Øresund.

3. I tilfælde, hvor det fra dansk side *ikke* vurderes, at der foreligger en *åbenbar trussel mod Danmark*, eller hvor en åbenbar trussel mod et andet medlem af NATO ikke vurderes med overvejende sandsynlighed at ville involvere Danmark i krig, men *hvor dansk sikkerhed dog føles truet*, vil man udover at kunne iværksætte de i fredstid tilladelige minelægningsoperationer folkeretsmæssigt kunne anlægge midlertidige (for spændingsperioden) ukontrollerede minespæringer på ydre territorialfarvand bortset fra Bælteerne og Øresund. En spærring af disse eller af Lille Bælt og eventuelt Øresund med bibeholdelse af gennemsejlingsmuligheder i Store Bælt vil i princippet være folkeretsstridig, men vil kunne overvejes i lyset af begrebet »uskadelig gennemfart«.

4. Minelægning på det åbne hav og/eller offensiv minering af en potentiel fjendes territorialfarvand som led i NATO's strategiske koncept om »deliberate escalation« vil i en spændingsperiode være folkeretsstridig, og minelægnings gennemførelse kan alene baseres på strategiske og politiske hensigtsmæssighedsbetragtninger.

C.

Krigstid

Hvor krigstilstand er indtrådt, vil Danmark som krigsførende være berettiget til at udlægge miner overalt på sit territorialfarvand inklusive bælteerne og Øresund samt på det åbne hav og i fjendtligt territorialfarvand. For så vidt angår en krigssituation, hvor Danmark er neutral, henvises til kap. III.A.3.c(2).

Kap. VIII BESLUTNINGSPROCESSEN VED IVÆRKSÆTTELSE AF DANSK SØMINERING

A.

Generelt

En fleksibel anvendelse af minekrigsførelse forudsætter, at minelægningsoperationer løbende vurderes som mulige forsvarsforanstaltninger og godkendes og gennemføres trinvis i takt med situationens udvikling under behørig hensyntagen til dennes folkeretlige, strategiske og politiske aspekter.

Det følger heraf, at søminering som led i forsvaret af Danmark kun vil

kunne tjene sit formål, såfremt mineringen kan iværksættes rettidigt. Dette forudsætter — ikke mindst på grund af Danmarks militærgeografiske placering og den deraf følgende stærkt begrænsede mulighed for taktisk varsel — en hurtig smidig og effektiv beslutningsproces. Da der i denne proces indgår både militære, folkeretlige og politiske vurderinger og beslutninger, stilles der store krav til koordination mellem de berørte nationale myndigheder og politiske instanser.

For at sikre størst mulig effektivitet ved anvendelse af søminering som led i Danmarks og dermed NATO's forsvar må der desuden lægges vægt på, at den nationale beslutningsproces koordineres med vedkommende NATO-myndigheder og myndighederne i Danmarks nabolande, i første række i Forbundsrepublikken Tyskland, men tillige i muligt omfang også i Sverige. Det er i denne forbindelse af betydning, at de danske nationale mineringsplaner er nøje koordineret med NATO's mineringsplaner og med vore nabolandes eventuelle mineringsplaner for grænsfarvandene.

B.

Specielt

1. *Mineringsanmodningen*

a. Et forslag eller en anmodning om minering af danske farvande vil normalt udgå fra *militære myndigheder*.

Forsvarschefen kan på grundlag af sin egen vurdering af situationen, eventuelt efter anbefaling af NATO's militære myndigheder, chefen for forsvarets operative styrker eller chefen for søværnets operative kommando fremsætte et forslag om minering til forsvarsministeren, eventuelt via sin forbindelsesgruppe til ministeren.

Militære NATO-myndigheder (SACEUR, CINCNORTH, COMBALTAP, COMNAVBALTAP og SACLANT) kan fremsætte ønsker om minering ved dansk eller allieret foranstaltning til NATO's militære komité. Et sådant ønske vil normalt være begrundet i den militære effekt af mineringen, men kan også være begrundet som led i »tilsigtet eskalation«. Militærkomitéen kan videresende anmodningen med sin anbefaling til Defence Planning Committee, der derefter udfra en samlet militær og politisk vurdering kan anbefale de danske myndigheder iværksættelse af minering som led i NATO's Crisis Management.

b. Medlemmer af *regeringen* vil udfra politiske overvejelser af Danmarks sikkerhedspolitiske interesser kunne foreslå mineringer, uden at der foreligger anmodning herom fra anden side.

c. Endelig kan det tænkes, at et krav eller en anmodning om minering af danske farvande fremsættes overfor *regeringen* af et *fremmed land*.

d. For klarheds skyld må det til sidst i dette afsnit, der omhandler mineringsanmodninger, nævnes, at mineringer under visse omstændigheder,

jfr. nedenfor under 2.b., kan iværksættes, uden at der foreligger en forudgående anmodning herom.

2. *Mineringsbeslutningen*

a. *Fredstid og spændingsperioder*

Det er alene den danske regering, der kan beslutte eller delegere myndighed til at træffe beslutning om mineringer. Forslaget herom vil normalt blive fremsat af forsvars- eller udenrigsministeren. Det udenrigspolitiske Nævns samtykke skal om muligt indhentes. Lader dette sig ikke gøre, bør partiformændene såvidt muligt konsulteres eller orienteres.

I fredstid kan der under visse omstændigheder blive tale om udlægning af kontrollerede miner på dansk territorialfarvand*, men i øvrigt vil en mineringsbeslutning som hovedregel først blive aktuel i en spændingsperiode.

En mineringsbeslutning kan gå ud på iværksættelse af danske mineringsplaner udført af danske styrker under dansk kommando.

Den kan endvidere fremtræde som en beslutning om iværksættelse af en af foranstaltningerne i NATO's beredskabssystem og herved gå ud på minering med eller uden allieret assistance. I sidste tilfælde vil der kunne blive tale om NATO-enheders ombordtagen af miner i danske havne forud for minering.

En tildeling af danske styrker til NATO-kommando indebærer automatisk samtykke til minering af danske farvande, medmindre der er taget modsat forbehold.

b. *Under krigstilstand*

Ved angreb på dansk område som defineret i kgl. anordning af 6. marts 1952 om forholdsordrer for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig, har forsvarschefen myndighed til på egen hånd at træffe beslutning om iværksættelse eller udvidelse af mineringen.

Ved erklæring af krigstilstand eller General Alert er forsvarschefen, hhv. vedkommende NATO-myndighed bemyndiget til at iværksætte/videreføre minering i henhold til godkendte planer (General Defence Plans and Contingency Plans), medmindre der er taget modsat forbehold..

3. *Mineringen*

a. *Dansk minering.* Forsvarschefen har operativ kommando over danske styrker og dermed, udfra trufne beslutninger, alene myndighed til at beordre udførelse af mineringer.

Han kan i en spændingsperiode overdrage den øverste operative ledelse af

---

*Norge og Sverige har permanente minefelter liggende i visse Skærgårds-afsnit.

de tre værns styrker til chefen for forsvarrets operative styrker (CH/FOS) med henblik på at sikre koordination af danske og allierede styrkers operationer. Udførelse af de danske mineringsplaner påhviler søværnets enheder, der er under operativ ledelse af chefen for søværnets operative kommando (CHSOK).

b. *NATO-assistance*. COMBALTAP/COMNAVBALTAP kan forud for »tildeling« af danske styrker til NATO med den danske regerings godkendelse eventuelt indsætte allierede styrker til assistance for minering af de territoriale danske farvande i henhold til forud godkendte planer. COMBALTAP-CH/FOS vil koordinere de danske og allierede styrkers mineringsoperationer, medens CHSOK subsidiært Flag Officer Germany (FOG) vil udøve operativ ledelse af de allierede styrker.

c. *NATO-minering*. Hvis danske styrker er tildelt NATO, overgår operativ kommando af de danske minelægningsstyrker fra forsvarschefen til COMBALTAP/COMNAVBALTAP, der iværksætter/viderefører den godkendte minering. Den operative ledelse af mineringen i de danske territoriale farvande forbliver normalt hos CHSOK udøvet i dennes NATO-funktion som Flag Officer Denmark.

4. *Notifikation, bekendtgørelse, afmærkning og afvisning.*

a. *Notifikation*

Når regeringen træffer beslutning om minering af danske farvande, bør der samtidig træffes beslutning om, i hvilket omfang mineringen skal bekendtgøres og notificeres.

Der er, som nævnt i kap. III, B, en almindelig folkeretlig pligt til at bekendtgøre og notificere en mineudlægning, medmindre sikkerhedsmæssige hensyn taler derimod. Notifikation foretages af udenrigsministeriet ad diplomatisk vej.

b. *Bekendtgørelser* udsendes af søværnets operative kommando (SOK). Disse bekendtgørelser vil for den civile skibsfart have form som:

(i) Efterretninger for Søfarende.

(ii) QZ-messages i NATO-systemet for Naval Control of Shipping. Endvidere vil SOK på den militære side informere egne og allierede styrker ved NATO DORMENT-WARNING.

c. *Afmærkning*. Den ønskelige/nødvendige afmærkning udføres ved SOK's foranstaltning. Søværnets enheder og/eller Fyrvæsenet forestår det rent praktiske. Endvidere omfatter det samlede system lodstjeneste bl.a. i samarbejde med Lodsvæsenet.

d. *Afvisning*. Vagttjeneste ved minefelter i fredstid og spændingsperioder på dansk territorielt farvand vil være etableret. Afvisning vil finde sted i henhold til de i kap. VI.D. nævnte regler i fredstid og i henhold til særlige NATO-regler (rules of conduct) i krigstid.

AFSLUTNING

Foranstående dokument FORUDSÆTNINGER FOR DANSK SØMINEKRIGSFØRELSE blev udarbejdet i 1972/73, d.v.s. på et tidspunkt, hvor »adgangsbestemmelserne« var baseret på Kgl. Anordning af 1951, samt hvor forhandlingerne vedrørende Retsordenen på Havet var i sin vorden. Siden da er adgangsbestemmelserne blevet ajourført, bl.a. i overensstemmelse med de folkeretlige principper, der er indeholdt i den forudgående beskrivelse. Det må forudsættes, at dokumentet, der til formålet er udarbejdet i løbende system, fortløbende vil blive korrigeret — i første række med en ajourføring af omtalen af adgangsbestemmelserne, og senere bragt i overensstemmelse med resultaterne af de pågående forhandlinger under FN vedrørende Retsordenen på Havet.

Tilbage står at konstatere, at vi har et krisestyringsdokument, der ud fra en samordning af de strategiske, folkeretlige og politiske aspekter giver et klart og entydigt grundlag for iværksættelse af en af de politisk betingede forvarsforanstaltninger.

Poul Garde
Orlogskaptajn

NEKROLOG

KOMMANDØRKAPTAJN ERIK BORG

Født den 8. februar 1913 i Korsør, søn af havnedirektør, kommandørkaptajn Jacob Thorvald Borg og hustru Karen, født Wilkens.

Han blev søkadet i 1932, søløjtnant II 1936, søløjtnant I 1937, kaptajnløjtnant 1941, orlogskaptajn 1947, kommandørkaptajn 1952 og afgik fra søværnet på grund af alder i 1973.

Efter gennemgang af forskellige kurser og tjeneste i eskadrens flagskib NIELS JUEL var han i HEIMDAL på opmålings- og inspektionstjeneste i grønlandske, færøske- og danske farvande; i kadetskibet INGOLF 1940—41, samt næstkommanderende og chef i ministrygere.

1942—43 adjutant ved kystdefensionen; senere under besættelsen kom han til Sverige og gjorde her bl.a. tjeneste hos den fungerende marineattaché.

1945—46 og -49, chef for ministrygere. 1946—49 i marinestaben. 1949 næstkommanderende i fregatten HOLGER DANSKE.

1950—53 var han adjutant hos H.M. Kongen med samtidig tjeneste i forsvarsministeriet.

1953—56 chef for Bornholms marinedistrikt og Færøernes marinedistrikt, herunder Island Commander Faroes.

1956—59 Storebælts marinedistrikt, Korsør, og 1959—62 tjeneste i søværnskommandoen og på marinekasernerne København.

Fra 1963 var han leder af søværnsstabens krigshistoriske arbejder, senere benævnt søværnsstabens historiske sektion, hvor han i en lang årrække udførte et samvittighedsfuldt og dygtigt arbejde. Der blev her skabt samarbejde og kontakter til de forskellige biblioteker og museer, heriblandt ikke mindst tøjhusmuseet.

En lang række artikler om søetatens blankvåben er bl.a. forfattet i dette tidsrum.

De sidste år arbejdede Borg meget med beskrivelsen af marinens uniformer, hvilket resulterede i udgivelsen af *»Den danske marines uniformer gennem 3 århundreder«*, et særdeles vægtigt og grundigt værk på et hidtil urørt felt.

I det ydre var Borg en stilfærdig søofficer, men bag det beskedne væsen skjulte sig en venlig hjælpsomhed og en omfattende viden, der kom søværnet til stor gavn på flere forskellige områder.

Borg blev Ridder af Dannebrog i 1951, og Ridder af 1' grad i 1960.

Kommandørkaptajn Erik Borg afgik ved døden den 10. juni 1975; bisattes fra Holmens kirke og blev begravet på Holmens kirkegård.

Han blev gift den 25. april 1942 med Kirsten Fischer, født den 28. december 1917.

AA.S.

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser i marts 1976

HISTORIE

Alsing, Finn: Søværnets Officersskole 275 år. Søværnets officersuddannelse 1951—76. Kbh. 1976. 136 s. ill. bibl.

McGrath, John M.: Prisoner of war. Six years in Hanoi. Annapolis, Mld. 1975. 114 s. ill.

Rowan, Roy: The four days of Mayaguez. New York 1975. 224 s. ill.

Søkvæsthuset, 11 billeder af. Kbh. 1928. 11 s.

Yermak's campaign in Siberia. HAKLUYT SOCIETY. Second series No. 146. London 1975. 316 s. ill. index. bibl.

1801—14

Bagge, Oluf Olufsen: Fredens Flugt. Elegie i Anledning af Krigen mod England 1807. (Sælges til Bedste for de Qvæstede). Kbh. u.å. (1807). 16 s.

Boye, Joh.: Om Krigen med England. Oversat fra tysk efter Archenholzes Minerva. Fredericia 1809. 40 s.

England's Ueberfall auf das friedliche und neutrale Dänne mark. Was urtheilt man darüber? u.st. 1807. 24 s.

Lund, G.: Har Staden Kiøbenhavn forsvaret sig som den burde og kunde i 1807. København 1807. 8 s.

Manthey, J.D.T.: Er det lykkedes England at retfærdiggjøre sit Røvertog imod Dannemark? Kiel 1807. 152 s.

Moussard, P.: Les Calamités ou le Bombardement de Copenhague. Kbh. 1808. 142 s.

Petersen, G.: Historisk Dagbog over Krigen mellem Dannemark og Engelland fra Rustningernes Begyndelse til Vaabenstilstanden. Kbh. 1801. 102 s.

Seidelin, K.H.: Krig for Havenes Frihed no. 2, eller Stilstand mellem Danmark og England . . . Kbh. 1801. 76 s.
Short Sketch of the English inroad in Sealand 1807. London 1807. 28 s.

Sommer, F.L.: Account of the siege, bombardement and capitulation of Copenhagen in the year 1807.
Kbh. u.å. 48 s.

Thanch, W.v.: De mærkværdigste og tilforladeligste Tildragelser i Sjælland og Lolland under Beleiringen 1807. Kbh. 1807. 48 s.

Wedel Jarlsberg, F.C.: Fædrelandske Betragtninger. Kbh. 1807. 30 s.

POLITIK

Bergfald, Odd: KGB Operasjon Norge.
Oslo 1975. 246 s. ill.

Bording, Kr.: Dagbog over Danmarks første socialdemokratiske Ministerium 1924—26. Århus 1976. 132 s. ill. personreg.

Ingebrigtsen, Jan: En studie av Norskehavets strategiske betydning som funksjon av Sovjetunionens nordflåtes operasjoner. Oslo u.å. (1975). 66 s.

Popov, Dusko: Spy/counter-spy. The autobiography of D.P. Greenwich, Connecticut 1974. 272 s.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Tödtli, Valentin: Kriegsschiffe. Ihr Aufbau, ihr Antrieb, ihr Einsatz. Zürich 1944. 72 s. ill.

VÅBENTEKNISKE O.A. HÅNDBØGER M.M.

Biennial Review 1973/74. Dartmouth, Nova Scotia 1975. 306 s. ill. bibl.

Jane's pocket book, 10. Missiles. London 1975. 286 s. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR (GRØNLAND)

Rosendahl, Ph.: Anekdoter (på dansk og grønlandsk). Kbh. u.å. (1976). 2×45 s. ill.

DIVERSE

Liebe, P.J. og E. Borgstrøm: Litteraturfortegnelse til danske hærafdelingers m.fl. historie. 2' udg. dupl. Kbh. 1976. 128 s.

KOMMENTARER TIL NYANSKAFFELSER

Odd Bergfald: KGB Operasjon Norge

Hjemmenes forlag, Oslo 1975.

Forfatteren, der er tidligere politifuldmægtig i Oslo Kriminalpoliti, er nu journalist. Han gennemgår en række spionsager fra årene efter 1945, ialt 28 spioner blev dømt.

En del af spionerne havde under krigen passeret den norsk-finske grænse for at melde sig til de russiske styrker og havde der aflagt troskabsed. Med den som baggrund blev de overtalt til at arbejde for Sovjet. De fleste andre søgte en udvej for at komme ud af økonomiske vanskeligheder, blandt dem en kaptajn i luftvåbenet.

De enkelte sager er behandlet så detaljeret, hvad forhold angår, at det virker trættende, og nogen dybere erfaring for, hvorledes den enkelte borger skal undgå at komme med udtalelser, der kan være af interesse for fremmed efterretningstjeneste, giver bogeni mod forventning ikke. De sidste to kapitler er den eneste undtagelse. De omhandler henholdsvis en nordmand og en polak, der af DKV tvinges ind i spionage for at opnå tilladelse til at indgå ægteskab på den anden side jerntæppet.

John M. McGrath: Prisoner of war. Six years in Hanoi

Navel Institute Press, Washington 1975.

Kaptajnløjtnant McGrath's fly blev skudt ned over Nord-Vietnam 30. juni 1967. Han blev mishandlet under transporten til Hanoi, og han beskriver sit ophold i fængs-

let, som kaldes »hell-hole«, hvilken betegnelse han understreger som korrekt.

Her var han til marts 1973, underkastet tortur, plaget af lus, moskitoer og rotter og med så ringe føde, at han blot på de første 3 måneder af sit fangenskab tabte 50 pund.

Halvdelen af bogens sider er illustrationer, hver med en kort, beskrivende tekst, og der lades ingen tvivl tilbage om, hvorledes de internationale regler for krigsfangers behandling er ignoreret. En uhyggelig læsning.

Knud Larsen: Forsvar og Folkeforbund

Jysk Selskab for Historie, Århus 1976.

En doktorafhandling med undertitlen *En studie i Venstres og Det konservative Folkepartis forsvarspolitiske meningsdannelse 1918—1922*, forløberen for en af dette århundredes mange forsvarsordninger, der traditionelt stillede forsvaret ringere.

At de politiske partier havde forskellige meninger kan ikke undre, men det virker beskæmmende at læse om den uenighed, hærens sagkundskab luftede for åbent tæppe. Søværnet viste udadtil en enig front bag viceadmiral Evers og den af stabschefen, kommandør Wenck udarbejdede *Betragtninger vedrørende den ny forsvarsordning*. Søværnet kom derved til at stå stærkest ved den endelige udarbejdelse.

Meget aktuelt er omtrent samtidig udkommet:

Kr. Bording: Dagbog over Danmarks første socialdemokratiske Ministerium 1924—26.

Jysk Selskab for Historie, Århus 1976.

Desværre er dagbogen kun kortfattede referater af ministermøderne, men man kan dog følge den noget snirklede vej, Laust Rasmussens afrustningsforslag fulgte i årene

1924—26 og hans gentagne forsøg på at slette bevillinger til genindkaldelser, manøvrer o.lign.

Pjecer fra 1801 og 1807

I Marinens Bibliotek findes et antal pjecer, skrevet i 1801 og under krigen 1807-14, hvis værdi især er deres gengivelse af stemningen i landet den gang, omend fortrinsvis i landets hovedstad.

Kommandørkaptajn Wille-Jørgensen kom for nylig med tilbud om at give biblioteket, hvad vi manglede blandt 14 pjecer, han havde fået som arv.

Vor opfattelse af, at samlingen var ret komplet, fik et grundskud, idet 12 af de 14 ikke fandtes her. Specielt en af pjecerne skal have særlig omtale. Vi havde en pjece af K.H. Seidelin *Krig for Havenes Frihed*, markeret som *No. 1*, i 3 udgaver, 2 på dansk, en i engelsk oversættelse, og man har gennem tiderne slået sig til tåls med, at der aldrig var udgivet et *No. 2*. Men netop *No. 2* var blandt de 14, mærkværdigvis ikke et eksemplar af *No. 1*.

Pjecerne, der var i fin stand, vil nu af opbevaringsmæssige hensyn blive indbundet i lighed med, hvad man tidligere har foretaget med den gamle bestand.

Dusko Popov: Spy/counter-spy

Fawsett Publication, Greenwich, Connecticut 1974.

I et forord garanterer Ewen Montagu for skildringens sanfærdighed. Jugoslaven Dusko Popov blev af tyskerne opfordret til at gå ind i *Abwehr* og lade sig placere i London, hvor han i kraft af sin stilling som forretningsmand og medlem af en af hans lands førende slægter havde store muligheder for at knytte forbindelser i indflydelsesrige kredse.

Han kontaktede straks den engelske ambassade og var

under hele krigen af tyskerne anset for superspion. I England var samarbejdet med efterretningstjenesten den bedst mulige, hvorimod det ikke lykkedes ham at finde tiltro hos FBI og Hoover, da han efter tysk pres søgte til New York. Han medbragte afslørende materiale om Japans planer for et overraskelsesangreb på Pearl Harbor, men kunne ikke overbevise Hoover om Materialets rigtighed. Til trods for at det blev bevist 4 måneder efter, blev han stadig betragtet som pro-tysk.

Samme fremstilling findes i den i 1972 udkomne bog af J.C. Masterman: *The double-cross system*, hvor Popov nævnes under sit dæknavn *Tricycle* — hans tyske dæknavn var *Ivan*. Såvel Masterman som Ewen Montagu var i ledende stillinger indenfor engelsk efterretningstjeneste under krigen.

Popov blev direkte modarbejdet i USA, hvorfor han vendte tilbage til Lissabon og kontaktede Abwehr trods risiko for, at hans dobbeltrolle var afsløret. Abwehr havde dog ikke anet uråd, så han fortsatte krigen ud som super-dobbeltagent i London.

De to omtalte bøger retter en meget fældende anklage mod den mægtige Edgar J. Hoover og hans lydige instrument FBI, hvilket måske er det for fremtidens historikere mest interessante materiale de fremviser. Dette skal dog ikke frakende dem en i høj grad lærerig fremstilling af, hvorledes en dygtig dobbeltagent er en trussel mod efterretnings-tjenestens effektivitet.

Ph. Rosendahl: Anekdoter.

Grønlands tekniske Organisation (GTO), Kbh. 1976

Ph. Rosendahl var kontrollør ved Kryolitminen i Ivigtut

1920—1924, kolonibestyrer i Godhavn 1924—29 og landsfoged for Nordgrønland 1929—39.

Han var en skattet anekdotefortæller, men nåede ikke at få dem færdigskrevet til udgivelse før sin død i 1974.

Hans søn, Gunnar P. Rosendahl, som er chef for GTO, har udvalgt en del af anekdoterne til udgivelse ved organisationens 25-årige jubilæum.

Det er en særdeles fornøjelig og hyggelig læsning og giver et godt billede af forholdene dengang, hvor livet levedes adskilligt mere primitivt end i dag, og hvor danske udstedsbestyrere på deres alfaderlige facon delte livet på godt og ondt med den indfødte befolkning.

Toy Rowan: The four days of Mayaguez

W.W. Norton & Co., New York 1975.

Bogen omhandler en dengang meget omtalt episode, hvor en cambodiansk patruljebåd stoppede et amerikansk handelsskib og førte det ind til Tong Island. Efter at protest blev afslået, bestemte præsident Ford at sætte flådeenheder og marineinfanteri ind. Et par beslaglagte, siamesiske fiskefartøjer med Mayaguez's besætning ombord blev hindret i at nå ind til fastlandet, og efter fire dages forløb blev såvel skib som besætning befriet, dog ikke uden at såvel marineinfanteristerne som de på øen værende cambodianske styrker havde lidt ret store tab.

Bogen er skrevet af en journalist, som kom om bord på handelsskibet umiddelbart efter frigørelsen, og er blevet adskilligt mere langtrukken end nødvendigt for at give plads til de mange interviews. Den er dog interessant læsning, selv om den ikke kan give svar på spørgsmålet om, hvad Cambodia havde som grund til under fredsforhold at kapre et forbipasserende, civilt skib.

J. Teisen

SOVJETUNIONENS SØ- OG MARITIME STRATEGI OG DEN SOVJETISKE FLÅDES UDVIKLING

af kadet B.F. Sørensen

Kadet B.F. Sørensen, der den 1. juli i år bliver udnævnt til premierløjtnant efter gennemgang af Søværnets Officersskole (A-linien, taktisk retning), redegør for den sovjetiske flådes udvikling efter 2. Verdenskrig og foretager en vurdering af denne udvikling. Artiklen er baseret på kadet Sørensens besvarelse af en opgave i faget krigskunst ved den afsluttende eksamen på officersskolen.

FORORD

Formålet med denne artikel er at give en redegørelse for den sovjetiske flådes udvikling efter Anden Verdenskrig på baggrund af Sovjetunionens sø- og maritime strategi. Redegørelsen vil blive efterfulgt af en vurdering af udviklingen i den maritime strategi og flåden. Endvidere vil der blive gjort betragtninger om den fremtidige strategi.

I artiklen anvendes begreberne søstrategi og maritime strategi. Søstrategi defineres som en plan for anvendelsen af flåden i krigstid, samt alle flådeaktiviteter i fredstid, der har relation til krigstidsopgaver. Under sidste del hører øvelser, patruljering, overvågning m.m.

Flådens øvrige opgaver i fredstid betegnes som maritim strategi. Maritim strategi defineres som en plan for anvendelsen af flåden i fredstid med de søstrategiske undtagelser. Det primære element i maritim strategi er den udenrigspolitiske anvendelse af flåden.

En flåde opbygges inden for rammerne af en søstrategi. Det er derfor naturligt, at søstrategien behandles. Maritim strategi har til gengæld kun ringe indflydelse på flådens udvikling. Men jeg mener, at det er muligt ud fra kendskabet til en nations maritim strategi, at komme med betragtninger om søstrategiens karakter. Jeg tænker her specielt på, om den er offensiv eller defensiv.

I en artikel som denne, der kun må have et vist omfang, kan det være vanskeligt at dække alle aspekter i en stor organisation som den sovjetiske flåde. Hovedtanken i artiklen er, at udviklingen i den sovjetiske søstrategi og hermed flåden primært stammer fra teknologiske faktorer, ændringer i modstanderens flåde eller strategi og ændringerne i det sovjetiske lederskab. Med få undtagelser har jeg set bort fra den indflydelse, som udenrigs- og indenrigspolitiske ændringer, rivalisering og andre forhold mellem værnene, den kommunistiske lære, den sovjetiske opfattelse af krig, osv. har haft på udviklingen af søstrategien og flåden.

Ved gennemgangen af den sovjetiske flåde behandler jeg primært de større overfladeenheder, det vil sige enheder fra korvetstørrelse og derover, ubåde og flådens flyvevåben. Sekundært berøres forsyningsenhederne, landgangsfartøjerne og marineinfanteriet.

INDLEDNING

Afslutningen af Anden Verdenskrig bragte ikke den fred til verden, som mange havde drømt om. I krigens sidste år øgedes spændingen mellem de allierede, det vil sige USA og England på den ene side og Sovjetunionen på den anden. Der var direkte et kapløb mellem de to sider om at besætte så meget som muligt i Europa. De tyske fredsforhandlinger, der blev ført med de vestlige lande og ikke med Sovjetunionen, bidrog ikke til nogen forbedring i forholdet. De forhold, at USA bragte låne/leje aftalen til ophør ved krigens afslutning, samt at USSR ikke fik lov til at deltage i besættelsen af Japan, forbedrede heller ikke forholdet mellem de to parter.

Krigen havde givet Sovjetunionen nogle territoriale gevinster. I Østersøen havde man fået Det karelske Næs (bufferzone for Leningrad), Estland, Letland og Litauen. Polen og det senere Østtyskland var sovjetisk dominerede områder. Man havde således havne langs den østlige og sydlige del af Østersøen. Af øvrige lande i Østersøen var der Sverige, Finland, Vesttyskland og Danmark. Sverige var neutralt og Finland var omend en neutral selvstændig nation dog under en vist sovjetisk indflydelse. Vesttyskland var besat af USA, England og Frankrig og måtte derfor betragtes som hørende til en potentiel modstander. Danmark, der havde de væsentlige adgangsveje til Østersøen i sin besiddelse, vaklede mellem neutralitet, nordisk forsvarsforbund og et vestligt forsvarsforbund.

I nord var der ikke sket territoriale ændringer. Mod vest grænsede USSR op til Norge, et land, der som Danmark

(fra 1949) og Vesttyskland måtte betragtes som en eventuel modstander (1). Fra de nordlige havne havde man direkte adgang til Atlanterhavet. Denne direkte adgang løb dog parallelt med Norges vestkyst og gennem Svalbard-Bjørnøen-Nordkap barrieren og derefter flere hundrede sømil senere gennem Grønland-Island-Færøerne-Shetlandsøerne Bergen barrieren.

I Sortehavet havde USSR havnefaciliteter på både den vestlige og nordlige kyst — i vest gennem Rumænien og Bulgarien. Mod syd lå den sidste nation, der grænsede op til Sortehavet. Tyrkiet var, som Danmark i Østersøen, i besiddelse af adgangsveje til Sortehavet. Forholdet mellem Tyrkiet og USSR var spændt efter et sovjetisk forsøg på at få en vis kontrol over Dardanellerne (2).

I Stillehavet havde man også direkte adgang til et verdenshav. Det vil sige man måtte fra nogle havne passere japansk kontrollerede stræder, og fra andre havne måtte man passere Kuril ø-kæden, der var i sovjetisk besiddelse.

STALIN EPOKEN 1945—1953

Den sovjetiske flåde var efter afslutningen af Anden Verdenskrig i en dårlig forfatning. Den bestod af nogle få krydsere, destroyere og andre mindre enheder, samt ca. 200 ubåde. Mange af enhederne var ældre end 20 år. De mest avancerede russiske enheder var dem, de modtog i krigsbytte: slagskibe, hangarskibe (3), krydsere, destroyere, ubåde — herunder de avancerede tyske typer XXI og XXIII — samt et stort antal mindre enheder. For den sovjetiske flåde var den vigtigste del af krigsbyttet dog ikke oven-

nævnte materiel, men de tyske videnskabsmænd og teknikere og den tyske teknologi man bragte til Sovjetunionen.

Flåden havde hidtil organisatorisk været underlagt det hærdominerede forsvarsministerium, men i 1950 oprettede Stalin et særligt marineministerium.

Under planlægningen af søstrategien måtte man tage hensyn til en lang række faktorer som teknologi, økonomi, modstanderes strategi (4) og de erfaringer, man havde fra Anden Verdenskrig.

— gennem de tyske videnskabsmænd, den erobrede tyske teknologi og de tyske enheder fik USSR indblik i noget af den mest moderne teknologi indenfor områder som ubåds-konstruktion og -fremdrivning, torpedoer, maritim elektronik, raketter m.m. USSR havde herigennem muligheder for at udvikle moderne, avancerede våbensystemer og krigsskibe.

— skulle en ny flåde udvikles, måtte den mere eller mindre ødelagte industri genopbygges. Genopbygningen af skibsværfts-, våben- og sværindustrien måtte altså prioriteres højest. I det hele taget ville genopbygningen af Sovjetunionen kræve enorme ressourcer.

— både USA og England blev i Sovjetunionen betragtet som potentielle modstandere. Begge lande var udprægede maritime magter, hvor Sovjetunionen var en kontinental magt. Anden Verdenskrig viste tydeligt, hvad besiddelsen af sømagt betød for disse lande, idet det næppe kan afvises, at denne faktor var afgørende for Anden Verdenskrig. I en krig mod USA og England måtte Sovjetunionen forvente, at disse magter ville forsøge at udføre amfibieoperationer på sovjetiske kyster (især kysterne i Østersøen og Sortehavet). Sovjet måtte ligeledes forvente, at amerikanske

og britiske *strike fleets* ville nærme sig USSR's kyster og lade fly fra hangarskibene angribe mål langs kysterne, samt støtte landgangsoperationer.

— krigen havde vist USA's og Englands evner til at overføre store mængder af materiel og personel til fjendtlig besatte kyster. Ligeledes havde krigen vist, hvilken afgørende betydning *strike fleets* ofte havde på udfaldet af søslag. Luftherredømmets betydning for kampe til lands og til søs blev demonstreret. Ubådene demonstrerede endnu engang deres særlige egenskaber, og igennem deres krigsførelse fremhævedes især Vesteuropas afhængighed af kommunikationslinier over havene.

Den sovjetiske søstrategi omfattede følgende 4 punkter:

1. *Forsvar af sovjetisk territorium mod invasion.*
2. *Støtte til hæroperationer.*
3. *Forsvar af egne søkommunikationslinier.*
4. *Afbrydelse af vestlige kommunikationslinier?*

Sovjetunionens forsvar til søs baseredes på 3 koncentriske områder (5), der strakte sig fra kysten. Den inderste zone startede ved kystlinien og sluttede i en afstand af ca. 150 sm. Her ville Sovjetunionen benytte overfladeskibe, kystbefæstninger, ubådsangreb, flyangreb og minekrigsførelse. Midterzonen begyndte ved 150 sm. grænsen og endte i en grænse mellem 200 og 300 sm. I midterzonen kunne sovjetiske enheder ikke forvente kontinuerlig flystøtte. Den sidste zone — yderzonen — begyndte hvor midterzonen endte og strakte sig ud over oceanerne til en fjendes kyster. I yderzonen kunne der overhovedet ikke forventes flystøtte.

Ser man den sovjetiske søstrategi i relation til de 3 zoner, ville invasionsforsvaret, hæroperationsstøtte og beskyttelse af egne kommunikationslinier finde sted i den inderste zone. Støtte til hæroperationer ville udelukkende ske i den inderste zone og ville især bestå af ildstøtte samt en støtte via landgangsoperationer bag fjendens linier. Egne kommunikationslinier til søs ville udelukkende findes i inderzonen, hvor de kunne forvente beskyttelse mod angreb. Til trods for Sovjetunionens status som kontinentalmagt, hvor man især udnytter indre forsyningsveje, havde USSR stort behov for kommunikationsvej til søs (6).

Det højst prioriterede punkt i den sovjetiske søstrategi — forsvaret mod en invasion — ville finde sted i samtlige zoner. I yderzonen ville ubåde angribe amfibiestyrkerne. I midterzonen ville fly angribe med bomber og torpedoer sammen med ubådene og større overfladeenheder. I den inderste zone skulle angriberne igennem minefelter, hvorefter de igen ville blive angrebet af kystubåde og torpedobåde.

Den sidste forhindring ville blive marineinfanteri og kystbefæstningerne med kystartilleri. Under hele sejladsen gennem den inderste zone ville angriberne være udsat for kontinuerlige flyangreb.

Den sidste opgave for den sovjetiske flåde ville især blive udført i den yderste zone. Ifølge nogle forfattere, bl. a. Herrick, skulle dette punkt ikke findes i den sovjetiske søstrategi. Begrundelsen ligger i den sovjetiske deployering af ubådene. Sovjetunionen koncentrerede især fartøjer i Østersøen og Sortehavet. Således var der i 1953 stationeret 30 ud af 330 ubåde ved den nordlige flåde (7).

Den sovjetiske flådeledelse stod ikke blot over for problemet med fastlæggelse af en søstrategi, man måtte ligeledes opstille et flådeprogram, der ville bibringe Sovjetunionen en flåde, som kunne udføre søstrategiens opgaver. Endvidere måtte Sovjetunionen ikke bare bygge én flåde, men p.g.a. geografien fire. Desuden havde man to krav at tage hensyn til, flest mulige enheder skulle til søs så hurtigt som muligt, og de skulle indeholde den nyeste teknologi.

I 1946 påbegyndte man et 20-årigt program, der omfattede 3 dele (8) (fig. 1):

1. del omfattede restaurering af skibsværfter, reparation af ødelagte enheder, genoptagelse af de af krigen afbrudte byggeprogrammer og indkorporering af forbedrede våben og udstyr. Perioden skulle have en varighed af 4—6 år (1946—1950/52).

2. del skulle omfatte konstruktionen af de skibstyper, der var planlagt før krigen. De ændredes dog således, at sovjetiske kopier af vestligt udstyr blev indkorporeret. Endvidere skulle ældre skibe udrustes med sonar, radar, snorkel m.m. I den sidste del af denne periode ville man bygge relativt le skibstyper indeholdende de tekniske innovationer, man havde udviklet siden 1945. Dette skulle være de første enheder af rent sovjetisk design, I denne periode skulle den første atomubådsprototype bygges. Perioden skulle vare fra 1950/52 til 1957.

3. del skulle give det fulde udbytte af den tyske know how. Man ville i den sidste del af denne periode bygge 4 hangar-

		Stalins flådeprogram.			
1. del		2. del		3. del	
Krydsere og større enheder	Konstruktion af Kirov- og Chaparev-klasserne fortsættes.	1952 24 Sverdlov 4 p.a.	1957 16 Stalingrad (2) 1958 Lenin 1961 1962 4 hangarskibe	2 p.a.	
Destroyere	Konstruktion af Otlichnyj-klassen fortsættes	1950 80 Skoryj (2600) 16 p.a.	1955 12 Tallin (3200) 36 Kotlin (2850) 16 p.a.	40 Kruplin (a) (3650) 10 p. a.	40 Kashin (4300) 10 p. a.
Fregatter (Bekorteskibe)(b)	Konstruktion af Bird-klassen fortsættes	1950 24 Kola (1500) 12 p. a.	1952 72 Riga (1200) 12 p.a.	48 Ritya (a) 12 p.a.	Petya/Lirka (950) 12 p.a.
Korvetter (Små ASW-skibe)(b)	Konstruktion af Artille-rist-klassen fortsættes	1950 200 Kronstadt (300)		50 I (250)	Poti (550)
<u>UBÅDSPROGRAMMET</u>					
Oceangående ubåde (Strateriske)		1952 36 Z-klassen 6 p.a.	1958 144 F-klassen 18 p.a.		1960
Medium ubåde	Konstruktion af Shchuka-klassen fortsættes	336 W - klassen 12, 36, 72 p.a.		576 R - klassen 72 p.a.	
Kystubåde	Konstruktion af M V - klassen fortsættes			96 Q - klassen 12 p.a.	
Nukleare ubåde		1 prototype		55 5-6 p.a.	1960

(a) Havnene Stalingrad, Kruplin og Ritya er medtaget for at vise hvilke skibsklasser, der var planlagt til perioden 1958 - 1961. I følge senere beslutninger blev disse enheder ikke konstrueret.

(b) Sovjetisk betegnelse for de to typer.

Tal i parentes er deplacementet. Disse er medtaget ved nogle overflådeenheder for at vise en udvikling gennem klasserne.

KILDE: M. McGwire "Soviet Naval Procurement " i "The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and Intentions" p. 77 og 78.

Kontrolleret efter Jane's Fighting Ships 1975-76.

Fig. 1.

skibe (9). Endvidere skulle atomubådene serieproduceres. Periodens varighed: 1957—1965 (dog 1967 for atomubåde).

Adskillige andre væsentlige beslutninger for den sovjetiske flåde blev truffet i Stalin-perioden, f.eks. beslutningen om atomfremdrivning i ubåde og ubådsaffyrede ballistiske missiler.

Med undtagelse af materiale fra M.McGwire, har det ikke været muligt, at finde stof om disse beslutninger. McGwire hævder, at beslutningen om atomfremdrivning af ubåde må være truffet i 1947/48 (10). Da den første atomubåd dukkede op i 1958, lyder det plausibelt, at beslutningen faktisk er truffet omkring 1947/48, idet man så har haft en periode på 10 år fra beslutning til levering.

Beslutningen om affyring af ballistiske missiler fra ubåde skulle være truffet i 1949 (11). Den første missilaffyring fra en ubåd fandt sted i 1955 med et MRBM-missil, der var udviklet i 1949/50 (12).

De første enheder, der blev konstrueret under Stalin, var alle projekteret før krigen. Det drejer sig om Kirov-, Chapaev-Otlichnyj-, Bird-, Artillerist-, Shchuka IV-, og M V-klasserne. Overfladeenhedernes afløser Sverdlov (1952), Skoryj (1950), Kola (1950) og Kronstadt (1950) var alle naturlige udviklinger af de tidligere skibstyper og indeholdt kun i ringe grad tekniske forbedringer. Allerede i 1952, blev Kolaklassen afløst af Riga-klassen på byggebeddingerne. Med flush-deck, stort spring og en voldsom fremadhældende stævn repræsenterede Riga-klassen de nye russiske linier, der siden har været karakteristisk for alle nyere enheder.

Ifølge flådeprogrammet skulle der indtil 1952 konstrueres kyst- og mediumubåde. I 1952 skulle konstruktionen af kystubåde ophøre til fordel for oceangående ubåde (Z-klassen), der skulle være flådens bidrag til de strategiske styrker. Disse enheder skulle udrustes med torpedoer, der havde nukleare krigshoveder.

Beslutningen i 1949 om ballistisk affyrede missiler fra ubåde medførte, at programmet for ubåds konstruktionen blev ændret i 1950. Antallet af Z-klassen blev halveret og F-klassen reduceredes til en tredjedel. De ledige beddinger blev overtaget af ballistiske ubåde. Herudover blev Q-klassens antal reduceret fra 96 til 40 og den skulle påbegyndes i 1955 i stedet for 1958.

I 1965—67 skulle den sovjetiske flåde være på fuld styrke; 4 hangarskibe, 40 krydsere, ca. 210 destroyere, ca. 200 fregatter og ca. 1250 ubåde, hvoraf 55 skulle have nuklear fremdrivning.

Ved Stalins død bestod flåden af en nyere kerne, bygget efter 1945, samt adskillige hundrede enheder bygget før krigen. Sidstnævnte enheder var enten russiske, japanske, tyske, italienske eller finske. Flådens flyvevåben bestod af ca. 4000 fly, fordelt på rekognosceringsfly, jagerfly, torpedofly og bombefly.

1954—1957/58 MISSILSKIBENE

Khrustjovs overtagelse af magten medførte en revurdering af den søbårne trussel mod USSR og en deraf følgende revurdering af flådens sammensætning, som fik vidtrækkende konsekvenser for flåden og dens konstruktionsprogrammer.

Marineministeriet blev opløst og flåden blev atter lagt ind under forsvarsministeriet. Chefen for flåden, admiral Kuznetsov, der havde samme syn på flåden som Stalin, blev i 1955 afløst af admiral Sergei Gorshkov. Hermed håbede Khrustjov, at han havde fået en flådechef, der delte hans syn på flåden.

Under revurderingen af søstrategien var især de 3 følgende punkter væsentlige:

1. *Invasionstruslen nedprioriteredes og man så i stedet en mere begrænset trussel i de amerikanske hangarskibe. I 1952 påbegyndte USA det første hangarskib efter Anden Verdenskrig. Endvidere var 2 planlagt til konstruktionen i 1954—55.*
2. *Med fremkomsten af atomvåben mistede flåden sin værdi som en del af forsvaret. Flåden skulle nu primært bestå af ubåde, mindre overfladeskibe og landbaserede fly, alle bevæbnet med missiler (13).*
3. *Man ønskede en større tildeling af ressourcer til den civile produktion, bl. a. på bekostning af flåden.*

Efter revurderingen fik søstrategien følgende udseende:

1. *Forsvar mod hangarskibsbaseerede fly.*
2. *Støtte til hæroperationer.*
3. *Forsvar af egne søkommunikationslinier.*
4. *Forsvar mod invasion.*
5. *Afbrydelse af vestlige kommunikationslinier.*
6. *Bidrage til den strategiske udveksling.*

Da hangarskibene skulle tæt på kysterne, ville forsvaret mod dem foregå i områder, hvor landbaserede fly kunne anvendes. Disse fly skulle udrustes med langtrækkende sømålsmissiler. Samtidig introduceredes to nye skibstyper, missilskibene (14) og SSG-ubådene. Førstnævnte var overfladeenheder udrustet med langtrækkende sømålsmissiler og sidstnævnte var ubåde udrustet med lignende missiler.

Støtte til hæroperationer, forsvar af egne søkommunikationslinier og forsvar mod invasion skulle stadig foregå i den inderste zone. Midlerne til disse operationer ændredes ikke væsentligt ved revurderingen, missilet blev dog tilføjet.

Afbrydelse af vestlige kommunikationslinier skulle foregå i den yderste zone med ubåde. I modsætning til Stalin, der kun deployerede få ubåde til den nordlige flåde, øgede Khrustjov gradvis antallet fra ca. 30 til ca. 145.

Bidraget til den strategiske udveksling skulle i begyndelsen foregå med Z- og F-klasserne. Disse ubåde, der var udrustet med torpedoer (nukleare krigshoveder), skulle nærme sig amerikanske og britiske flådebaser og havnebyer og affyre torpedoer mod disse. Efter 1955 skulle de ballistiske ubåde deltage i udvekslingen. Ifølge officielle amerikanske bekendtgørelser har sovjetiske strategiske ubåde ikke patruljeret inden for torpedo/missil rækkevidde af USA før efter 1967. De strategiske ubådsstyrkers rolle skulle ifølge eksperter udelukkende være en »fleet in being« afskrækkelse og de skulle ikke deltage i den første udveksling af atomvåben (15).

Ud fra ønsket om at tildele flere ressourcer til den civile produktion blev en lang række skibsværfter beskæftiget med konstruktion af handelsskibe. Samme ønske, kombineret med tilliden til atomslagstyrkerne, resulterede i ændringer af Stalins flådeprogram. Khrustjov ønskede, at de store skibe skulle hugges op, men det lykkedes for Gorshkov, der dog ikke havde samme syn som Khrustjov på flådens fremtid, at bevare krydserne og ialt 14 af de 24 Sverdløvkrydsere blev operative. Kun hangarskibsprojektet og Stalingrad-krydserne blev opgivet. Af de planlagte 12 Tallin- og 36 Kotlindestroyere blev 1 Tallin- og 27 Kotlin-destroyere operative. Både Riga- og Kronstadt-klasserne blev bygget som planlagt. Men af hensyn til landets anstrengte økonomi skulle der ikke bygges overfladeenheder af de traditionelle klasser fra 1958 til 1961. (Fig. 2).

Et ekstensivt udviklingsprogram for overflade til overflade og luft til overflade missiler blev påbegyndt. I 1956 blev AS-I Kennel og en variant heraf Samlet-missilet operative. Sidstnævnte anvendtes i kystforsvaret. Året efter kom det første skibsbårne missil SS-N-1 Scrubber (rækkevidde ca. 150 sm.). Man arbejdede endvidere på et missil SS-N-3, der skulle blive operativt i 1962. Missilet skulle anvendes på de første egentlige missildesignede enheder, som blev Kyn-da-klassen og SSG-ubådene.

Samtidig arbejdede man på et korttrækkende missil SS-N2, der skulle anvendes på mindre enheder (Komar og Osa).

Kombineret med missilprogrammet skabtes en ny skibstype, der skulle bevæbnes med SSM-missiler. De 4 første enheder skulle være operative i 1957. Det var 4 Kotlin-destroyere,

Flådeprogrammet efter revurderingen i 1954.

	1952	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	1970					
Krydsere (kanon)	14 Sverdlov																							
Missilskibe					4 Kildin (3000)			10 Krupnyj (3650)			12 Kynda (4500)			12 Kresta (5140)										
Destroyere					31 Kotlin 1 Tallin																			
Fregatter (Eskorteskibe) a.	72 Riga																							
Korvetter (Lille ASW-skib) a.	Kronstadt				50 I				Poti															
<u>UBÅDSPROGRAMMET</u>																								
Strategiske ubåde	SSB	6 Z V				30 G 6 p.a.				2. generation						1. generation								
	SSBH					14 H 3 p.a.																		
	SSN					13 M 2-3 p.a.																		
	SS	18 Z				48 P 6 p.a.																		
	SSG	72 J 12 p.a.																						
	SSG	98 W-Longbin 14 p.a.																						
Medium ubåde	SS	24o W				20 R 5 p.a.																		
Kystubåde	40 Q 13 p.a.																							

a. Sovjetisk betegnelse.

 Kilde: M.HocWire " Soviet Naval Procurement " i " The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and
 Intensions ". p 79.

Kontrolleret efter " Jane's Fighting Ships 1975/76 ".

Fig. 2.

hvor agterste kanonpjeces blev erstattet af en SS-N-I affutage. I 1959 skulle Kildin-klassen (modificerede Kotlin) efterfølges af Krupnyj-klassen (16), der skulle have 2 SS-N-I affutager.

Skønt ubådene blev højt prioriteret hos Khrustjov, blev der alligevel foretaget reduktioner. Mediumubådene af W-klassen og efterfølgeren R-klassen blev reduceret til henholdsvis 240 og 20 stk. I stedet for disse introduceredes en ny type — missilubådene, hvor de første prototyper skulle blive operative i perioden 1958—1961. Prototyperne var modificerede W-klassen. I 1961 skulle de efterfølges af en anden klasse af modificerede W-klassen (W-Longbin). I 1962 skulle den første egentlige missilubåd J-klassen blive operativ.

Det strategiske ubådsprogram, der var blevet ændret i 1950, fortsatte uændret.

Ubådsprogrammet efter ændringerne i 1950 og 1953/54 kan ses på fig. 2.

Flådens flyvevåben blev ved samme revurdering underkastet en del ændringer. Disse bestod primært i at forandre flådens flyvevåben fra at være kortrækkende til langtrækkende. Samtlige jagerfly (ca. 1500) skulle overgå til flyvevåbnet. Hvorimod flådens flyvevåben skulle modtage bombefly af Badger- og Bear-typen.

HANGARSKIBSTRUSLEN 1957/58—1961

Selv om den sovjetiske ledelse i 1954 havde givet de engel-

ske og amerikanske hangarskibe første prioritet i søstrategien, måtte de i 1957/58 erkende, at man alligevel havde undervurderet denne trussel. I januar 1958 var 3 hangarskibe af Forrestal-klassen operative og 1 var under konstruktion. 2 hangarskibe af Kitty Hawk-klassen var blevet påbegyndt i 1956 og 1957 med endnu 2 planlagte til konstruktion i begyndelsen af 1960'erne. Endvidere var det atomfremdrevne hangarskib ENTERPRISE planlagt til påbegyndelse i 1958 (17). Samtidig med denne voldsomme udvikling af den amerikanske hangarskibsflåde foregik der en tilsvarende udvikling af hangarskibsbaserede fly. Et af disse fly — A3D Skywarrior — var i 1957 det største fly, som kunne operere fra et hangarskib. Flyet var en let bombemaskine, der var i stand til at medføre atombomber. Det havde en rækkevidde på omkring 3000 sm(18). Med disse fly kunne amerikanerne angribe Sovjetunionens industrialiserede områder fra positioner, der lå uden for sovjetisk landbaserede jagerflys rækkevidde. Det vil igen sige uden for den inderste og mellemste forsvarszone, hvor bl. a. missilskibene skulle operere. I stedet for at udgøre den trussel i Barentshavet, som de sovjetiske ledere havde regnet med i 1954, kunne de amerikanske hangarskibe operere med fly fra Norskehavet og det østlige Middelhav (19).

I 1957 blev USA's første ballistiske ubåde påbegyndt og året efter blev yderligere 4 påbegyndt. Men den sovjetiske ledelse anså ikke Polarisubådene for en trussel i samme størrelsesorden som hangarskibene. Man mente, at Polaris-ubådene var nødt til at operere tæt ved kysterne og det ville især sige Barentshavet (20).

		Flådeprogrammet efter revideringen i 1957/58.												
		1959	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71
Helikopter krydsere		(6-8) Moskva												
Missilekibe		8 Krupnyj			4 Kynda			12 Eretna						
Destroyere		16 Kashin 2 p.a.												
Fregatter (Enkorteskibe) a.		Petya/Urka												
Korvetter (Lille ASW-skib)a.		SO I			Poti									
Udviklingsprogrammet														
Strategiske ubåde		SSBN		10 H-klassen					Y-klassen					
		SSB		28 G-klassen										
		SCH		13 H-klassen										
		SS		48 F-klassen										
		SSGN		5 F I-klassen		25 E II-klassen			G-klassen					
		SSG		6 W-Longbin		15 J-klassen								
Mediumubåde		SS		20 R-klassen					D-klassen					
Angrebsubåde		SSH		V-klassen										

a. Specielle sovjetiske betegnelser.

Kilde: H.McCwire " Soviet Naval Procurement " i " The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and Intension: p. 81.

Kontrolleret efter " Jane's Fighting Ships 1975/76 ".

Fig. 3.

Samtidig med produktionen af Polaris-ubåde var USA i gang med at opbygge et omfattende system af passivt akustisk lytteudstyr ud for den amerikanske kyst (21).

Disse forhold medførte mindre ændringer i den sovjetiske søstrategi, men væsentlige ændringer i flåden og dens programmer (Fig. 3).

Søstrategien omfattede følgende punkter:

1. *Uskadeliggørelse af Hangarskibene.*
2. *Uskadeliggørelse af Polaris-ubådene.*
3. *Forsvar mod invasion.*
4. *Støtte til hæren.*
5. *Beskyttelse af egne kommunikationslinier.*
6. *Afbrydelse af fjendens kommunikationslinier.*
7. *Medvirke i en strategisk udveksling.*

De eneste reelle muligheder Sovjetunionen havde til at uskadeliggøre hangarskibene, var enten ved hjælp af fly bevæbnet med ASM-missiler eller ubåde bevæbnet med missiler. Da hangarskibene kunne operere med høje farter, måtte ubåden nødvendigvis være i stand til at sejle med store farter neddykket, hvilket betød, at ubådene skulle være nukleart fremdrevne. Endvidere måtte ubådene udstyres med et nyt missilsystem. Dette skulle være korttrækkende, således at ubåden udelukkende kunne anvende egne sensorer. For at mindske ubådenes mulighed for at blive detekteret, skulle missilet kunne affyres fra en neddykket position.

Da de i 1954 planlagte enheder viste sig ikke at kunne løse

deres primære opgave (uskadeliggørelse af hangarskibe) blev al konstruktion af dem standset. Man fik således kun 8 Krupnyj-, 4 Kynda-, 6 W-Longbin- og 15 J-klassen. Kre-sta-klassen blev modificeret således, at den blev udrustet med en radarbærende Hormone-helikopter.

SSB G-klassen og SSBN H-klassen var støjende ubåde, som begge var udrustet med SS-N-4 missiler, der udelukkende kunne affyres fra overfladen. Først i 1962 kunne den sovjetiske flåde forvente at få et ballistisk missil, (SS-N-5), der kunne affyres, medens ubåden var neddykket. Dette kombineret med den amerikanske udvikling af et passivt detektionssystem ud for den amerikanske kyst medførte, at efterfølgeren til SSBN H-klassen blev ændret til en SSGN-klasse. SSGN E-klassen blev endvidere fremskyndet et par år og skulle således påbegyndes i 1960.

Forsvaret mod Polaris-ubådene var efter den sovjetiske ledelses opfattelse inkluderet i zoneforsvaret. Men man ønskede dog at øge rækkevidden af helikopteroperationer. Behovet for en helikopterplatform til søs kom til udtryk i Moskva-klassen. Men som missilskibene skulle Moskva-klassen udelukkende operere i områder, hvor der var flybeskyttelse fra land.

I 1957/58 blev der også truffet beslutning om ubådsprogrammets fortsættelse efter 1968. Der skulle konstrueres en SSBN, der var på højde med de amerikanske Polaris-ubåde og som var udrustet med missiler, der havde en væsentlig længere rækkevidde end den allerede planlagte SS-N 5. En SSGN måtte konstrueres til afløsning af den midlertidige foranstaltning i form af E-klassen. Ubåden skulle ud-

rustes med et kortrækkende missil, der kunne affyres, medens ubåden var neddykket. Endvidere skulle der udvikles almindelige torpedobærende ubåde, som både var nukleart fremdrevne og konventionelt fremdrevne.

FREMSKUDT DEPLOYERING 1961—1975

Søstrategi og flåden

Siden 1961 har den vestlige verden været vidne til en ekspansiv udvikling af den sovjetiske flådes operationsområder. En udvikling der især har fundet sted efter 1967. Den sovjetiske vurdering i 1957/58 af den amerikanske Polaris-trussel holdt ikke. I 1961 var der 6 operative Polaris-ubåde og man havde endvidere kendskab til det amerikanske mål på 41 operative Polaris-ubåde i 1967.

De første af Polaris-ubådene var udrustet med Polaris A1-missilet (rækkevidde 1500 sm.). Men amerikanerne var allerede i færd med, at udvikle forbedrede udgaver som A2 (rækkevide 1700 sm.) og A3 (rækkevidde 2500 sm.). Sidstnævnte forventedes at blive operativt i 1964. Polaris-ubådene kunne med A1-missilet nå de vigtigste industrialiserede områder i Sovjetunionen fra Barentshavet og det østlige Middelhav. Med A3-missilet kunne Norskehavet, den østlige del af Nordatlanten og den nordvestlige del af Det indiske Ocean tilføjes førnævnte områder.

Man havde i Sovjetunionen to grunde til en høj prioritering af Polaris-truslen. For det første udgjorde de en stor trussel mod det sovjetiske hjemland og for det andet gav de USA en *second strike-evne*, som USSR endnu ikke havde. Den

sovjetiske ledelse mente ikke, at de dieseldrevne og nukleart fremdrevne ballistiske ubåde, man havde i den sovjetiske flåde, var i besiddelse af en second strike-evne, da de var både støjende og udstyret med forholdsvis korttrækkende missiler. Først i 1968, hvor en ny type SSBN skulle blive operativ, ville Sovjetunionen komme i besiddelse af en second strike-evne.

I 1961 så den sovjetiske søstrategi ud som følger:

- a. *Uskadeliggørelse af Polaris-ubådene.*
- b. *Uskadeliggørelse af hangarskibene.*
- c. *Bidrage til USSR's strategiske styrker.*
- d. *Besidde det fulde søherredømme i den inderste zone.*
  - (1) *Invasionsforsvar*
  - (2) *Beskyttelse af egne søkommunikationslinier*
  - (3) *Flanke støtte til hæren.*
- e. *Afbrydelse af fjendens kommunikationslinier.*

Hvilken opgave der er den vigtigste, hersker der en del uenighed om blandt de anvendte kilder. Men ifølge Sokolovski i *Military Strategy* af 1962 og 1963 havde hangarskibstruslen den højeste prioritet, medens han i en artikel i 1964 tillægger Polaris-ubådene den højeste prioritet (22).

Uskadeliggørelse af Polaris-ubådene medførte, at den sovjetiske flåde nu også måtte operere i den yderste zone. Det ideelle fartøj for operationer i denne zone måtte kunne forsvare sig mod både angreb fra luften og overfladen og samtidig være i besiddelse af en ASW-kapacitet. Den sovjetiske flåde havde ikke disse enheder i 1961 og kunne tidligst forvente at få dem omkring 1970.

Polaris-truslen havde dog ikke overbevist den politiske ledelse om, at overfladeenheder stadig ville spille en rolle, når de i 1957/58 projekterede ubåde blev operative i 1967/1969. Man øgede således ikke produktionen af overfladeenheder, men traf dog beslutninger om, hvilke enheder der omkring 1970 skulle erstatte Kronstadt-, Skoryj- og Kola-klasserne. Desuden fortsatte man de tidligere programmer, dvs. Kynda-, Kresta I-, Kashin-, Poti-, Mirka- og Petya-klasserne. Kynda-klassen var blevet opgivet ved revurderingen i 1957/58, men nogle af enhederne var da så vidt fremskredne, at de blev konstrueret færdige. Kashin-destroyeren blev reklassificeret fra at være et *flåde-eskorte* fartøj til et *stort ASW skib* (23).

Alt arbejde på Moskva-klassen blev bragt til ophør, da de forudsætninger, under hvilke klassen blev planlagt, havde ændret sig. Klassen kunne nu ikke som tænkt operere i den inderste og mellemste zone, hvis dens opgave fortsat skulle være detektion og uskadeliggørelse af Polaris-ubådene.

Som midlertidige foranstaltninger besluttede den sovjetiske flådeledelse, at ændre 8 Kotlin og 8 Krupnyj til SAM-armede ASW-enheder (henholdsvis Sam-Kotlin og Kanin). Udover disse ændringer i begyndelse af 1960'erne blev marineinfanteriet reaktiveret i 1963 og samme år modtog flåden de første landgangsfartøjer af Polnochny-klassen.

Efter Khrustjovs fald i 1964 skete der en ændring i den politiske ledelses forhold til værnerne. Der blev vist en større forståelse for flådens muligheder i såvel fredstid som i krigstid. Flådens primære slagstyrke skulle dog uændret

være ubåde og fly udstyret med missiler. Men man indså, at de større overfladeenheder stadig var nødvendige i en flåde.

Moskva-projektet blev taget op igen og der blev givet tilladelse til konstruktion af 2 enheder. Omkring 1964 begyndte man projekteringen af et endnu større skib end Moskva-klassen. Denne klasse skulle blive operativ i 1975/76. Der blev endvidere givet tilladelse til projektering af den ny krydser (Kara), der forventedes at blive operativ i 1973. Kresta I-klassen blev endnu engang modificeret, således at den nu skulle udrustes med kortrækkende sømålsmissiler SS-N-10 og SA-N-3 missiler. Samtidig skulle den have en ASW-helikopter i stedet for den tidligere radar-helikopter.

På fig. 4. kan man se flådeprogrammet efter ændringerne i 1961 og 1964.

Den stadig fremadskridende deployering af enheder fjernt fra baseområderne nødvendiggjorde en forøgelse af forsyningskapaciteten til søs eller erhvervelse af baserettighederne nær operationsområdet.

Sovjetunionen har i de sidste 10—15 år haft et stort antal forsyningskibe og en stor handelsflåde, hvor mange af skibene har været i stand til direkte at overføre forsyninger til flådens enheder. De sovjetiske forsyningsoperationer har hidtil skullet foregå, mens enhederne lå i havn eller til ankers. De kunne dog overføre brændstof, mens skibene var under gang, men udelukkende ved agtermetoden. Først med Chilikin-klassen i 1971, fik den sovjetiske flåde et egentligt replenishment-fartøj.

Flådeprogrammet efter revideringerne i 1961 og 1964.

	1961	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
Hangarskibe (AS-krydsere)a.																	(6-8) Kuril-kl.
Helikopter krydsere (")a.									2 Moskva-kl.								
Krydsere (Store ASW-skibe) a.		4 Kynda-klassen				4 Kresta I-kl.				(8) Kresta II-klassen							(12) Kara-klassen
Østroyere (Store ASW-skibe)a.				19 Kashin klassen													Krivak-klassen
Modificeringer					8 SAM-Kotlin-klassen					8 Kanin-klassen							4 MOD. Milden-kl.
Fregatter (Eskorteskibe) a.					Petya/Mirka												
Korvetter (Lille ASW-skibe)a.					Poti-klassen												Grisha-klassen
Korvet (Missil-kutter)																	Hanuchka-klassen

UDÅDSPROGRAMMET.

SSBN	H-klassen					33 Y-klassen											D II-klassen
																	D I-klassen
SSG	6 W-Longbin				15 J-klassen												
SSGH	5 E I-kl.				25 E II-kl.				C-klassen								P-klassen ?
SSH	N-kl.								V-klassen								U-klassen ?
SS	20 R								B-klassen ?								T-klassen
					48 F-klassen												

a. Specielle sovjetiske betegnelser.

Tallene i parantenerne er egne estimeringer af antal

Kilde: M.McGwire " Soviet Naval Procurement " i " The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and Intentions " p. 81.

" Jane's Fighting Ships 1975/76".

F.ig 4

Af ubåde, eskortefartøjer og derover samt landgangsfartøjer har den sovjetiske flåde siden 1967 konstrueret 26 skibsklasser. Heraf er 5 påbegyndt før 1967.

Af de større overfladeenheder blev der konstrueret 4 Kresta I, mellem 1967 og 1969. I 1969 observeredes den første enhed af Kresta II-klassen. Denne klasse, der var en modificering af Kresta I-klassen, var udrustet med kortrækkende sømålsmissiler SS-N-10, luftmålsmissiler SA-N-3, ASW-våben, artilleri, torpedoer og en ASW-helikopter. 4 år senere observeredes en endnu kraftigere armeret krydser. Karaklassen bærer stort set samme våben som Kresta II, men har yderligere modtaget kortrækkende luftmålsmissiler SA-N-4.

Kashin-klassen, der blev påbegyndt i 1962, blev fortsat indtil 1971, hvor Krivak-klassen afløste den på skibsværfterne beddinger. Krivak-klassen var den første skibsklasse der blev projekteret til operationer på oceanerne. Armeringen bestod af kortrækkende sømålsmissiler, kortrækkende luftmålsmissiler, artilleri og ASW-våben.

Moskva-klassen repræsenterede ved sin fremkomst i 1967 både et nyt skibsdesign og den største enhed i den sovjetiske flåde. Enheden var på ca. 17000 tons og havde en armering bestående af SA-N-3 luftmålsmissiler, 57 mm. kanoner og som noget nyt et SUW-missil. Endelig havde enheden nye detektionsmidler, som en tredimensional varslingsradar og VDS. Skibet kunnet medføre 18 Hormone ASW-helikoptere.

Den sidste store overfladeenhed blev observeret i Sortehavet i 1975. Kuril-klassen var en væsentlig forstørrelse af

Moskva-klassen, idet den var på ca. 40000 tons. Armeringen var lig Moskva's, men bestod yderligere af SA-N-4 luftmålsmissiler og væsentlig flere 57 mm. kanoner. Ifølge eksperter skulle skibet kunne medføre 25 V/Stol-fly og enten 25 Hormone ASW-helikoptere eller 25 Hind personelhelikoptere (24).

Af mindre overfladeenheder konstrueredes Mirka-klassen (ekskortefartøj) (25) og Poti-klassen (lille ASW-skib) (26) i årene op til 1969. I dette år dukkede to nye klasser op. Grisha-klassen (lille ASW-skib) (27) var udrustet med et korttrækkende luftmålsmissil SA-N-4, 57 mm. kanoner og ASW-våben. Grisha var det hidtil største fartøj inden for de fartøjer, der bar betegnelsen *lille ASW-skib*.

Den anden mindre overfladeenhed var Nanuchka-klassen (missil-kutter) (28). Dette fartøj mindede meget om Osa- og Komar-klasserne, men var ca. 4 gange større. Nanuchka-klassens hovedarmering var et langtrækkende sømålsmissil SS-N-9.

Efter Polnocny-klassen i 1963 fulgte Alligator-klassen i 1966. Dette fartøj var med sine 5800 tons, det hidtil største landgangsfartøj i den sovjetiske flåde. I 1967 observeredes Vydra-klassen, der var på ca. 500 tons. Den nyeste klasse er Ropusha-klassen, der blev observeret i 1975.

I 1967 kom de første af de længe ventede ubåde; SSBN Y-klassen, SSGN C-klassen, SSN V-klassen og SS B-klassen. De 3 førstnævnte klasser var både større, kraftigere og

mere lydløse end tidligere fartøjer inden for deres respektive genre.

Y-klassen var udrustet med 16 SS-N-6 missiler. Disse missiler havde en omtrentlig rækkevidde på 1500 sm. og kunne affyres fra en neddykket position.

C-klassen var udrustet med 8 SS-N-7 missiler. Rækkevidden for disse missiler var mellem 20 og 30 sm. En af de væsentligste ting ved SS-N-7 var, at den kunne affyres, mens ubåden var neddykket.

V- og B-klasserne var begge angrebsubåde. Men hvor V-klassen var nukleart fremdrevet, var B-klassen dieseldrevet.

De 3 nukleare ubådsklasser er blevet produceret indtil i dag, hvor imod B-klassen kun er blevet produceret i 4 eksemplarer.

Efter disse dukkede 4 andre klasser op. Om disse vides kun lidt. A-klassen (1970) var en angrebsubåd, hvor der tilsyneladende kun var tale om et forsøgsprojekt, da der hidtil kun er konstrueret en enkelt enhed. SSN U-klassen (1975) skulle være en forstørret udgave af V-klassen. SS T-klassen (1973) forventes at blive afløseren til de ældre dieseldrevne ubåde. Om den sidste klasse SSGN P-klassen (1973) vides intet (29).

I 1972 blev det meddelt, at Sovjetunionen var i færd med at konstruere en forstørret udgavet (D-I) af Y-klassen, der skulle have 12 SS-N-8 missiler. Rækkevidden af disse missiler skulle være ca. 4200 sm. Året efter meddeltes, at den sovtiske flåde var i færd med at konstruere en endnu større

udgave (D-II), der skulle medføre 16 SS-N-8. USA forventer ikke at have søbårne missiler med en sådan rækkevidde før i begyndelsen af 1980'erne. Antallet af ballistiske ubåde begrænsedes af SALT-aftalerne fra 1972 (30).

I 1975 bestod den sovjetiske flåde af 3 helikopterhangarskibe, 32 krydsere, 104 destroyere, 111 fregatter, 200 korvetter, 402 ubåde + et stort antal mindre overfladeenheder, landgangsfartøjer, forsyningskibe, depotskibe, minestrygere og en lang række specialiserede skibe. Hertil skal føjes ca. 1200 fly fra flådens flyvevåben (31).

Flådeaktiviteter

Samtidig med konstruktionen af en lang række nye enheder har man set en voksende aktivitet af sovjetiske fartøjer vidt omkring på oceanerne. En aktivitet der enten har været søstrategisk, maritim strategisk eller en blanding af begge dele.

Den søstrategiske aktivitet har især haft form af øvelser, overvågning af vestlige øvelser, patruljering på strategisk vigtige positioner og en permanent overvågning af amerikanske og engelske hangarskibe, når de nærmede sig områder, hvorfra deres fly kunne nå mål i Sovjetunionen. Den første større øvelse fandt sted i Norskehavet i 1961. Siden denne øvelse er både øvelsesomfanget og øvelseshyppigheden forøget voldsomt og har udviklet sig til kæmpeøvelser, der omfattede alle 4 flåder. Øvelsesområderne har først og fremmest været Norskehavet og især området Island

Færøerne-Norge, Middelhavet, Det nordvestlige Atlanterhav, den nordvestlige del af Stillehavet og naturligvis de ældre øvelsesområder; Barentshavet, Østersøen, Sortehavet og Det Othotske Hav. De primære elementer i øvelserne har hidtil været ASW og uskadeliggørelsen af hangarskibene.

Hvor den søstrategiske deployering tog sin begyndelse omkring 1961, begyndte den maritime strategiske deployering egentlig først i 1964 og da kombineret med søstrategiske perspektiver. Under Cypern-krisen i 1964 blev en permanent sovjetisk middelhavsflåde etableret. I 1968 påbegyndtes oprettelsen af en permanent tilstedeværelse i Det indiske Ocean. 1969 var året hvor en permanent tilstedeværelse ved Afrikas vestkyst påbegyndtes. Samme år blev flådeaktiviteter påbegyndt i Det karibiske Hav.

Det første farvandsafsnit, hvor den maritime strategiske tilstedeværelse fandt sted, var som tidligere nævnt Middelhavet. Sovjetunionen har tidligere haft en ubådsbase i Albanien i perioden 1958—1961.

I 1963 blev det meddelt fra USA, at en Polaris-ubåd var på patrulje i Middelhavet. Under Cypern-krisen året efter begyndte en egentlig deployering af sovjetiske enheder til Middelhavet. Mellem 1964 og 1967 bestod flåden gennemsnitlig af 2—4 diesel-ubåde, 3—5 destroyere eller eskorteskibe (fregatter), en kanon-krydser eller en ubåds-tender, samt lejlighedsvis en SSM-udrustet enhed (32). Da Sovjetunionen ikke havde baserettigheder i Middelhavet,

måtte man benytte ankerpladser til overførsel af forsyninger.

Kort tid efter Junikrigen 1967 ankom sovjetiske enheder til Port Said og Alexandria for igennem deres tilstedeværelse, at forhindre israelsk aggression mod disse byer (33). Efter denne handling fik Sovjetunionen stillet havnefaciliteter til rådighed i Ægypten. Desuden fik man stillet flybaser til rådighed, hvorfra rekognosceringsfly, ASM-udrustede fly og jagerfly af typerne MIG-21 og MIG-23 kunne operere.

Herefter voksede den sovjetiske Middelhavsflåde voldsomt. Hvor antallet af skibsoperationsdage i 1965 var på ca. 4000 dage og i 1967 på ca. 8500 dage, voksede det nu til ca. 18000 dage i 1972, hvorefter tallet synes at stabilisere sig. Til sammenligning havde den amerikanske flåde ca. 18000 skibsoperationsdage i 1965 og ca. 15000 dage i 1972 (34).

Middelhavsflåden består nu gennemsnitligt af 8—10 angrebsubåde, 2—3 SSG og SSGN-ubåde, 2—4 krydsere (herunder Moskva-klassen), 9—12 destroyere, fregatter og korvetter, 2—3 minestrygere, 1—3 amfibieskibe, 18—20 hjælpefartøjer og 5—6 opmålings- og forsknings-fartøjer (35).

Det største antal enheder blev observeret under Jordan-krisen i 1970. Der var da ca. 23 ubåde, 23 eskorteskibe og større enheder, begge enheder af Moskva-klassen samt et større antal støtteenheder (36).

I 1972 måtte Sovjetunionen opgive de ægyptiske flybaser, men man havde da baser i Libyen og Syrien.

Middelhavslandene Algeriet, Libyen, Ægypten og Syrien har alle gennem de sidste 10—15 år modtaget våben og økonomisk hjælp fra Sovjetunionen.

Det første sovjetiske flådebesøg i Det indiske Ocean fandt sted i 1968. Dette farvand har ikke som Middelhavet stor betydning for Sovjetunionens søstrategi. Dog kan de Polaris-ubåde, der er udrustet med Polaris A3, samt Poseidon-ubådene (37), nå mål i Sovjetunionen fra det nordvestlige område af det Indiske Ocean.

I 1963 underskrev Australien og USA en aftale om konstruktion af VLF kommunikationsfaciliteter i Nordvestaustralien. Tre år senere underskrev USA og England en aftale, der tillod USA at benytte engelsk territorium i Det indiske Ocean (38). Året efter bekendtgjorde England, at man ville trække alle militærstyrker øst for Suez-kanalen ud af området. Endnu i 1975 havde USA ikke konstrueret eller påbegyndt konstruktion af baser til SSBN-ubåde i dette farvand.

Under det første sovjetiske flådebesøg, besøgte en Sverdlov, Krupnyj og Kashin havne i Indien, Somalia, Pakistan og Den persiske Golf (39). I november 1968 ankom der atter sovjetiske enheder til området, de foretog indtil april 1969 en lang række besøg i Den persiske Golf, Det røde Hav og langs Afrikas østkyst.

Fra 1970 har den sovjetiske flådes tilstedeværelse i Det indiske Ocean været permanent. Styrken har gennemsnitligt bestået af: 1 destroyer (Kotlin eller Kashin), 1 T-58 (40)

og 1 ubåd (F-klassen) (41). Målt i skibsoperationsdage er antallet steget fra ca. 1800 dage i 1968 til ca. 8800 dage i 1972 (42).

Den sovjetiske aktivitet har koncentreret sig om det nordvestlige hjørne af Det indiske Ocean, hvor især de lande, der har modtaget økonomisk eller militær hjælp fra Sovjetunionen, har fået besøg af de sovjetiske enheder. Somalia der i 1975 var det afrikanske land, der modtog den største militærhjælp (43), har da også modtaget flest flådebesøg.

Aden er til gengæld den by, der oftest har haft besøg af sovjetiske flådeenheder.

Ifølge forskellige kilder skulle Sovjetunionen nu være i færd med at konstruere en flådebase i Somalia.

Aktiviteterne langs Afrikas vestkyst begyndte i 1969. Her har især 4 operationer været interessante.

I 1969 opbragte Ghana to sovjetiske trawlere. Efter udveksling af en lang række skarpe noter mellem Sovjetunionen og Ghana blev 3 sovjetiske overfladeenheder omdirigeret fra et velpubliceret besøg i Conacry (Guinea) til et besøg i Lagos (Nigeria). Sejladsen fra Conacry til Lagos, der normalt har en varighed på 4 dage, varede 13 dage. Løsladelsen af trawlerne fandt sted, da de sovjetiske enheder befandt sig i Guinea Bugt (44).

Den anden operation fandt sted sidst i 1970. Efter et por-

tugisisk-støttet angreb på Conacry etablerede Sovjetunionen en permanent patrulje ud for Guineas kyster for at forhindre lignende angreb (45).

En tredje operation havde form som et normalt flådebesøg af en Kashin destroyer i Freetown i Sierra Leon (maj 1971). Umiddelbart før besøget havde Sieka Stevens udråbt Sierra Leon til en republik og han havde hårdt brug for en legitimering af sit styre. Endvidere havde han hårdt brug for hjælp til at afværge et forestående kup (46).

Sovjetunionen har ikke været direkte involveret i den sidste operation. Ud for Angolas kyster samlede Sovjetunionen i 1975 en mindre styrke bestående af bl. a. 1 Kotlin destroyer og 1 landgangsfartøj af Alligatorklassen. Angola (nærmere betegnet frihedsbevægelsen MPLA), har i de sidste år modtaget en anseelig militærhjælp fra både Sovjetunionen og Cuba. På Afrikas vestkyst har Guinea stillet flåde- og flybase faciliteter til rådighed for Sovjetunionen.

Det første af en lang række af besøg i Det karaimiske Hav fandt sted i juli 1969. Allerede 7 år tidligere havde den sovjetiske flåde været engageret i en operation i nærheden af Cuba. Under Cuba-krisen i 1962 bestod flådens rolle i eskortering af de handelsskibe, der medførte MRBM-missilerne. Eskorteringen blev foretaget af ca. 6 ubåde. Resultatet af krisen blev, at handelsskibene måtte vende tilbage til Sovjetunionen.

Besøget i 1969 omfattede 3 overfladeskibe, 2 F-klassen ubåde, 1 SSN N-klassen, 1 ubåds-tender og 1 tankskib. Med

undtagelse af N-klassen aflagde alle enhederne besøg i Havana (47). Det andet togt til området fandt sted i maj 1970 og omfattede igen overfladeenheder, 2 F-klassen, 1 E-II-klassen og 1 ubåds-tender. Alle fartøjerne aflagde besøg i Cienfugos, der ligger på Cubas sydkyst (48). Det tredje besøg fandt sted i august 1970 og omfattede bl. a. 1 Alligator. Kort tid efter besøget bekendtgjorde amerikanske myndigheder, at man havde formodninger om, at Sovjetunionen var involveret i konstruktion af en ubåds-base i Cienfugos (49). Grundet amerikanske protester kom en »forståelse« i stand med Sovjetunionen. Den indeholdt bl. a. en aftale om hvilke enheder, der må betjenes af basen (50).

I februar 1971 aflagde 1 SSN N-klassen besøg i Ciengugos. Det næste betydningsfulde besøg fandt sted i april 1972, hvor 1 SSB G-klassen aflagde besøg i en mindre cubansk by. Besøget var ikke offentliggjort på forhånd. Det var det første besøg af en strategisk sovjetisk ubåd i en by uden for Sovjetunionen. I løbet af de følgende 2 år aflagde 2 E-klassen besøg i Cienfugos. I april 1974 aflagde en SSB G-klassen besøg i Havana. Denne gang var besøget bekendtgjort på forhånd. Umiddelbart efter blev ubåden flyttet til Cienfugos. Det var første gang en ballistisk ubåd blev betjent af basen (51).

Ingen af ovennævnte besøg har, så vidt jeg ved, medført amerikanske protester.

Af interessante amerikanske installationer i dette område er der først og fremmest hovedbasen for Polaris-ubådene i Charleston (South Carolina). Endvidere ligger et vigtigt ASW udviklings- og træningsområde ved Key West (Florida).

VURDERING

Stalin Epoken 1945—1953.

Anden Verdenskrig medførte, at de tidligere allierede USA og England måtte betragtes som potentielle modstandere. En kommende krig skulle ikke føres mod landmagter, hvilket USSR var godt rustet til, men mod sømagter, hvilket USSR var dårlig rustet til. Den planlagte søstrategi blev da også en udpræget defensiv kystforsvarsstrategi, der bekræftede flådens rolle som hærens assistent. Dette var en realistisk strategi, fordi den vurderer den søværts trussel rigtigt og samtidig vurderer den flådens evne og ressourcer til en imødegåelse af denne trussel på en realistisk måde. I første omgang måtte de knappe ressourcer anvendes til en genopbygning af skibsværft-, våben- og sværindustrien. Man måtte derfor bygge relativt simple fartøjer, hvilket jeg også mener var indkorporeret i flådeplanen.

Søstrategiens fastlæggelse af den inderste zone som det primære kampområde, hvor man skulle etablere et lokalt søherredømme, var en realistisk konsekvens af luftherredømmets betydning. I kampe i den yderste zone ville USA og Englands *strike fleets* være af afgørende betydning for kampens udfald. Den eneste mulighed, Sovjetunionen havde for udnyttelse af eget luftherredømme, var ved kampe i den inderste forsvarszone og til tider ved kampe i den midterste zone.

Søstrategien bar intet præg af Mahans tanker, men til gengæld var den stærkt præget af Aube's *Jeune Ecole*. Denne skoles tanker skinner igennem i den store vægt, man lægger på ubåde og mindre overfladeenheder. Samtidig indeholdt strategien elementer af *fortress-fleet* doktrinen i kraft af

kystbefæstningerne, minesprængningerne og delvis de overfaldeenheder og fly, som havde en kort rækkevidde. Endelig var *fleet-in-being-princippet* indeholdt i strategien i form af den mulige anvendelse af de store overfladeenheder.

Den største svaghed ved søstrategien var, at den i sin defensivaive form overlod alt initiativ til angriberen. Han bestemte både tid og sted for en invasion. Endvidere måtte Sovjetunionen sprede sine styrker over lange kyststrækninger, hvorimod angriberen kunne koncentrere sine styrker.

Kombinerer man søstrategien med fordelingen af enheder til de 4 flåder, forventede man tilsyneladende, at angriberne kun ville forsøge at landsætte tropper i Østersøen eller Sortehavet. Den sovjetiske flådeledelse havde åbenbart ikke taget hensyn til muligheden for invasion på kysterne langs Barentshavet eller Stillehavet.

Jeg har tidligere betegnet flåden som »hærens assistent«. Dette begrundes ud fra følgende forhold:

Det var hæren og ikke flåden, der vandt Anden Verdenskrig. For Sovjetunionen var det en krig mellem to landmagter, hvorfor hæren blev tillagt en stor rolle. Omvendt var det for USA og England en krig mellem en sømagt og en landmagt, hvorfor sømagterne tillagde flåden en stor betydning.

Forsvarsministeriet, der var kraftigt domineret af hærfolk, havde en væsentlig indflydelse på søstrategiens udformning. Man ser da også, at 2 af punkterne, *støtte til hæren* og *invasionsforsvaret*, har direkte tilknytning til hæren.

Type	navn	konstruk- tionår	1953	1957	1961	1967	1975
hangarskib	KURIL	1975-					1+
helikopter- krydser a	MOSKVA	1967-1969				+	2
slagskib	GA. GUT/ S'VASTOPOL HOVOROSSIISK	1911 1911	2 1	1			
krydsere	KRASHI KRYM KRASHI KAVKAZ NAKAROV KERTCH KIROV CHAPAEV SVERDLOV	1915 1916 1934 1934 1938-1947 1941-1950 1951-1958	1 1 1 1 6 5	1 1 1 1 6 5		4 4 3	2 2 13
b	KYRDA	1961-1965			+	14	4
b	KRESTA I	1965-1968				+	4
c	KRESTA II	1968-					6+
c	KARA	1973-					3+
destroyere	ældre enheder ex-tyske ex-italienske ex-japaniske LEHNINGRAD OPYNYI GROKI SILNYI RYANYI OTLICHNYJ SKORYJ TALLIN KOTLIN KOTLIN KOTLIN	1912-1929 1936-1941 1936 1936-1941 1938-1940 1939-1940 1945-1950 1950-1955 1952-1954 1954-1957 1956-1958	9 5 2 2 11 1 8 13 4 11 1 1 20+	6 5 2 2 7 8 9 4 10(11) 74 1 20+		3 5 5 11 72 1 27 4	9 60 1 25 4 8 2+ 11+
d	KRUFNYJ	1958-1961				4	1
e	KAMIN	1967-					6+
f	SAL-KOTLIN	1962-1970					3
f	KASHIN	1962-1971				11+	19
f	KRIVAK	1971-					9+
fregatter	ex-japaniske ex-italienske ex-tyske LARIIN KONSTRUKTOR SHTORI ANSALDO BIRD KOLA RIGA PETYA HIRKA	1936-1945 1942 1938-1939 1904 1906 1932-1939 1935-1936 1940-1950 1950-1952 1952-1957 1961-1964 1964-1969	22 5 6 3 1 13 2 10 12 +	22 3 6 3 1 15(?) 2 10 24(?) 60	13 2 10 12 64 +	6 2 10 12 50 45 15+	6 40 45 20
g	RUBIN		3	3	3		
g	ARTILLERIST		11	11	11		
g	KRONSTADT	1948-1956	?	200	230	150	17
g	SO I	1957-1960			102	100	80
g	POTI	1961-1969				50+	70
g	GRISIA	1970-					17+
i	NAUCHKA	1969-					12+

Fig. 5. a.

Type	navn	konstruk- tionsår	1953	1957	1961	1967	1975
ubåde	SS ex-russiske		3				
	SS ex-italienske		2	5(?)			
	SS XXIII (tysk)	1944	1	2(?)	1		
	SS XXI (tysk)		9	9			
	SS VII (tysk)		4	4			
	SS IXc (tysk)		7	3			
	SS VICKERS		1				
	SS "D"		3				
	SS "L"	1929-1945	24	23			
	SS "S"	1937-1940	33	33	30		
	SS "K"	1939-1943	19	13	13		
	SS "M" (ny udg.)	1940-1945	62	85(?)	18		
	SS "M"	1935-1940	72	70			
	SS "M V"	1946-1952	?	?	35		
	SS БИЧУКА	1939-1949	72	69	19		
	SS "Z"	1951-1955		31(?)	26	20(?)	22
	SS "W"	1951-1957		200	236	170	100
	SS "Q"	1954-1957		33	30	25	22
	SS "R"	1958-1961			13	20	12
	SS "F"	1958-1967			21+	60	56
	SS "B"	1968-					4
	SS "T"	1973-					1+
	SSH "I"	1958-1962			4+	13	13
	SSH "E I"	1960-1962					1
	SSH "V"	1967-					16+
	SSH "A"	1970					1
	SSH "U"	1975-					1
	SSG "W-Twin Cyl."	1958-1960			5	5	5
	SSG "W-Longbin"	1960-1963			+	?	?
	SSG "J"	1962-1967				16	16
	SSGH "E I"	1960-1962			+	5	
	SSGH "E II"	1963-1967				27	27
	SSGH "C"	1968-					12+
	SSGH "P"	1973-					1
	SSB "Z V"	1955-1957			6	6	1
SSB "G"	1958-1961			22	25	22	
SSB "H"	1958-1962			8+	10	9	
SSB "Y"	1968-1975					33	
SSB "D I"	1973-					6+	
SSB "D II"	1975-					1+	

- Den sovjetiske betegnelse for klasse er anti-ub'dækryser.
- Oprindeligt klassificeret som missilskibe, men blev i begyndelsen af 1960'erne reklasificeret til store ASW skibe.
- Den sovjetiske betegnelse for klassen er stort ASW skib.
- Oprindeligt et missilskib, men undergik en modificering 1972-1975 og er nu klassificeret som et stort ASW Skib.
- Klassificeret som et missilskib i Sovjetunionen.
- Klassificeret som et stort ASW skib i Sovjetunionen.
- Klassificeret som et eskorteskib i Sovjetunionen.
- Klassificeret som et lille ASW skib i Sovjetunionen.
- Klassificeret som en missil-kutter i Sovjetunionen.

+ betyder at klassen stadig er under konstruktion.

Kilde: JANE'S FIGHTING SHIPS (forskellige årgange).

Fig. 6.6.

Stalin har åbenbart haft et ønske om at mindske hærens dominans, da han i 1950 oprettede det særlige marineministerium.

Med hensyn til invasionsforsvaret mener jeg, at den sovjetiske flåde var i stand til at udføre denne opgave i Østersøen og Sortehavet. På fig. 5 kan man se, hvilke større enheder flåden havde til rådighed. Disse enheder kombineret med fly, kystbefæstninger og minespærringer vil uden tvivl have udgjort så stor en hindring, at et angreb sandsynligvis ville mislykkes.

Flåden var også i stand til at støtte hæren. Man havde tilstrækkeligt store enheder til at yde den ildstøtte, der var nødvendig. Det er et spørgsmål, om den sovjetiske flåde kunne beskytte sine egne kommunikationslinier, hvis USA og England angreb med større ubådsstyrker. De sovjetiske ASW-enheder havde ikke gennemgået samme udvikling som USA og Englands ASW-enheder. Til gengæld var Østersøen og Sortehavet så begrænsede farvandsafsnit, at det vil være svært at operere med de forholdsvis store amerikanske og engelske ubåde.

Med hensyn til det sidste punkt i søstrategien er det tvivlsomt, om Stalin overhovedet gik ind for *guerre de course*, idet de fleste ubåde var samlet i Østersøen og Sortehavet. Herfra ville de have vanskeligt ved at komme ud til deres operationsområder, hvis Danmark og Tyrkiet spærrede stræderne. De sovjetiske ubåde var heller ikke velegnede til handelsskibskrig. De var små og havde ikke gennemgået samme udvikling som f. eks. de tyske ubåde dvs. modtaget snorkel, elektronisk udstyr, sofistikerede torpedoer og

kraftigere batterityper, der tillod større undervandsfarer. Disse forbedringer var nødvendige i handelsskibskrig mod amerikanske og engelske konvojer. Man må altså gå ud fra, at ubådenes primære opgave var forsvar mod invasion.

Ubådsprogrammet, der under 2. periode skulle accellereres op til en produktion på 78 ubåde p.a. i 1956 og 1957, kunne indikere, at *guerre de course* ville blive en fremtidig rolle for flåden. W-klassen var væsentlig bedre end Schchuka IV-klassen, da den mere eller mindre var en kopi af Anden Verdenskrigs mest avancerede ubåd, den tyske type XXI. W-klassen var altså velegnet til handelsskibskrig.

Ligeledes indikerede det store antal af disse ubåde, at de skulle bruges til andet end invasionsforsvar. 336 W-klassen og senere 576 R-klassen sammenlignet med maksimalt 220 tyske ubåde under Slaget om Atlanten siger en del om denne trussels muligheder.

Sammenligner man det planlagte flådeprogram med søstrategien, er der først og fremmest én interessant uoverensstemmelse. Hvilken rolle skulle de 4 hangarskibe spille i den defensive kystforsvarsstrategi? Flådeprogrammet indeholdt skibe nok til 4 *strike fleets*. Det kunne unægteligt tyde på, at strategien blot var foreløbig og efterhånden skulle undergå en drejning mod det mere offensivt betonedede.

Beslutningerne om SSB-ubåde samt nuklear fremdrivning i ubåde viser, hvor hurtigt den sovjetiske flådeledelse egentlig forstod hvilke muligheder, der lå i atomkraft og ballistiske missiler. Udviklingen af et MRBM-missil i 1949 og 1950 viser også, hvorledes man forstod at udnytte den

tyske teknologi. Det virker i denne sammenhæng besynderligt, at man ikke udviklede SSM- eller SAM-missiler under Stalin, da man dog kunne udvikle ballistiske missiler.

Missilskibene 1954—1957/58

Med Khrustjovs overtagelse af magten fik Sovjetunionen en leder, der ikke havde kendskab til eller forståelse for flådens betydning. Marineministeriet blev opløst og flåden blev atter lagt ind under det hærdominerede forsvarsministerium. Admiral Kuznetsov, der var en ivrig fortaler for en afbalanceret flåde (Stalins flådeprogram), blev afløst af admiral S. Gorshkov. Det viste sig senere, at Gorshkov ikke delte Khrustjovs syn på flåden, idet han som Kuznetskov ønskede en afbalanceret flåde. Han bevarede som følge heraf flere af de store krydsere, selv om Khrustjov ønskede, at de skulle hugges op.

Khrustjovs tro på at konventionelle styrker kunne erstattes af atomvåben, medførte en lavere atomtærskel. Under Cuba-krisen i 1962 måtte Khrustjov selv erkende, at atomtærsklen var uacceptabelt lav. Dette betød at Sovjetunionen opgav deres forehavende, da de ikke ønskede at eskalere krisen op til en atomkrig.

Khrustjovs fejlagtige vurdering af atomvåbnet og hans ønske om en større tildeling af ressourcer til den civile økonomi væltede Stalins flådeplan. Hangarskibsprojektet og mange andre projekter blev opgivet, medens andre kun skulle produceres i et langt færre antal end tidligere planlagt. I stedet for at satse på kvantitet ville man nu satse på kvalitet.

En af disse kvalitative forbedringer af flådens kampkraft var introduktion af missilet til både fly, skibe, ubåde og kystbefæstninger. Netop indførelsen af missilet i flåden har absolut været den mest betydningsfulde beslutning for den sovjetiske flåde i denne periode.

Den nye søstrategi indeholdt kun enkelte tilføjelser i forhold til Stalins strategi. Den indeholdt ingen fremskridt i retning af en mere offensiv orienteret strategi, som efter min mening lå skjult i Stalins flådeplan. Selve strategien var udpræget defensiv og kombineret med den ændrede flådeplan var den i høj grad præget af Aube's tanker.

Det første og væsentligste punkt i søstrategien var forsvar mod hangarskibsbaserede fly, der var i stand til at medføre nukleare våben. Denne trussel kunne imødegås på to måder. Man kunne enten konstruere et stærkt luftforsvar eller sænke hangarskibene inden deres fly lettede. Netop dette har måske været medvirkende til ændringerne i flådens flygevåben, hvor ca. 1500 jagerfly blev overført til selve flygevåbnet, der havde det egentlige ansvar for luftforsvaret. Flåden modtog i stedet bombefly.

Flådens opgave kunne teoretisk løses af overfladeenheder, ubåde eller fly. Anden Verdenskrig havde dog vist, at konventionelle overfladeenheder (dvs. kanonarmerede) ikke havde store chancer for at komme på skudafstand af et hangarskib. Missilskibene var en løsning på dette problem, da missilerne havde en rækkevidde på ca. 150 sm. (senere 350 sm.). Ligesom Aube i 1880'erne så *torpedobåden*, som landmagternes udfordring til slagskibenes hersken på ha-

vene så Sovjetunionen missilskibene som deres udfordring på USA og Englands hangarskibe.

Ved affyring af missiler på store afstande var det nødvendigt med et mellemed, der kunne identificere og måludpege for missilskibet og endvidere styre missilet i den afsluttende fase. Mellemedet kunne være en mindre overfladeenhed eller en ubåd, men de ville reelt ikke have store muligheder for at overleve så nær ved hangarskibene. Endelig kunne mellemedet være et fly, hvilket jeg heller ikke tillægger store chancer for at overleve i fuldstændig fjendtlige omgivelser. Kun i forsvarszone 1 og 2, hvor Sovjetunionen kunne udnytte et flyherredømme, ville et sådant fly have en chance for at løse sine opgaver. Missilskibene var også selv nødt til at have luftbeskyttelse, da de ikke havde effektive luftforsvarsvåben. Selv på den maksimale affyringsafstand var de dog inden for rækkevidde af hangarskibenes fly.

Den sovjetiske flåde ville ikke modtage missilskibe før i 1956. Den første af 4 Kildin ville da blive operativ. Denne klasse samt dens efterfølger Krupnyj-klassen var udstyret med et sømålsmissil, hvis kampværdi betvivles af mange eksperter. Så først i 1962 ville flåden modtage de første egentlige missilskibe.

Ubåde udstyret med sømålsmissiler kan vurderes på samme måde som missilskibene. Da ubådene af J- og W-Longbin-klasserne var dieseldrevne, var deres muligheder for neddykket at nærme sig et hangarskib uden at blive detekteret meget små.

Kun i de tilfælde hvor hangarskibet sejlede nærlig mod ubådens position, kunne dette lade sig gøre. Ubådene måtte altså forvente, at missilerne skulle affyres på store afstande. Da missilerne endvidere skulle affyres fra overfladen, gjaldt der det samme for ubådene som for missilskibene. De havde brug for et mellemlid og de kunne fortrinsvis kun anvendes i den inderste og mellemste zone, hvor flybeskyttelse var tilstede.

Med hensyn til fly udrustet med ASM-missiler havde de kun to muligheder:

1. *Var de få, måtte de nødvendigvis operere i zone 1 og 2, hvor de kunne få beskyttelse.*
2. *Var de mange, og var man villig til at ofre nogle af dem, havde de en chance for at uskadeliggøre et hangarskib selv i den yderste zone.*

Gennemgående havde hangarskibets luftherredømme stor betydning for gennemførelsen af angreb på det. Kun i de tilfælde hvor Sovjetunionen selv kunne udnytte sine land-baserede jagerfly til beskyttelse af missilskibene og missilubådene eller kunne angribe med tilstrækkelig store antal ASM-bevæbnede bombefly, mener jeg, at man havde en realistisk mulighed for at uskadeliggøre et hangarskib.

Forsvar mod invasion, støtte til hæren og forsvar af egne søkommunikationslinier blev ikke underkastet ændringer. De fordrede stadig, at den sovjetiske flåde kontrollerede den inderste zone. Missilet blev dog tilføjet som et element i forsvaret, hvorved den sovjetiske flådes evne til at beherske denne zone øgedes.

Hvor det var tvivlsomt, om Stalin havde *guerre de course* som element i søstrategien, var det en kendsgerning, at Khrustjov ønskede at føre handelsskibskrig. Han deployerede da også ubådene væk fra indre farvande som f. eks. Østersøen. Det kan dog virke besynderligt, at han reducerede antallet af W-klassen og R-klassen, da man skulle tro, at netop disse ubåde skulle være det primære element i en handelsskibskrig. Dette giver 260 ubåde til handelsskibskrig, der som tidligere i denne opgave kan sammenlignes med maksimalt 220 tyske ubåde under højdepunktet af Slaget om Atlanten. Det er dog muligt, at SSG-ubådene og eventuelt Z- og N- og F-klassen også skulle anvendes i handelsskibskrig.

Det sidste punkt i søstrategien: *deltage i den strategiske udveksling* har den sovjetiske flåde ikke været egnet til at udføre i denne periode. I 1954 skulle man have 19 diesel-drevne Z-klassen, der skulle være udrustet med torpedoer (med nukleart krigshoved). Disse enheder skulle altså nærme sig amerikanske og engelske havnebyer og baser og i en afstand af maksimalt 5 sm. affyre deres torpedoer. Dette mener jeg er urealistisk, når man tager hensyn til USA og Englands ASW-kapacitet. I 1958 ville flåden modtage de første ballistiske ubåde, men missilerne skulle affyres fra overfladen og deres rækkevidde var kun 350 sm. Endskønt disse ubåde dog havde en større chance for at løse deres strategiske opgave end Z-klassen, mener jeg ikke, at de strategiske ubåde spillede nogen egentlig rolle i den sovjetiske søstrategi før i slutningen af 1960'erne.

Hangarskibstruslen 1957/58—1961

Revurderingen i 1957/58 var som de to tidligere revurderin-

ger af den sovjetiske flådes opgaver en reaktion på påvirkninger (trusler) udefra. Her amerikanske udviklinger som f. eks. øget hangarskibs konstruktion, langtrækkende hangarskibsbaserede bombefly, Polarisubådene og stationeringen af et passivt detektionssystem langs den amerikanske kyst.

Et nyt punkt vedrørende Polaris-ubådene blev tilføjet søstrategien. Resten var identisk med den i 1953/54 opstillede søstrategi. Det betydningsfulde ved denne revurdering var de vidtrækkende konsekvenser den fik for flådens program og især for nogle af de beslutninger, der blev truffet ved forrige revurdering.

De væsentligste ændringer omfattede de i 1953/54 introducerede missilskibe og SSG-ubåde. Disse enheder, der primært var tænkt anvendt mod hangarskibe i den inderste og mellemste zone, viste sig at være ubrugelige. Ubrugelige i den forstand at de ikke kunne anvendes til de opgaver, hvortil de blev konstrueret. Med stationeringen af langt-rækkende fly på de amerikanske hangarskibe ville disse overhovedet ikke nærme sig de to zoner. Det vil sige at missilskibenes og SSG-ubådernes opgaver fjernede sig fra de områder, hvor man havde tænkt sig, at de skulle operere. Konsekvensen heraf blev, at man opgav konstruktion af disse enheder, men man modtog alligevel 4 Kildin-, 8 Krupnyj-, 4 Kynda-, 6 W-Longbin- og 15 J-ubåde.

Efter erkendelsen af de opgavebestemte enheders utilstrækkelighed, måtte man finde andre midler til bekæmpelse af hangarskibstruslen. I 1968 kunne man forvente at have et effektivt fartøj til uskadeliggørelse af hangarskibe. C-lassen opfyldte to væsentlige krav. Den var atomfrem-

dreven og kunne således neddykket følge et hangarskib. Endvidere var den udrustet med et korttrækkende missil, der kunne affyres, medens ubåden var neddykket. Indtil 1968 havde man faktisk kun flyene, der i den yderste zone kunne forvente at ramme et hangarskib. Som midlertidig foranstaltning ændrede man E-klassen fra SSBN til SSGN. Det passive detektionssystem ud for den amerikanske kyst kombineret med sovjetiske erfaringer med ballistiske ubåde har sikkert været medvirkende til beslutningen om at ændre E-klassen.

Beslutningen om konstruktion af SSGN E-klassen var en fortsættelse af det koncept, man havde anerkendt var utilstrækkeligt. E-klassen var dog nukleart fremdreven og havde således mulighed for at kunne følge hangarskibet, medens den var neddykket. Afleveringen af våbenlasten var til gengæld et stort problem, da ubåden måtte op til overfladen. Jeg kan faktisk ikke se, at ubåden havde nogen chance for at få afleveret sin våbenlast og samtidig overleve angrebet.

Over for Polaris-truslen begik man samme fejl, som man havde begået mod hangarskibene i 1954. Man regnede med, at Polaris-ubådene måtte operere i enten den inderste eller mellemste zone. Denne fejlagtige beregning af Polaris-ubådenes operationsområde kan stamme fra Sovjetunionens egne erfaringer med ballistiske missiler. De eneste forholdsregler, man traf over for Polaris-truslen, var konstruktion af Moskva-klassen. Herved kunne ASW-helikoptere operere længere fra kysten. Men Moskva-klassen skulle ligesom missilskibene udelukkende operere under landbase-ret flybeskyttelse. Jeg mener ikke, at den sovjetiske flåde

overhovedet havde nogen chance for at løse denne opgave i perioden 1957/58—1961.

De tre punkter *forsvar mod invasion, støtte til hæren og beskyttelse af egne kommunikationslinier*, ændredes ikke ved revurderingen. Jeg betragter stadig den sovjetiske flåde som værende i stand til både at forsvare kysterne mod en invasion, samt støtte hæren. I 1957 bestod flåden overvejende af enheder bygge før eller under krigen. Disse samt de nyere enheder som Skoryj-, Kola-, Riga- og Kotlin-klasserne tillægger jeg ingen særlig ASW-kapacitet. Jeg tvivler derfor på, om flåden kunne beskytte kommunikationslinierne til søs, hvis USA og England satte større ubådsstyrker ind mod dem.

Handelsskibskrig var den sovjetiske flåde stadig i stand til at udføre, selv om antallet af ubåde stadig var faldende. I 1957 havde man således kun 200 W-klassen og eventuelt 31 Z-klassen til denne opgave. De øvrige ubåde i flåden var enten kystubåde eller ældre enheder, som jeg ikke tillægger nogen kampværdi.

Med hensyn til den strategiske udveksling vil jeg henvise til betragtningerne i det foregående punkt. At de sovjetiske strategiske ubåde ikke spillede nogen egentlig rolle i den sovjetiske søstrategi bekræftes af ændringerne af E-klassen fra SSBN til SSGN.

Fremskudt deployering 1961—1975

I 1961 måtte den sovjetiske flåde for tredje gang siden 1945 ændre opfattelse af de udefra kommende trusler. Polaris-ubådene udgjorde ikke en begrænset trussel, der kunne

imødegås inden for den sovjetiske flådes rammer. Rækkevidderne af Polaris A1- og Polaris A3-missilerne gav Polaris-ubådene mulighed for at operere i vidtstrakte områder.

Uskadeliggørelsen af Polaris-ubådene må have været et vanskeligt punkt for den sovjetiske ledelse. Idet det ødelagde Khrustjovs og mange andres ideer om, at en flåde ikke havde nogen egentlig værdi i den nukleare tidsalder, samt at flåden primært skulle bestå af ubåde, mindre overfladeenheder og fly, alle udrustet med missiler og at flåden primært skulle operere i kystfarvandene i nær tilknytning til hæren. Polaris-truslen nødvendiggjorde en fremskudt deployering af sovjetiske enheder.

Den sovjetiske ledelse mente dog stadig ikke, at man havde et øget behov for overfladeenheder, der kunne operere i den yderste zone. De mente tilsyneladende, at de ubåde man ville modtage i 1967—1969, også kunne klare denne opgave.

I 1964 hvor nye ledere kom til magten, skete der betydelige ændringer i forholdet mellem den politiske ledelse og flåden. Der blev vist en større forståelse for flåden og dens behov. Man projekterede således flere klasser, der ville være velegnede til operationer på oceanerne.

Søstrategien i 1961 indeholdt de samme punkter som søstrategien i 1957/58, men den havde alligevel undergået en stor forandring. Den var stadig defensiv, men ikke en kystforsvarsstrategi som i 1945, 1954 og stort set i 1957/58. Det var i stedet *Sea Denial-strategi*, hvor man ville nægte de

amerikanske Polaris-ubåde og hangarskibe adgangen til at benytte de havområder, hvorfra de kunne nå mål i USSR.

Hvorvidt søstrategien fra 1961 er identisk med søstrategien i 1975, ved jeg ikke, men jeg tvivler, idet jeg mener, at man kan spore en drejning mod det mere offensivt betonedede. Hvornår denne ændring skulle være foregået kan være svært at bedømme, men muligvis allerede i 1964. Men dette vil jeg berøre senere, idet jeg først vil se på den sovjetiske flådes evne til at løse søstrategiske opgaver.

Det første punkt i opgaven var uskadeliggørelse af Polaris-ubådene. Denne opgave kan løses på to måder. Den første var et områdeforsvar, hvor man gennemsøger et større eller mindre område. Til dette anvendes overfladeenheder og fly.

Den anden måde var en kontinuerlig skygning af Polaris-ubådene fra det øjeblik, hvor de forlader deres baser. Denne opgave kunne udføres af nukleare angrebsubåde.

I 1961 ønskede Khrustjov tilsyneladende, at man primært skulle anvende sidste metode, idet man da blot kunne vente på de nye ubåde, der skulle blive operative i 1967—1969. Herved slap man for at bruge ressourcer på en øget konstruktion af overfladeenheder, der ville være nødvendige, hvis man valgte den første metode.

Man kan dog ikke have været helt fremmed over for tanker om, at overfladeenheder skulle operere i den yderste zone. 8 Kotlin- og 8 Krupnyj-klassen blev modificeret til 8 SAM-Kotlin- og 8 Kanin-klassen. Disse enheder var efter modificeringen væsentlig bedre egnet til operationer på ocea-

nerne, idet de nu havde modtaget SAM-missiler og forbedrede ASW-våben.

I 1964 skete som tidligere nævnt en ændring i den politiske ledelses forhold til flåden. Man lagde nu en større vægt på område-forsvaret, hvilket resulterede i en lang række ASW-enheder.

Det største projekt var Kuril-klassen, der var en forstørret udgave af Moskva-klassen, men dog alligevel en nyskabelse da den bliver udrustet med V/STOL fly. Dette fartøjs deltagelse i en ASW-styrke vil betyde en væsentlig forøget ASW-kapacitet og luftforsvarsbeskyttelse.

Moskva-klassen blev fortsat, men kun i 2 enheder. Begrundelsen for at ophøre konstruktion af klassen i 1961 er forståelig, men at man i 1964 kun vil færdigbygge 2 enheder, kan jeg ikke forstå. Det kan ikke skyldes, at enhederne er for sårbare for operationer i den ydre zone, da den har samme luftforsvarsmidler som Kara- og Kresta II-klasserne, der netop skulle operere i den ydre zone. Begrundelsen ligger muligvis i det forhold, at man finder fartøjet for lille og hellerede vil anvende ressourcerne på Kuril-klassen. Grunden til at man konstruerer to enheder, skulle da ligge i ønsket om at indhøste erfaringer, der siden kunne bruges af Kuril-klassen.

Kresta-klassen modificeredes endnu engang. Resultat blev Kresta II-klassen, der udstyret med SAM-missiler, kortrækende SSM-missiler, moderne ASW-våben og ASW-helikoptere var et velegnet fartøj for operationer på oceanerne.

MISSILSYSTEMER.

navn	operativt	rækkevidde (ca.)	enheder
SS-N- 1 Scrubber	1957	150sm.	Kildin og Krupnyj
SS-N- 2 Styx	1960	23sm.	Komar og Osa I
SS-N- 3 Shaddock	1962	350sm.	Kynda, Kresta I, SSG ubåde og SSGN E-klassen
SS-N- 4 Sark	1958	350sm.	SSB Z V- og G-klasserne
SS-N- 5 Serb	1963	700sm.	SSB G- og SSBM H-klasserne
SS-N- 6 Sawfly	1968	1500sm.	SSBM Y-klassen
SS-N- 7	1967	30sm.	SSGN C-klassen
SS-N- 8	1972	4200sm.	SSBM D-klassen
SS-N- 9	1969	150sm.	Nanuchka-klassen
SS-N-10	1969	29sm.	Kara-, Kresta II- og Krivak-kl.
SS-N-11	1973	29sm.	Osa II, MOD. Kildin og MOD. Kashin.
SA-N- 1 Goa	1962	17sm.	SAM Kotlin-, Kanin-, Kashin-, Kynda- og Kresta I-klasserne
SA-N- 2 Guideline	1962	25sm.	1 Sverdlov krydsr
SA-N- 3 Goblet	1967	20sm.	Kuril-, Moskva-, Kara- og Kresta II-klasserne
SA-N- 4	1969	5sm.	Kuril-, Kara-, Krivak-, Grisha-, Nanuchka- og 2 Sverd- lov krydsere
AS-1 Kennel	1956	55sm.	
AS-2 Kipper	1962	115sm.	
AS-3 Kangaroo		400sm.	
AS-4 Kitchen		185sm.	
AS-5 Kelt	1970	120sm.	
AS-6		300sm. ?	

Fig. 6.

Dens efterfølger Kara-klassen, havde samme våbensystemer plus et nærluftforsvarsvåben og var et yderst velegnet fartøj for operationer i en ASW-styrke. Disse enheder ville sammen med Krivak-klassen, Kashin-klassen, SAM-Kotlin- og Kanin-klassen være effektive områdeforsvarsstyrker.

I 1975 havde flåden 21 fartøjer; Kuril-, Moskva-, Kara-, Kresta II- og Krivak-klasserne, der direkte var beregnet til områdeforsvar, og 37 enheder; Kashin-, MOD. Kildin-, Kanin- og SAM-Kotlin-klasserne, der var modificerede til denne opgave. Selv om disse fartøjer kunne danne effektive områdeforsvarstyrker, er det område, de kunne dække alligevel af så lille størrelse i forhold til Polaris-ubådenes operationsområder, at jeg betragter deres muligheder for at løse denne opgave for værende minimale.

Muligheden for at løse opgaven ved den kontinuerlige skygning er også ret minimal, da der er så mange forskellige måder at undvige den skyggende ubåd på. Endvidere har Sovjetunionen kun 16 angrebsubåde af V-klassen mod 41 amerikanske Polaris/Poseidon-ubåde.

Det andet punkt i søstrategien var uskadelliggørelse af hangarskibene. I 1968 modtog flåden den første enhed af C-klassen. Dette fartøj er efter min mening den første virkelige trussel mod de amerikanske hangarskibe. I 1975 var der ca. 12 af denne klasse, hvilket jeg finder er bemærkelsesværdigt få. Det lave antal skyldes sandsynligvis, at man har prioriteret konstruktion af de strategiske ubåde højest. Ved siden af C-klassen udgør ASM-udrustede bombefly ligeledes en alvorlig trussel.

Det tredje punkt i søstrategien var deltagelse i den strategiske udveksling.

Til 1968 har den sovjetiske flåde ikke haft fartøjer, der har været i stand til at udføre denne opgave. I 1968 blev Y-klassen operativ og 5 år senere blev den første enhed af D-klassen operativ. Med disse fartøjer har Sovjetunionen fået en second strike evne, som er vital både for den nukleare stabilitet og for en eventuel restitutionsfase.

Med indførelsen af det nye missil SS-N-8 på D-klassen, vil et farvandsområde som Barentshavet sandsynligvis få en voldsom forøget betydning. Ubådene kan med disse missiler nå mål i USA, medens de endnu befinder sig i Barentshavet.

Det fjerde punkt i søstrategien var en besiddelse af søherredømmet i den inderste zone. Dette var en opgave, som den sovjetiske flåde har kunnet løse siden begyndelsen af 1950'erne.

De fartøjer, der primært skal operere i dette farvand, er Grisha-, Nanuchka-, Poti-, Petya- og Mirka-klasserne. Til disse enheder skal adderes en række ældre enheder, som jeg ikke tillægger nogen stor kampværdi. Det drejer sig om enheder som f.eks. Riga-, Kola-, So I- og Kronstadt-klasserne. Desuden må man påregne, at Kotlin-, Tallin- og Skoryj-klasserne også vil blive anvendt i den inderste zone, da disse enheder ikke kan betragtes som velegnede til operationer i den yderste zone.

Støtte til hæren vil fortrinsvis bestå af amfibieoperationer

udført af marineinfanteri og en moderne flåde af landgangsfartøjer.

Sidste punkt i søstrategien var handelsskibskrig. Går man ud fra, at samtlige dieseldrevne angrebsubåde, nukleare angrebsubåde af N-klassen, SSG-ubådene af W-Twin Cylinder-, W-Longbin- og J-klasserne samt SSGN E-II-klasserne skulle anvendes til handelsskibskrig, får man et samlet antal på 235 ubåde. Gennemsnitsalderen var ca. 15 år.

Man må dog ikke af den grund tro, at handelsskibskrig ikke spiller nogen rolle i den sovjetiske søstrategi. Til ubådene skal lægges både overfladeenheder og ASM-fly. Selv om antallet af ubåde fortsat vil være faldende de næste 5—10 år, vil ubådenes totale kampkraft dog ikke mindskes væsentligt, da de dieseldrevne ubåde erstattes af atomdrevne.

Produktionshastigheden af angrebsubåde og SSGN-ubåde vil sandsynligvis øges, når den sovjetiske flåde har konstrueret det antal ballistiske ubåde, der er tilladt ifølge SALT-aftalerne.

Efter denne gennemgang af de søstrategiske opgaver mener jeg, at man kan konkludere, at den sovjetiske flåde i 1975 var i stand til at løse disse opgaver med undtagelse af Polaris-truslen.

Gennem de søstrategiske flådeaktiviteter har den sovjetiske flåde fået en lang række erfaringer i større operationer på havene langt fra baserne. Erfaringer som udelukkende har øget den sovjetiske flådes kampværdi og troværdighed.

Den maritime strategiske depolyering har politisk tjent følgende 3 formål (52):

- a. *Beskyttelse af sovjetisk materiel og personel der opererede uden for Sovjetunionen.*
- b. *Beskyttelse af klientnationer (nationer der modtager økonomisk eller militær hjælp) imod både udenlandske og indenlandske trusler, mod det af Sovjetunionen støttede styre.*
- c. *Assistance i etableringen af eller forøgelse af den politiske indflydelse over for ikke klientnationer.*

Den maritime strategiske aktivitet er for så vidt uden betydning for den sovjetiske flådes udvikling. Men jeg mener, at bag den aktivitet ligger der et forsøg på at opnå resultater, der er af betydning for søstrategien.

I Middelhavet foregik der både en søstrategisk og maritim strategisk deployering. Den søstrategiske deployering tog især sigte på Polaris-ubådene og de amerikanske hangarskibe. Den maritime strategiske deployering har især tjent ovennævnte 3 formål, men desuden ser man tydeligt, hvorledes Sovjetunionen gennem de maritime strategiske aktiviteter opnåede fly- og flådebaserettigheder i Ægypten og senere i Libyen, Syrien og Algeriet.

I Det indiske Ocean har der normalt kun været tale om maritime strategiske aktiviteter, der ligeledes har tjent de 3 ovennævnte formål. Der findes ingen egentlige søstrategiske opgaver, da der hverken er stationeret Polaris/Poseidon-ubåde eller hangarskibe i området. De sovjetiske aktiviteter

har primært koncentreret sig om det nordvestlige område af Det indiske Ocean. Det er netop dette område hvorfra en Polaris/Poseidon ubåd vil kunne nå mål i Sovjetunionen med sine missiler. Aftalerne mellem USA og Australien om konstruktion af VLF kommunikationsfaciliteter i Nordvestaustralien og mellem USA og England, der tillod USA at benytte engelske territorier i Det indiske Ocean (forskellige ø-grupper), har Sovjetunionen muligvis tolket som om, at USA en gang i fremtiden vil stationere ballistiske missilubåde i området. Som følge heraf har den sovjetiske flåde da blot beredt sig på denne eventualitet ved at opretholde en mindre styrke i området.

Området er også interessant i en anden henseende. Fra området udgår de vitale olieruter til Japan, USA og Vesteuropa. En afbrydelse af disse forsyningslinier vil over en længere periode være katastrofal for både Japan og Vesteuropa. USA producerer selv olie og henter desuden en stor del i Venezuela og kan derfor undvære olien fra Det indiske Ocean.

Den sovjetiske flåde i Det indiske Ocean har hidtil indeholdt en ubåd. Ubåde finder jeg er komplet uanvendelige i maritim strategi, så denne ubåd må altså have en søstrategisk opgave, hvilket meget nærliggende kunne være afskæring af olieruterne.

Som i Middelhavet har den sovjetiske flåde også i Det indiske Ocean opnået at få basefaciliteter gennem den maritime strategiske aktivitet. Man er i færd med at konstruere en flådebase i Somalia. Når den er færdig, må man forvente, at

antallet af enheder i området vil vokse ligesom i Middelhavet efter 1967.

I farvandene langs Vestafrikas kyster har den sovjetiske flåde hidtil udelukkende udført maritime strategiske opgaver. Også her har de maritime strategiske aktiviteter resulteret i at en nation (Guinea) har stillet flåde- og flybasefaciliteter til rådighed for Sovjetunionen. Der har været megen tale om, at USSR skulle have en flådebase i Angola, men der foreligger endnu intet, der bekræfter dette: Fra baser på Vestafrikas kyster vil det også være muligt at afskære olie-ruterne til Vesteuropa.

Aktiviteterne i Det karaimiske Hav har vist, hvor forsigtig Sovjetunionen går fram i områder, der af USA betragtes som værende af vital interesse. Man startede med at lade ubådsbasen i Cienfugos betjene en SSN-ubåd, derefter SSGN-ubåde og til sidst en SSB-ubåd. Alle ubådene var dog ældre enheder. Fortsætter man den gradvise udvikling, vil man sandsynligvis lade ubåde af V- og C-klassen betjene af basen. Det er blot et spørgsmål om, hvor langt USA vil lade dem gå, inden de protesterer. Det er helt klart, at de ikke vil tillade moderne ballistiske ubåde at operere fra Cienfugos. Basens betydning er først og fremmest en væsentlig reduktion af transittid.

Jeg har tidligere skrevet, at jeg mente den sovjetiske søstrategi var i færd med at undergå en forandring fra det defensive til det offensive. Dette vil blive begrundet i det følgende.

Udviklingen af den sovjetiske flådes overfladeenheder har i

de sidste 10 år tenderet mod en gruppering i de to grupper. En gruppe der har til formål at sikre søherredømmet i den inderste zone. I denne gruppe vil man udover en lang række mindre fartøjer på 300 tons og derunder finde to skibstyper som *de små ASW-skibe* og *missilkutterne*. Hvor den første primært skal operere mod ubåde, skal den sidste operere mod overfladeenheder.

Den anden gruppe skal primært operere i den yderste zone og bestå af større enheder, der karakteriseres ved en lang række forskellige våbensystemer. Dette medfører, at de er i stand til at løse en lang række forskellige opgaver.

Det primære element i denne gruppe er Kuril-klassen, der bl.a. kan bidrage med en betydelig ASW-styrke og luftforsvar. Af de øvrige enheder skal man især lægge mærke til Kara-, Kresta II- og Krivak-klasserne, der i samarbejde med Kuril-klassen vil udgøre *strike fleets*, der er i stand til at op-søge NATO's flådestyrker for at tilintetgøre dem. Kuril-klassen besidder dog ikke nær den kampkraft, som de amerikanske hangarskibe besidder gennem deres større fly. Men gennem satellitovervågning og flyrekognoscering vil de sovjetiske *strike fleets* kunne undgå de amerikanske, medens de i stedet dirigerer ubåde af C-klassen og eventuelt V-klassen til angreb på hangarskibene.

Den maritime strategiske aktivitet har resulteret i en erhvervelse af fly- og flådebasefaciliteter forskellige steder på jordkloden, hvorfra flådestyrker kan forsynes og støttes.

Man må altså erkende, at de sidste 10 år har været karakteriseret ved udvikling af en velafbalanceret sovjetisk flåde,

der kan udfordre Vestens flådestyrker til en kamp om søherredømmet, samt en forbedring af basesystemet. Endvidere har Sovjetunionen fået flybasefaciliteter i en lang række lande, hvorfra man er i stand til i højere grad at yde flåden flystøtte under dens operationer.

Ud fra foranstående betragtninger finder jeg, at den sovjetiske søstrategi er under udvikling til en offensiv søstrategi.

KONKLUSION

Den sovjetiske søstrategi har i de sidste 30 år undergået en forandring fra en defensiv kystforsvarsstrategi i 1945, en defensiv *Sea-denial strategi* i 1961 til en *sea exploiting søstrategi* i 1975. En udvikling der vil fortsætte mod en *offensiv søstrategi*.

Under Stalin opstod den defensive kystforsvarsstrategi. Hans flådeprogram viste, at denne søstrategi ikke var endelig, men at flåden i fremtiden skulle operere på oceanerne.

De væsentligste beslutninger, der blev truffet under stalin og som stadig i 1975 prægede flåden, var atomfremdrivning i ubåde og ballistiske missiler i ubåde.

Stalins efterfølger, Khrustjov, udviste overhovedet ingen forståelse for flådens betydning. Den defensive *sea-denial strategi*, der fremkom i 1961, opstod ikke efter ønske, men udelukkende af nødvendighed. Det eneste betydningsfulde, der skete under Khrustjov, var introduktionen af missilet i overfladeenheder, ubåde, fly og kystbefæstningerne.

Den sidste politiske ledelse med Brezhnev i spidsen har vist en betydelig større interesse for flåden. Under denne ledelse har den maritime strategiske aktivitet taget sin egentlige begyndelse og søstrategien har påbegyndt udviklingen fra en defensiv til en offensiv søstrategi, med en sea-exploiting søstrategi som status i dag.

Med undtagelse af ændringen fra en defensiv mod en offensiv søstrategi har alle de søstrategiske ændringer været betinget af ændringerne i de trusselsforhold, der fra havet truede Sovjetunionen. Med andre ord de ændringer der især foregik i den amerikanske flåde.

Flådeudviklingen har i høj grad været præget af de søstrategiske ændringer. Det har således været betegnende for flådens udvikling, at ved ændringerne i 1954, 1957/58 og 1961 måtte man acceptere en periode på ca. 10 år, førend man havde enheder, der var effektive overfor den pågældende trussel. Da tidsrummet mellem ændringerne var 3—4 år, skete det ofte at man måtte opgive begyndte projekter, hvilket var en stor belastning for den sovjetiske økonomi. Siden 1961 har den sovjetiske flåde for første gang haft den fornødne tid til at konstruere de nødvendige enheder. Den sovjetiske flåde er da også for første gang siden 1954 i stand til at løse de søstrategiske opgaver. Kun Polaris-opgaven kan man stadig ikke løse effektivt. Man må på dette område afvente et afgørende gennembrud indenfor detektionsteknologien.

I 1975 kan Sovjetunionen karakteriseres som en sømagt da:

1. *Den politiske ledelse forstår flådens betydning både i krig og fred.*
2. *Den sovjetiske flåde er en velafbalanceret flåde, hvis opgave i fremtiden vil være, at opsøge vestlige flådestyrker for igennem kamp, at opnå søherredømmet.*
3. *Man har i Sovjetunionen et veludbygget basesystem, der yderligere udbygges med både fly- og flådebaser i andre nationer.*

Bent F. Sørensen

NOTER

1. Norge havde siden Anden Verdenskrig været interesseret i et forsvarsforbund med USA og England.
2. I foråret 1945 opsagde Sovjetunionen venskabstraktaten med Tyrkiet. Som betingelse for en ny traktat krævede man bl.a. en revision af Montreuxtraktaten og en sovjetisk militærbase ved indsejlingen til Sortehavet. Den sidste betingelse nægtede Tyrkiet at gå med til. Erling Bjøl *Verdenshistorien efter 1945*, bind 1 p. 105—108.
3. Som en del af det tyske krigsbytte fik Sovjetunionen hangarskibet GRAF ZEPPELIN. Under bugseringen til Leningrad sank skibet.
4. Tore Holthe *Sovjets maritime strategi*, Norsk tidsskrift for Sjøvesen SEP 1969, p. 298—299.
5. Robert W. Herrick *Soviet Naval Strategy*, p. 137—139.
6. Ibid p. 102—103.
7. Ibid p. 131.
8. Michael MccGwire *Soviet Naval Procurement i The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and Intentions* p. 76—77.
9. Ibid pr. 77 og Herrick opus. cit. p. 63—64.
10. Michael MccGwire *Soviet Naval Developments: Capability and Context* p. 201.
11. Ibid p. 190 og 201.
12. Ibid p. 190 og 201.
13. Herrick opus. cit. p. 68.

14. Den nye skibstype fik i Sovjetunionen navnet missilskibene, hvor man i Vesten betegnede dem som destroyere eller krydsere.
15. Herrick opus. cit. p. 125—131.
16. Krupnyj-klassen var sandsynligvis den destroyer-klasse (Kruplin-klas-sen), der i Stalins flådeprogram skulle have afløst Tallin- og Kotlin-destroyerne.
17. *Jane's Fighting ships 1975/76* p. 426—431.
18. J.W.R. Taylor *Warplanes of the World* p. 37.
19. Truslen i Middelhavet medførte oprettelsen af en ubådsbase i Valona i Albanien i 1958.
20. Michael MccGwire *Soviet Naval Capabilities and Intentions in The Soviet Union in Europe and the Near East: Her Capabilities and Intensions* p. 37.
21. Ibid p. 37.
22. Herrick, opus. cit. p. 97.
23. Sovjetiske betegnelser for enheden. Jane's opus. cit. p. 575.
24. Jane's opus. cit. p. 551.
25. Sovjetisk betegnelse. Jane's, opus. cit. p. 582.
26. Sovjetisk betegnelse. Jane's opus. cit. p. 585.
27. Sovjetisk betegnelse. Jane's opus. cit. p. 584.
28. Sovjetisk betegnelse. Jane's, opus. cit. p. 586.
29. Jane's, opus. cit. p. 558, 561 og 563.
30. SALT-aftalerne fra 1972 siger bl.a.:
  - a. Sovjetunionen må ikke have mere end 950 SLBM på højst 62 moderne ballistiske missilubåde.
  - b. For at deployere SLBM ud over tallet 740 på atomfremdrevne ubåde, skal Sovjetunionen trække et lige så stort antal af ældre ICBM eller ældre SLBM ud af operativ tjeneste.
  - c. Moderne SLBM deployeret på hvilken som helst sovjetisk ubåd vil blive talt med i det totale antal SLBM, der er tilladt for USSR.Hertil skal der tilføjes, at ved moderne ubåde forstås enheder konstrueret efter 1964. Et moderne SLBM-system er et missil-system, der er blevet operativt efter 1964.

Richard Burt *Soviet Sea-based Forces and SALT*, SURVIVAL JAN/
FEB 1975.
31. Jane's, opus. cit. p. 549—611.
32. MccGwire, opus. cit. note 10, p. 345.

33. MccGwire, opus, cit. note 10, p. 346 og Oles M. Smolansky og Carey B. Joynt *The Political Background to Soviet Naval Policy in the Mediterranean i Soviet Naval Developments: Capability and Context* edited by MccGwire, p. 377.
34. Barry M. Blechman *The Changing Soviet Navy* p. 13 og Chief of Naval Operations *Understanding Soviet Naval Developments* P. 12.
35. Chief of Naval Operations, opus. cit. p. 11 og MccGwire, opus. cit. note 10 p. 346.
36. MccGwire, opus. cit. note 10, p. 346—347.
37. Poseidon-missilet blev operativt i 1971.
38. Oles M. Smolansky, *Soviet Entry Into the Indian Ocean: An Analysis i Soviet Naval Developments: Capability and Context*, p. 410.
39. MccGwire, opus. cit. note 10, p. 425.
40. T-58 er egentlig en oceangående ministryger, men en del er blevet ændret således, at de kan fungere som ubådsredningskib. Jane's opus. cit. p. 607 og MccGwire, opus. cit. note 10, p. 430.
41. MccGwire, opus. cit. note 10, p. 436.
42. Chief of Naval Operations, opus. cit. p. 12 og Blechman, opus. cit. p. 13. Den voldsomme forøgelse stammer delvis fra den Indisk-Pakistanske krig.
43. Politiken 19/2-1976.
44. Robert G. Weinland *The Changing Mission Structure of the Soviet Navy i Soviet Naval Developments: Capability and Context*, p. 301—302.
45. Ibid. p. 302.
46. Ibid. p. 302.
47. Barry M. Blechman og Stephanie E. Levinson *Soviet Submarines Visits to Cuba* PROCEEDINGS 'SEP 1975, p. 31.
48. Ibid. p. 31.
49. Ibid. p. 31—32.
50. Ibid. p. 33.
51. Ibid. P. 32—33.
52. Weinland, opus. cit. p. 301.

BIBLIOGRAFI

- Beavers, Roy   *The End of an Era*
PROCEEDINGS, JUL 1972
- Blechman, Barry M. og   *Soviet Submarine Visits to Cuba,*
Stephanie Levinson   PROCEEDINGS, SEP 1975
- Blechman, Barry M.   *The Changing Soviet Navy*
Brooking Institution, Washing-
ton, 1973, p. 51
- Breyer, Siegfried   *Guide to the Soviet Navy*
United States Navel Institute,
Annapolis Marryland, 1971

- Burt, Richard   *Soviet Sea-based Forces and
SALT*
SURVIVAL JAN/FEB 1975
- Carrison, Daniel J.   *The Soviet Drive for Sea Power*
PROCEEDINGS OKT 1959
- Chief of Naval   *Understanding Soviet Naval
Operations*   *Developments*
Department of Navy,
Washington 1974, p. 75
- Cox, David R.   *Seapower and Soviet Foreign
Policy*
PROCEEDINGS JUN 1969
- Dudley, H. C.   *The Future Role of Soviet Sea
Power*
PROCEEDINGS MAJ 1966
- Garde, Hans   *Where is the Western Navy?
The World Wonders*
PROCEEDINGS APR 1975
- Garthoff, Raymond L.   *Sea Power in Soviet Strategy*
PROCEEDINGS FEB 1958
- Gorshkov, Sergei G.   *Red Star Rising at Sea*
United States Navel Institute,
Maryland 1974, p. 150

- Hagan, K. og J. Kipp   *US and USSR Naval Strategy*
PROCEEDINGS NOV 1973
- Herrick, Robert W.   *Soviet Naval Strategy*
United States Naval Institute,
Maryland 1968, p. 195
- Holst, Johan Jørgen   *The Soviet Build-up in the*
North-east Atlantic
SURVIVAL JAN/FEB 1972
- Jukes, Geoffrey   *The Indian Ocean in Soviet*
Naval Policy
ADELPHI PAPERS nr. 87,
MAJ 1972
- MccGwire, Michael   *Soviet Naval Developments:*
Capability and Context
Praeger Publishers, New York
1973, p. 550
- MccGwire, Michael   *Soviet Naval Programmes*
SURVIVAL SEP/OKT 1973
- MccGwire, Michael
(editor)   *The Soviet Union in Europe and*
the Near East: her Capabilities
and Intensions
Royal United Service Institution,
London 1970, p. 107

- Polmar, Norman   *The Soviet Aircraft Carrier*
PROCEEDINGS MAJ 1974
- Polmar, Norman   *Soviet Naval Power; Challenge*
for the 1970s
National Strategy Information
Center, New York 1972
- Ruge, Friedrich   *soviet Sea Power in the Cold*
War: A Critical Analysis
Naval Review, PROCEEDINGS
1962—1963
- Weinland, Robert G.,
Robert W. Herrick,
Michael MccGwire og
James M. McConnel   *Admiral Gorshkov's Navies in*
War and Peace
SURVIVAL MAR/APR 1975
- Weinland, Robert   *The Changing Mission of the*
Soviet Navy
SURVIVAL MAJ/JUN 1972
- The Center for Strategic and International Studies
Soviet Sea Power
Georgetown University,
Washington 1969, p. 134
Sovjets nærværelse i de
atlantiske og baltiske områder
NATO NYT OKT 1970.

NEKROLOG

1463. Admiral Hans kongelige Højhed Arveprins Knud.
Født den 27. juli 1900 i Kongens Lyngby (Sorgenfri Slot),

søn af Kong Christian X og Dronning Alexandrine, født prinsesse af Mecklenburg-Schwerin.

Ligesom broderen, Kong Frederik IX, fik han fra sine tidlige drengedage lyst til søen og til søofficerens liv. Efter at faderen i 1912 var blevet konge, sejlede kongefamilien meget med kongeskibet DANNEBROG, og chefen for DANNEBROG 1912 og 1913, kommandør Hector Kiær, der 1912—1921 var chef for kadetskolen, tog sig af de to drenge og fik dem interesseret i livet om bord i kongeskibet og satte dem i arbejde, så de ikke skulle gå rundt og lave gale streger.

Efter endt realeksamen blev Prins Knud, som han da hed, frivillig lærling, i 1918 om bord i kystforsvarsskibet HERLUF TROLLE, hvor kommandør Kiær den sommer var skibschef. I foråret 1919 blev Prins Knud optaget på kadetskolen som søkadetaspirant og kom i maj på togt med VALKYRIEN, der den sommer var udrustet som kadetskib med kommandør Kiær som chef. Efter endt togt blev Prins Knud søkadet i klasse D og gennemgik herefter kadetskolens 4 klasser akkurat som de øvrige søkadetter, med skolegang om vinteren og kadetskibstogter om sommeren. Det skal dog tilføjes, at han om vinteren ikke boede på kadetskolen i Gernersgade, men på Amalienborg i Christian VIII's palæ, det daværende residenspalæ; til gengæld var en yngre søofficer, den senere viceadmiral A. H. Vedel, som ved kadetskolen og under kadettogterne var søkadetternes lærer i navigation, tilstede i palæet under lektielæsningen om aftenen. Søkadet Prins Knud stillede på kadetskolen før morgenparaden og forlod først skolen efter udgangsparaden om eftermiddagen; da han ikke var indkvarteret på skolen som de øvrige kadetter, måtte han hver

dag medbringe sin frokostpakke. Om bord i kadetskibet levede han derimod som de andre kadetter, dog havde han eget lukaf indbygget i et hjørne af kadetmessen. I det store og hele gennemgik han således uddannelsen til søofficer ganske som klassekammeraterne.

Udnævnelsen til søløjtnant II sammen med de øvrige søkadetter i klassen skete den 15. september 1923. Medens 4 af de nyudnævnte søløjtnanter II blev udkommanderet med NIELS IUEL på togt til Sydamerika i vinteren 1923—24, blev han udkommanderet som tjenstgørende om bord i fyrringspektionsskibet ARGUS, idet man fra lægelig side var betænkelig ved at lade ham sejle på troperne, efter at han i 1922 under sommertogtet med kadetskibet HEJMDAL med kommandør Harttung som chef havde pådraget sig en lungebetændelse og var blevet indlagt på infirmeriet ved den britiske kadetskole i Dartmouth.

1. oktober 1924 udnævntes han til søløjtnant I. I 1925 var han udkommanderet med fiskeriinspektionsskibet FYLLA til Færøerne og Island, et togt på over 9 måneder. I de følgende år gjorde han alsidig tjeneste til søs i Flådens skibe, dels i torpedobåde, dels flere gange i artilleriskibet NIELS IUEL (1926 på kongetur til Island, i 1928 på kongetur til Finland og 1929 på togt til verdensudstillingen i Barcelona). I disse år gennemgik han også søværnets officersskole.

I efteråret 1929 kom han til tjeneste i Jægersborg ved Livgardens rekrutskole for at gennemgå hærens fodfolksuddannelse, som da skulle overføres til marinen. Dette medførte, at han efter denne uddannelse blev tilkommanderet

talrige eksercerskoler for orlogsgaster, mange gange som chef.

I første halvdel af 1930 var han sammen med Prins Axel, Prinsesse Margaretha og sin broder kronprinsen på rejse i Ø.K.s M/S FIONIA til Siam, Kina og Japan, en udpræget repræsentationsrejse og efter hans eget udsagn en oplevelse for livet.

Resten af året 1930 var han tjenstgørende i fiskeriinspektionsskibet HVIDBJØRNEN i nordatlantiske farvande og i 1932 i FYLLA. Endvidere var han i 1936 med det nuværende, dengang nye kongeskib DANNEBROG på kongerejsen til Færøerne og Island.

I 1935 blev han knyttet til Søminevæsenets mineafdeling og sejlede i de følgende år som chef for minekranerne KVINTUS og SIXTUS. Ved 2. verdenskrigs udbrud i 1939 deltog han som chef for SIXTUS i udlægningen af minespærringer som værn for Danmarks neutralitet. I 1938 kom han også til tjeneste ved kystdefensionen ved Dragørfortet, og senere, i 1939, som ferie afløser på forskellige andre af forterne. Men som nævnt fik han i august 1939 ordre til at overgå til mineskibs-divisionen og 29. august ordre til at gå igang med minespærringerne. Da hele arbejdet med udlægning af minespærringerne var overstået, var der patrulje-sejlads ved spærringerne, og i november var han med til mineudlægning i Store-Bælt.

I januar 1940 blev han chef for Dragørfortet. Natten til 9. april var han hjemme i Kavalerboligen på Sorgenfri, men da hans næstkommanderende i en tidlig morgentime telefonerede til ham, tog han omgående af sted og nåede trods tyske

gadespærringer o. lign. i formiddagens løb tilbage til fortet. 11. april indfandt en tysk officer sig på fortet, og om eftermiddagen fik fortchefen besked fra kystdefensionen om at hjemsende fortets besætning og selv afgang. Siden var han chef for Kongelundsfortet, og her oplevede han 29. august 1943, hvor tyskerne først indfandt sig ved fortet sent på eftermiddagen og internerede officerer og mandskab; næste dag blev fortchefen af tyskerne ført til København, til hotel d'Angleterre, hvor han var interneret nogle dage sammen med bl.a. viceadmiral Vedel, men efter få dage overførtes han til Sorgenfri, hvor han var interneret indtil 6. oktober, da den tyske vagt der blev hævet.

Efter krigen gjorde han hyppigst tjeneste ved kystbefæstningen, hvorunder søværnets eksercerskole var henlagt. Med årene var han avanceret jævnsides med sine officerskammerater; han udnævntes til kaptajnløjtnant i 1932, til orlogskaptajn i 1939 og til kommandørkaptajn i 1947. I 1949 blev han kommandør, i 1955 kontreadmiral, i 1961 viceadmiral, og ved sin afgang fra søværnet i 1965 blev han udnævnt til admiral.

Ved faderens død i april 1947 blev han tronfølger og deltog i statsråd, og med tronfølgerstillingen fulgte mange opgaver uden for søværnet, og de repræsentative pligter voksede; ved fremmede flådebesøg i København var han f. eks. hyppigt vært ved en frokost på *Sorgenfri* eller *Egelund*. Denne epoke afsluttedes ved ændringen af tronfølgeordenen i 1953, hvorefter Arveprins Knud, som han nu blev tituleret, påny kunne koncentrere sit daglige arbejde om tjenesten i søværnet, hvor han stod til rådighed for kystbefæstningen. Som kommandør, kontreadmiral og viceadmiral kom han

som regel på inspektion ved eksercerskolerne, hvad betød meget for de unge værnepligtige.

Men foruden sin søofficersgerning havde han mange andre gøremål, som levende interesserede ham, og af disse hans interesser skal i dette tidsskrift blot nævnes to:

Først og fremmest lå det arbejde, som gøres for dansksprogede i Sydslesvig ham stærkt på sinde, og selv udtalte han, at hans hjertebarn var *Sydslesvigsk Studie- og Hjælpefond*. Interessen for sønderjydske spørgsmål vakttes vel ved Genforeningen i 1920, da han som søkadet om bord i HEJMDAL fik lov at ledsage faderen på ridtet over den gamle grænse og senere på Dybbøl og ved mødet med flensborgerne ved Kruså.

Mod nord var det Grønland, som levende interesserede ham, og gang på gang rejste han derop. Her stammede interessen for landet også fra hans kadettid, hvor han i juni-juli 1921 overflyttedes fra kadetskibet HEJMDAL til VALKYRIEN (og senere D.F.D.S.s ISLAND) for at ledsage sine forældre fra Færøerne til Island og Grønland; kongeturen var planlagt med besøg helt op til Upernavik, men blev ændret, da ISLAND efter besøg i Jacobshavn måtte gå til redningsaktion for besætningen på ekspeditionsskibet BELE, der var løbet på et skær norden for Disko.

Arveprins Knud var fra sin officersudnævnelse medlem af *Sø-Lieutenant-Selskabet* og *Søofficersforeningen*, hvor han lejlighedsvis kom til møder og kammeratlige sammenkomster; det var ham en stor glæde at deltage i den middag, som Søofficersforeningen afholdt den 15. september 1973 i anledning af hans 50-års officersjubilæum.

Arveprins Knud blev den 8. september 1933 gift med Hendes Kongelige Højhed Arveprinsesse Caroline-Mathilde, datter af hans farbroder Prins Harald og Prinsesse Helena af Glücksborg, født 27. april 1912.

Arveprins Knud afgik ved døden den 14. juni 1976 og blev bisat fra Lyngby kirke den 22. juni. Samme dag førtes kisten til Roskilde og blev nedsat i krypten under det kapel i Domkirken, hvor hans forældres sarkofager henstår.

Arveprins Knud vil blive mindet af alle i søværnet for den lange, aktive, pligtopfyldende tjeneste om bord og i land og for den store interesse og bevågenhed han stedse viste over for dets personel. Selv efter sin afgang fra aktiv tjeneste mødte han, når der blev kaldt ved særlige lejligheder; i indværende år har søværnet i tre tilfælde set Arveprinsen i officielle anledninger, dels ved søværnets officersskoles 275-års jubilæum den 26. februar, dels ved præsentationen af BESKYTTEREN den 9. marts og sidst ved indvielsen af søværnets sergent- og reserveofficersskoles nye idrætshal den 21. maj.

Af kadet- og officerskammerater vil Arveprins Knud blive husket for sit muntre og meget ligefremme væsen. Støttet til sin fænomenale hukommelse og sin særegne dagborgsføring var han en mester i at fortælle historier om tidligere oplevelser. Men han var sig også sine pligter og opgaver som kongesøn bevidst, og når det lejlighedsvis var påkrævet, evnede han allerede i sin kadettid at leve op hertil og på udmærket vis formidle disse pligter og opgaver i handling og tale. Over for sine nærmeste kammerater var han en betænksom, yderst trofast og hengiven ven.

Willy Salicath

THE INFLUENCE OF NAVIES ON THE EUROPEAN CENTRAL FRONT

Af orlogskaptajn Hans Garde

Nærværende artikel, der gengives på originalsproget med tilladelse af forfatteren og U.S. Naval Institute, har været bragt i U.S. Naval Institute's tidsskrift *Proceedings*, May 1976. En omtale af forfatteren, orlogskaptajn H. J. Garde, findes i *Tidsskrift for Søværnen*, april 1975 på side 121.

Soldiers, tanks, and land-based aircraft are the raw material with which military thinkers work out their calculations about the Central Front in Europe. But beyond their sight, and in consequence largely beyond their thought, the navies of both sides will influence the course of events far inland. The degree, and the direction, in which that influence works, will depend to a great deal on the opposing admirals.

I regard NATO's conventional forces in Europe as providing an *intermediate* conventional capability. This is a force with a real fighting potential and significant staying-power; it provides far more than a "trip-wire," yet far less than would be needed to give assured conventional-only defense in all circumstances."¹

That was General Andrew Goodpaster in April 1975—a few months after he left office as Supreme Allied Commander Europe. As a result of the situation he described, conventional forces in Europe, and not least those guarding the Central Front, are dependent on nuclear weapons and navies for their deterrent and fighting capabilities. The common strategy of NATO based on forward defense can only be implemented by means of a close-knit interaction of all forces. Land, air, and naval operations are not isolated from each other, but their respective shares within the strategy of NATO have different weights, and these weights will be changing constantly in the light of political and military developments.

The Central Front is essential to an understanding of postwar international politics. For decades the division of Europe has been part of daily life for Europeans. The Central Front has been the key question in negotiations between East and West—both during the Cold War and at the start of the era of Detente. The Demarcation Line has preoccupied minds of European politicians year after year and has contributed to the military

¹The International Institute for Strategic Studies: *Survival*, September/October 1975, page 210.

build-up in Central Europe. It is against the background of the inertia that characterizes political views and attitudes in Europe, and of the importance of the European Central Front both for contemporary international politics and in military matters, that we present this paper. We will examine some of the correlations between, on the one hand, the European Central Front and, on the other, the navies of those NATO and Warsaw Pact countries which face each other in Europe.

The Central Front is the outward and visible sign in Europe of the strategy or policy of containment as formulated by George Kennan more than twenty-five years ago. The Front has a length of approximately seven hundred miles, stretching from the Baltic through the lowlands of the North German Plain down via the mountains of Czechoslovakia to the Alps in Austria.

The Central Front is clearly a political dividing line through Europe. It does not, in the main, follow rivers or other natural boundaries. Instead it generally follows the line where in 1945 the then allied Russian and American soldiers met in the heart of Europe. Winston Churchill was at that time one of the first to visualize the future of Europe, doing so in his famous speech in Fulton, Missouri, on 5 March 1946: "There is deep sympathy and good will in Britain—and I doubt not here also—towards the peoples of all the Russias, and a resolve to persevere through many differences and rebuffs in establishing lasting friendships. We understand the Russian need to be secure on her Western

frontiers by the removal of all possibility of German aggression. We welcome Russia to her rightful place among the leading nations of the world. We welcome her flag upon the seas. Above all, we welcome constant, frequent and growing contacts between the Russian people and our own people on both sides of the Atlantic. It is my duty, however, for I am sure you would wish me to state the facts as I see them to you, to place before you certain facts about the present position in Europe. From Stettin in the Baltic to Trieste in the Adriatic, an iron curtain has descended across the continent.”²

From Churchill’s speech it is worth noting that he welcomed the Soviet Union upon the seas but that he sounded a warning against the Soviet Union’s position in Central Europe. It is most interesting to see how, with the Teheran and Potsdam conferences in mind, Churchill predicted the Soviet sphere of influence in Eastern and Central Europe. Similarly, it is interesting to see how one could not at that time foresee the extent of Soviet maritime development and the attempt of the Soviet Union to become a world power in a maritime sense also.

One hundred years ago, another great European statesman—Bismarck—had already pointed out the importance of Czechoslovakia by describing Bohemia as the key to the dominance of Europe. The coup d’état in Czechoslovakia in 1948 led to the creation of NATO in 1949, and since that time the Iron Curtain has been a challenged but immobile fact. Here is the dividing line

²Winston S. Churchill: *The Second World War and an Epilog on the Years 1945 to 1957*, page 954.

between East and West, between the two opposing ideologies—two opposing ways of life with only Berlin on the other side of the Demarcation Line. On each side of the Central Front mighty armies are standing with tanks and airplanes and backed by nuclear weapons. Here stand American soldiers eye to eye with Russian soldiers. Here are the Western nations defending Western Europe against pressures and threats from the country in effective control of the central heartland.

Very soon after the creation of NATO in 1949, the Inter-German border became a focal point in all relations between the Soviet Union and the United States of America. This was the period of the Cold War in which John Foster Dulles formulated the strategy of massive retaliation. At that time the nuclear capabilities of the United States were far beyond those of the Soviet Union. The Soviet Union therefore strove hard to reach a position of nuclear parity and during those years of struggle Europe served as a hostage.

The Soviet Union did not have the nuclear capability to threaten the United States directly. What remained for her was to threaten Western Europe, primarily by conventional means and to a lesser extent with medium range nuclear weapons, in response to what she might have felt were threats from the United States. In this period the Soviet Union massed her troops in Central Europe, thus bringing forward the admission of West Germany into NATO. West Germany was re-armed with a corresponding increase in the number of troops on the Western side of the Central Front, thus contribut-

ing to the creation of the Warsaw Pact. During the fifties and the sixties, when crisis followed crisis, the Central Front became burnt into the minds of Western politicians. The Russian invasion of Czechoslovakia in 1968—the latest major crisis—confirmed the Kremlin's faith in Bismarck's statement.

It is therefore not surprising that the Central Front has been the main item in the negotiations between East and West that have taken place during the era of Detente in the seventies. The talks on Mutual and Balanced Force Reductions are only related to troops to the east and west of the Central Front. Navies are not mentioned, nor are the armed forces on the maritime flanks of the Central Front.

Similarly, on 30 July 1975 in Helsinki, the European, U. S., and Canadian heads of states signed the basic document of the Conference on Security and Cooperation in Europe without any particular reference to the role of their navies. The ten principles which are to govern future relations between the 35 participating countries marked a political step in line with the Detente. In effect, however, the Western world recognized at the Helsinki conference the huge territorial acquisitions of the Soviet Union after World War II at the expense of Finland, the Baltic states, Germany, Poland, Rumania, and Czechoslovakia, thereby recognizing the status quo along the Central Front. Apart from the expansion of international trade desired by both sides, the West has in return obtained nothing more than declarations of good intentions on cultural

exchanges and promises, already cracked, on the liberalization of human contacts. The final agreement contained no reference to ways of regulating participating nations' interests on the seas. Apart from the role the SSBNs play in SALT, there are no such negotiations on the balance of naval forces being held at present.

Are we in the Western world too conservative in our views on the importance of the Central Front? Are we concentrating too much on the Central Front as a result of inertia created by the many crises there? And are we thereby forgetting the basic maritime structure and interests of NATO? There are indications that this is the case.

It is of cardinal importance that while negotiations on Mutual and Balanced Force Reductions are proceeding, no unilateral reduction should take place. Reductions are to be supported, but they must be mutual and balanced. This has been a guiding principle for the British government and is reflected in the Defence White Paper of 19 March 1975. This document contains the following passage: "The British Army on the Rhine (BAOR) which holds an important section of the Central Front in the crucial area of the North German Plain and RAF Germany play a major part in the forward defence of this region. For these reasons, we will continue to maintain an army force level of 55,000 and a tactical air force on the mainland of Europe in accordance with our Brussels Treaty commitments, making no reductions below this level in advance of mutual and balanced force reductions.

So BAOR saw no reductions; but in order to balance the requirements of economy with the requirements of defense, it is the Royal Navy and Royal Air Force which are sharing the burden of the reductions. In the White Paper it was further stated: "The government has decided that it cannot in the future commit British maritime forces to the Mediterranean in support of NATO—after 1976 no destroyers, frigates, or coastal minesweepers will be earmarked for assignment to NATO in the area."³ For the first time in hundreds of years will there be no British admiral in charge in the Mediterranean. Again we must ask ourselves whether we are not paying too much attention to the Central Front. In the Netherlands thorough discussions on defense policy have taken place in public as well as in government circles, the result being that the Dutch army participating in the defense on the Central Front was regarded as a special case, while the small but most effective Dutch blue-water navy suffered severe cuts. Nor has the U. S. Seventh Army on the Central Front in Europe been reduced, and not only that: According to announcements made to Congress by Secretary of Defense James R. Schlesinger in 1975, the Seventh Army has been strengthened by two brigades and other ground combat elements. Similarly, U. S. air forces in Europe have been strengthened.

At the same time, during the U. S. Naval Institute's 101st annual meeting of the membership on 20 March 1975 the president of the Institute, Admiral J. L. Holloway III, said: "The challenge is formidable. We have an

³The International Institute for Strategic Studies: *Survival*, May/June 1975, page 144.

undiminished array of overseas commitments; we have a troubled world; we have fewer bases; and we have a growing Soviet maritime capability. As we examine our own resources, the picture is not encouraging. This year the Navy has 502 ships in its active force. Next year we will have about 490."

The Soviet Union achieved its goal with the successful conclusion of the Conference on Security and Cooperation in Europe. On the other hand, NATO has got nowhere in the Mutual and Balanced Force Reductions. There are certainly indications that the Soviet Union has an interest in having NATO focus on the Central Front while Western countries reduce their naval capabilities. All this in spite of—or perhaps as seen in Soviet eyes, because of—the arguments brought forward in the winter of 1974/75 by Mr. Steven Canby.⁴ He argues that with current and turn-of-the-decade technology NATO can enhance its defensive superiority and at the same time reduce ground and air manpower on the Central Front by as much as 15 per cent, as evidenced by technologically induced savings in artillery and tactical airpower. Technological progress in other branches might even lead to further reductions. But as long as negotiations are taking place on Mutual and Balanced Force Reductions, it seems impossible for NATO to do anything that could lead to unilateral reductions in ground forces, for if ever one NATO member began to cut its own forces on the Central Front without equivalent cuts in Soviet power on that front, an irreversible move toward weakness might take

*The International Institute for Strategic Studies: *Adelphi Paper no. 109.*

hold in all NATO countries. Yet, if both sides did cut their forces on the ground, perhaps some money would be available for NATO navies and this might help stem the ominous trend in the maritime balance. Clearly it is in the Soviet interest to prevent that from happening.

The title of this paper reflects the traditional differences between the continental and the maritime schools. For the time being, it appears that the continental school may, in view of the locked situation on the European continent, influence the Western way of thinking more than the maritime school. On the other side of the Central Front the opposite might well apply. For the first time in the history of the Soviet Union and its predecessor czarist Russia, that vast country seems to be looking for a maritime policy appropriate to its status as a world power.

The change in the balance of opinion on whether the West should emphasize forces on the Continent or follow the maritime school occurred around the time that NATO was founded. It appears that in certain respects the Soviet Union is better equipped to cope with this type of problem. In the Kremlin the Politburo, being a relatively small group, can better weigh up the requirements of the Services and thus streamline defense policy in accordance with the Soviet Union's general principles of foreign policy. In much of the West the traditional and often contradictory interests of the continental and maritime schools cause public debate about the allocation of budgetary funds. Inter-service rivalry plays a role in the evaluation of defense

budgets by politicians. At the same time a similar process goes on within NATO with more or less the same politicians involved. However, within NATO, the military command structure is such that the traditional continental points of view are primarily adopted by the continental headquarters, SACEur, while the maritime points of view are primarily promoted by SACLant and, to a lesser extent, by ACChan. These major NATO commands influence the way the available budgets are spent. Their arguments and pleas are to a large extent directed to European politicians who, in a national context, are conscious of the proximity of the Red Army.

During the oil embargo these differences came to the surface. The Europeans had great difficulty in coordinating their views among themselves, much less coordinating them with those of the United States. SACLant's traditional arguments for not confining NATO's interests within the southern limit of the NATO area along the Tropic of Cancer were again brought forward, but the Europeans were not prepared to make any changes to this southern limit.

Dr. Kissinger has stated that if the survival of the Western World were to be put at risk, it might be necessary to look to other means than negotiation to safeguard the access to oil. This remark certainly seemed very far from the opinion of European politicians and very far from traditional European thinking on security. European security policies suffer from a remarkable inertia for, despite the Soviet Union's increasing use of

her navy in what might be an indirect approach to put political pressure on western countries, Western Europe seems to see the threat from that country almost entirely in terms of a direct approach across the North German Plain. Against this background it is debatable whether the present command structure within NATO is suitable for coping with the demands of the next decade. One might even argue that the present NATO command structure contributes to the general inertia by having Europeans focus on the Central Front. Arguments along these lines might also be brought forward to support Dr. Kissinger's public pronouncement in the context of the debate about the Atlantic Charter, that the Europeans have regional interests while the interests of the United States are global. This view is certainly not shared by the French government which has increased the French naval presence outside the NATO area.

In view of the increase in Soviet maritime power, NATO could run into a situation where a confrontation at sea could take place outside the NATO area. In such a situation NATO, with reduced naval forces, might be left with only two options; that of deliberately moving the confrontation ashore to the NATO-Warsaw Pact area, and that of backing down because of the risk of nuclear escalation on the Central Front. Here is another facet of this question: is the present NATO command structure suitable to cope with a situation where the Red Fleet has progressed from being a sea-denial force to a sea-exploiting force?

The differences in attitude between the navies and the armies along the Central Front is however only one side of the coin. Cooperation is the other, and related to the question of cooperation is the general question of time. In a short conventional war along the Central Front, navies are unlikely to play any significant role, apart, of course, from the coastal navies operating close to the Central Front. On the other hand, the NATO navies are most likely to be a key factor in a long confrontation. An essential problem for the NATO alliance is that of bringing reinforcements of men, weapons, fuel, and provisions through the Atlantic for the building of Allied Command Europe. In preventing a crisis from developing into war, or even in limiting a war to the conventional level, the NATO navies in a North Atlantic confrontation with Soviet sea power might well prove decisive. They might even help induce the national leaders on both sides to meet at the conference table rather than take the alternative route of escalation, especially on the Central Front.

When a war goes on for a long time, it is generally because the aggressor has miscalculated his opponent's determination and power. A confrontation between NATO and the Warsaw Pact seems likely to lead to war only if such a miscalculation were made. This in turn means that should war break out, it would likely be long.

Currently NATO is disposed for conventional combat on the assumption that if war were to result from a miscalculation, the Soviets would withhold nuclear

weapons during the opening stages. Any surprise attack would be met and repulsed, if possible, by forces now in position. If those forces alone were unable to stem the tide, they would strive to play for time to enable NATO to reinforce, make calculated decisions on escalation, or negotiate a solution.

In the strategies of East as well as West, the ultimate deterrent is the fear of nuclear weapons and one should not forget that every effort would be made to try to "keep the nuclear beast in its cage." In the era of Detente and with Detente progressing, albeit slowly, attention seems increasingly to be given to the possibility of a confrontation between East and West below the nuclear threshold. Therefore the Soviets, as well as the West, continue to emphasize balance between nuclear and conventional means in their front-line forces in Europe. With their numerical superiority in conventional forces along the Central Front, it would appear logical for the Soviets to use only conventional weapons for as long as NATO did the same, or at least until such time as the NATO Central Army Group were to threaten the survival of the Soviet state.

It is however quite clear to both sides that the Central Front is one of the areas where a confrontation is most likely to lead to the use of "tactical" nuclear weapons. Primarily this is because of the heavy stockpiling of such weapons in Western Europe and Western Europe's modest possibilities for defense in depth. In the summer of 1975 Mr. Schlesinger announced that, because of its inferiority in conventional forces, NATO

Evidently with all engines stopped, an East German Riga class frigate fires her two forward 100 mm guns at high elevation. The East German navy is well supplied with fast small combatants, some armed with missiles, some with torpedoes; and with fast minesweepers; all suitable for opening and keeping clear a sea route of advance for the Warsaw Pact armies.

might be the first to resort to nuclear weapons in the event of an attack on the Central Front. This statement prompted a heavy propaganda campaign from the Soviet Union. However, there was nothing new in the statement since for the whole time that the strategy of

The four major avenues of approach to the West for an army in East Central Europe are, from north to south, the Baltic Sea, the North German Plain, the Fulda Gap, and the Hof Corridor. At West Germany's waist, the theatre is barely 130 miles wide; between the Baltic and North seas it is far less, and the threat to the Western armies is far greater.

flexible response has been in force, this has been one of the options available to NATO. In order to avoid a defeat, the threat of a nuclear strike should constantly hang over the Warsaw Pact.

With seven thousand "tactical" nuclear weapons stockpiled in Western Europe and with at least numerical inferiority in conventional forces, the use of such nuclear weapons by NATO would be difficult to avoid if an attack by the Red Army were to be halted before it reached the nuclear depots in Western Europe. Because there is a question as to France's military adherence to NATO, at West Germany's waist the theatre is barely 130 miles wide. This means that a Soviet attack on the Central Front would be most dangerous if the West intended to limit the conflict to conventional weapons. In this connection, however, one should not forget that where the Central Front ends on the Baltic coast, the maritime Northern flank begins, and here there are no stockpiles of nuclear weapons. For this reason Soviet leaders may doubt whether a nuclear response would be mounted as quickly on the Northern flank as it would on the Central Front.

If it must be confrontation on the Central Front, however, the northern part would seem the most likely place for it. Switzerland, near the Southern end, was able to keep out of the last war largely because of the nature of her terrain. She is still neutral, and even with advanced technology the Alps make an advance in the very southern end unlikely. The major avenues of approach to the West for an army in Eastern Europe are

therefore the Hof Corridor, or the access from East Germany to Munich and Augsburg; the Eisenach-Frankfurt access, or "Fulda Gap"; and the North German Plain. One might add the Baltic as an avenue.

On the Western side of the Central Front the headquarters responsible for defense belong to the Central Army Group, the Northern Army Group, and Allied Command Baltic Approaches. On the Eastern side, the Central Front is divided into different defense regions. In World War II we know that Marshal Zhukov spoke about the coastal front. This might still be the name given to the northern part of the Warsaw Pact's side of the Central Front. It is at least a good description of where the army and the navy meet and must cooperate.

Writing in *Red Star* for 28 July 1946, Admiral G. Levchenko provided, in the words of Commander Robert W. Herrick, "the first of the pro-Army statements of the Navy's postwar leaders . . . 'The Navy—Faithful Helper of the Red Army'."⁵ This help was given by flank protection and amphibious assaults. However, most of the sailors fought the war on land, directly under the army's command and the Soviets failed to use their sea power as such.

Today, Admiral Sergei G. Gorshkov's navy has clearly moved onto the oceans in order to threaten the shipping on which the West depends and to contribute to the Soviet Union's strategic delivery capability. However, the Soviet Navy's traditional tasks remain: to gain command of the four fleet areas, particularly the Baltic, Black, and Barents Seas, and to provide flank support for land operations along the coastal axes.

These are historical tasks whose underlying nature has altered little, although their geographical scope has been somewhat extended, and it has been assumed that they can be carried out in a nuclear environment. The older Soviet warships gravitate to these traditional tasks which also employ the bulk of new construction of escort size and smaller as well as a substantial share of the submarines. From a geographical standpoint, the impetus given to Russian sea power by victory in the Second World War was immense, especially in the Baltic. To a greater degree than ever before the Baltic has become a Russian lake, with the Soviet-dominated coastline now lengthened from 75 miles in 1939 to nearly 1,000 miles today. The expanded coastline includes numerous commercial ports and naval bases, some of them, those in the south and west, normally ice-free. Even so the Soviet geographical situation is still basically less favourable than was Germany's hardly admirable situation in the Second World War, for the latter at least had a coastline directly on the North Sea. The peninsula of Jutland, covering the Danish archipelago, breaks the otherwise long and unhindered European coastline from Leningrad at the farthest end of the Baltic to the Atlantic ports on the Bay of Biscay. But Jutland is not only an obstacle to coastal traffic along the Northern shores of Europe. It is also a gangway to Central Europe. It is a wedge of land driven in between the North Sea and the Baltic.

Behind Jutland the Germans used the Baltic for supplying the armies on the Eastern Front during

⁵Robert W. Herrick: *Soviet Naval Strategy*, page 88. U. S. Naval Institute, Annapolis, 1968.

World War II. Today the Baltic serves as a supply route from the Soviet Union to her forces in Central Europe. If the Red Army were to start marching westwards, an extension of this route would be of great importance in a continental as well as a maritime context. In this connection it must be remembered that over half of the Soviet fleets' dockyards and repair facilities are still situated in Baltic ports and naval bases.

"... the number of landing ships and craft maintained in the Baltic by the littoral Warsaw Pact countries is astonishing. . . . The nature of their exercises and the size and shape of their amphibious forces show that they are specifically designed for offensive tasks." This view shows Soviet amphibious ships (three Polnocny class, one MP-8) practicing an over-the-beach assault.

With her large naval force in the Baltic, the Soviet Union can aim at two major strategic objectives: (1) The seizure of Danish and North German territory by amphibious and airborne assaults; and (2) Control of the sea areas which connect Central Europe with the oceans.

Furthermore, the Kremlin has in its armed forces a powerful and versatile instrument of high quality, capable of exploiting indirect strategic opportunities by the use of political blackmail or even for the purpose of denying parts of the open sea to other countries. The Soviets are now reaching around the Western part of the European continent, ready to apply pressure at its edges and thereby to outmaneuver the landfront along the Demarcation line from the sea.

One of the centers of this outmaneuvering process is the area just east of Lübeck. Here, the Central Front drops into the waters of the Baltic and circles radiate from it as from a stone thrown into a pond.

The inner circle covers the area from the Elbe in the west, over the Baltic Approaches and the southern Swedish coast in the north, to the Danish island of Bornholm and from there to Poland. In the air above, NATO's forces on the Central Front are linked to those on the northern flank by the NATO Air Defense Ground Environment System, or NADGE. For reconnaissance, air defense, and strike purposes Russian aircraft would have to make a double transit through the NADGE System.

In this area, with its short distances from airfields to

targets, air defense as well as tactical strike support is of paramount importance. This is also where most of the ships of the Royal Danish Navy and the Federal German Navy operate. Partly as a result of the lessons that had been learned from the Kriegsmarine's lack of sufficient air support in World War II, when the Federal German Navy commenced its build-up after the war, the German naval air arm under Flag Officer Germany's direct command was given high priority. This priority has been maintained and the German Navy now plans to replace its fast but old and never very suitable F-104G fighter-bomber with the Multirole Combat Aircraft (MRCA).

The area stretching westwards from Bornholm to the Skagerrak, including the shallow waters around the Danish islands, is not suitable for operations by major surface vessels or submarines. This is particularly the case for NATO's ships in view of its proximity to the Warsaw Pact area and the consequent heavy enemy threat from shorebased aircraft. Defensive operations in this region would therefore have to be conducted mainly with numerous small vessels characterized by high speed, powerful weapons, good maneuverability and, via modern command and control systems, rapid reaction. It is therefore not surprising that nowhere in the world is the density of Fast Patrol Boats so high as where the Central Front meets the Baltic. Such small combatants constitute a major part of the navies of all the countries bordering the Baltic. According to *Jane's Fighting Ships 1974-75*, they number more than 300.

Most of these boats, or small ships, are equipped with modern weapon-systems for propelling heavy explosives through the water or just above the surface over distances up to radar range. Wire-guided torpedoes, surface-to-surface missiles, and 3-inch guns are the main armaments in the NATO navies and the Royal Swedish Navy. The boats of the Warsaw Pact are mainly of the missile-armed Osa and torpedo-armed Shershen classes.

Because of the often rough weather in the area, and consequent requirements for sea-worthiness, the customary growth in size of ships has been taking place. New classes have displacements of 300 and 400 tons, twice the displacements of 20 years ago. Even so, ships of this size are still not big enough to ensure a round-the-year operating capability. This means that escort-size units are required.

In order to extend "deterrence by involvement" beyond the Central Front, it has been suggested that the concept of a NATO Standing Naval Force be extended to the Baltic. While this would certainly help to ensure the security of Bornholm, Fehmarn, and other Danish and West German Baltic islands, there are political obstacles to the formation of such a force. On the infrequent occasions that the StaNavForLant has entered the Baltic, it has always confined its cruising to the very western part of the Baltic. There have, nevertheless, been protests in the Canadian parliament over Canadian ships operating in a sea which has so little directly to do with Canada's security. The Dutch parliament has likewise questioned the necessity of Dutch ships operating

in the Baltic. The result is that only on rare occasions do NATO navies other than the Danish and the German operate in the Baltic. These countries have therefore welcomed the fact that the United States Navy has been conducting short exercises in the Baltic during recent years. Nor has this development gone unnoticed in the Russian papers.

In historical terms, the reluctance to enter the Baltic is nothing new. As long ago as 1908, Admiral Fisher was faced with a governmental decision not to send major warships into the Baltic in case of an outbreak of war with Germany. Consequently, of the whole British fleet only a few submarines operated in that sea during the First World War. No ships from non-Baltic nations conducted operations there during World War II. Mines were the major factor here. The core area, just north of the Central Front, is well suited for mining and during the Second World War the density of mines laid here by both sides was higher than anywhere else in the world, even including the great number used by the United States against Japan.

There seems to be a general trend nowadays for technological development to favour the defense. Inexpensive anti-tank weapons and anti-aircraft missiles proved very effective in the Yom Kippur War while cheap anti-ship missiles are reported to have been effective in the India-Pakistan War. The same trend applies to mine warfare. The laying of effective defensive minefields with sophisticated mines is much easier than their clearance. The American mining off North Viet-

"The peninsula at Jutland . . . breaks the otherwise long and unimpeded European coastline from Leningrad at the farthest end of the Baltic to the Atlantic ports on the Bay of Biscay." Whether supplies and reinforcements get through to the Western armies on the European continent will depend in large degree on which side's warships sail the North Sea;

*and, far to the westward, on which side's warships dominate
the Atlantic Ocean.*

nam and the length of time it took to clear the mines there, and the mines in the Suez canal, are only two examples. The effective blocking of the Danish straits in the world wars and the present art of minewarfare are both well known to the Soviets who are themselves experienced in this field. To force a way through the Danish Straits would be, if it were at all possible, a most demanding job for any navy.

It follows that the seizure of the Danish islands is a prerequisite for control of the exits from the Baltic. In this connection the number of landing ships and craft maintained in the Baltic by the littoral Warsaw Pact countries is astonishing. None of these countries have islands that might necessitate the use of amphibious ships for defensive purposes. The nature of their exercises and the size and the shape of their amphibious

forces show that they are specifically designed for offensive tasks. Nor are their landing ships of such a type as to suggest a more far-ranging concept of operations. The reactivation in 1963 of the Soviet naval infantry, whose task is to take part in operations conducted jointly by the navy and the army in the maritime areas, was a reflection of the increasingly specialized nature of amphibious operations.

The Russian naval infantry or marines, though expanded and publicized rather enthusiastically in recent years, is still small, numbering about 12,000 men. As in other countries, however, elements of the army are trained for amphibious action. The lack of aircraft

carriers also indicates that Soviet marines, so far, only have a role within the range of land-based aircraft.

The Polish Navy, while little known in the West, is

Two of Britain's modern deep water fighting ships, HMS Amazon (foreground) and HMS Sheffield. Whether fighting on the broad ocean or in the narrow seas, the success or failure of ships such as these will have great influence upon events far inland.

a rather interesting force. Although Poland possesses no islands, the amphibious element of the navy is large. Apart from a handful of old destroyers and submarines, the Polish Navy is made up in numbers of approximately one-third FPBs, one-third minesweepers, and one-third landing ships and craft. Of the total displacement in the Polish Navy more than 34 per cent is accounted for by amphibious ships and craft.⁶

Far behind the Iron Curtain, even further east than Berlin, lies the Danish island of Bornholm. Here the build-up of the Warsaw Pact landing forces is very seriously felt. Though Bornholm plays only a minor role in controlling the exits from the Baltic, it has been suggested that since only Danish military forces are based here, the Soviet Union might be tempted to attack the island in order to test NATO's strategic doctrine for forward defense.

Apart from such a test, it is difficult to envisage a situation in which an attack upon Denmark and Schleswig-Holstein would not involve forces under NATO's Central European command. If, however, the Soviet Union wished to test the cohesion of the NATO Alliance specifically in Central Europe without actually crossing the Central Front, it could bring its sea power to bear on the West German island of Fehmarn. This island—the name of which is Slavic for “in the sea”—lies just at the end of the Central Front. It dots the I formed by the Central Front, and from it the sea passage from the Central Baltic to Kiel Bay and the shores of Schleswig-Holstein and Jutland can be controlled. In

⁶*Jane's Fighting Ships* 1974-75, London, 1974.

addition it controls the southern entrance to the Great Belt, the most navigable of the three Danish straits.

Any further Soviet operations against Western Europe must provide at some stage for complete seizure of the exits from the Baltic, since this would be vital for the control of Europe's central region. Even without a major attack on NATO, the Soviet Baltic Fleet could be used, alone or in co-operation with the Northern Fleet, to put pressure on NATO in the North Sea. That sea has a special significance to the logistic support of the NATO armies in Central Europe. Often it is pointed out that in the strategy of both the Warsaw Pact and NATO, the North Sea and Baltic constitute, or should constitute, an integral whole. Whereas the Baltic serves as a Soviet artery of supplies to the Central Front, the North Sea has a similar function for NATO.

Since 1967, when General de Gaulle took France out of NATO, the major U. S. supply line has run from Bremerhaven, closely behind and parallel to the Front. The responsibility for securing a continuous flow of supplies to the U. S. Seventh Army via Bremerhaven and the other North Sea ports, such as Rotterdam and Antwerp, rests with the navies. In any long confrontation the Northern and Central army groups, as well as the Allied air forces, will depend on the navies to fulfill this task.

NATO aims at ensuring cost effective supply for the troops, and cooperative support between the allied forces. Two agencies are particularly important in this respect. The Central Europe Pipeline System is a

multinational organization controlling the operation and maintenance of the integrated military pipeline network in Europe. The NATO Maintenance and Supply Organization provides spare parts and logistic support for a number of jointly-used weapon systems and equipment. Both agencies are dependent on water-borne supplies. However, apart from those integrated systems, logistic support within NATO is a national responsibility both in peacetime and in war. All nations maintaining combat troops in Central Europe have, therefore, a strong need for supplying them from depots widely spread out so that not all eggs are placed in one basket. For example, the Federal Republic of Germany holds stocks at depots in all the states around the North Sea.⁷

The role of the North Sea for the transportation of energy resources is increasingly being supplemented by oil and gas pumped from beneath that sea. Since NATO is dependent on Middle East oil, during the oil embargo in 1973-74, the armies in Central Europe were, like everyone else, subjected to severe restrictions in their use of energy. It was suddenly realized that threats to Europe need not necessarily come only from the eastern part of the continent across the Central Front. Europe's need for peaceful economic progress as well as for vital defense were shown up in a maritime context.

Europe may again find itself in a similar situation. Next time it might be a new Arab oil embargo or, as a result of increasing Soviet sea power, a confrontation confined to the oceans. Would the oil in the North Sea have any significance? A study from the Oil Committee

⁷ Press and information Office of the Government of the Federal Republic of Germany: White Paper 1973/1974 on Security of the Federal Republic of Germany and the Development of the Federal Armed Forces.

of OECD, published in Paris in 1973, indicates that in 1980 Western Europe is expected to be able to provide for 14 per cent of its oil consumption. This 14 per cent is primarily from the North Sea. More optimistic sources indicate higher figures and with the discovery of several new oil fields since 1973 such figures may prove realistic. But how do these compare with the needs of the armed forces in Europe? Very little material is available, though in April 1973 the United States Department of Defense explained at a hearing in the Senate that: "The demand for petroleum products by the United States armed forces has been relatively small since World War II. During the Korean War and the Vietnam period, total Department of Defense petroleum usage amounted to only 6 to 8 per cent of total U. S. consumption."⁸

On the assumption that the above figures apply to Europe, North Sea oil in 1980 could provide twice the oil needed by the armed forces. Against this background the energy resources of the North Sea would be of the greatest importance in a prolonged conflict, and it would be in the interests of the armies in Central Europe to keep the North Sea as a NATO reserve.

However, availability of oil and provisions in continental Europe would hardly be sufficient, should tension rise. Men and weapons would also be needed.

Today the continental coasts of the North Sea and the Channel are no defense in themselves and the shores do not constitute an obstacle to landing forces. True enough, shallow water with mud and sandflats along

⁸Bo Heinebäck, Stockholm International Peace Research Institute: *Oil and Security*, 1974, page 57.

the coasts of the Lowlands and Northern Germany might hamper a projection of power ashore. But the job would not be beyond the capacity of the U. S. and Royal Marines, who know the shores along the North Sea from exercises. They are familiar with the coasts. Should the need arise, either amphibious assaults or administrative landings, according to need, could be mounted.

In 1944, after the invasion of Normandy, the ports from Havre northward, and especially Antwerp, were prizes of great consequence. The enemy had had four years in which to fortify the flat and sandy island of Walcheren at the gateway to Antwerp. The garrison of nearly 10,000 men was entrenched in strong defenses, supported by about thirty batteries of artillery behind anti-tank obstacles and mines. The situation was comparable to that of Iwo Jima.

On 1 November 1944 the Royal Marines landed with No. 47 and No. 48 Commando. Later they were joined by No. 4 Commando, and in a week the island was captured. In this remarkable operation the Royal Marines added another glorious chapter to their long history. It is therefore with anxiety that continental Europeans have learned from the British Defence White Paper that the number of Royal Marine Commandos, each similar in size to a battalion, will be reduced to a mere three.

In the assault on Walcheren, the weather was so bad that supporting aircraft were grounded. The poor weather conditions in the European theatre are still with us. Even though advanced avionics systems have

aided our aircraft, the weather remains a serious limiting factor on air operations in Europe. Therefore, American aviators should familiarize themselves with European weather conditions and a NATO commitment requires the U. S. Air Force to return dual-based aircraft to Germany for 30 days each year.

To counter the large Pact air threat, the U. S. contribution in air resources consists of in-place, dual-based, and rapid-reaction forces committed to NATO, and follow-on forces identified for commitment, should the need arise. U. S. Air Force in-place forces include 21 tactical fighter squadrons, with 12 on the Continent and nine in the United Kingdom. Dual-based forces are those that train for European missions, but are permanently stationed in the United States. They stand ready for immediate deployment to Europe. Throughout October last year, for instance, almost 100 committed U. S. Air Force fighter bombers participated in the exercise named Crested Cap 75. The Tactical Air Command transferred planes from the United States to the Hahn and Bitburg airbases in Germany, while SAC and MAC provided refuelling and airlift. Rapid-reaction units are also Stateside squadrons capable of short-notice deployment, but they are not exercised annually.

Follow-on forces consist of aircraft reserves that can be used as needed.

Formerly the many qualitative advantages of our aircraft offset the Pact's numerical advantage. However, the picture is changing and the Soviets have shown that they now realize the importance of improved weapon

systems. As a result, recently they have introduced advanced fighters into the forward area, close to the Central Front. Their increased range, payload, and avionics capabilities combine with the numerical advantages the Pact has always enjoyed to present a powerful threat.

The difficult problems in the air over Central Europe are compounded by the heavy concentration of sophisticated ground-to-air weapon systems in this theatre. The related problem of identification of friend and foe requires strict procedures and flexible management. To cope with these problems the most recent improvement to NATO's command and control structure may prove to be the establishment of a new Headquarters Allied Air Forces Central Europe or AAFCE. In the past, different operational procedures, communication systems, and command structures hindered the rapid employment of any aircraft outside its assigned tactical area. The AAFCE is expected to provide an air arm to bridge the operational gap between the Second Allied Tactical Air Force and the Fourth Allied Tactical Air Force, one of which operates over the northern part of the central theatre and the other over the southern part of the theatre. Once the new headquarters is fully operational, it will be able to exploit NATO's swing resources in support of ground operations—swing resources being aircraft which have the range to operate in either the 2ATAF or the 4ATAF area.

In such a complicated environment a pilot wearing a dark blue uniform might well feel that he is an ugly

duckling amongst the 2,050 NATO and 4,025 Pact tactical aircraft which are in operational service in Northern and Central Europe.⁹ He certainly has the range to reach a combat zone in Central Europe from either a carrier in the North Sea or one in the Mediterranean. But a mission flown into Central Europe would most probably be very different from those flown over Southeast Asia out of Yankee or Dixie station. The great number of airfields in Europe seem to indicate that the job on the Central Front is one for especially equipped land-based aircraft with pilots specially trained for the task.

Furthermore, naval aircraft are much needed in the maritime areas along the flanks and on the oceans. Two decades ago the Soviet Union embarked on a program designed to convert their coastal fleet into an ocean-going navy. The challenge which the Soviets present on the sea today is as serious as that presented to Great Britain by Imperial Germany in the second decade of this century. Naval aviation is indispensable for coping with such a challenge. Since British carriers are on the wane, the resources of carrier-based aircraft would be stretched to the limit in simply fulfilling naval requirements. This is particularly true in the present situation where a maritime confrontation seems increasingly likely compared with the possibility of rising tension in the middle of Europe.

Deterrence of conflict at the theater level is perhaps the most complicated and demanding of the various deterrent tasks facing the United States and the NATO

⁹The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 1975-1976*, page 100.

Alliance. For the foreseeable future, Western Europe and adjacent waters will continue to be the theaters of most direct and important concern. The threat confronting the North Atlantic alliance is real and formidable, both conventionally and in nuclear terms; but the threat is by no means beyond the capability of the alliance to continue to deter.

One of the difficulties we have relates to the nuclear philosophy which is generally accepted in the West and which has so far gone unchallenged, namely the philosophy which treats all nuclear weapons the same. It is based on the belief that the first nuclear detonation would alter the character of the war. As things stand at the moment, should the Pact attack in Central Europe, the thankless task of escalation to the nuclear level would probably fall on the West. A confrontation in adjacent waters does not seem to involve the same risks. This might well be a major reason for the Soviets' indirect approach, around the European perimeter. On our side it might constitute a reason for giving those "swing resource" NATO aircraft which are committed to the Central Front a secondary role in support of naval forces, to help secure a constant flow of supply into Europe.

Today the flow bypasses France which in this respect has a key position. When France gave up integrated military cooperation within NATO, the armies in Central Europe were left not only with little chance of conducting a defense in depth but also were denied the use of an alternative supply line originating from the

Western Mediterranean. If France were to choose closer integration with NATO, a revival of the Southern supply line would be of great value. North African oil, for example, could be supplied directly. But as the situation is today, with neutral Austria and Switzerland lying in the Alps between the Central Front and the Mediterranean, and with France outside the military integration of NATO, the Mediterranean would seem to be without much direct importance for a confrontation in the heart of Europe.

Apparently this is also the view of the British government, which has decided that it can no longer commit British maritime forces to the Mediterranean in support of NATO. At the same time, in the British Defense White Paper of 19 March 1975, it was stated that "NATO's strategy of deterrence on the mainland of Europe would not remain credible without a parallel strategy in the Eastern Atlantic and Channel areas, upon which our maritime force declarations will in future be concentrated. These are the forward sea areas of NATO, corresponding to the Central Region on land, in which NATO's maritime forces face the growing power of the Soviet Navy.

"All the sea-borne supply and reinforcement routes from North America to Britain and the European mainland pass through these areas. If the balance of maritime power were allowed to shift so in favour of the Warsaw Pact that it had an evident ability in a period of tension to isolate Europe by sea, the effect on Allied confidence and political cohesion would be profound."¹⁰

¹⁰The International Institute for Strategic Studies: *Survival*, May/June 1975, page 143.

Dwelling for a moment on this accurate statement, it may be worthwhile recalling that in both World Wars the Germans moved westward to the Channel coast which was then turned into a battleground, as happened with other enclosed waters. The British then discovered that the forces with which they had equipped themselves to counter a challenge on the oceans were, even when they were not downright useless, too vulnerable to be risked in the narrows and shallows. As a result, during the Second World War British coastal forces were expanded to comprise more than 1,000 boats.

Since the war budgetary restraints have meant farewell not only to the biggest but also to the smallest of the Royal Navy's warships. The number of carriers has dwindled to one (or if one counts the *Hermes*, two) and Fast Patrol Boats disappeared from the fleet in the late sixties, partly perhaps in the hope of helping to preserve the ships at the other end of the scale. In the light of the policy outlined in the White Paper, with its emphasis on defense of the narrow seas, it would seem logical for the Royal Navy to re-embark on the development of modern FPB forces. Most of Britain's neighbours around the North Sea operate such boats and a British contribution to these NATO forces would certainly be consistent with the emphasis being placed on European defense. Moreover, the U. S. Navy is also working along these lines and has one small combatant, a hydrofoil, on trials. Five others are on order. The

American intention is to use the six to gain experience and develop tactics with such craft.

Clearly, however, coastal forces are no substitute for blue-water ships—they can no more than assist in the task of protecting the ships bound for Europe. On any one day there are some 3,350 ships at sea in the Atlantic, plying to and from NATO ports, 2,800 more are in Western European harbors, loading or discharging, and another 800 are in American East Coast ports.

On the same day 200 Western-flag tankers are at sea in the Indian Ocean, contributing to the great volume of shipping, 57 per cent of it NATO-owned, which passes around the Cape of Good Hope.

Any major interference with the NATO sea lines would place in serious danger the survival of Europe. In this connection we must continuously ask: Are we getting our priorities right when weighing up the budgets allocated to the defense of our continental and maritime interests respectively? In a prolonged confrontation or war, one of the vital issues would be the control of the Atlantic connecting, as it does, Central Europe with the rest of the world. The NATO strategic doctrine of forward defense would lack credibility if it were not enforceable by means of strong navies through a close-knit interaction of all forces.

Admiral Elmo R. Zumwalt has been reported in *The Washington Post* as having declared that the United States had to back down in the face of a Soviet ultimatum during the Yom Kippur war at the demand of the Soviets. The United States, he said, pressed the Israelis

to spare the Egyptian Third Army partly because Admiral Gorshkov had the U. S. fleet outnumbered in the Mediterranean by 98 to 65 and could have attacked U. S. carriers and other warships with airplanes flying in from four directions.¹¹

In 1962 the Soviet Union had to back down in the Cuban Missile Crisis. Eleven years later, in 1973, the United States reportedly had to back down in the eastern Mediterranean. What will happen after another eleven years? Will the Soviet Union, through an indirect approach around the edges, be able to put maritime pressure on Central Europe? Will the Western Navies have to back down in waters contiguous to the Central Front in 1984? It is perhaps not inappropriate that George Orwell's dreadful 1984 describes life in "Oceania"! It is our task to ensure that his fantasy does not become a forecast.

¹¹*The Washington Post*, 28 July 1975, page 1.

SOVJETUNIONENS HANDELSFLÅDE

Af kaptajnløjtnant K. T. Madsen

Kaptajnløjtnant Kaj Toft Madsen har skrevet nærværende indlæg med en række artikler i *U. S. Naval Institute Proceedings* som grundlag. Specielt skal nævnes, at talmaterialet hovedsageligt stammer fra Commander R. T. Ackley's artikel *The Soviet Merchant Fleet (Proceedings, Feb. 1976)*. En præsentation af kaptajnløjtnant Madsen, der nu er chef for undervandsbåden NARHVALEN, findes i *Tidsskrift for Søvesen*, maj 1975, side 169.

Red.

Formanden for Danmarks Rederiforening nævnte forleden på foreningens generalforsamling den stadig stigende konkurrence fra Sovjetunionens handelsflåde. Alle, der igennem det sidste årti har besejlet de danske sunde og bæltter, har observeret, at en stadig større del af den civile skibsfart er af sovjetisk herkomst.

Tilsyneladende har alle i søfartskredse været meget optaget af udviklingen af den sovjetiske marine, medens kun meget få har været opmærksomme på den næsten eksplosionsagtige udvikling af den sovjetiske handelsflåde.

Selv om oplysningerne om de sovjetiske handelsskibe offentliggøres i større grad end oplysninger om de sovjetiske krigsskibe, mangler stadig mange oplysninger, før man kan få et helt klart indtryk af landets store handelsflåde. De tilgængelige oplysninger sætter os dog i stand til at danne os et billede af handelsflåden, dens skibe og den udvikling, de har gennemgået i de seneste år.

I 1953 bestod USSR's handelsflåde af 483 skibe på tilsammen 1.937 millioner tons dødvægt. I 1973 bestod den af

2140 skibe på tilsammen 15.413 millioner tons dødvægt. Disse tal giver nok et indtryk af en kraftig ekspansion, men kun ved at betragte tallene som en procent af hele verdens handelsskibe fås et ærligt billede. Medens USSR i 1953 havde 3,5 pct. af hele verdens skibe og 1,7 pct. af dødvægtstonnagen, havde de i 1973 10,2 pct. af verdens skibe og 3,9 pct. af dødvægtstonnagen. Medens antallet af skibe i hele verden i samme periode er øget med ca. 50 pct. er antallet af sovjetiske skibe øget med over 400 pct.

Hvad skal en kontinentalmagt, bruge alle disse skibe til? Fra især amerikansk side hævdes det, at et af formålene med skibene er, at USSR kan yde hurtig våbenhjælp til lande over hele kloden. Dette kan ikke være forklaringen på den store udvidelse af flåden, idet kun det mest hemmelige materiel til dato er blevet transporteret på russiske skibe. Andet materiel er flere gange set transporteret på chartrede vestlige skibe. Danske handelsskibe har bl.a. deltaget i sejlads med krigsmateriel fra Odessa til Ægypten.

Ethvert land, der grænser op til havet, har en del skibsfart, der anvendes til nationale transportopgaver langs kysten. USSR kunne meget vel tænkes, at anvende sine mange skibe til transportopgaver mellem de forskellige dele af landet, der grænser op til havet. Men medens den totale interne varemængde, der er blevet transporteret med skib, i årene 1960—1970 er øget med ca. 30 pct., er handelsflådens tonnage i samme tidsrum øget med næsten 300 pct. Desuden er den interne godsomsætning pr. skib i USSR nu næsten stagneret, medens handelsflåden stadig øges med i snit ca. 6 pct. om året.

Den egentlige årsag til den store udvidelse af sovjets handelsflåde må snarere findes i landets afhængighed af den vestlige verdens skibsfart. En afhængighed, der ikke kun er

økonomisk men også politisk, og som USSR på alle måder prøver at undgå. De nyeste tilgængelige oplysninger om Sovjetunionens udenrigshandel pr. skib siger, at i 1970 blev 56 pct. af varemængden sejlet i sovjetiske skibe. Den resterende varemængde blev sejlet i vestlige eller neutrale skibe. Siden 1970 kan der næppe være sket den store ændring i disse forhold, idet sovjets handelsflåde i årene 1971—74 blev øget med 17,5 pct., og sovjets udenrigshandel i samme periode blev øget fra 23,6 milliarder rubler til 39,6 milliarder rubler. Sovjetunionen er stadig afhængig af den vestlige verdens skibe, og må formodes at være det i fortsat nogle år. Ved netop at måtte chartre skibe i den vestlige verden bruges noget af den valuta, som USSR har brug for til at købe vestlig teknologi for.

En del af USSR's udenlandske valuta bruges til at købe skibe for. Betragtes året 1972 ses, at USSR øgede sin handelsflåde med 76 nye skibe på tilsammen 570.000 tons dødvægt. Af disse skibe var kun de 42 bygget i USSR, medens de resterende 34 skibe på tilsammen 206.000 tons dødvægt var bygget uden for USSR.

USSR's handelsflåde har ifølge officielle sovjetiske kilder været selvfinansierende siden 1968, således forstået, at alle nye investeringer er taget fra den indtjente profit. I en totalitær stat, hvor fragtmarkedet ikke er frit, kan dette formodentligt lade sig gøre; det må dog antages, at en større udvidelse af flåden ikke vil kunne klares af profitten på baggrund af vestlige fragtpreiser. Da eget behov for skibe endnu ikke er dækket, kan de sovjetiske skibe ikke udgøre en alvorlig trussel for den vestlige skibsfart. Hvis USSR vælger at gå ind på det vestlige fragtmarked, vil landets eget behov for skibstonnage stige.- Hvad der vindes på gyngerne sættes til på karrusellerne. I kortere perioder kan det dog tænkes,

at USSR vil optræde med lave priser på det vestlige fragtmarked. Dette kan tænkes, hvis der regionalt opstår et overskud af tonnage, eller hvis en stor del af landets havne er lukket af is. Denne sidste, såkaldte vintercharter, må dog formodes at blive mindre og mindre, efterhånden som isbryderflåden forbedres.

Den sovjetiske handelsflåde synes ikke velegnet til at kunne konkurrere med den vestlige, idet den i sin sammensætning næsten helt mangler de specialskibe, der er afgørende for de vestlige rederier. Her tænkes især på Roll-on/Roll-off skibe, containerskibe og supertankere. Disse skibe er ved at blive bygget i USSR, men det må formodes, at ville være en årsrække før de er tilstede i et sådant omfang, at de kan gøre sig gældende overfor den vestlige verdens mere specialiserede skibe.

På et punkt er USSR dog førende. I den vestlige verden har mange store oceangående krydstogtskibe stoppet sejladsen. Disse skibe er i stort omfang opkøbt af USSR, der driver dem sammen med egne skibe. USSR håber med disse skibe, at kunne tjene udenlandsk valuta; ikke kun på billetprisen, men også på de vestlige turister, der sejler med på skibenes togter.

USSR har haft som et officielt mål, at handelsflåden skulle øges med en million tons dødvægt om året. Kun i enkelte år er dette tal nået; i mange år har end ikke tilgangen af nye skibe nået dette mål. Af denne grund sejler der mange ældre sovjetiske skibe, der for en vestlig reder ville være urentable. Disse skibe sparer dog vestlig valuta, selvom de er dyre at have sejlede.

Hvis USSR fortsætter med at bygge skibe, som det hidtil har været tilfældet, og især hvis man får et større antal konkurrencedygtige specialskibe, vil den sovjetiske handels-

flåde være en alvorlig konkurrent til de vestlige rederier. Sovjetunionens skibe vil kunne erobre en større og større del af fragtmarkedet. Dette vil kunne ske i ærlig konkurrence med de vestlige rederier, der ikke har den centrale styring af skibene, som USSR har. Erobringen af den omtalte del af fragtmarkedet kan også ske ved hjælp af dumping priser. Hvis dette sker, må de vestlige rederier have statsstøtte eller bistand i form af love, der sikrer rederierne en vis beskæftigelse. Dumping priser kan ikke kun tænkes anvendt som et økonomisk-, men også som et politisk våben.

Griber de vestlige lande til en protektionistisk lovgivning, der skal bevare beskæftigelsen for deres handelsskibe, kan det nemt tænkes, at USSR griber til at chartre sine skibe ud til de ulande, der har en stor eksport af råvarer til den vestlige verden. Disse lande vil med samme ret som de vestlige kunne kræve, at en vis del af eksporten transporteres i landets egne skibe.

Endelig må den store handelsflådes betydning i forbindelse med landets udenrigspolitik ikke glemmes. USSR stræber efter at få oversøiske baser, og ikke kun anløbsrettigheder for sine krigskibe. Den sovjetiske marine omfatter desuden snart hangarskibe, der vil være i stand til at yde luftstøtte næsten overalt på jorden.

Handelsflåden vil være en nødvendighed, hvis USSR vælger at støtte oversøiske militære operationer. Uanset om operationerne kun har et omfang som USSR's transportstøtte til Angola, eller et omfang som USA's krig i Vietnam. Selv om Sovjetunionens handelsflåde ikke i dag kan betragtes som en alvorlig trussel for Danmarks internationale skibsfart, må udviklingen følges nøje, idet muligheden for stigende konkurrence øges efterhånden som tiden går.

K. T. Madsen

MANØVREEGENSKABER FOR ENKELTSKRUEDE SKIBE MED STILBARE SKRUEBLADE

Af kommandørkaptajn B. Hervad Jørgensen

Baggrunden for dette indlæg er sejlads med inspektions-skibet INGOLF i grønlandske farvande i 1969, og årsagen til, at jeg tog problemet op, var en manøvre for et mindre isfjeld, hvor mørke og ringe sigt nødvendiggjorde skrue-manøvre foruden rormanøvre. Skibets reaktion var uventet, hvorfor jeg ved senere lejligheder gennem en række forsøg søgte at finde frem til sammenhængen mellem ror- og skrue-manøvrer. De indhøstede erfaringer diskuterede jeg med en skibsfører, som gav udtryk for, at disse manøvreegenskaber var almindelig kendte, hvorfor jeg blot lod mine erfaringer gå i overlevering til min efterfølger.

Under sejlads med en kutter af Ø-klassen har jeg senere efterprøvet erfaringerne med positivt resultat, og da hverken kutterchefen eller en række søofficerer, med hvem jeg har drøftet problemet, var kendt med de pågældende manøvreegenskaber, har jeg besluttet mig til ad denne vej at informere så mange kolleger så hurtigt som muligt, indtil fornødne data er indsamlet til optagelse i *Håndbog i Sømandskab*.

Den manøvreegenskab, som blev observeret gennem for-

søgene, var, at ved en bakmanøvre, når skibet er i fremdrift, gav en bagbords rormanøvre drejning til styrbord, medens en styrbords rormanøvre gav drejning til bagbord.

Denne manøvreegenskab viste sig meget anvendelig i smalle sejløb, manøvrering i spredt stori m.v. når et drej er ønskeligt uden at anvende en fremmanøvre i det fartinterval, hvor rorets styreegenskab er stærkt reduceret.

Desværre tillod andre opgaver ikke en systematisk forsøgsrække, som også kun bør gennemføres under ideelle forhold, men jeg opfordrer alle chefer i enheder med enkelt skrue med stilbare blade til at gennemprøve denne manøvreegenskab under forskellige forhold samt til at medvirke til indsamling af materiale til grundlag for en åjourføring af *Håndbog i Sømandskab*.

Grunden til den omtalte manøvreegenskab er formentlig den indbyggede mulighed for at variere styrken af bakmanøvren i relation til fremdriften samt de derved opstående under- og overtryksfænomener.

Så vidt jeg kan skønne, skulle samme manøvreegenskaber også give sig til kende ved manøvrer med skruer med faste blade, når blot der er det rigtige forhold mellem fremdriften og styrken af bakmanøvren, men det har jeg ikke haft lejlighed til at efterprøve. Skulle det være tilfældet, så bør det indføres i det pågældende afsnit i håndbogen.

En anden mulighed, som den indstillelige skrue giver, er at ligge underdrejet med hækken op i søen. Denne manøvre har jeg bl.a. anvendt i Julianehåbsbugten for at skabe læ for udsætning af gummibåden i forbindelse med en patientafhentning. Ved passende bak- og rormanøvrer var det muligt at ligge nærligt stille med vinden (styrke 6—7) ind på bagbords låring.

I et andet tilfælde måtte der forlægges på grund af

tiltagende vindstyrke 10—12 og dårlig holdebund. Begge ankre var ude næsten til tamp, og for at mindske belastningen på spillet under indhivningen samt for at skabe bedre arbejdsforhold for besætningen på bakken, blev skibet manøvreret i en underdrejet position med hækken op i vinden som ovenfor beskrevet, og ved mærker og pejlinger kunne der holdes en næsten konstant position nærlig over ankrene. Denne episode indtraf indenskærs umiddelbart syd for Godthåb, hvorfor søen ikke svarede til de høje vindstyrker.

Medens den førstnævnte manøvreegenskab, som anført, er afprøvet også med en kutter, så er sidstnævnte manøvre så nøje knyttet til skrogform og placering af opbygning, at den ikke umiddelbart kan overføres til andre skibstyper, og allerede BESKYTTEREN's ændrede hæk gør måske en sådan manøvre mindre anvendelig.

FRA ANDRE MARINER

Af orlogskaptajn Arvid Sørensen

Det første sovjetiske hangarskib af KURIL-klassen, KIEV, har under stor opmærksomhed fra den vestlige presse og sømilitære iagttagere forlagt fra Middelhavet til baseområdet på Kolahalvøen.

KURIL-klassen — den hidtil største orlogsskibstype bygget til den sovjetiske flåde — blev kendt i den vestlige verden i slutningen af 1960'erne, da amerikanske satellitfotos havde afsløret det igangværende byggeri på Nosenkoværftet i Nikolajev ved Sortehavet.

Klassens vigtigste data:

Deplacement, standard	ca. 30.000 ts.
Deplacement, maksimum	ca. 40.000 ts.
Længde overalt	245 m
Bredde	30 m
Flyvedækkets største bredde	61 m
Dybgang	10 m
Fart	ca. 30 knob

Fremdrivning: Damp (Gas?) turbiner 130.000—150.000 HK

Bevæbning:

4 × 2 SS-N-3B SHADDOCK sømålsmissiler (senere SS-N-12?)

2 × 2 SA-N-3 GOBLET luftforsvarsmissiler

2 × 1 SA-N-4 Luftforsvarsmissiler

1 × 2 SUW-N-1 raketaffyrede antiubådstorpedoer (ASROC-type)

2 × 12 rørs MBU 2500 antiubådsrør

2 × 276 mm

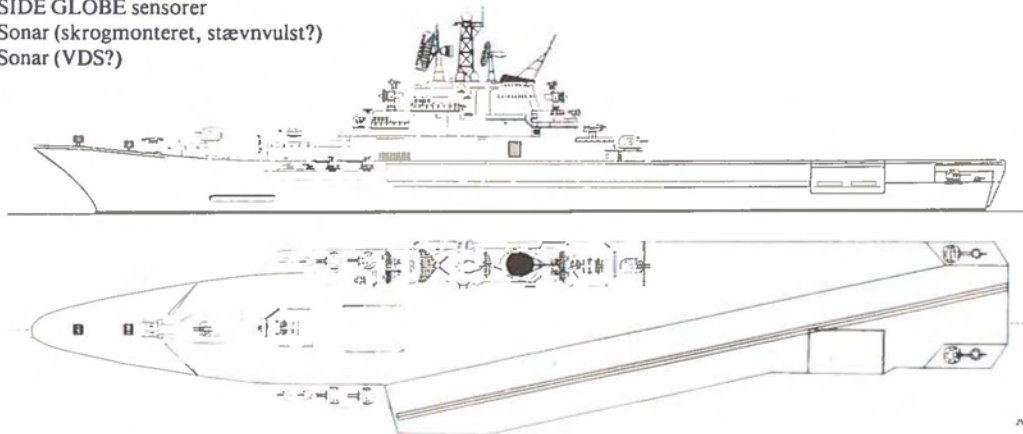
6 × 257 mm

6 × 625 mm (Gatling-type)

Torpedorør

Det elektroniske udstyr omfatter bl.a.:

- OWL SCHREECH ildledelsesradar
- DON navigationsradar
- HEAD LIGHTS ildledelsesradar for missiler
- TOP SAIL 3-D varslingsradar
- SIDE GLOBE sensorer
- Sonar (skrogmonteret, stævnvulst?)
- Sonar (VDS?)

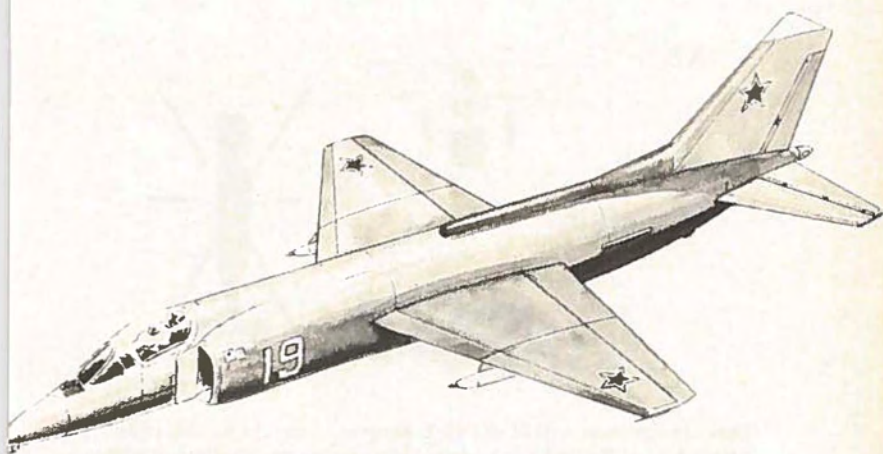

KURIL - klassen

(S. Breyer, Marine-Rundschau)

KIEV indledte søprøver i Sortehavet i juli 1975. Der blev herunder gennemført en række start- og landingsforsøg med forskellige typer luftfartøjer. Der synes at være to flytyper, som kommer til at udgøre hangarskibets blandede flybestand, nemlig YAK 36, som er af V/STOL (Vertical/Short Take-off and Landing)-typen og Ka-25K HORMONE-helikopteren, som primært anvendes i antiubådsrollen. Det maksimale antal luftfartøjer, som kan medføres i KURIL-klassen, afhænger — foruden af de fysiske begrænsninger — af de opgaver, som forventes løst af skibet. En Karakteristisk og realistisk blanding synes at være 15—25 YAK 36 og 15—20 Ka-25K.

Efter fortsatte prøver under forlægning fra Middelhavet til Kolahalvøen må det forventes, at resterende værftsarbejder og evt. nødvendige ændringer og forbedringer bliver udført

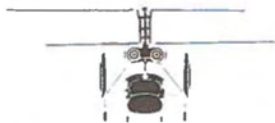

Udvendigt set er Yak-36 et konventionelt fly med *midwing design*.

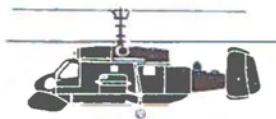

To af de over tredive Yak-36 fly, der er rapporteret at være om bord på KIEV, parkeret med foldede planer.

AS.

HORMONE

Den to-motorers HORMONE-helikopter, der bl.a. anvendes på MOSKVA- og KRESTA-klasserne. Helikopteren kan medføre dydbomber og torpedoer. Den er udrustet med sonar og udstyr, som kan afsløre magnetisk anomali forårsaget af en ubåds tilstedeværelse.

ved værft i Murmansk-området. Den sovjetiske flåde har med denne skibstype fået et doksætningsproblem, idet kun et ringe antal sovjetiske værfter har den fornødne dokkapacitet.

Næste skib i serien, MINSK, ventes afleveret fra byggeværft i løbet af 1976 og yderligere to (fire?) enheder er rapporteret under bygning ved Nikolajev-værftet.

I forbindelse med MOSKVA-klassens og senest KIEVs passage fra Sortehavet til Middelhavet har vestlige kommentatorer fremsat formodninger om, at en sådan passage ville være i strid med Stræde-Konventionen undertegnet den 20. juli 1936 i Montreux. Denne konvention regulerer passagen af og sejladsen i strædet ved Dardanellerne, Marmarahavet og Bosporus.

De i konventionen omtalte tonnagebegrænsninger, hvortil der ofte er referet, gælder imidlertid ikke orlogsskibe tilhørende Sortehavets kyststater, og ved at sammenholde konventionens art. 10, 11 og 12 kan det indirekte sluttes, at hangarskibe ikke forbydes passage.

Ved at klassificere KURIL-klassen som antiubådskrydser har Sovjetunionen bidraget til at lette fortolkningen af de i Montreux-konventionen indeholdte passagebestemmelser til egen fordel.

Kilder: *Marine-Rundschau*, *Aftenposten*, *U.S. Naval Institute Proceedings*

NEKROLOG

KOMMANDØRKAPTAJN GEORG WOLF

Født den 31. maj 1901 i Langå som søn af stationsforstander Carl Vilhelm Boesen W. og hustru Edel Kirstine f. Bang.

Han blev student 1921, kadet s.å., søløjtnant II 1924, søløjtnant I 1925, kaptajnløjtnant 1934, orlogskaptajn 1939 og kommandørkaptajn 1948. Afsked p.g.a. alder 1961 kommandørkaptajn i reserven 1961—66.

W. gennemgik 1926—27 undervandsbådsskole, var 1928—30 med inspektionsskibene FYLLA og ISLANDS FALK ved Island, gennemgik 1930—32 Søværnets Officersskole, var 1930, 31 og 32 næstkommanderende i torpedobåde i øvelseseskadre, 1933 med inspektionsskibet HVIDBJØRNEN til Island og Grønland, 1934, 35 og 36 næstkommanderende i torpedobåde i øvelseseskadre.

1936, 37, 38 og 39 var han i Marinestaben og i forbindelse hermed jun—jul 1937 chef for ministrygeren SPRINGEREN, maj 1938 — mar 1939 adjudant hos chefen for Søværnskommandoen, maj-sep 1939 adjudant hos chefen for Øvelseseskadren og sep—dec s.å. hos samme som chef for 1. Eskadre i sikringsstyrken. Dec 1939 — 29/8 1943 var han fortsat i Marinestaben, fra sep 1941 som chef for dennes kommandosektion.

I efterkrigs-ministrygningen var han 1945—46 chef for 1.

Ministryerflotille og for SØLØVEN. Derefter var han 1948—49 chef for Fiskeriinspektionen i danske farvande, Nordsøen og ved Færøerne samt for korvetten THETIS i 2 perioder og opmålingsskibet HEJMDAL i 1 periode imellem disse.

1950—51 var han stabschef ved Kystdefensionen, 1951—52 stabschef ved Sundets Marinekommando og tillige chef for Østsjællandske Marinedistrikt, 1952—54 chef for Søværnsstabens kommandosektion, 1954 chef for Skoledelingen for Kadetter og for fregatten NIELS EBBESEN. 1955—58 var han chef for Søværnets Eksercerskole i Arresødal og 1958—61 chef for Søværnets Kaserne på Holmen.

W. blev Ridder af Dannebrog 1947 og Ridder af 1. grad 1952.

Som det vil ses var hans tjeneste meget varieret. Han havde flere betroede poster, som han bestred med dygtighed, omhu og diskretion; men glædest var han nok under fiskeriinspektion i nordlige farvande.

Han var en god og hyggelig skibskammerat og havde et medfødt, jydsk lune, som navnlig kom frem i de yngre år.

Han blev 21/9 1930 gift i Reykjavik domkirke med Stella Sveinbjørnsson, datter af departementschef i Islands Justitsministerium Thordur Gudmundur S. og hustru Louisa f. Pálmadóttir.

Kommandørkaptajn Wolf afgik ved døden 20/3 1976. Han blev bisat fra Holmens kirke til Søndermark krematorium. Urne nedsat på Solbjerg kirkegård.

S.E.P.

BOGANMELDELSER

Finn Askgaard: Kampen om Østersøen 1654—60. 652 s. ill. m.reg. og bibliografi. Hft. kr. 118,50.

Man har mange gange haft indtryk af, at danske historikere »har sat en ære i at være uvidende om krigs- og militærhistorie«. En kendsgerning er det imidlertid, at kun ganske få faghistorikere i Danmark har dyrket denne disciplin. Studier i krigs- og militærhistorie har stort set været overladt til historisk interesserede officerer; noget, der har gjort litteraturen på dansk indenfor dette område ensidig, idet officerens formål med krigshistoriske studier er at drage en lære eller regler ud fra tidligere situationer med henblik på fremtidige dispositioner under lignende forhold.

Nu foreligger der på dansk en mammut-monografi af overinspektør ved Tøjhusmuseet, cand.mag. Finn Askgaard omhandlende kampen om hegemoniet i Østersøen i de bevægede år 1654—60. Værket udgør bind VI i rækken af såkaldte Carl X Gustaf-studier, der udsendes af den svenske Militærhøjskoles Militærhistoriske afdeling. En af ideerne bag disse studier, der belyser Nordisk historie i midten af det 17. århundrede med særlig inddragelse af de militærpolitiske aspekter, er at udsendelsen sker i samarbejde med de andre nordiske landes militærhistorikere, således at man

undgår at fremstillingerne bliver for nationalt præget eller ligefrem chauvinistiske.

Udarbejdelsen blev i sin tid overdraget Søværnsstabens krigshistoriske Arbejder, hvis daværende leder, kommandørkaptajn H.F. Kiær, i 1962 fik udvirket, at F. Askgaard påtog sig den krævende udarbejdelse. Søværnets historiske sektion fulgte her det princip, som har været anvendt i Sverige, nemlig at den militærhistoriske afdeling midlertidigt ansatte civile faghistorikere til at udarbejde særlige værker eller afhandlinger. På denne måde opnåede man, at den faghistoriske teknik og viden kombineredes med militære forskere. F. Askgaard tog opgaven op og har siden ved siden af andre gøremål arbejdet med dette værk, hvis rene udarbejdelse er en kæmpepræstation.

I sit forord siger Askgaard, at værket .. »tilsigter at give en fremstilling af de søkrigshistoriske begivenheder, således som de fremtræder efter en bearbejdelse af det primære kildemateriale. Samtidig er søkrigen bragt ind i den udenrigspolitiske sammenhæng, hvor den rettelig hører hjemme. De udenrigspolitiske afsnit er naturligvis blevet beskåret til væsentligt kun at berøre de sider, der har relevans set fra et søkrigshistorisk synspunkt«. Målsætningen for værket karakteriserer dette som en rendyrket søkrigshistorisk studie. På titelbladet — dog ikke på omslaget — er bogens undertitel da også anført som »Et bidrag til nordisk søkrigshistorie på Carl X Gustafs tid 1654—60«. Den danske søkrigshistoriske litteratur er ikke forventet med videnskabeligt underbyggede afhandlinger. Faktisk må det primære kildemateriale, der findes til den danske flådes og de danske søkriges historie, siges at være meget lidt udnyttet. Stort set bygger vor viden om dansk- norsk søkrigshistorie på værker

fra forrige århundrede, som såvel hvad kildemateriale som metode angår gør disse ubrugelige i moderne forsknings-sammenhæng. Større og nyere fremstillinger til den dansk-norsk flådes historie er udarbejdet af nordmanden, kommandør O. Bergersen. Hans polemiske synspunkter og tit manglende kildehenvisninger gør imidlertid, at hans bøger ikke kan opfylde moderne krav til videnskabelige fremstillinger. Askgaards bog viser på en hidtil uhørt måde dybden i dette vældige kildemateriale, der findes til søkrigshistorien, og at det kan bringes til at tale i en kyndig faghistorikers hånd. Askgaard skriver da også i forordet, at det har været et klart mål for forfatteren, at *»vise, at et krigshistorisk arbejde kan gennemføres med samme lødighed som arbejder om andre historiske emnekredse«*. Måske netop på baggrund af disse bemærkninger forekommer det ejendommeligt, når Askgaard i samme forord siger, at *»forfatteren har af gode grunde undladt militære analyser og vurderinger af begivenhederne. Det har været ham alt nok at fremlægge et så bredt stof, at det må kunne danne et godt grundlag for fremtidige fagmilitære vurderinger og betragtninger. Skrivebordsstrategi er fristende, mer. uønskelig. For en civil historiker må det være facts, der tæller i den krigshistoriske sammenhæng«*. Efter anmelderens mening er der her tale om en misforstået beskedenhed. Beskedenheden er udtryk for det altmodiske synspunkt, at kun officerer må og kan beskæftige sig med egentlig krigshistorie og at faghistorikeren som en anden skomager skal blive ved sin læst, nemlig den politiske historie. Hvad forskel er der på for en historiker at foretage vurderinger af diplomatiske afgørelser og militære slag — såvidt anm. kan se ingen! Behandler en historiker et militært slag må han naturligvis sætte sig ind i den militære problematik, bl.a. for overhovedet at kunne

tolke kilderne, dette er ganske enkelt en del af begrebet historisk teknik! Forfatteren kunne efter anm.s mening i lige så høj grad som tilfældet er for udenrigspolitikken havde foretaget vurderinger af de sømilitære operationer. Askgaard har åbenbart ikke villet optræde som en »dansk Mahan«, selv om han havde mulighed for det! Bogen dokumenterer på en tydelig måde, hvorfor man ikke blot vil kunne overlade studiet af militær- og krigshistorie til officerer! Fra nu af kan ingen historikere påberåbe sig ukendskab til de sømilitære aspekter i Carl Gustaf-krigene!

For Askgaard udgør det foreliggende værk den foreløbige slutsten på mange års forskning i perioden 1654—60, herunder publicering af bøger og afhandlinger om denne periode i Nordens historie. Askgaard har været den rette mand til den foreliggende opgave. Han har befundet sig på hjemmebane.

Kildematerialet, som Askgaard har haft mulighed for at inddrage er kolossalt. I 1902 skrev G.L. Grove i *Tidsskrift for Søvæsen* i forbindelse med skildringen af den hollandske søofficer Adrian Banckers kamp ved Hven 1659, at »når nogen engang vil sætte sig det mål at skrive en udførligere søkrigshistorie vedrørende krigen mellem Danmark og Sverige 1658—60, vil der ikke opnås noget fuldstændigt bilde af denne, hvis man fremdeles vil udelade, hvad der nærmest angår hollænderne, eller forsømmer deres kilder, navnlig hvor vore er så hullede, som de for denne periode er«. Askgaard synes at have holdt sig dette for øje. Han har bogstaveligt talt endevendt samtlige relevante kilder i Danmark, Sverige og Holland. Interessant er det med Askgaard at konstatere, at de svenske og hollandske kilder for denne periodes vedkommende flyder langt rigeligere end de tilsva-

rende danske. Askgaard er på denne måde virkelig i stand til at belyse begivenhederne fra alle sider og gøre dette meget detaljeret. Mange steder synes kildestoffet ligefrem at have været for rigeligt, således at fremstillingen er blevet tyngt af mange så vidt det kan skønnes uvæsentlige detaljer. Muligvis er dette gjort for at »krydre« fremstillingen, men det virker mange steder overflødigt. For at tage et par eksempler af hvilke flere kan findes: »*Han blev dødeligt såret, formodentlig ramt af et musketskud*« (p.244) og »*Der forlyder heller intet om, under hvilke omstændigheder admiral Gerdsson pådrog sig et musketskud i venstre skulder*« (p.247)! Undervejs får Askgaard imidlertid rettet flere fejltagelser eller overfortolkninger hos tidligere forfattere, således især O. Bergersen. Interessant er i denne forbindelse Askgaards påpegning af orlogskaptajn P. Holcks fejlagtige identificering af den berømte elfenbensmodel på Rosenborg. Modellen menes at forestille NORSKE LØVE og bruges af Holck som argument for, at der i 1652—54 blev bygget et nyt skib benævnt NORSKE LØVE. Askgaard dokumenterer, at dette ikke kan være rigtigt. (jfr. p. 62, note 96).

Hoveddrivkraften og den afgørende faktor i dansk udenrigspolitik var konkurrencen med Sverige om magten i Østersø-området. Danmark og Sveriges historie frem til det 19. årh. er historien om to kæmpende parter, der stadig søger at omklamre hinanden og stadig søger at udnytte hinandens blottelser. Begge forsøgte de at hente hjælp ude fra til deres kamp hos andre magter, der havde store interesser i Østersøen; dette gjaldt først og fremmest England og Holland. I 1649 lykkedes det Danmark at slutte en forsvarsalli-

ance med Nederlandene. Denne — påpeger Askgaard — var forudsætningen for landets redning i 1658.

Efter at Carl X Gustaf overtog ledelsen i Sverige tog begivenhederne fart. Den svenske konge begyndte at bekrige Polen, og det danske rigsråd mente, at tidspunktet nu var inde til at tage et nyt favntag med Sverige. I virkeligheden var danskerne ikke særlig forberedte på en krig, hvilket Askgaards undersøgelser af flåden og dens udrustning godtgør.

Askgaard beskriver den svenske flådes opgaver i forbindelse med Felttoget mod polakkerne. Efter at have konvojeret tropper over Østersøen blev den stærke svenske flåde beordret til at blokere Danzig og tage told af de indgående skibe — undtagen de engelske, som Karl Gustaf åbenbart nødig ville provokere. Denne toldtagning skete 25. august til 25. november 1655 og med Askgaard kan man med rette undre sig over, hvad formålet med denne operation i virkeligheden var, især når man ser de følger, som den fik for det videre storpolitiske forløb. Blokaden hidsede i høj grad stemningen op såvel i Nederlandene som i Danmark og har utvivlsomt haft betydning som katalysator for de nederlandsk-danske tilnærmelser med udgangspunkt i traktaten af 1653, der skulle sikre et dansk-nederlandsk flådesamarbejde. Overfor svenskerne anlagde danskerne den kendte strategi, hvorved man med flåden ville hindre en hærmagt, der var trængt frem i Jylland, i at trænge videre over bæltérne. Vinteren 1657—58 satte imidlertid enhver form for udøvelse af sømagt ud af spillet. Resultatet blev som bekendt den ydmygende Roskildefred. I værket foretager Askgaard en interessant analyse af denne fred, hvis maritim-politiske intentioner først nu rigtig fremlægges.

Askgaard påviser således, hvor maritim-strategiske de krævede landafståelser var, og hvorledes de indgik i en samlet plan hos Carl X Gustaf, der gik ud på at skyde den svenske flådes hovedbase helt frem til Øresund. Han havde her kig på Landskrona. En etablering af en sådan base ved Sundet ville blive dødsensfarlig for den danske sømagt og derigennem for Danmark som sådan. En af hovedlinierne i værket er Askgaards påvisning af den nærmest ambivalente holdning, som Carl Gustaf havde til Danmark. Et af hans hovedmål var etableringen af en fælles dansk-svensk sømagt — naturligvis under svensk overledelse — med hvilken han ville holde fremmede flåder ude fra Østersøen. Samtidigt erkendte han dog at en sådan ordning kunne danskerne kun tvinges til gennem en knægtelse af landets sømagt. I Roskildefredens § 3 fastsattes det da også ligefrem, at Danmark forpligtede sig til sammen med svenskerne at holde fremmede flåder ude fra Østersøen. En bestemmelse, som naturligvis kun kunne hjælpe til at ophidse nederlænderne yderligere. Freden var naturligvis i direkte modsætning til dansk sikkerhedspolitik og kunne derfor ikke holde i længen, bl.a. p.g.a. det store pres udefra. Carl X Gustaf genoptog som bekendt krigen og belejringen af København blev indledt. Byen blev i oktober undsat af en nederlandsk flåde under kommando af admiral Jakob Wassenaer van Obdam. Askgaard giver en nøje og udmærket beskrivelse af sammenstødet mellem den nederlandske og den svenske flåde i Øresund, hvis resultat blev, at nederlænderne slog sig igennem til København, Slaget i Øresund — eller, som Askgaard kalder det, Sundslaget — fik stor betydning for den søstrategiske situation, som med ét blev ændret. Herredømmet gik fra nu af over til den nederlandsk-danske flåde i de danske farvande, ligesom det

også omgående havde virkning for belejringen i land. De svenske forsyningslinier blev pludseligt tvivlsomme. Slaget turde være et eklatant eksempel på sømagt og dens indflydelse på historie! På det taktiske område synes Askgaards på primære kilder byggede skildring af slaget ikke at bringe noget nyt til de allerede eksisterende skildringer af slaget.

Askgaard har lagt meget arbejde i at beskrive flådernes materiel, vel fordi dette opfattes som forudsætninger for de muligheder, der trods alt var til rådighed for den førte politik og de politiske beslutninger. Der er her gjort adskillige interessante fund under gennempløjningen af kilderne. Således har Askgaard fundet et meget interessant memorial om den svenske flådes tilstand af 14. marts 1656 (se p. 70). På den danske side beskriver Askgaard (p. 106ff) diskussionerne om den danske flådes tilstand og utilfredsheden med Ove Geddes embedsførelse. Måske netop på baggrund af alle disse detaljerede og interessante oplysninger virker det ejendommeligt, at Askgaard intet sted beskriver de sømilitære overledelsesorganer, hverken den svenske eller den danske. Kun to steder (p. 110 og 224) nævnes det danske Admiralitetskollegium, nærmest kun en passant. Sandheden er imidlertid den, at dette som en interessant nyskabelse blev etableret i 1655, det første af sin art på dansk grund. Dets etablering var bl.a. begrundet i utilfredsheden med flådens ledelse og kom ganske givet til at betyde en hel del i forbindelse med udrustningerne under krigen. Dette forhold er vel nok den væsentligste anke, man kan rette mod værket. Til småtingsafdelingen hører, at skønt Askgaard gør brug af den nederlandske maler W. van de Velde d.æ.'s tegninger, der som skitser udførtes under selve Sund-

slaget, så nævnes der intet i teksten om denne. Han er trods alt en væsentlig og interessant kilde.

Askgaards sammenfatning på 6 1/2 side må siges at være meget lidt »tese-præget«. Interessant er imidlertid hans understregning af de selvforstærkende faktorer, der virkede i forbindelse med krigsudbruddet. Den politiske situation i det østlige Baltikum tvang Sverige til et stort krigsberedskab, som dels gennem sit underhold lagde op til nye krigssituationer dels gennem sin tilstedeværelse i Østersøen tvang konkurrenten til kampen om hegemoniet i Østersøen og Danmark-Norge, til at iværksætte modforholdsregler, som så igen indvirkede på de svenske beslutninger. Forskningsmæssigt set må hovedresultatet af Askgaards bog nok være en påvisning af, at *»de søkrigshistoriske forhold har spillet en mere betydningsfuld rolle for periodens almindelige politiske udvikling end de alment anerkendte fremstillinger giver udtryk for«* (p.13).

Askgaards bog rager højt op i vor søkrigslitteratur. Den er den første større videnskabelige fremstilling af et emne fra vor søkrigshistorie. Kildematerialet har været så righoldigt at det nok har været vanskeligt at forkorte fremstillingen; noget der imidlertid ville have gjort værket lettere tilgængeligt og mere overskueligt, uden, at der var gået en splint af den videnskabelige kraftpræstation, som dette værk er udtryk for. Værket viser, *at* der findes et enormt kildemateriale til den danske søkrigshistorie og *at* dette praktisk taget slet ikke endnu er udnyttet blot tilnærmelsesvis, samt *at* det er muligt for faghistorikeren seriøst at behandle et militær- og krigshistorisk emne. Anmelderen tør godt vove den spådom, at bogen vil blive banebrydende for det krigs- og søkrigshistoriske studium i Danmark!

Hans Chr. Bjerg

Peter J. Jørgensen: MODTAGERNE AF MEDALJEN FOR SLAGET PÅ REDEN 2. APRIL 1801, hft., 125 s., kr. 97,75 incl. MOMS., i kommission hos Antikvariat Richard Levin & Co., ApS, Dannebrogsgade 1, 1660 Kbh. V.

I 1964 udsendte forfatteren, der bl.a. er officer af reserven i Den kongelig Livgarde, det fornemme ordenshistoriske værk (på engelsk) om *Danish Orders and Medals*.

Takket være en øget interesse for gamle ordener og medaljer har forfatteren nu fulgt denne bog op med udsendelse af en nærmest personalhistorisk publikation om modtagerne af denne Danmarks vel nok berømteste krigsmedalje.

Man kunne med rimelighed forvente, at en sådan publikation ville nærme sig telefonbogens sterile navnelister og derfor kun henvendte sig til et meget lille, udsøgt publikum. Takket være forfatterens interesse for og store kendskab til emnet er det lykkedes — bl.a. ved at gengive en hel del af skibschefernes interessante og oftest spændende rapporter og breve fra slaget — at give bogen en større rækkevidde og betydning for almindeligt militærhistorisk — og især marinehistorisk — interesserede i og udenfor værnene. Blandt indholdet er der flere små kuriositeter og historiske perler, f.eks. kaptajn Lassens rapport fra blokskibet PRØVESTENEN's heroiske kamp og løjtnant Willemoes' brev til kronprinsen om at få en ny medalje, da den første var blevet stjålet fra ham!

Man kan beklage, at det interessante emne ikke har kunnet bære en udgivelse i bogtryk og med flere illustrationer, bl.a. af søofficerer, bærende medaljen, men man har måttet nøjes med off-set tryk og kuglebåndsmaskine, ganske vist på glimrende papir og med en særdeles smuk skrifttype.

E.O.A. Hedegaard

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser i april 1976.

ADMINISTRATION M.M.

Arbejdsplaner for Holmen ved mobilisering og sikringsstyrelsens formering 1939. Dupl. Kbh. 1939. 85 s. plancher.

Ceremoniel ved fyrstebesøg i København 1903, 05, 07 og det aflyste besøg af den franske præsident 1914. Dupl. Kbh.

Søværnets ordning og forskellige mobiliseringsbestemmelser 1912—13. Dupl. Kbh.

HISTORIE

Clausen, B.: Scrapbog (avisudklip). 1920—49.

Danielsen, Jan: Just Juels rejse til Moskva 1709—11.

Kbh. 1975. 222 s. ill. index. bibl.

De jysk-fynske styrkers domiciler II. dupl. Århus 1975. ill. bibl.

Kroman, Erik: Hans Christian Svinding's Dagbog vedrørende Eckernfördetogtet og Fangenskabet i Rendsborg og Glückstadt.

Fra Danske Magazin 8' rk. 3' bind. Kbh. 1967. s. 71—115.

Liebe, P.I. og E. Borgstrøm: Hærens mærke- og mindedage. dupl. Kbh. 1976. index.

Militærhistorisk Konference '75 — en rapport. Dupl. Kbh. 1976. 70 s.

Moore, John E.: The Soviet navy today. London 1975. 256 s. ill.

2. VERDENSKRIG

Barfod, Jørgen H.: Et centrum i periferien. Modstandsbevægelsen på Bornholm.

Rønne 1976. 356 s. ill. personindex. bibl.

Faldne i Danmarks frihedskamp 1940—45. Kbh. 1970. 462 s. bibl.

Lund Paul og Harry Ludlam: Night of the U-boats. London 1973. 204 s. ill. index. bibl.

POLITIK

Agee, Philip: Tæt på CIA. En CIA agents dagbog. Kbh. 1975. 690 s.

Fakta om forsvar. Kbh. 1974 & 1976. 36 + 36 s. ill.

Trepper, Leopold: Sandheden om Rote Kapelle — spionchefen fortæller sine erindringer. Kbh. 1975. 366 s.

Trommer, Aage: Hitlers udenrigspolitik. Realiteter contra visioner.

Odense 1976. 126 s. ill. bibl.

Understanding Soviet naval developments.
Washington 1975. 78 s. ill. bibl.

STRATEGI & TAKTIK

Outline of the work of Trade Division. 1943.
London 1943. 27 s. + 2 skemaer. ill.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Barfoed, Erik L.: Træskibbygning og Bådebygning m.m.
Elevarbejde fra S & M-skolen. Mskpt. 1900. ill.

Defensionskibe, forskellige oplysninger fra det 17' århundrede. afskrift.

Hansen, J.C.: Forsøg til en Anviisning til handelsskibes Construction. Mskpt. Kbh. 1839.

SØMANDSKAB, NAVIGATION BJERGNINGSVÆSEN, DYKNING M.M.

Vedbækmlen med landtoninger. Kbh. 1894. kort ill.

VÅBENTEKNISKE O.A. HÅNDBØGER M.M.

Grundbog for Orlogsgaster. Kbh. 1976. 360 s. + plancher. ill. index.

Recketts, Howard: Firearms. London 1964. 98 s. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR (GRØNLAND)

Den danske replik i Østgrønlandssagen overgivet domstolen i Haag den 22. juli 1932. Andet hefte. Den retlige fremstilling. Dupl. Kbh. 1932. 25 + 334 s.

Rasmussen, Gustav: Den danske replik, udkast til. Den faktiske del. Juli 1932. Dupl. Kbh. 1932. 122 s.

DIVERSE

Bjerg, hans Chr. m.fl.: Guide til maritimt kildemateriale. 1. Dupl. Kbh. 1976. 35 s.

Frydendahl, Knud: Danmarks klima i vind. Standardnormaler 1931—60. Kbh. 1971. 184 s. kort.

Mathiesen, S.A.: Opslagsværker til brug ved studier i landmilitær — krigsvidenskab og krigshistorie. dupl. Kbh. 1976. 35 s.

Erhvervelser i maj/juni 1976.

HISTORIE

Bjerg, hans Chr.: Søofficerernes mundkurv 1907—08. Særligt tryk af *Historie*. Jyske Samlinger. Ny række XI, 3. 1975. Århus 1975. s. 367—391.

Briand de Crévecoeur, E. m.fl.: Søværnets genopbygning. 5 indlæg ved møde i SLS 15/2 1938. Maskinskr. Kbh. 1938.

Flådelister 1630—1722.

Fortegnelse over viceadmiral Rechnitzers privatarkiv i Rigsarkivet. Maskinskr. Kbh. 1964. 4 s.

Jeschonnek, Gert: Bundesmarine 1955 bis heute. Bonn 1975 144 s. ill.

Liebe, P.I. og E. Borgstrøm: Hærens garnisoner, indkvartering, kaserner og arealer samt særlige militære bygninger. Dupl. Kbh. 1976. 94 s.

Mitchell, David: Pirates. London 1976. 208 s. ill. index. bibl.

The Royal Navy and North America: The Warren Papers, 1737—1752. NAVY RECORDS SOCIETY vol. 118. London 1975. 464 s. portræt. index. bibl.

Sølieutenant-Selskabets udvalg af 1/3 1921. Skrivelse af april 1921 bilagt memorandum og kommandør Wencks foredrag. Kbh. 1921. 2 + 3 + 22 s.

2. VERDENSKRIG

Dokumenter vedrørende den enkelsk-franske krigsudvidelsespolitik.
Berlin 1940.

Englands Kriegsschauplatz Nordeuropa. u.st. u.å. (1940).
48 s. ill.

Halck, Jørgen: Den stenede vej. Kbh. 1946. 268 s. ill.

Halck, Jørgen: Det tveæggede sværd. Kbh. 1948. 222 s.

Hæstrup, Jørgen: Den 4. våbenart. Hovedtræk af de europæiske modstandsbevægelser historie 1939-45. Odense 1976. 540 s. kort bibl.

Lundsteen, K.: Sammentrængt fremstilling af søværnets forhold i tidsrummet efter 29. aug. 1943 til 5. maj 1945, med 3 bilag. Maskinskr. Kbh. u.å. (1953). 16 + 19 s.

Westrup, J.J. m.fl.: Artikler vedr. 9' april fra Tidsskrift for Søværnen 1966—68 og Marinehistorisk Tidsskrift 1968—70. Kbh. 1966—70.

PERSONALHISTORIE

Kiær, H.F.: Divisionerne 1680—1755. Maskinskr. Kbh. u.å. 16 s.

Ruller. DANNEBROG 1710, BORNHOLM og NELLEBLADET 1751/54, MØEN 1759, CHRISTIANA 1780/81, HVIDE ØRN 1798/99.

Ruller 1864. BUHL, JYLLAND, HEIMDAL, NIELS JUEL.

POLITIK

Espersen, Mogens: Rumænsk balance. UDENRIGSPOLITISKE SKRIFTER, serie 13 nr. 1/1976. Kbh. 1976. 40 s. bibl.

Gemzell, Carl-Axel: Lucius, Wallenberg och Ryssland. Storfinans och politik under första världskriget. Særtryk af Aktuellt och Historiskt. Stockholm 1976. s. 83—122. bibl.

Svensk profil. Försvar i framtid. Tolv fackmannauppsatser. MARINLITTERATURFORENINGEN nr. 62. Malmö 1976. 124 s. ill.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Funch, D.H.: Dansk Marine-Ordbog I & II. Optryk af udgave 1846. Kbh. 1976. 170 + 152 s. ill. 67 plancher.

Naval Hydrodynamics. Ninth Symposium. Vol. II. Washington 1975. 2012 s. ill. bibl.

Warships in profile. Vol. III. New York 1974. 152 s. ill.

SØMANDSKAB, NAVIGATION,
BJÆRGNINGSVÆSEN, DYKNING

Holman, Gordon: Carlsen of the Flying Enterprise. London u.å. 34 s. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR
(GRØNLAND)

Bach, H.C. og Jørgen Taagholt: Udviklingstendenser for Grønland. Kbh. 1976. 248 s. ill. index. bibl.

Petersen, Finn: Grønlandssagens behandling i FN 1964—54. Odense 1975. 128 s. ill. bibl.

DIVERSE

Fisk og hav 75—76. Kbh. 1976. 80 s. ill. bibl.

Forester, C.S.: Flying colours. Leipzig 1939. 248 s.

Forester, C.S.: The happy return. Leipzig 1939. 250 s.

Forester, C.S.: A ship of the line. Leipzig 1939. 276 s.

Sing and be joyfyl. Chapel Songbook. Washington 1975. 82 s. ill. noder.

Erhvervelser i juli 1976

Anlæg af Udførsels- og Tilflugtshavne på Jyllands Vestkyst, i det nordlige Kattegat og på Bornholm, betænkning angående, Planer til denne. u.st. 1887. 22 planer.

DANCON XXIV. November—maj 1975—1976. Cypern 1976. 174 s. ill. kort.

Nordentoft, Johan: Lidt om Køge som Fæstning og Svenskerne 1658—1660. Særtryk af Militært Tidsskrift. Kbh. 1941. 62 s. ill. bibl.

Nordentoft, J.: Nakskov og Svenskerne 1658 og 1659. Særtryk af Militært Tidsskrift. Kbh. 1937. 100 s. ill. bibl.

1. VERDENSKRIG

Hvidtfeldt, Johan: Augustdagene 1914. Foredrag. maskinskr. Kbh. u.å. (1970). 23 s.

Kaarsted, T.: Flåden under første verdenskrig — O. Kofoed-Hansens og V. Jøhnkes optegnelser. Odense 1976. 240 s. ill. index. bibl.

2. VERDENSKRIG

King, Ernest J.: U.S. Navy at war 1941—1945. Official reports to the secretary of the Navy. Washington 1946. 306 s. ill. kort.

Leasor, James: Green Beach. London 1975. 250 s. ill. bibl.

Marder, Arthur: Operation »Menace«. The Dakar expedi-

tion and the Dudley North affair. London 1976. 290 s. ill. kort. index. bibl.

Munck, Ebbe og Ove Martin: Danmark under ockupationen. Stockholm 1943. 32 s.

PERSONALHISTORIE

Kiær, H.F.: Personellister. Søofficerer 1670—1702, andet personel 1670—1760. håndskr.

Morris, R.K.: John P. Holland. 1841—1941. Inventor of the Modern Submarine. USA 1966. 212 s. ill. index. bibl.

Pack, S.W.C.: Cunningham, the Commander. Norfolk, England 1974. 323 s. ill. index. bibl.

POLITIK

Aaroe, B.C.M.: Gjensvar til J.Z. Schroll og Forslag til Ordning af et Land- og Søforsvar for Bornholm. Kbh. 1882. 66 s. kort.

Blechman, Barry M.: The control of naval armaments. Prospects and possibilities. Washington 1975. 100 s.

Friis, Finn: De forenede nationer. Mål, midler og virke. Kbh. 1963. 292 s. index. bibl.

Heurlin, Bertel: Hvorfor våben? Kbh. 1976. 160 s. ill. bibl.

Lund, Troels: Om Danmarks Neutralitet. Kbh. 1893. 20 s.

Roskill, Stephen: Naval policy between the wars. II: The

period of reluctant rearmament 1930—1939. London 1976.
526 s. ill. index. bibl.

STRATEGI & TAKTIK

Lund, Paul og Harry Ludlam: The war of the landing craft.
London 1976. 256 s. ill. index.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Greger, René: Austro-Hungarian warships of World War I.
Hertfordshire, England 1976. 192 s. ill. index.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR

(GRØNLAND)

Bogen om Grønland. 4' oplag. Kbh. 1976. 356 s. ill. index.
bibl.

DIVERSE

Fiskeri og fiskebestande. Statusrapport, juni 1976. dupl.
Kbh. 1976. 34 s. ill.

Jürs, Olaf: Lærebog i Aritmetik og Geometri, Tillæg til.
Benyttet på elevskolen. dupl. Kbh. u.å. (1895). 33 s.

Det Store Nordiske Telegraf-Selskab 1869—1894. Kbh.
1894. 282 s. + 4 kort. ill.

KOMMENTARER TIL NYANSKAFFELSER

Philip Agee: Tæt på CIA. En CIA agents dagbog.
Rhodos, Kbh. 1976.

Agee blev optaget som agentaspirant til CIA i 1957 og var agent i årene 1960—71. Bogen er skrevet i dagbogsform og er meget afslørende for CIA's arbejdsmetoder. Han bor i England, men hans kone og to sønner bor i U.S.A., og han er afskåret fra at rejse hjem til staterne af frygt for, hvad CIA vil foretage imod ham.

Udover optegnelser om den forberedende uddannelse er det ikke en almen redegørelse for CIA's omfattende virksomhed, kun om de poster han er blevet sendt ud til. En kort redegørelse står derimod i et efterskrift af Dansk Radios medarbejder Christian Winther, der påpeger, at CIA, der oprettedes under 2' verdenskrig, er direkte ansvarlig overfor USA's præsident. Når præsident Ford har udtalt, at han gennem reformer ville bringe CIA under præsidentens kontrol, påstår Chr. Winther at dette er et helt unødvendigt skridt, og at CIA altid har arbejdet loyalt under præsidenten.

Jørgen H. Barfod: Et centrum i periferien. Modstandsbevægelsen på Bornholm.

Bornholms historiske Samfund, Rønne 1976.

En meget grundig udredning om de 5 år, baseret på såvel skriftligt materiale, herunder arkiver, der først måtte benyttes efter 1975, som på samtaler med tidligere modstandsfolk.

Bogens fremstilling er meget detaljeret til ære for lokalhistorikere, men kan i det store og hele regnes som almengyldigt udtryk for forholdene også i den øvrige del af landet.

Specielt for Bornholm er rutenettet til Sverige, hvor rutebådernes passage af Falsterbokanalen er særpræget, samt af-færen med Hassager Christiansen og V 1-bomben. Ligeledes amtmand Stemanns særlige forhold. Manglende forbindelse til moderlandet gjorde ham mere selvstændig end de fleste andre amtmænd, men kritikken af hans forhold overfor besættelsesmagten kommer stærkt frem.

Paul Lund og Harry Ludlam: Night of the U-boats.

W. Foulsham & Co., London 1973.

Den 4. oktober 1940 afgik en langsomtgående konvoj, DC 7, fra Sydney, Canada. Den bestod af 35 skibe, hvoraf en stor del var så gamle, at de havde oplevet 1. verdenskrig, et vidnesbyrd om, at alt måtte sættes ind for at skaffe forsyninger til England. Konvojchef var den lige før krigens udbrud afgåede viceadmiral L.D.I. MacKinnon. Bortset fra de første få døgn var det eneste skib, der kunne stilles til rådighed for konvojering, sloopen *HMS Scarborough*. 10 døgn

senere, da konvojen nærmede sig det mest truede stræk, blev dog dækningsstyrken forøget.

Konvojskibene havde ingen mulighed for at foretage dispositioner for optræden ved U-bådsangreb. Det var nærmest tilfældigt, hvem der stødte til, og fra admiralitetet forelå intet direktiv. Til trods for, at tyske U-både ved slutningen af 1. verdenskrig havde begyndt uddykket angreb om natten, at Dönitz i bogform havde udtalt, at det ville blive fremtidens princip, og at U-både under eskadreøvelser havde udøvet denne angrebsform, var Royal Navy ganske uforberedt på det. Man havde fået Asdic og var faldet til ro med det. I nætterne omkring 17. oktober gik tyske U-både til angreb, idet konvojens position var indrapporteret. De blev alle uobserveret, og konvojskibenes eneste indsats blev at samle overlevende op fra de 20 skibe, der blev sænket — kun 15 handelsskibe nåede havn og heraf de to stærkt havarerede efter torpedotræffere.

Blandt konvojskibene var et dansk, *Flynderborg*, der var et af de 15 der nåede frem. Det blev torpederet og sænket ud for Newfoundland i november 1941.

Bogen er for en stor del baseret på samtaler med overlevende eller disses slægtninge og tager derfor en del detaljer med, som nok gør beskrivelsen noget langtrukken, men til gengæld giver læseren en levende skildring af, hvad handelsskibenes besætninger var udsat for og måtte leve med, ikke mindst i krigens første år, hvor de tyske U-både høstede deres laurbær.

Leopold Trepper: Sandheden om Rote Kapelle.
Gyldendal, Kbh. 1976.

Den af W.F. Flicke udgivne bog om *Rote Kapelle* i 1958

havde titlen: »*De vidste alt ....*«. Det samme fremgår af denne bog, skrevet af chefen for den omhandlede spionagegruppe. Men hvad hjalp det, når Stalin ikke ville tro på informationerne og stemplede Rote Kapelle som engelsk dobbeltspionage. Trepper noterer ikke uden bitterhed, at Rusland, trods udførlig rapport om Hitlers plan for angrebet på Sovjet og detaljerede oplysninger om troppernes placering og instrukser, mødte angrebet helt uforberedt, hvilket kostede tab af måske millioner af russere.

At hans enestående indsats, baseret på idealistens tro på kommunismen, blev mødt med utak er vel almindelig kendt. Først i 1973 fik han, efter pres fra vestlige lande, ikke mindst fra dansk side, tilladelse til at forlade Polen og blive genforenet med sin familie. Han bor nu i København. Bogen er meget velskrevet og en meget spændende læsning såvel hvad angår hans arbejde før som hans forhold efter at være blevet arresteret af Gestapo.

J. Teisen

H.C. Bach og Jørgen Taagholt: Udviklingstendenser for Grønland.

Nyt nordisk Forlag, København 1976.

Initiativet til bogen er kommet fra Forsvarskommandoens *Projektgruppe for Perspektivplanlægning* og det meget vægtige studium er fremkommet med bidrag fra såvel videnskabelige institutioner som officielle myndigheder.

Som undertitel står *Ressourcer og miljø i global sammenhæng*, og det er således på en meget bred basis, man vurderer den kommende udnyttelse af de ressourcer, der findes

såvel i Grønland som i dets nærliggende havområde. Der behandles såvel den nuværende som planlagte udnyttelse i de til Nordkalotten hørende områder som i Nordsøen og ved Færøerne.

Blandt det meget omfattende materiale skal nævnes energiudnyttelse af vandkraften, forekomster af Uran og andre værdifulde mineraler, olieforekomster, fiskeri.

Når initiativet kommer fra Forsvarsstaben skyldes det, at såvel nyopstående industri og dermed følgende forøget skibstrafik som udvidelse af søterritoriet m.v. vil kræve en indsats, som naturligt må pålægges forsvaret, ikke mindst søværn og flyvevåben. Under konklusionen for de enkelte kapitler fremhæves derfor, hvorledes de enkelte, behandlede områder vil forøge de opgaver, der i dag er pålagt forsvaret.

Bogen er et særdeles lædigt bidrag til den løbende diskussion om specielt Grønlands, men også dansk fiskeris fremtidsmuligheder og vil fortjene at blive årets bestseller.

Hans Chr. Bjerg: Søofficerernes mundkurv 1907—08.
Artikel i *Historie*, Ny række XI, Århus 1975.

Cand.mag. Bjerg har fundet fremt til nogle hidtil upåagtede papirer i Marinens Bibliotek som grundlag for den nævnte artikel. Under forsvarssagens behandling i Rigsdagen — en af disse utallige gange forsvaret har været politisk katebald — enedes nogle yngre søofficerer om at søge gennem diskussionsmøder i Sø-Lieutenant-Selskabet eller i Krigsvidenskabeligt Selskab dels at få en enig stillingtagen inden for søværnet, dels at få udglattet de dengang stærkt marke-rede uoverensstemmelser mellem de to værns opfattelse.

Den nævnte mundkurv blev anbragt dels af Konseilspræsi-

denten, I.C. Christensen, dels af Marineministeriet, og sø-officererne kæmpede længe, men forgæves.

At fagfolk udtaler sig er vel nok mest aktuelt, når lovgiverne behandler deres fag, og både før og efter 1907/08 har de ikkesagkyndige politikere lukket munden på de militære fagfolk, når forsvarssagen var til debat i tinget.

D.H. Funch: Dansk Marine-Ordbog, I & II.

Bogen, der udkom i 1846, har været stærkt efterspurgt, og det i år udkomne optryk, udgivet af Andr. Fred. Høst og Søns Forlag, er allerede næsten revet bort. Det er en særdeles smuk gengivelse med en papirkvalitet, der kun afviger ganske lidt fra originalens.

J. Teisen

Finn Petersen: Grønlandssagens Behandling i FN 1946—54.
Odense 1975.

Bogen er en let revideret udgave af en afhandling til Institut for Historie og Samfundsvidenskab ved Odense Universitet og er i høj grad baseret på landsrettsagfører Hermod Lannungs arkiv. Lannung spillede iøvrigt en markant rolle i Grønlandssagens behandling, idet han som politiker var den danske regerings repræsentant i FN's udvalg for kolonierne, den IV hovedkomité, i perioden 1946—54, hvorfor han førte forhandlingerne om Grønlands statusændring.

Baggrunden for, at spørgsmålet om Grønland blev behandlet i FN, var den danske regerings opfattelse af, at Grønlands ændrede status i medfør af 1953-grundloven fritog Danmark for den årlige indberetning til FN's general-

sekretær om de økonomiske, sociale og uddannelsesmæssige fremskridt — et synspunkt, der blev anerkendt.

Bogen er et udmærket supplement til den øvrige litteratur vedr. suveræniteten over Grønland, og giver iøvrigt et meget positivt billede af politikeren Hermod Lannung, som var i besiddelse af såvel megen viden om dette specielle område som initiativ og ambition.

A. Holm

Svensk profil — försvar i framtid.

Marinlitteraturföreningen no. 62, Stockholm 1976.

De sidste års store nedskæringer i det svenske forsvarsbudget har givet anledning til, at ti søofficerer og to civile med ansættelse inden for forsvaret har udsendt ovennævnte bog. Efter et forord af chefen for marinstaben, generalmajor Bo Varenius, er i 11 kapitler gjort rede for Sveriges militærpolitiske stilling og muligheder for at hævde landets suverænitæt. Det bliver belyst, at modforholdsregler mod angreb skal sættes ind med flåde- og flyenheder på længst mulig afstand fra kysten. Er landsætning først lykkedes, vil fjenden hurtigt have indtaget de tættest befolkede områder, og hæren vil på en vis måde kun kæmpe for at bevare sig selv.

Bogen giver ikke nogen nytænkning inden for søværnet — og man kan delvis tage flyvevåbnet med — men er et forsøg på at finde forståelse udadtil for, at fordelingen af forsvarsbudgettets midler i for høj grad har tilgodeset hæren på de to andre våbenarters bekostning og ikke har taget hensyn til udviklingen efter 2. verdenskrig.

Barry M. Blechman: The control of naval armaments. Prospects and possibilities.

The Brooking Institution, Washington 1975.

Bogen er den anden sømilitære afhandling, skrevet af forfatteren til serien *Studies in defense policy*. Den forrige var anmeldt i tidsskriftets 1973-årgang s. 297.

Blechman konstaterer, at der er kræfter i gang med afspænding hvad angår atomvåben og reduktion af de stående styrker og går ind for en lignende aftale hvad angår de sømilitære styrker.

Han foreslår at tage det i flere tempi og begynde med en begrænsning af tonnager inden for enkelte skibsklasser og af antal enheder i Det indiske Ocean og i Middelhavet.

Bogen angiver de nuværende styrker i øst og vest som grundlag for behandling af emnet og er særdeles tankevækkende, men om hans tanker kan føres ud i livet er et spørgsmål for sig.

Bertel Heurlin: Hvorfor våben?

Forsvarskommandoen, Kbh. 1976.

Forfatteren er lektor i international politik ved Københavns Universitet og har i en årrække beskæftiget sig med nedrustningsproblemet.

Bogen indgår i serien *Forsvaret i samfundet*. Den giver en udmærket oversigt, specielt om de senere års nationale og internationale bestræbelser mod henholdsvis oprustning og nedrustning, men også med korte historiske tilbageblik.

Hvad der især gør bogen meget læseværdig er dens kapitler med skarpt adskilt indhold. De omhandlede våben er nævnt som våbenarter uden nogen detailleret beskrivelse, det må findes andet steds i litteraturen.

Johan Hvidtfeldt: Augustdagene 1914.

maskinskrevet foredrag ca. 1968.

På anmodning fra biblioteket har vi fået overdraget manuskriptet til et af de foredrag, rigsarkivaren har holdt om augustdagene 1914. Rigsarkivaren er en af de historikere, der er bedst inde i dansk politik under de to verdenskrige, idet han i kraft af sit embede har haft adgang såvel til manuskripter i det danske Rigsarkiv som til arkiver i Tyskland, England, U.S.A. m.v.

Rent tilfældigt kommer denne erhvervelse til biblioteket samtidig med Tage Kaarsteds offentliggørelse af Kofoed-Hansens og Jøhnkes dagbøger, hvor augustdagene er belyst af mænd, der har deltaget i spillet på ansvarsfulde poster.

Taage Kaarsted: Flåden under første verdenskrig.

Jysk Selskab for Historie, Aarhus 1976.

I et testamentarisk forord bestemte viceadmiral Kofoed-Hansen, at hans dagbogsoptegnelser og erindringer fra krigsårene 1914—17 ved hans død skulle gives til senere kontreadmiral F. Cold, som skulle bestemme deres videre skæbne. Cold afleverede skrifterne til Rigsarkivet i 1924 med påtegning om, at de var utilgængelige til 1970, formentlig i første række, fordi de omtaler møder med kongen, som ikke er direkte rosende i omtalen.

Kofoed-Hansens to døtre har nu givet tilladelse til, at professor Kaarsted offentliggør manuskripterne.

Det er en meget interessant læsning om den ranke skikkelse, hvis situationsopfattelse ikke mindst i augustdagene 1914 var så klar, at den kompakte modstand måtte give efter. Hans ordrer til eskadrecheferne var klare og utvetydige, og man læser hans bitre bemærkninger, f.eks. ved E. 13-af-færen, hvor hans ordrer ikke blev efterkommet.

Bogen indeholder tillige kommandør V. Jøhnkes dagbog fra samme periode, som et udmærket supplement til Kofoed-Hansens.

Vil man have et klart overblik over dansk politik og søværnets indsats under 1. verdenskrig må dette vægtige bidrag med i studierne.

James Leasor: Green beach.

Heinemann, London 1975.

Om amfibieoperationen ved Dieppe 19. august 1942 er skrevet flere bøger, men denne adskiller sig fra de øvrige ved at trække en særlig episode frem.

I England var man opmærksom på, at tyskerne havde udviklet en ny, følsom radarstation, og det lykkedes i 1941 ved en amfibieoperation med deltagelse af faldskærmstropper at besætte stationen ved Brunevall, afmontere og hjembringe vigtige dele af installationen.

Ved Dieppe var en moderniseret udgave af den omtalte radarstation monteret på toppen af en høj klippe. Denne gang som ved Brunevall sendte man en radarspecialist med. Man ville ikke sende Sergeant Cox med igen og valgte Sergeant i RAF Jack Nissenthall. Han deltog sammen med en canadisk brigade, og et udvalgt hold på 11 mand fik til opgave at følge og beskytte ham — nogle af dem med den ubehagelige opgave at sørge for, at han ikke kom levende i tysk fangenskab. Selv medbragte han iøvrigt en cyankalium-pille.

Efter erfaringen fra Brunevall var samtlige radarstationer så godt beskyttet, at det ikke lykkedes at komme helt frem til stationen, men visse observationer var dog af stor værdi for de engelske eksperter.

Beskrivelsen af gruppens forsøg er skrevet meget dramatisk

og er en spændende læsning. Forfatteren har interviewet et stort antal deltagere, canadiske og tyske foruden Sergeant Nissenthall, og også en del af de franske indbyggere i og ved Dieppe. En stor del af dem bliver præsenteret med deres biografiske data i teksten. Havde han sat disse data i et appendix ville det have gjort det lettere at følge handlingen, men dette til trods kan bogen anbefales som erstatning for en spændende kriminalroman.

Paul Lund og Harry Ludlam: The war of the landing craft.
W. Foulsham & So., London 1976.

Paul Lund gjorde i flere år tjeneste i landgangsfartøjer, først som mening, senere som løjtnant. Hans egne og en stor del andres oplevelser er samlet i en række kapitler med beskrivelser af landgangsoperationer i Kanalen, Norge og Middelhavet, to kapitler omhandler hans kadetuddannelse. Tabene af såvel materiel som personel var store. Ved landgangsoperationer var de udsat for ild fra batterier i land og flyangreb med kun en svag armering som forsvar, og de lavtstikkende fartøjer var meget lidt modstandsdygtige i overhandigt vejr — som eksempel fremføres ulykken udfor Milford Haven, hvor LCG 15 og 16 gik ned med tab af 73 mand, kun tre blev reddet, de to med lettere kvæstelser, da de blev kastet rundt mellem klipperne.

En vordende fører af et landgangsfartøj skal ikke forvente at finde erfaringer af større værdi, men må trøste sig med, at »lidt har også ret«.

Arthur Marder: Operation »Menace«. The Dakar expedition and the Dudley North affair.

Oxford University Press, New York 1976.

Bogen er en fortsættelse af Marders i 1974 udsendte *From*

the Dardanelles to Oran, men er i modsætning til den forrige koncentreret om den ene episode fra de første planer i juli 1940 til den sidste plan blev skrinlagt i oktober. I forbindelse hermed behandles Admiral Dudley North's sag.

North var chef for *North Atlantic Station* med basis i Gibraltar; og Admiral Somervilles eskadre var underlagt North. Admiral North blev holdt helt uden for planerne om angrebet på Dakar, hvor eskadrechefen, Cunningham, var direkte underlagt admiralitetet.

Angrebet på Dakar blev en fiasko, og efter Admiral North's opfattelse var det den direkte årsag til, at admiralitetet søgte at afværge kritik af egne dispositioner ved at lade ham blive syndebuk.

Motiveringen for hans afsked var den manglende indsats mod en fransk flådedeling, der passerede Gibraltarstrådet for vestgående.

Den 9. september 1940 gav Vichy-regeringen admiral Bourragué ordre til at afgang fra Toulon med krydserne GEORGES LEYGUES, MONTCALM og GLOIRE samt tre store destroyers for at gå via Dakar til Libreville og der hindre de sydafrikanske kolonier i at gå over til de frie franske.

To meldinger, den første af tilsyneladende officiel karakter, indgik til admiralitetet med info North Atlantic Station. North, der vidste han var holdt uder for Dakar-planerne, lod kun en destroyer og fly holde styrken under observation, da den passerede Gibraltar. Han gik ud fra, at admiralitetet ville give de nødvendige ordrer, men lod dog efter konference med Admiral Somerville REPULSE ligge på kort varsel.

Hvad han ikke kunne vide var, at meldingerne kom admi-

ralitetet i hænde med ca. 1 døgn's forsinkelse på grund af malkonduite hos en vagthavende søofficer.

Den franske styrke nåede efter oliefyldning i Casablanca til Dakar, men nu var Cunningham orienteret, og et forsøg på at gå videre syd på blev hindret med det resultat, at de to krydsere vendte tilbage til Dakar, den tredje til Casablanca. Dakarstyrken var blevet forstærket.

Bogens sidste trediedel er helliget Admiral North's kamp for oprejsning og baseret på såvel officielle som private papirer, flere kilder, end der i sin tid blev benyttet af den ligeså fremragende forfatter, Roskill.

Han fik delvis oprejsning i 1957, efter Lord Mountbatten havde taget sagen op, og premierminister Macmillan i en tale i Underhuset bl.a. sagde, at den svigtende optræden ved de franske krydseres passage af Gibraltarstrædet for 75 pct. vedkommende skyldtes admiralitetet, den sidste fjerdedel svigtende konduite hos North.

S. W. C. Pack: Cunningham, the Commander.

Batsford Ltd., Norfolk 1976.

En framragende bog på 323 sider af en fremragende forfatter om en fremragende engelsk flådechef må være en tilstrækkelig betegnelse.

Admiral Andrew Cunningham's indsats under 2. verdenskrig er så kendt, at mange med stor interesse vil studere hans biografi.

J. Teisen

SØSTRATEGI OG MARITIM STRATEGI

Nogle definatoriske kommentarer
af
Hans Chr. Bjerg
cand. mag.
lærer ved Søværnets Officersskole

Jeg har af to grunde med glæde set publiceringen i T.f.S. af KT Bent F.Sørensens (BFS) afsluttende opgave i krigskunst *Sovjetunionens sø- og maritime strategi og den sovjetiske flådes udvikling* (nærv. årgang pp.217-86). For det første er det glædeligt, at T.f.S. en gang i mellem optager nogle af de opgaver, der udarbejdes på SOS; for det andet er det ønskeligt, at der stadig foregår undersøgelser for åbent tæppe af den sovjetiske sømilitære ekspansion i de sidste 15 år. Den gengivne artikel bringer næppe noget nyt for den, der i forvejen har beskæftiget sig med det pågældende emne, men den må anses for at være en god oversigt over og indføring i emnet. Når jeg imidlertid har besluttet at knytte et par kommentarer til BFSs artikel, skyldes det, at den efter min mening opererer med et uheldigt definatorisk begrebsapparat, således som det præsenteres i forordet.

Forfatteren skelner mellem *søstrategi* og *maritim strategi*. Det første begreb defineres som *en plan for anvendelsen af flåden i krigstid, samt alle flådeaktiviteter i fredstid, der har relation til krigstidsopgaver. Under sidste del hører øvelser, patruljering, overvågning m.m.* Det andet begreb defineres af

BFS som *en plan for anvendelsen af flåden i fredstid med de søstrategiske undtagelser*. Efter at have defineret disse to anvendte begreber kommer BFS med den overraskende påstand, at *det primære element i maritim strategi er den udenrigspolitiske anvendelse af flåden*.

Man kan efter min mening ikke opretholde to adskilte strategibegreber, således som de defineres i artiklen. Jeg mindes ikke tidligere at være stødt på en så vandtæt adskillelse af det sømilitære strategibegrebs forskellige elementer.

Under alle omstændigheder må der kunne skabes almindelig tilslutning til, at det må anses for uheldigt at betegne dem med henholdsvis *søstrategi* og *maritim strategi*, da disse to betegnelser netop altid bruges i flæng og synonymt, som dækkende det samme begreb. Semantisk set er ordene identiske. Nævnes kan f.eks. at Sir Peter Gretton i sin bog *Maritime Strategi*, London 1965, opererer med *the peacetime principles* og *the wartime principles* inden for begrebet *maritime strategi*, altså det som BFS opdeler i *søstrategi* og *maritim strategi*.

Et almindeligt anerkendt doktrin siger, at krig er fortsættelsen af udenrigspolitikken med andre midler. Forskellen mellem BFSs to strategibegreber er derfor ikke en væsensforskel men en gradforskel, hvorfor de ikke vil kunne opretholdes som selvstændige begreber.

De punkter BFS nævner under henholdsvis den sovjetiske søstrategi og maritime strategi er naturligvis nøje forbundne og direkte følger af hinanden både hvad angår mål og midler.

Dette siges i virkeligheden af BFS selv (p273), hvor han mener, at der bag den såkaldte *maritime strategiske aktivitet* ligger forsøg på at opnå resultater, der er af betydning for *søstrategien*. Den *søstrategiske* opgave at beskytte egne søkommunikationslinier (jfr. p. 222) har f.eks. nøje

forbindelse med opgaverne under *den maritime strategiske deployering* (jfr. p. 273). Derfor må jeg også være meget uenig med BFS, når han påstår, at *den maritime strategiske aktivitet er for så vidt uden betydning for den sovjetiske flådes udvikling*. Dannelsen af det, der i artiklen betegnes som en velafbalanceret flåde, er vel netop udtryk for de sovjetiske magthaveres ønske om at råde over et smidigt og fleksibelt våben i totalstrategiens fulde spektrum. F.eks. kan udformningen af ALLIGATOR-klassen ikke have været begrundet i nogle af de *søstrategiske* punkter, der opstilles på p. 238, men må ses på baggrund af de punkter, der opstilles på p. 273 under *den maritime strategi*.

Sagt på en anden måde kan opstillingen af *de søstrategiske opgaver* meget vel tænkes at være affødt af *de maritim strategiske mål eller opgaver*, netop fordi de alle er betinget af den ønskede politiske målsætning.

En anden definatorisk svaghed ligger i artiklens konklusion. BFS konkluderer sin undersøgelse med at påstå, at Sovjetunionen i 1975 må karakteriseres som en *sømagt*, idet landets ledelse forstår flådens betydning både i krig og fred, og fordi man råder over en stor, velafbalanceret flåde, og endeligt fordi man har et udbygget basesystem rundt om i verden. Om disse ting er begrundelse nok for karakteristikken *sømagt* kan diskuteres; i hvert fald afhænger det af i hvilken betydning begrebet *sømagt* her anvendes. Iflg. den gængse definition af begrebet *sømagt* kan denne dels betegne selve krigsflåden (*flådemagt*) og dens faciliteter, dels en stat, der gennem sin geografiske beliggenhed (*den strategiske position*) livsnødvendigt er afhængig af havet og de søværts forbindelser. Som det vil ses har Sovjet i dag en stærk flådemagt, men det kan efter min mening diskuteres, om hvorvidt Sovjetunionen med den nuværende geografiske placering og udstrækning nogensinde vil kunne betegnes som en *sømagt* (i betydning-

gen strategisk position). Vil et nederlag på havet berøre Sovjet i vital forstand?? Sovjet må nok fortsat betegnes som en kontinentalmagt, hvilket man kan indse ved en sammenligning i så henseende med Storbritannien og — til en vis grad — U.S.A. Sovjet vil aldrig i samme grad som disse magter være afhængige af opretholdelsen af søherredømme.

Havet vil derfor — under de nuværende betingelser — aldrig få den samme sikkerhedspolitiske betydning for Sovjet, som det har for de nævnte magter f.eks. I samme forbindelse skal det understreges, at det netop er dette forhold, der gør den kraftige sovjetiske ekspansion på havet farlig for de traditionelle sø- og vestmagter. Svarende til Churchills udtalelse om, at admiral Jellicoe var den eneste mand, der kunne tabe krigen på en eftermiddag, så har vestmagterne næsten alt at tabe til søs stillet over for en teknisk set ligestillet modstander, hvorimod omvendt kontinentalmagten Sovjet har alt at vinde på havet.

Det er bl.a.

- 1) ønsket om global politisk og ideologisk indflydelse,
- 2) flexible-response-doktrinet,
- 3) second-strike-problematikken (set i forhold til POLARIS-ubådene) samt
- 4) deltagelse i udnyttelsen af havets kolossale uudnyttede ressourcer,

der har lokket russerne ud på havet, hvor det aldrig har været naturligt for dem at befinde sig.

Hans Chr. Bjerg

TEAM WORK — EN KOMMENTAR

Af orlogskaptajn J.F.E. Rasmussen.

I den levende avis fra torsdag 28 sep. 1976 skriver tekstforfatter Eva Hast Nystad en kommentar til øvelse TEAM WORK 76 — en meget personlig og bitter kommentar.

Anledningen er nyhedsbureauernes telegram om øvelsens forløb, der i lakoniske vendinger fortæller om øvelsens resultat: 14 dræbte, 9 kvæstede og de materielle tab opgjort til foreløbig 144 mill. kr.. Eva Hast fører sig frem i tidens sprog: *sådan nogle aber, der bare ligger og boller ind i hinanden på flade marker, ved kysterne og hvor de kan komme af med deres budskab. Det mentale affald er deres program..... - en remse så lang som en smørrebrødssedel fra Oscar Davidsen kundgør at 80.000 mand, 900 fly, 250 skibe og 24 undervandsbåde deltog i festløjerne.....og så manglen på proportioner, der gør, at den celebre notits bliver bragt nederst og ganske enspaltet - hvad med en forside? - Men velbekomme og god Nat Ole, pengene ligger i Vesterhavet.*

I øvrigt mener Eva Hast, at de 144 mill. kr. kunne være brugt humanitært og opbyggeligt *bare spørg WHO, Eva Gredal eller en ganske almindelig børnehaveleder.*

Det er ikke kommentarens kvalitet eller manglen på samme, der får mig til at citere fra den, og når den tapre redaktør får kæmpet sig frem med endnu et nummer af vort gamle tidsskrift, så har min kommentar nok mistet sin dagsaktualitet. — Men som Eva Hast, kan jeg undre mig over at en øvelse som TEAM WORK ikke har haft pressens bevågenhed — her

er vel også tale om en følelsesmæssig udladning på baggrund af personlig harme.

Nu skal der ikke advokeres for, at den professionelle debat i Søværnet skal præges af personlige, harmdirrende indlæg, men for at vende tilbage til TEAM WORK og det vi skulle lære af den, så kunne man nok ønske sig at *lessons learned*-delen af øvelsen havde formet sig anderledes.

Ved oprettelsen af kampdommerinstitutionen og implementering af organisationen i FOD SEO kom man ud af det dødvande, som i mange år havde præget *Hot Wash-up* og debriefinger efter taktiske øvelser.

Etableringen af et *Hot Wash-up preparation team* af kampdommere og afvikling af en debriefing i Nato regie under ledelse af en senior kampdommer i Frederikshavn, gav et fornuftigt udbytte af det store arbejde, der blev præsteret af preparation team, til glæde for de fleste deltagere.

Når man som Eva Hast klart indser, hvor store materielle og personelmæssige ressourcer, der har været indsat i TEAM WORK, er det yderst rimeligt at øvelsens resultater bliver behandlet seriøst og præsenteret i en form, som giver de fleste et klart udbytte.

Så langt så godt. —

Den nationale debriefing på Holmen fik derimod et sørgeligt forløb, som ikke bør gentages.

En debriefings dagsorden „så lang som en smørrebrødseddell fra Oscar Davidsen“ indeholdende relevante og selvfølgelige punkter af interesse, som dog for de flestes vedkommende kunne have været rundsendt til interesserede myndigheder i den skriftlige rapportform, som de alligevel ender i.

Her sad altså blomsten af Søværnets operative officerer og ventede i 4 timer på, at man nåede til det, man egentlig skulle lære af øvelsen — nemlig operationernes forløb og organisa-

tion i vort eget område. — *Det må laves om-*.

Et set up, som det i Frederikshavn, med udpegning af en seniorkampdommer, som får hvervet at forberede og lede debriefingen på SOK vegne, må være svaret.

Ud over reorganisation af debriefingen, må der nok også mentalitetsændring til. Hvis man stadig væk, i en lukket forsamling af professionelle kolleger, ikke er i stand til at gennemføre en fordomsfri diskussion af taktiske og operative dispositioner, uden at deltagerne føler sig i forsvarsposition og nødvendigvis i vid udstrækning må retfærdigøre sine handlinger — ja, så falder værdien af diskussionen, og i hvert fald indskrænkes det udbytte, som deltagerne vil få.

Et *preparation team* må kunne fremstille hændelser og stille uddybende spørgsmål såvel til ledende som til mere subalterne officerer — uden at nogen derfor stiller sig *en garde*.

Under den nys afholdte debriefing, blev det eneste tilløb til kritik fra staben kvalt i dyb indignation. Hvor relevant det kritiske indlæg var, skal jeg ikke bedømme her — men selvfølgelig var det ikke blevet præsenteret, hvis ikke det var opfattelsen, at der her var forhold, som trængte til belysning.

Det skal jo ikke være en lærer-elev kritik (som i parentes bemærket også er noget af det mest irriterende), men en fremlægning til diskussion af forhold, som kampdommerne finder relevante at diskutere.

Også til Holmenbriefingen var der forberedt indlæg og spørgsmål fra stabens side, som nok ville have aftunget interesse hos deltagerne, og som måske ville have bevirket en hed — men forhåbentlig saglig diskussion.

Tidsnøden var over os, og derfor blev det ikke til noget.

God Nat Ole — siger Eva Hast.

Deri er jeg selvfølgelig ikke enig — i stedet vil jeg udtrykke et HASTa la vista til næste debriefing, hvor der forhåbentlig bliver anderledes „pant for kalvekødet“.

En undersøgelse af folketingets indseende med bevillinger til forsvaret — på anden måde end lovgivning

Af

Orlogskaptajn Arne Jespersen

Denne artikel er forfatterens besvarelse af en hovedopgave i jura, 1. del, Københavns universitet, afleveret i maj 1976. Forkortet og omarbejdet af redaktionen. Den uforkortede hovedopgave kan udlånes til interesserede ved henvendelse til redaktøren.

Ved det politiske forsvarsforlig af 14 FEB 1973 blev afstukket de økonomiske, personelmæssige og materielmæssige rammer for forsvarets virke for en periode af fire år fra ikrafttrædelsesdagen den 1. APR 1973.

Det kan forudses, at der i folketinget vil være grundlag for vedtagelse af et nyt forlig, der i princippet er en forlængelse af det bestående. *(særligt aktuelt nu ved redaktionens slutning ultimo september d.å. /red).*

Indenfor rammerne af det bestående forlig er der foregået en løbende modernisering af forsvaret, og anskaffelse af nyt materiel er bevilget i betragteligt omfang. Denne tendens kan forudses fortsat — og muligvis forstærket — inden for rammerne af et nyt forsvarsforlig.

Som følge heraf rejser sig problemet omkring den parlamentariske kontrol med og indflydelse på bevillinger til forsvaret, således at folketinget opnår sikkerhed for, dels

at forsvarrets udvikling følger den afstukne politiske linie, dels at de bevilgede midler til nyanskaffelser m.v. anvendes på en hensigtsmæssig måde.

INDLEDNING

Problemstilling

Forsvarslovgivningen har i nyere tid jævnlige ændringer, der har medvirket til, at forsvarrets situation i et retsligt perspektiv ofte har været uklar og kompliceret, og det har været vanskeligt for almindelige borgere såvel som forsvarrets personel, der skal forvalte denne lovgivning, at få et tilfredsstillende kendskab til forsvarrets retslige stilling ved blot at læse de generelle bestemmelser.

I et moderne velfærdssamfund som det danske, hvor teknologisk, økonomisk og social fremgang har kunnet finde sted under fredelige og gunstige forhold, har forsvarrets situation haft vekslende interesse for befolkningen og dermed folketingsflertal. De bevilgede midler har ikke altid været tilstrækkelige til at gøre det muligt for forvaltningen af den bestående forsvarsordning at supplere de generelle forskrifter med konkrete afgørelser, hvis præmisser og indhold var i fuld overensstemmelse med de generelle regler.

Denne retstilstand er søgt ændret ved Forsvarsforliget af 1973. På dette tidspunkt var forsvarret materielmæssigt i en vanskelig situation som følge af den amerikanske våbenhjælps ophør i 60'erne. De nedskæringer af forsvarsbudgettet, der fandt sted i perioden 1968-1973 havde derefter medført, at de nationale midler ikke var tilstrækkelige til at opretholde investeringer i et omfang, der var nødvendigt ifølge den gældende forsvarsordning. Forsvarsforliget og de materielanskaffelser, der har fundet sted siden 1973, har medført en væsentlig bedring af situationen, idet usik-

kerheden omkring forsvaret er afløst af en tilstand, hvor det er muligt at forudberegne retsstillingen over en given periode. Manglerne fra tiden før forliget er imidlertid endnu ikke afhjulpet, og det er derfor af betydning, at en fortsat materielopbygning muliggøres i den periode, der følger efter den nuværende forligsperiode.

Forsvarsforligets faste rammer har muliggjort en bedre tilrettelæggelse af investeringer og er en påbegyndelse af en effektiv overordnet planlægning af bl.a. ressourcfordelingen. De vedtagne bevillinger til kampvogne, skibe og fly markerer indledningen til en nødvendig genopbygning og har skabt en forøget ro og effektivitet.

Forsvarets behov for information om retsstillingen i forhold til lovgivningen løses delvis gennem oplysningsvirksomhed fra den ministerielle forvaltnings side om lovfortolkning og om praksis vedrørende skønsudøvelsen i form af f.eks. lovfortolkende cirkulærer, vejledninger eller besvarelser af den øvrige forvaltnings almindelige eller konkrete spørgsmål. Hertil kommer imidlertid forvaltningsmyndighedernes vurdering af de konkrete dispositioners konsekvenser i forhold til lovgivningen inden endelig afgørelser træffes.

Inden for de rammer, forsvarets ressourcer afstikker, lægges der fra forsvarets side vægt på en effektiv udnyttelse af disse ressourcer til opnåelse af de i forsvarsordningen akstukne mål, således at der hos befolkningen og den lovgivende myndighed skabes den fornødne tillid til forsvaret og vilje til at forsvare landet.

Modsat har lovgiveren interesse i at kontrollere, at de tildelte ressourcer anvendes i overensstemmelse, med de berettigede forventninger til forsvarets ydeevne, der ligger til grund for forsvarsordningen, eller med andre ord, at folketingets flertal har interesse i at sikre sig, at dets

almindelige synspunkter vedrørende forsvaret forvaltes hensigtsmæssigt, såvel når det drejer sig om spørgsmål af generel karakter, som når det gælder konkrete beslutninger, såsom bevillinger til materielindkøb, anlægsarbejder o.l.

Inden en række af de retslige spørgsmål, der knytter sig til folketingets indseende med bevillinger til forsvaret, tages op, er det dog nødvendigt kort at analysere folketingets kontrolmuligheder i almindelighed.

Simulering

Folketingets ønske om kontrol med regering og administration indebærer mange faktorer, som det kan være vanskeligt at få overblik over.

En nærliggende vej ud af problemet er at opbygge en realistisk model af det foreliggende system og udføre *eksperimenter* på denne model. Der er altså tale om at simulere folketingets kontrolfunktion for derigennem at løse eller i hvert fald analysere problemerne, eller med andre ord gennem operationsanalyse at opbygge en såkaldt *simuleringsmodel*. En sådan modelopbygning kan f.eks. skitseres i følgende hovedfaser: (1) Fastlæggelse af formålet med undersøgelsen, (2) bestemmelse af de dermed forbundne resultater og begrænsninger, (3) undersøgelse af parametre og påvirkninger af betydning for resultaterne, (4) indsamling af data, (5) undersøgelse af den indvirkning, parametre og påvirkninger har på resultaterne, (6) fastlæggelse af modellens udformning og kompleksitet, (7) opbygning af model samt (8) afprøvning og evt. modifikation af modellen.

Den her skitserede modelopbygning er et eksempel på deterministisk simulering, som er anvendelig på områder uden *tilfældige* variable, og hvor man ønsker at eksperimentere med systemet.

Modelopbygning

Ved en summarisk gennemgang af processen søges herefter opstillet en simpel kontrolmodel.

Formålet med modellen er at vurdere effektiviteten af folketingets kontrol med regering og administration, idet forudsættes, at folketinget er motiveret af ønsket om den bedst mulige politiske styring.

Resultatet af undersøgelsen ønskes i form af en række konklusioner vedrørende den nuværende organisation og virksomhed samt evt. anbefalinger til effektivisering af styringsmulighederne.

De parametre, der indgår i modellen omfatter de organer og funktioner, der har hjemme i lovgivningen eller er skabt af folketinget. Herudover påvirkes modellen på forskellige måde som følge af de kræfter, der udefra påvirker folketingets valg af mål og midler i kontrolfunktionen.

Eksempler herpå er indflydelsen fra de kontrollerede organer selv, interesseorganisationer, pressionsgrupper og enkeltpersoner i samfundet, den offentlige mening i vid forstand (dagspressen m.v.), mellemfolkelige organer o.s.v. Registreringen af disse påvirkninger udgør sammen med de nævnte parametre i store træk den samling data, der er nødvendig for den videre beskrivelse af modellen i flg. fig. 1.

De næste to faser i modelopbygningen er nært forbundne og afgørende for modellens udformning. De foreliggende data giver anledning til at se nærmere på en række problemer, f.eks. (1) revurdering af målet med kontrollen, (2) hvem er indblandet (eks. organisationer, enkeltpersoner o.lign.), (3) hvem leverer informationer, (4) til hvem gives informationer, (5) i hvilken form (skriftligt, formløst o.l.), (6) hjemlens forfatningsretslige niveau (GRL, lov, anordning eller lavere) (7) konsekvenser af en ansvarsændring (delegation o.l.), (8) hvilke processuelle krav gælder (svarpligt, tavshedspligt, varetoret o.l.), (9) hvilke tidsmæssige krav eksisterer (frister o.l.)

KONTROLFUNKTIONEN - HENSYN TIL OMVERDENEN
=====

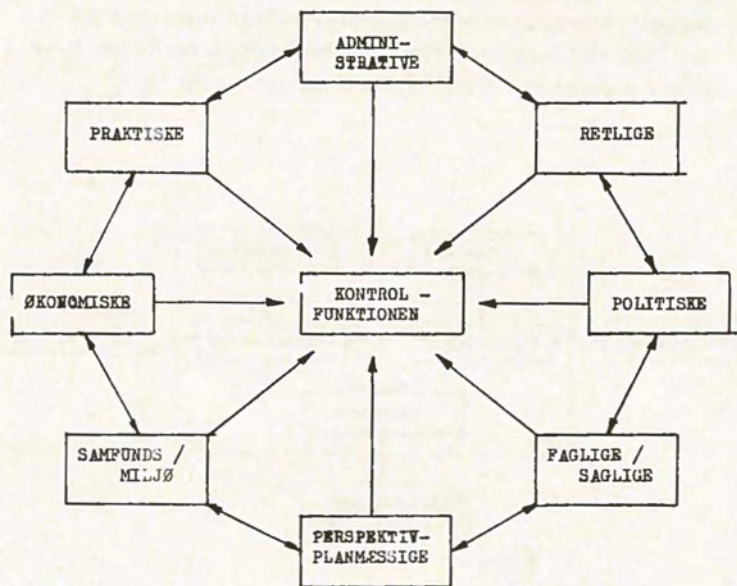

Fig. 1.

og (10) hvilke tvangsmidler er til rådighed (mistillidsvotum, rigsret o.l.).

Resultatet af disse overvejelser skal anvendes til at afgøre, hvilke faktorer, d.v.s. hvilke organer og funktioner, der er

relevante for vurderingen af kontrollens effektivitet, og hvilke hensyn, der skal tages til disse faktorer. Udgangspunktet for denne del af processen er forsøgene på at opdele modellen i relevante delmodeller, der beskriver enkeltaktiviteter med veldefinerede indgangsoplysninger (parametre og påvirkninger) og udgangsoplysninger (resultater eller delresultater). Et simpelt eksempel er opdelingen af et ministeriums anlægsbudget i aktiviteterne bevillinger, anskaffelser og regnskab, hvor pilene angiver overførsel af informationer, i flg. fig. 2.

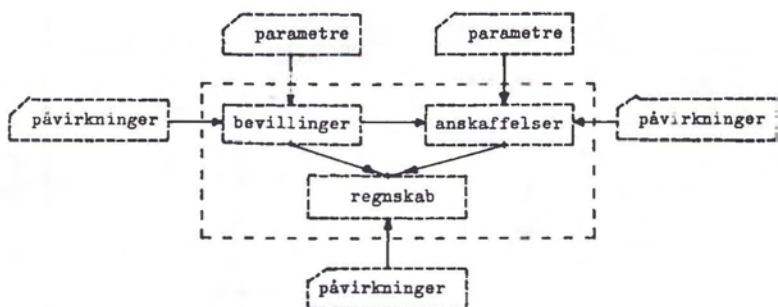

Fig. 2.

De anførte problemer kan motivere en underinddeling af aktiviteterne, men ofte er det hverken hensigtsmæssigt eller nødvendigt at komplicere modellen, medmindre detaljer, der ikke altid er væsentlige for overblikket, ønskes medinddraget. Når modellen er udformet, skal proceduren for anvendelsen bestemmes, og afprøvning samt evt. modifikation af modellen kan iværksættes.

Valg af model

Det er min opfattelse, at den skitserede modelopbygning er anvendelig på en række områder, hvor folketinget har behov for at opnå eller opretholde kontrol med virksomheden, således også på det område, der er emnet for denne fremstilling. Med udgangspunkt i ovenstående figur kan forsvarsministeriets budget, afgrænset til den del af anlægsbevillingerne, der anvendes til materielinvesteringer, opdeles i aktiviteterne bevillinger, materielinvesteringer og regnskab. Uagtet, at det her er kontrollen med bevillingerne til forsvaret, der tiltrækker sig opmærksomheden, er det hensigtsmæssigt at sondre skarpt imellem disse aktiviteters problemer. Indflydelsen fra investeringsaktiviteten og andre aktiviteter vil derfor også i nogen grad blive behandlet i sammenhæng hermed. Den kontrolfunktion, der herefter anses for relevant er søgt anskueliggjort i funktionsdiagrammet i fig. 3. Inden bevillings- og anskaffelsesproceduren efter forsvarsforliget gennemgås, gives i følgende afsnit, til indledning en kort beskrivelse af forsvarets opgaver og placering i samfundet, og først derefter kan modellen afprøves.

KONTROL MED BEVILLINGER TIL FORSVARET

Forsvarets placering i samfundet

Ethvert samfund i vor del af verden er undergivet indflydelse såvel ude- som indefra, og samfundets dynamik er afhængig af en række faktorer, der kun i et vist omfang er under kontrol af samfundets ledelse.

Danmarks stilling i verdenssamfundet er ingen undtagelse herfra, og dette giver sig bl.a. udtryk i vor såkaldte sikkerhedspolitik, der i sig gemmer elementer af udenrigs-, indenrigs- og økonomisk politik. Vort forsvarsapparat er et resultat heraf, og relationerne mellem politik og forsvar kan

FOLKETINGETS KONTROLLERENDE FUNKTION

(FUNKTIONSDIAGRAM)

KONTROL- ORGANER KONTROL- METODER	Folketinget (Plenum)	Folketings- udvalg	med og uden (Hvert)	Statsrevisorer	Offentlighed (Presse)	Andre udvalg	Svt andre orga- ner
Indstilling / Råd- givning		+	+	+		+	
Bevillingsmagt	+	+					
Delegation	+	+					
Anmærkninger/ Approb- ation		+				+	
Offentlighed/ Presse	+			+	+		
Tavshedspligt		+			+		
Forespørgsler / Dags- orden	+						
Debat / Beslutning	+						
Spørgsmål / Oplysning	+						
Oplysningspligt / Åb- ningsdebat / Fi- nanslovdebat m.v.	+						
Rapporteringspligt / Underretning		+	+	+	+	+	
interpellation	+						
Samråd		+					
Inspektion / Tilsyn		+	+	+	+	+	
Forhåndsbesked		+	+		+	+	
Participation		+	+		+	+	
Afstemningsregler	+	+	+			+	
Tiltalemagt / Mistillid	+						

Fig 5.

Valg af model

Det er min opfattelse, at den skitserede modelopbygning er anvendelig på en række områder, hvor folketinget har behov for at opnå eller opretholde kontrol med virksomheden, således også på det område, der er emnet for denne fremstilling. Med udgangspunkt i ovenstående figur kan forsvarsministeriets budget, afgrænset til den del af anlægsbevillingerne, der anvendes til materielinvesteringer, opdeles i aktiviteterne bevillinger, materielinvesteringer og regnskab. Uagtet, at det her er kontrollen med bevillingerne til forsvaret, der tiltrækker sig opmærksomheden, er det hensigtsmæssigt at sondre skarpt imellem disse aktiviteters problemer. Indflydelsen fra investeringsaktiviteten og andre aktiviteter vil derfor også i nogen grad blive behandlet i sammenhæng hermed. Den kontrolfunktion, der herefter anses for relevant er søgt anskueliggjort i funktionsdiagrammet i fig. 3. Inden bevillings- og anskaffelsesproceduren efter forsvarsforliget gennemgås, gives i følgende afsnit, til indledning en kort beskrivelse af forsvarets opgaver og placering i samfundet, og først derefter kan modellen afprøves.

KONTROL MED BEVILLINGER TIL FORSVARET*Forsvarets placering i samfundet*

Ethvert samfund i vor del af verden er undergivet indflydelse såvel ude- som indefra, og samfundets dynamik er afhængig af en række faktorer, der kun i et vist omfang er under kontrol af samfundets ledelse.

Danmarks stilling i verdenssamfundet er ingen undtagelse herfra, og dette giver sig bl.a. udtryk i vor såkaldte sikkerhedspolitik, der i sig gemmer elementer af udenrigs-, indenrigs- og økonomisk politik. Vort forsvarsapparat er et resultat heraf, og relationerne mellem politik og forsvar kan

relevante for vurderingen af kontrollens effektivitet, og hvilke hensyn, der skal tages til disse faktorer. Udgangspunktet for denne del af processen er forsøgene på at opdele modellen i relevante delmodeller, der beskriver enkeltaktiviteter med veldefinerede indgangsplysninger (parametre og påvirkninger) og udgangsplysninger (resultater eller delresultater). Et simpelt eksempel er opdelingen af et ministeriums anlægsbudget i aktiviteterne bevillinger, anskaffelser og regnskab, hvor pilene angiver overførsel af informationer, i flg. fig. 2.

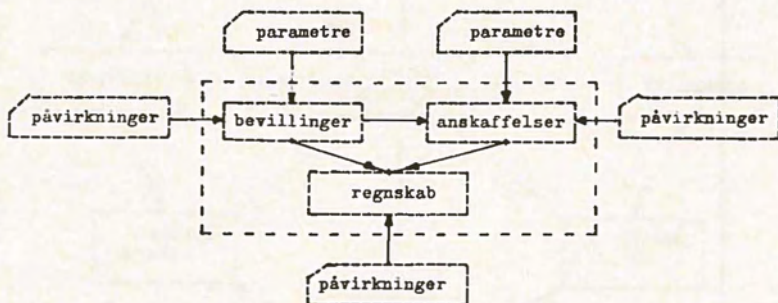

Fig. 2.

De anførte problemer kan motivere en underinddeling af aktiviteterne, men ofte er det hverken hensigtsmæssigt eller nødvendigt at komplicere modellen, medmindre detaljer, der ikke altid er væsentlige for overblikket, ønskes medinddraget. Når modellen er udformet, skal proceduren for anvendelsen bestemmes, og afprøvning samt evt. modifikation af modellen kan iværksættes.

KONTROLFUNKTIONEN - HENSYN TIL OMVERDENEN

=====

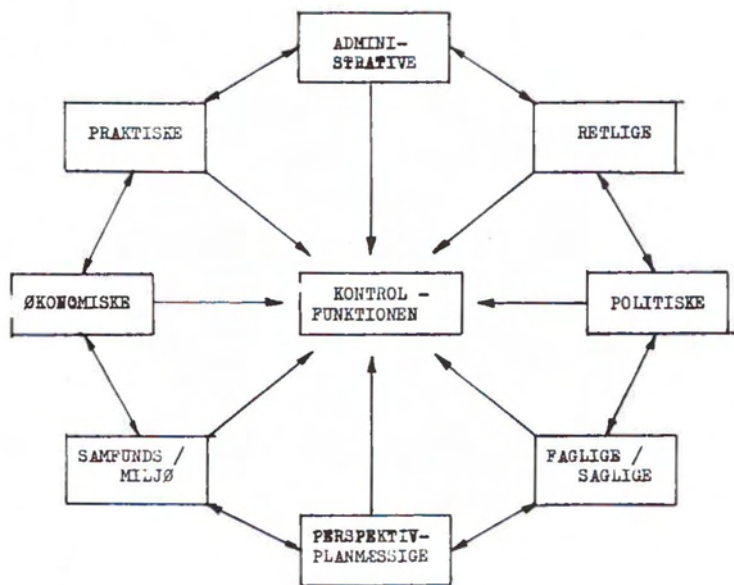

Fig. 1.

og (10) hvilke tvangsmidler er til rådighed (mistillidsvotum, rigsret o.l.).

Resultatet af disse overvejelser skal anvendes til at afgøre, hvilke faktorer, d.v.s. hvilke organer og funktioner, der er

Modelopbygning

Ved en summarisk gennemgang af processen søges herefter opstillet en simpel kontrolmodel.

Formålet med modellen er at vurdere effektiviteten af folketingets kontrol med regering og administration, idet forudsættes, at folketinget er motiveret af ønsket om den bedst mulige politiske styring.

Resultatet af undersøgelsen ønskes i form af en række konklusioner vedrørende den nuværende organisation og virksomhed samt evt. anbefalinger til effektivisering af styringsmulighederne.

De parametre, der indgår i modellen omfatter de organer og funktioner, der har hjemme i lovgivningen eller er skabte af folketinget. Herudover påvirkes modellen på forskellige måde som følge af de kræfter, der udefra påvirker folketingets valg af mål og midler i kontrolfunktionen.

Eksempler herpå er indflydelsen fra de kontrollerede organer selv, interesseorganisationer, pressionsgrupper og enkeltpersoner i samfundet, den offentlige mening i vid forstand (dagspressen m.v.), mellemfolkelige organer o.s.v. Registreringen af disse påvirkninger udgør sammen med de nævnte parametre i store træk den samling data, der er nødvendig for den videre beskrivelse af modellen i flg. fig. 1.

De næste to faser i modelopbygningen er nært forbundne og afgørende for modellens udformning. De foreliggende data giver anledning til at se nærmere på en række problemer, f.eks. (1) revurdering af målet med kontrollen, (2) hvem er indblandet (eks. organisationer, enkeltpersoner o.lign.), (3) hvem leverer informationer, (4) til hvem gives informationer, (5) i hvilken form (skriftligt, formløst o.l.), (6) hjemlens forfatningsretslige niveau (GRL, lov, anordning eller lavere) (7) konsekvenser af en ansvarsændring (delegation o.l.), (8) hvilke processuelle krav gælder (svarpligt, tavshedspligt, varetoret o.l.), (9) hvilke tidsmæssige krav eksisterer (frister o.l.)

almindelige synspunkter vedrørende forsvaret forvaltes hensigtsmæssigt, såvel når det drejer sig om spørgsmål af generel karakter, som når det gælder konkrete beslutninger, såsom bevillinger til materielindkøb, anlægsarbejder o.l.

Inden en række af de retslige spørgsmål, der knytter sig til folketingets indseende med bevillinger til forsvaret, tages op, er det dog nødvendigt kort at analysere folketingets kontrolmuligheder i almindelighed.

Simulering

Folketingets ønske om kontrol med regering og administration indebærer mange faktorer, som det kan være vanskeligt at få overblik over.

En nærliggende vej ud af problemet er at opbygge en realistisk model af det foreliggende system og udføre *eksperimenter* på denne model. Der er altså tale om at simulere folketingets kontrolfunktion for derigennem at løse eller i hvert fald analysere problemerne, eller med andre ord gennem operationsanalyse at opbygge en såkaldt *simuleringsmodel*. En sådan modelopbygning kan f.eks. skitseres i følgende hovedfaser: (1) Fastlæggelse af formålet med undersøgelsen, (2) bestemmelse af de dermed forbundne resultater og begrænsninger, (3) undersøgelse af parametre og påvirkninger af betydning for resultaterne, (4) indsamling af data, (5) undersøgelse af den indvirkning, parametre og påvirkninger har på resultaterne, (6) fastlæggelse af modellens udformning og kompleksitet, (7) opbygning af model samt (8) afprøvning og evt. modifikation af modellen.

Den her skitserede modelopbygning er et eksempel på deterministisk simulering, som er anvendelig på områder uden *tilfældige* variable, og hvor man ønsker at eksperimentere med systemet.

kerheden omkring forsvaret er afløst af en tilstand, hvor det er muligt at forudberegne retsstillingen over en given periode. Manglerne fra tiden før forliget er imidlertid endnu ikke afhjulpet, og det er derfor af betydning, at en fortsat materielopbygning muliggøres i den periode, der følger efter den nuværende forligsperiode.

Forsvarsforligets faste rammer har muliggjort en bedre tilrettelæggelse af investeringer og er en påbegyndelse af en effektiv overordnet planlægning af bl.a. resourcefordelingen. De vedtagne bevillinger til kampvogne, skibe og fly markerer indledningen til en nødvendig genopbygning og har skabt en forøget ro og effektivitet.

Forsvarets behov for information om retsstillingen i forhold til lovgivningen løses delvis gennem oplysningsvirksomhed fra den ministerielle forvaltnings side om lovfortolkning og om praksis vedrørende skønsudøvelsen i form af f.eks. lovfortolkende cirkulærer, vejledninger eller besvarelser af den øvrige forvaltnings almindelige eller konkrete spørgsmål. Hertil kommer imidlertid forvaltningsmyndighedernes vurdering af de konkrete dispositioners konsekvenser i forhold til lovgivningen inden endelig afgørelser træffes.

Inden for de rammer, forsvarets ressourcer afstikker, lægges der fra forsvarets side vægt på en effektiv udnyttelse af disse ressourcer til opnåelse af de i forsvarsordningen akstukne mål, således at der hos befolkningen og den lovgivende myndighed skabes den fornødne tillid til forsvaret og vilje til at forsvare landet.

Modsat har lovgiveren interesse i at kontrollere, at de tildelte ressourcer anvendes i overensstemmelse, med de berettigede forventninger til forsvarets ydeevne, der ligger til grund for forsvarsordningen, eller med andre ord, at folketingets flertal har interesse i at sikre sig, at dets

at forsvarets udvikling følger den afstukne politiske linie, dels at de bevilgede midler til nyanskaffelser m.v. anvendes på en hensigtsmæssig måde.

INDLEDNING

Problemstilling

Forsvarslovgivningen har i nyere tid jævnlige ændringer, der har medvirket til, at forsvarets situation i et retsligt perspektiv ofte har været uklar og kompliceret, og det har været vanskeligt for almindelige borgere såvel som forsvarets personel, der skal forvalte denne lovgivning, at få et tilfredsstillende kendskab til forsvarets retslige stilling ved blot at læse de generelle bestemmelser.

I et moderne velfærdssamfund som det danske, hvor teknologisk, økonomisk og social fremgang har kunnet finde sted under fredelige og gunstige forhold, har forsvarets situation haft vekslende interesse for befolkningen og dermed folketingets flertal. De bevilgede midler har ikke altid været tilstrækkelige til at gøre det muligt for forvaltningen af den bestående forsvarsordning at supplere de generelle forskrifter med konkrete afgørelser, hvis præmisser og indhold var i fuld overensstemmelse med de generelle regler.

Denne retstilstand er søgt ændret ved Forsvarsforliget af 1973. På dette tidspunkt var forsvaret materieltmæssigt i en vanskelig situation som følge af den amerikanske våbenhjælps ophør i 60'erne. De nedskæringer af forsvarsbudgettet, der fandt sted i perioden 1968-1973 havde derefter medført, at de nationale midler ikke var tilstrækkelige til at opretholde investeringer i et omfang, der var nødvendigt ifølge den gældende forsvarsordning. Forsvarsforliget og de materielanskaffelser, der har fundet sted siden 1973, har medført en væsentlig bedring af situationen, idet usik-

En undersøgelse af folketingets indseende med bevillinger til forsvaret — på anden måde end lovgivning

Af

Orlogskaptajn Arne Jespersen

Denne artikel er forfatterens besvarelse af en hovedopgave i jura, 1. del, Københavns universitet, afleveret i maj 1976. Forkortet og omarbejdet af redaktionen. Den uforkortede hovedopgave kan udlånes til interesserede ved henvendelse til redaktøren.

Ved det politiske forsvarsforlig af 14 FEB 1973 blev afstukket de økonomiske, personelmæssige og materielmæssige rammer for forsvarets virke for en periode af fire år fra ikrafttrædelsesdagen den 1. APR 1973.

Det kan forudses, at der i folketinget vil være grundlag for vedtagelse af et nyt forlig, der i princippet er en forlængelse af det bestående. *(særligt aktuelt nu ved redaktionens slutning ultimo september d.å. /red).*

Indenfor rammerne af det bestående forlig er der foregået en løbende modernisering af forsvaret, og anskaffelse af nyt materiel er bevilget i betragteligt omfang. Denne tendens kan forudses fortsat — og muligvis forstærket — inden for rammerne af et nyt forsvarsforlig.

Som følge heraf rejser sig problemet omkring den parlamentariske kontrol med og indflydelse på bevillinger til forsvaret, således at folketinget opnår sikkerhed for, dels

tion i vort eget område. — *Det må laves om-*.

Et set up, som det i Frederikshavn, med udpegning af en seniorkampdommer, som får hvervet at forberede og lede debriefingen på SOK vegne, må være svaret.

Ud over reorganisation af debriefingen, må der nok også mentalitetsændring til. Hvis man stadig væk, i en lukket forsamling af professionelle kolleger, ikke er i stand til at gennemføre en fordomsfri diskussion af taktiske og operative dispositioner, uden at deltagerne føler sig i forsvarsposition og nødvendigvis i vid udstrækning må retfærdiggøre sine handlinger — ja, så falder værdien af diskussionen, og i hvert fald indskrænkes det udbytte, som deltagerne vil få.

Et *preparation team* må kunne fremstille hændelser og stille uddybende spørgsmål såvel til ledende som til mere subalterne officerer — uden at nogen derfor stiller sig *en garde*.

Under den nys afholdte debriefing, blev det eneste tilløb til kritik fra staben kvalt i dyb indignation. Hvor relevant det kritiske indlæg var, skal jeg ikke bedømme her — men selvfølgelig var det ikke blevet præsenteret, hvis ikke det var opfattelsen, at der her var forhold, som trængte til belysning. Det skal jo ikke være en lærer-elev kritik (som i parentes bemærket også er noget af det mest irriterende), men en fremlægning til diskussion af forhold, som kampdommerne finder relevante at diskutere.

Også til Holmenbriefingen var der forberedt indlæg og spørgsmål fra stabens side, som nok ville have aftunget interesse hos deltagerne, og som måske ville have bevirket en hed — men forhåbentlig saglig diskussion.

Tidsnøden var over os, og derfor blev det ikke til noget.

God Nat Ole — siger Eva Hast.

Deri er jeg selvfølgelig ikke enig — i stedet vil jeg udtrykke et HASTa la vista til næste debriefing, hvor der forhåbentlig bliver anderledes „pant for kalvekødet“.

er vel også tale om en følelsesmæssig udladning på baggrund af personlig harme.

Nu skal der ikke advokeres for, at den professionelle debat i Søværnet skal præges af personlige, harmdirrende indlæg, men for at vende tilbage til TEAM WORK og det vi skulle lære af den, så kunne man nok ønske sig at *lessons learned*-delen af øvelsen havde formet sig anderledes.

Ved oprettelsen af kampdommerinstitutionen og implementering af organisationen i FOD SEO kom man ud af det dødvande, som i mange år havde præget *Hot Wash-up* og debriefinger efter taktiske øvelser.

Etableringen af et *Hot Wash-up preparation team* af kampdommere og afvikling af en debriefing i Nato regie under ledelse af en senior kampdommer i Frederikshavn, gav et fornuftigt udbytte af det store arbejde, der blev præsteret af preparation team, til glæde for de fleste deltagere.

Når man som Eva Hast klart indser, hvor store materielle og personelmæssige ressourcer, der har været indsat i TEAM WORK, er det yderst rimeligt at øvelsens resultater bliver behandlet seriøst og præsenteret i en form, som giver de fleste et klart udbytte.

Så langt så godt. —

Den nationale debriefing på Holmen fik derimod et sørgeligt forløb, som ikke bør gentages.

En debriefings dagsorden „så lang som en smørrebrødseddell fra Oscar Davidsen“ indeholdende relevante og selvfølgerlige punkter af interesse, som dog for de flestes vedkommende kunne have været rundsendt til interesserede myndigheder i den skriftlige rapportform, som de alligevel ender i.

Her sad altså blomsten af Søværnets operative officerer og ventede i 4 timer på, at man nåede til det, man egentlig skulle lære af øvelsen — nemlig operationernes forløb og organisa-

TEAM WORK — EN KOMMENTAR

Af orlogskaptajn J.F.E. Rasmussen.

I den *levende avis* fra torsdag 28 sep. 1976 skriver tekstforfatter Eva Hast Nystad en kommentar til øvelse TEAM WORK 76 — en meget personlig og bitter kommentar.

Anledningen er nyhedsbureauernes telegram om øvelsens forløb, der i lakoniske vendinger fortæller om *øvelsens resultat*: 14 dræbte, 9 kvæstede og de materielle tab opgjort til foreløbig 144 mill. kr.. Eva Hast fører sig frem i tidens sprog: *sådan nogle aber, der bare ligger og boller ind i hinanden på flade marker, ved kysterne og hvor de kan komme af med deres budskab. Det mentale affald er deres program..... - en remse så lang som en smørrebrødsedel fra Oscar Davidsen kundgør at 80.000 mand, 900 fly, 250 skibe og 24 undervandsbåde deltog i festløjerne.....og så manglen på proportioner, der gør, at den celebre notits bliver bragt nederst og ganske enspaltet - hvad med en forside? - Men velbekomme og god Nat Ole, pengene ligger i Vesterhavet.*

I øvrigt mener Eva Hast, at de 144 mill. kr. kunne være brugt human og opbyggeligt bare spørg *WHO*, Eva Gredal eller en ganske almindelig børnehaveleder.

Det er ikke kommentarens kvalitet eller manglen på samme, der får mig til at citere fra den, og når den tapre redaktør får kæmpet sig frem med endnu et nummer af vort gamle tidsskrift, så har min kommentar nok mistet sin dagsaktualitet. — Men som Eva Hast, kan jeg undre mig over at en øvelse som TEAM WORK ikke har haft pressens bevågenhed — her

gen strategisk position). Vil et nederlag på havet berøre Sovjet i vital forstand?? Sovjet må nok fortsat betegnes som en kontinentalmagt, hvilket man kan indse ved en sammenligning i så henseende med Storbritannien og — til en vis grad — U.S.A. Sovjet vil aldrig i samme grad som disse magter være afhængige af opretholdelsen af søherredømme.

Havet vil derfor — under de nuværende betingelser — aldrig få den samme sikkerhedspolitiske betydning for Sovjet, som det har for de nævnte magter f.eks. I samme forbindelse skal det understreges, at det netop er dette forhold, der gør den kraftige sovjetiske ekspansion på havet farlig for de traditionelle sø- og vestmagter. Svarende til Churchills udtalelse om, at admiral Jellicoe var den eneste mand, der kunne tabe krigen på en eftermiddag, så har vestmagterne næsten alt at tabe til søs stillet over for en teknisk set ligestillet modstander, hvorimod omvendt kontinentalmagten Sovjet har alt at vinde på havet.

Det er bl.a.

- 1) ønsket om global politisk og ideologisk indflydelse,
- 2) flexible-response-doktrinet,
- 3) second-strike-problematikken (set i forhold til POLARIS-ubådene) samt
- 4) deltagelse i udnyttelsen af havets kolossale uudnyttede ressourcer,

der har lokket russerne ud på havet, hvor det aldrig har været naturligt for dem at befinde sig.

Hans Chr. Bjerg

forbindelse med opgaverne under *den maritime strategiske deployering* (jfr. p. 273). Derfor må jeg også være meget uenig med BFS, når han påstår, at *den maritime strategiske aktivitet er for så vidt uden betydning for den sovjetiske flådes udvikling*. Dannelsen af det, der i artiklen betegnes som en velafbalanceret flåde, er vel netop udtryk for de sovjetiske magthaveres ønske om at råde over et smidigt og fleksibelt våben i totalstrategiens fulde spektrum. F.eks. kan udformningen af ALLIGATOR-klassen ikke have været begrundet i nogle af de *søstrategiske* punkter, der opstilles på p. 238, men må ses på baggrund af de punkter, der opstilles på p.273 under *den maritime strategi*.

Sagt på en anden måde kan opstillingen af *de søstrategiske opgaver* meget vel tænkes at være affødt af *de maritim strategiske mål eller opgaver*, netop fordi de alle er betinget af den ønskede politiske målsætning.

En anden definitorisk svaghed ligger i artiklens konklusion. BFS konkluderer sin undersøgelse med at påstå, at Sovjetunionen i 1975 må karakteriseres som en *sømagt*, idet landets ledelse forstår flådens betydning både i krig og fred, og fordi man råder over en stor, velafbalanceret flåde, og endeligt fordi man har et udbygget basesystem rundt om i verden. Om disse ting er begrundelse nok for karakteristikken *sømagt* kan diskuteres; i hvert fald afhænger det af i hvilken betydning begrebet *sømagt* her anvendes. Iflg. den gængse definition af begrebet *sømagt* kan denne dels betegne selve krigsflåden (*flådemagt*) og dens faciliteter, dels en stat, der gennem sin geografiske beliggenhed (*den strategiske position*) livsnødvendigt er afhængig af havet og de søværts forbindelser. Som det vil ses har Sovjet i dag en stærk flådemagt, men det kan efter min mening diskuteres, om hvorvidt Sovjetunionen med den nuværende geografiske placering og udstrækning nogensinde vil kunne betegnes som en *sømagt* (i betydning-

BFS som *en plan for anvendelsen af flåden i fredstid med de søstrategiske undtagelser*. Efter at have defineret disse to anvendte begreber kommer BFS med den overraskende påstand, at *det primære element i maritim strategi er den udenrigspolitiske anvendelse af flåden*.

Man kan efter min mening ikke opretholde to adskilte strategibegreber, således som de defineres i artiklen. Jeg mindes ikke tidligere at være stødt på en så vandtæt adskillelse af det sømilitære strategibegrebs forskellige elementer.

Under alle omstændigheder må der kunne skabes almindelig tilslutning til, at det må anses for uheldigt at betegne dem med henholdsvis *søstrategi* og *maritim strategi*, da disse to betegnelser netop altid bruges i flæng og synonymt, som dækkende det samme begreb. Semantisk set er ordene identiske. Nævnes kan f.eks. at Sir Peter Gretton i sin bog *Maritime Strategi*, London 1965, opererer med *the peacetime principles* og *the wartime principles* inden for begrebet *maritime strategi*, altså det som BFS opdeler i *søstrategi* og *maritim strategi*.

Et almindeligt anerkendt doktrin siger, at krig er fortsættelsen af udenrigspolitikken med andre midler. Forskellen mellem BFSs to strategibegreber er derfor ikke en væsensforskel men en gradforskel, hvorfor de ikke vil kunne opretholdes som selvstændige begreber.

De punkter BFS nævner under henholdsvis den sovjetiske søstrategi og maritime strategi er naturligvis nøje forbundne og direkte følger af hinanden både hvad angår mål og midler.

Dette siges i virkeligheden af BFS selv (p273), hvor han mener, at der bag den såkaldte *maritime strategiske aktivitet* ligger forsøg på at opnå resultater, der er af betydning for *søstrategien*. Den *søstrategiske* opgave at beskytte egne søkommunikationslinier (jfr. p. 222) har f.eks. nøje

SØSTRATEGI OG MARITIM STRATEGI

Nogle definatoriske kommentarer
af
Hans Chr. Bjerg
cand. mag.
lærer ved Søværnets Officersskole

Jeg har af to grunde med glæde set publiceringen i T.f.S. af KT Bent F.Sørensens (BFS) afsluttende opgave i krigskunst *Sovjetunionens sø- og maritime strategi og den sovjetiske flådes udvikling* (nærv. årgang pp.217-86). For det første er det glædeligt, at T.f.S. en gang i mellem optager nogle af de opgaver, der udarbejdes på SOS; for det andet er det ønskeligt, at der stadig foregår undersøgelser for åbent tæppe af den sovjetiske sømilitære ekspansion i de sidste 15 år. Den gengivne artikel bringer næppe noget nyt for den, der i forvejen har beskæftiget sig med det pågældende emne, men den må anses for at være en god oversigt over og indføring i emnet. Når jeg imidlertid har besluttet at knytte et par kommentarer til BFSs artikel, skyldes det, at den efter min mening opererer med et uheldigt definatorisk begrebsapparat, således som det præsenteres i forordet.

Forfatteren skelner mellem *søstrategi* og *maritim strategi*. Det første begreb defineres som *en plan for anvendelsen af flåden i krigstid, samt alle flådeaktiviteter i fredstid, der har relation til krigstidsopgaver. Under sidste del hører øvelser, patruljering, overvågning m.m.* Det andet begreb defineres af

ralitetet i hænde med ca. 1 døgn's forsinkelse på grund af malkonduite hos en vagthavende søofficer.

Den franske styrke nåede efter oliefyldning i Casablanca til Dakar, men nu var Cunningham orienteret, og et forsøg på at gå videre syd på blev hindret med det resultat, at de to krydsere vendte tilbage til Dakar, den tredje til Casablanca. Dakarstyrken var blevet forstærket.

Bogens sidste trediedel er helliget Admiral North's kamp for oprejsning og baseret på såvel officielle som private papirer, flere kilder, end der i sin tid blev benyttet af den ligeså fremragende forfatter, Roskill.

Han fik delvis oprejsning i 1957, efter Lord Mountbatten havde taget sagen op, og premierminister Macmillan i en tale i Underhuset bl.a. sagde, at den svigtende optræden ved de franske krydsers passage af Gibraltarstrædet for 75 pct. vedkommende skyldtes admiralitetet, den sidste fjerdedel svigtende konduite hos North.

S. W. C. Pack: Cunningham, the Commander.

Batsford Ltd., Norfolk 1976.

En framragende bog på 323 sider af en fremragende forfatter om en fremragende engelsk flådechef må være en tilstrækkelig betegnelse.

Admiral Andrew Cunningham's indsats under 2. verdenskrig er så kendt, at mange med stor interesse vil studere hans biografi.

J. Teisen

the Dardanelles to Oran, men er i modsætning til den forrige koncentreret om den ene episode fra de første planer i juli 1940 til den sidste plan blev skrinlagt i oktober. I forbindelse hermed behandles Admiral Dudley North's sag.

North var chef for *North Atlantic Station* med basis i Gibraltar; og Admiral Somervilles eskadre var underlagt North. Admiral North blev holdt helt uden for planerne om angrebet på Dacar, hvor eskadrechefen, Cunningham, var direkte underlagt admiralitetet.

Angrebet på Dakar blev en fiasko, og efter Admiral North's opfattelse var det den direkte årsag til, at admiralitetet søgte at afværge kritik af egne dispositioner ved at lade ham blive syndebuk.

Motiveringen for hans afsked var den manglende indsats mod en fransk flådedeling, der passerede Gibraltarstrådet for vestgående.

Den 9. september 1940 gav Vichy-regeringen admiral Bourragué ordre til at afgang fra Toulon med krydserne GEORGES LEYGUES, MONTCALM og GLOIRE samt tre store destroyers for at gå via Dakar til Libreville og der hindre de sydafrikanske kolonier i at gå over til de frie franske.

To meldinger, den første af tilsyneladende officiel karakter, indgik til admiralitetet med info North Atlantic Station. North, der vidste han var holdt uden for Dakar-planerne, lod kun en destroyer og fly holde styrken under observation, da den passerede Gibraltar. Han gik ud fra, at admiralitetet ville give de nødvendige ordrer, men lod dog efter konference med Admiral Somerville REPULSE ligge på kort varsel.

Hvad han ikke kunne vide var, at meldingerne kom admi-

og er en spændende læsning. Forfatteren har interviewet et stort antal deltagere, canadiske og tyske foruden Sergeant Nissenthall, og også en del af de franske indbyggere i og ved Dieppe. En stor del af dem bliver præsenteret med deres biografiske data i teksten. Havde han sat disse data i et appendix ville det have gjort det lettere at følge handlingen, men dette til trods kan bogen anbefales som erstatning for en spændende kriminalroman.

Paul Lund og Harry Ludlam: The war of the landing craft.
W. Foulsham & So., London 1976.

Paul Lund gjorde i flere år tjeneste i landgangsfartøjer, først som menig, senere som løjtnant. Hans egne og en stor del andres oplevelser er samlet i en række kapitler med beskrivelser af landgangsoperationer i Kanalen, Norge og Middelhavet, to kapitler omhandler hans kadetuddannelse. Tabene af såvel materiel som personel var store. Ved landgangsoperationer var de udsat for ild fra batterier i land og flyangreb med kun en svag armering som forsvar, og de lavtstikkende fartøjer var meget lidt modstandsdygtige i overhandigt vejr — som eksempel fremføres ulykken udfor Milford Haven, hvor LCG 15 og 16 gik ned med tab af 73 mand, kun tre blev reddet, de to med lettere kvæstelser, da de blev kastet rundt mellem klipperne.

En vordende fører af et landgangsfartøj skal ikke forvente at finde erfaringer af større værdi, men må trøste sig med, at »lidt har også ret«.

Arthur Marder: Operation »Menace«. The Dakar expedition and the Dudley North affair.

Oxford University Press, New York 1976.

Bogen er en fortsættelse af Marders i 1974 udsendte *From*

Bogen indeholder tillige kommandør V. Jøhnkes dagbog fra samme periode, som et udmærket supplement til Kofoed-Hansens.

Vil man have et klart overblik over dansk politik og søværnets indsats under 1. verdenskrig må dette vægtige bidrag med i studierne.

James Leasor: Green beach.

Heinemann, London 1975.

Om amfibieoperationen ved Dieppe 19. august 1942 er skrevet flere bøger, men denne adskiller sig fra de øvrige ved at trække en særlig episode frem.

I England var man opmærksom på, at tyskerne havde udviklet en ny, følsom radarstation, og det lykkedes i 1941 ved en amfibieoperation med deltagelse af faldskærmstropper at besætte stationen ved Brunevall, afmontere og hjembringe vigtige dele af installationen.

Ved Dieppe var en moderniseret udgave af den omtalte radarstation monteret på toppen af en høj klippe. Denne gang som ved Brunevall sendte man en radarspecialist med. Man ville ikke sende Sergeant Cox med igen og valgte Sergeant i RAF Jack Nissenthall. Han deltog sammen med en canadisk brigade, og et udvalgt hold på 11 mand fik til opgave at følge og beskytte ham — nogle af dem med den ubehagelige opgave at sørge for, at han ikke kom levende i tysk fangenskab. Selv medbragte han iøvrigt en cyankalium-pille.

Efter erfaringen fra Brunevall var samtlige radarstationer så godt beskyttet, at det ikke lykkedes at komme helt frem til stationen, men visse observationer var dog af stor værdi for de engelske eksperter.

Beskrivelsen af gruppens forsøg er skrevet meget dramatisk

Johan Hvidtfeldt: Augustdagene 1914.

maskinskrevet foredrag ca. 1968.

På anmodning fra biblioteket har vi fået overdraget manuskriptet til et af de foredrag, rigsarkivaren har holdt om augustdagene 1914. Rigsarkivaren er en af de historikere, der er bedst inde i dansk politik under de to verdenskrige, idet han i kraft af sit embede har haft adgang såvel til manuskripter i det danske Rigsarkiv som til arkiver i Tyskland, England, U.S.A. m.v.

Rent tilfældigt kommer denne erhvervelse til biblioteket samtidig med Tage Kaarsteds offentliggørelse af Kofoed-Hansens og Jøhnkes dagbøger, hvor augustdagene er belyst af mænd, der har deltaget i spillet på ansvarsfulde poster.

Taage Kaarsted: Flåden under første verdenskrig.

Jysk Selskab for Historie, Aarhus 1976.

I et testamentarisk forord bestemte viceadmiral Kofoed-Hansen, at hans dagbogsoptegnelser og erindringer fra krigsårene 1914—17 ved hans død skulle gives til senere kontreadmiral F. Cold, som skulle bestemme deres videre skæbne. Cold afleverede skrifterne til Rigsarkivet i 1924 med påtegning om, at de var utilgængelige til 1970, formentlig i første række, fordi de omtaler møder med kongen, som ikke er direkte rosende i omtalen.

Kofoed-Hansens to døtre har nu givet tilladelse til, at professor Kaarsted offentliggør manuskripterne.

Det er en meget interessant læsning om den ranke skikkelse, hvis situationsopfattelse ikke mindst i augustdagene 1914 var så klar, at den kompakte modstand måtte give efter. Hans ordrer til eskadrecheferne var klare og utvetydige, og man læser hans bitre bemærkninger, f.eks. ved E. 13-af-færen, hvor hans ordrer ikke blev efterkommet.

Barry M. Blechman: The control of naval armaments. Prospects and possibilities.

The Brooking Institution, Washington 1975.

Bogen er den anden sømilitære afhandling, skrevet af forfatteren til serien *Studies in defense policy*. Den forrige var anmeldt i tidsskriftets 1973-årgang s. 297.

Blechman konstaterer, at der er kræfter i gang med afspænding hvad angår atomvåben og reduktion af de stående styrker og går ind for en lignende aftale hvad angår de sømilitære styrker.

Han foreslår at tage det i flere tempi og begynde med en begrænsning af tonnage inden for enkelte skibsklasser og af antal enheder i Det indiske Ocean og i Middelhavet.

Bogen angiver de nuværende styrker i øst og vest som grundlag for behandling af emnet og er særdeles tankevækkende, men om hans tanker kan føres ud i livet er et spørgsmål for sig.

Bertel Heurlin: Hvorfor våben?

Forsvarskommandoen, Kbh. 1976.

Forfatteren er lektor i international politik ved Københavns Universitet og har i en årrække beskæftiget sig med nedrustningsproblemet.

Bogen indgår i serien *Forsvaret i samfundet*. Den giver en udmærket oversigt, specielt om de senere års nationale og internationale bestræbelser mod henholdsvis oprustning og nedrustning, men også med korte historiske tilbageblik.

Hvad der især gør bogen meget læseværdig er dens kapitler med skarpt adskilt indhold. De omhandlede våben er nævnt som våbenarter uden nogen detaljeret beskrivelse, det må findes andet steds i litteraturen.

troværdigt NATO-forsvar virker afskrækkende på en eventuel angriber. Alliancens solidaritet betyder, at et angreb på et af medlemslandene — også på Danmark — vil blive betragtet som et angreb på alle og kunne udløse en storkrig med alle alliancens lande.

En udtræden af NATO vil derfor udsætte Danmark for risikoen for et isoleret angreb og vil samtidig forringe en effektiv planlægning og et rationelt vestligt forsvarssystem.

Som et led i NATO-forsvaret må Danmark opretholde en effektiv og hurtig varslingstjeneste. Efterretningstjenesten må have de nødvendige bevillinger og beføjelser til løsning af sine opgaver.

Hvis Danmark ikke kan løse sine forsvarsopgaver, vil vi blive et særligt sårbart led i NATO-alliancen.

Gennem NATO's politiske organer må vi sammen med vore allierede søge et mere positivt samarbejde med Øst-europa og Sovjet. Derved kan NATO virke for at nedtrappe den spænding, som er baggrund for pagtens eksistens.

Gennem 1970'erne vil Europa fortsat være nødt til i sin sikkerhedspolitik at stå sammen med det nordatlantiske område. Det er ikke i Europas interesse, hvis et isoleret USA i stigende grad skulle søge at føre udenrigspolitik uden om Europa.

Danmarks sikkerhed er nøje forbundet med udviklingen syd for vor grænse. Det er derfor en afgørende forudsætning for vor sikkerhedspolitik, at Vesttyskland er medlem af NATO. Samarbejdet mellem Danmark og Vesttyskland om forsvaret ved landegrænsen og i Østersøen bør fastholdes, også fordi det er den eneste mulighed for dansk indflydelse på udviklingen i det mellemeuropæiske område.

Demokratiet er for os ikke blot en naturlig menneskeret,

men også en forudsætning for fredens opretholdelse. Danmark må af den grund udnytte sit medlemskab af internationale organer til at modvirke en antidemokratisk udvikling hos vore partnere. NATO-alliancens værdi beror i høj grad på, at ingen af dens medlemslandes demokratiske styreformer kan drages i tvivl.

I takt med vor verdensdels politiske og økonomiske samling bør vi udnytte vore muligheder for at overtage et større ansvar for Europas sikkerhed.

I takt med vor verdensdels politiske og økonomiske samling bør vi udnytte vore muligheder for at overtage et større ansvar for Europas sikkerhed.

Det må være regeringens og folketingets opgave at oplyse offentligheden om de grundlæggende kendsgerninger omkring forsvars- og sikkerhedsproblematikken, så man på baggrund af et mere udførligt sagligt materiale kan føre en sober og nuanceret debat om disse afgørende problemer.

Fra 3 oplæg til debat, Det konservative folkeparti (udateret):

Udenrigs og forsvarspolitik

Det konservative folkeparti ønsker at virke for den europæiske union. Vi vil arbejde for, at denne union bliver en beskyttelse for den enkeltes rettigheder, og at den udformes på en sådan måde, at demokratiet udbygges i overensstemmelse med ønskerne hos den europæiske befolkning. Ligesom de enkelte stater har til opgave at give den enkelte mulighed for at udnytte sine egne muligheder, må den europæiske union sikre de enkeltes ret til at vælge frit og den enkeltes ret til at give udtryk for sin mening. Friheden til politisk, kulturel og økonomisk aktivitet må være ledetråden for det europæiske samfund.

Samarbejdet mellem landene i den europæiske union må manifestere sig derigennem, at Europa optræder som en enhed overfor den øvrige verden. Unionen skal både være et forsvar for Europa's interesser og være konstruktiv i debatten om verdensproblemerne. Solidariteten mellem landene må udstrækkes til et samarbejde om udenrigspolitik, sikkerhedspolitik og en fælles politik på det økonomiske og monetære område.

Det konservative Folkeparti kan give tilslutning til Tindemansrapportens forslag om en gradvis opbygning af den europæiske union, således at unionen baseres på en politisk forpligtelse fra medlemsstaterne, der på forskellige områder iværksætter konkrete foranstaltninger. Dette må ske gennem overdragelse af kompetence til fælles organer.

Den demokratiske kontrol med fællesskabets politiske institutioner må udføres på grundlag af befolkningernes selvbestemmelsesret. Direkte valg til Europa-parlamentet bør gennemføres snarest, og parlamentets stilling inden for fællesskabet må styrkes.

Den europæiske krise må afløses af en bevidst indsats, hvor den europæiske solidaritet sættes i forgrunden. Den skeptiske og vrantne indstilling, der har svækket Europa's politiske og økonomiske chancer, må søges ændret til en holdning, hvori den europæiske union indgår som en realitet.

Et nært sikkerhedspolitisk samarbejde mellem de europæiske lande vil ikke overflødiggøre NATO. Der vil fortsat være behov for en alliance mellem Europa, USA og Canada til sikring af de vestlige interesser. NATO's fælles atomstrategi nødvendiggør dette samarbejdes

fortsættelse. Men de europæiske lande bør finde nærmere sammen i opbygningen af det konventionelle forsvar, der er betingelsen for at sikre det vestlige Europa's grænser, og som ved at hæve atomtærsklen kan formindske risikoen for en for menneskeheden ødelæggende atomkrig. Fælles strategi og industrielt samarbejde om forsvarsmateriel bør fremmes mest muligt mellem de europæiske lande.

Dansk sikkerhedspolitik hviler på vort medlemskab af NATO. En svækkelse af de danske forsvarskræfter vil ikke alene betyde en unddragelse af vore moralske forpligtelser over for alliancen, men vil også bevirke en øget risiko for en besættelse af landet, uden at vore allierede kan yde den nødvendige bistand i tide. Intet tyder på, at truslen mod Europa's og Danmarks sikkerhed er fjernet. Der er tværtimod konstateret en pågående interesse for de territoriale områder, der indgår under vor sikkerhedsvagt.

Det lykkedes — ikke mindst gennem en indsats i Det konservative Folkeparti — at opretholde forsvarets styrkemål ved forsvarsordningen af 1969 og ved det efterfølgende forlig i 1973. Disse styrkemål må opretholdes i en kommende forsvarsordning, men de mangler der er opstået som følge af snævre økonomiske rammer, må nu afhjælpes gennem en forhøjelse af den økonomiske ramme, som giver mulighed for yderligere materielanskaffelser. En særlig indsats må gøres for at forbedre mobiliseringsstyrkernes kvalitet.

Der har i 60'erne og 70'erne fundet en stærk udhulning sted af materieforsyninger til mobiliseringsstyrkerne, og uddannelsen af reserveofficerer er enten gået i stå eller svækket betydeligt. Siden genindkaldelser blev afskaffet i midten af 60'erne, har øvelsesmulighederne for mobilise-

ringsstyrkerne været alt for ringe. Derfor må der ske en ny opbygning af mobiliseringsstyrkerne, og genindkaldelser må finde sted, således at både vi og vore allierede kan stole på styrkernes effektivitet i en krigssituation. Den glædelige fremgang for værneviljen, der bl.a. er fremgået af en øget tilgang af unge til hjemmeværnet, må fastholdes derigennem, at der gives bedre økonomiske muligheder for at styrke aktiviteten i de frivillige værn.

FN

Det politiske misbrug af FN, som vi har været vidne til i de seneste år, hvor man i direkte modstrid med verdensorganisationens formål har vedtaget resolutioner i hadets og ufredens tjeneste og tilmed har udelukket Israel fra særorganisationen UNESCO, må Det konservative Folkeparti utvetydigt vende sig imod. Danmark bør ikke økonomisk eller på anden måde have nogen lod eller del i de bestræbelser, der kun alt for klart søger at anfægte Israels ret til at bestå.

Danmark har med medlemskabet af Det europæiske Fællesmarked fået øgede muligheder for at påvirke udviklingen i FN gennem EF's samlede forhandlingsposition i en række tilfælde. Denne indflydelse må bruges til at bringe Verdensorganisationen tilbage i rollen som en troværdig fredsstifter mellem folkene i overensstemmelse med FN's charter. Det må i konsekvens heraf være dansk politik at FN-pagtens formål og grundsætninger som udtrykt i FN's charter bliver nøje overholdt, herunder en sikring af universalitetsprincippet og bestemmelserne om, at generalforsamling og sikkerhedsråd alene er staternes forum. Danmark må endvidere arbejde for at FN's menneskerettighedserklæring, der er helt i overensstemmelse med nordisk retskultur, får gyldighed for alle verdensorganisationens medlemsstater.

Forholdet mellem Øst og Vest

De vestlige demokratier bør ikke lade deres sikkerhed bygge på dobbelttydige fraser om fred og afspænding. Den fortsatte østeuropæiske oprustning og øvelsesaktivitet understreger, at de vestlige lande — herunder især de vesteuropæiske — må være villige til at yde et betydeligt større bidrag til deres fælles forsvarsindsats, med mindre, der kan opnås et virkeligt kontrolleret gensidigt rustningsstop på begge sider af Jerntæppet. En vestlig militær underlegenhed vil hurtigt give sig udtryk i alvorlige politiske konsekvenser, stillet overfor en ideologi, hvis mål er vore samfundssystemers sammenbrud.

Det er Det konservative Folkepartis opfattelse, at forudsætningen for gennemførelse af reel afspændingspolitik mellem Øst og Vest i Europa er gennemførelsen af den samme afspændingspolitik i andre dele af verden. Vesten bør ikke fortsat se passivt til, hvis de kommunistiske lande gennem erobringskrige forsøger at forbedre deres positioner uden for Europa.

Det konservative Folkeparti lægger stærk vægt på, at de beskedne landvindinger fra sikkerhedskonferencen i Helsingfors i retning af afspænding, herunder ikke mindst hensigtserklæringer om en friere passage mellem Øst og Vest af mennesker, informationer og ideer, respekteres af **alle** parter. En sådan linie bør præge de fremtidige forhandlinger mellem Øst og Vest, der i de nærmeste år skal finde sted om konferencens opfølgning.

Danmark og de øvrige EF-lande må fremme samarbejdet med de østeuropæiske lande hver for sig og kun i begrænset omfang lade den helt sovjetisk dominerede organisation Comecon opnå en forhandlingsmæssig parallel status med EF.

En udvikling af øst-vest forbindelserne i Europa på de handelsmæssige, sociale, kulturelle og andre områder bør hvile på en nøje overholdelse af princippet om gensidige fordele. Ved forhandlingerne bør de vestlige lande til stadighed have for øje, at ikke mindst Sovjetunionens langtidsmål for udviklingen i Europa klart er uforenelige med de mål, som præger de folkestyrede vesteuropæiske lande.

KRISTELIGT FOLKEPARTI

Fra — *til gavn for os alle!* - Kristeligt Folkepartis principprogram 1975:

Forsvaret

Danmarks militære forsvar skal sikre landets fortsatte frihed. Dets hovedopgave er at overvåge dansk område for at hævde vor frihed til at vælge vor egen styreform, yde bidrag til de kollektive sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af Danmark mod angreb fra fremmed magt og at udføre fredsbevarende opgaver for FN.

Danmark forbliver i NATO, så længe der ikke foreligger noget bedre sikkerhedspolitisk alternativ. Forsvaret skal være af en sådan kvalitet og omfang, at det kan overholde sine indgåede NATO-forpligtelser. På den anden side skal vi af alle kræfter arbejde for nedtrapning af terrorbalancen i verden — bl.a. ved at medvirke til gensidig international åbenhed.

Også psykologisk forsvarsberedskab er vigtigt. Samfundet skal fremme og støtte ungdommens forsvarsvilje. Jævnside med den militære, tekniske uddannelse skal soldatertiden tjene til at støtte den værnepligtiges holdning som ansvarlig samfundsborger.

Hjemmeværnet må opfattes som en væsentlig del af det danske forsvar.

Der må gives anden meningsfyldt tjeneste til dem, der af

religiøse og etiske samvittighedsgrunde ikke kan gøre militærtjeneste.

Civilforsvarets organisation, uddannelse og materiel bør tilpasses, så det også i fredstid kan yde en effektiv humanitær hjælp ved ulykker og katastrofer.

Fra Forsvars- og sikkerhedspolitik - arbejdsprogram for Kristeligt Folkeparti (udateret):

Indledning

I FN-pagten siges det bl.a., at det er et mål

- at redde kommende generationer fra krigens svøbe . . .
- at bekræfte troen på de fundamentale menneskerettigheder . . .
- at skabe vilkår, hvorunder retfærdighed og respekt for forpligtelser kan opretholdes . . .
- at fremme sociale fremskridt og høje levevilkårene . .

Kristeligt Folkeparti tilslutter sig fuldt ud disse mål. Men det viser sig, at målene fortolkes på mange forskellige måder, og at landenes interne mål og behov gør det meget vanskeligt at nå til enighed om realiseringen af de fælles mål.

Dette medfører en sådan usikkerhed for mange nationer, og især for de små, at de søger at opbygge et forsvar og at indgå i et forsvarsfællesskab, således at de i givet fald kan forsvare nationens rettigheder. Såvel det tidligere Folkeforbund som FN har da også anerkendt de enkelte nationers ret til selvforsvar.

Siden 2. verdenskrigs afslutning har et stort flertal i det danske folketing været enige om opretholdelsen af et dansk forsvar.

1. Kristeligt Folkeparti mener, at det danske samfund med dets værdier og normer om frihed, rettigheder og pligter er af så afgørende betydning, at landet i givet fald må forsvare sig mod en angriber.

2. I erkendelse heraf og i erkendelse af, at Danmark ikke alene vil være i stand til effektivt at forsvare sig mod et massivt angreb, går Kristeligt Folkeparti ind for Danmarks medlemskab af Atlantpagten.

Dansk sikkerhedspolitik

3. Danmark må forblive i Atlantpagten, så længe der ikke foreligger nogen bedre sikkerhedspolitisk mulighed.

4. Forsvaret skal være af en sådan styrke og kvalitet og af et sådant omfang, at det effektivt kan løse de opgaver, Danmark er forpligtet til ifølge indgåede aftaler.

5. Forsvaret skal i givet fald kunne løse følgende opgaver:

— Ved sin tilstedeværelse skal forsvaret kunne afholde en mulig angriber fra at indlede et angreb på landet. Forsvaret skal i forbindelse med Atlantpagten være så stærkt, at en angriber afstår fra et angreb.

6. Hvis en væbnet konflikt nærmer sig, skal forsvaret — også ved sin tilstedeværelse — være med til at styrke den kritiske situation. Vore politikere og diplomater skal kunne forhandle med den større vægt, der ligger i, at de har en væbnet styrke bag sig.

7. Hvis egentlige krigshandlinger bryder ud, skal forsvaret kunne sættes ind til aktiv modstand, ligesom det skal være i stand til at samarbejde med styrker fra Atlantpagten, som sættes ind til hjælp ved et angreb på Danmark.

8. På det sikkerhedspolitiske område skal Danmark af alle kræfter arbejde for fortsat gensidig nedrustning og for nedtrapning af terrorbalancen i verden.

9. Danmark skal medvirke til gensidig international forståelse og til løsning af opståede konflikter bl.a. ved

udsendelse af FN-styrker samt ved at arbejde utrætteligt for opnåelsen af de foran omtalte mål for FN.

10. Danmark skal i sin sikkerhedspolitik intensivere arbejdet for at ændre modstæningsforholdet mellem Øst og Vest til et konstruktivt samarbejde, eftersom dette modsætningsforhold er hovedårsagen til rustningskapløbet.

11. Danmark bør gennem sit medlemskab af Atlantpagten søge forhandlinger videreført mellem forsvarspagterne i Europa, der tager sit udgangspunkt i den kendsgerning, at mere oprustning ikke skaber mere sikkerhed, tværtimod.

12. Disse forhandlinger bør ikke afbrydes, før der er skabt et virkeligt gennembrud for samarbejdet mellem landene om at udligne de sociale spændinger mellem de rige og de fattige lande, eftersom disse spændinger fremover må forventes at blive en af de største farer for de rige landes sikkerhed.

13. Danmark bør i Atlantpagten søge det spørgsmål besvaret, om det er muligt og forsvarligt at stile mod et fælleseuropæisk-amerikansk sikkerhedssystem, der kan gøre en ende på Østs og Vests oprustning mod hinanden.

14. Som en mulig vej frem mod et fælles sikkerhedssystem og samarbejde bør Danmark få sine partnere i Atlantpagten til at erklære sig villige til at overføre en stadigt stigende del af deres rustningsudgifter til udviklingshjælp under forudsætning af, at Warszawapagtlandene gør det samme.

15. En overførsel af rustningsudgifter til udviklingshjælp kan kun finde sted på betryggende måde, hvis begge parter erklærer sig villige til at lade deres militær kontrollere af et effektivt internationalt sikkerhedssystem.

16. Danmark bør arbejde for, at et gensidigt effektivt sikkerheds- og kontrolsystem accepteres at Atlantpagtlandene under forudsætning af, at det accepteres af Warszawapagtlandene.

17. Da et gennembrud for et sikkerhedspolitisk samarbejde kan være det sidste håb for menneskeheden om at sikre en fredelig fremtid, bør denne fundamentale målsætning på intet tidspunkt opgives i dansk sikkerhedspolitik.

Værnepligten

18. Det danske forsvar skal principielt bygge på den grundlovfæstede værnepligt.

19. Det er Kristeligt Folkepartis opfattelse at det er landets borgere som helhed, der skal forsvare landet i en given situation og ikke blot en lille professionel styrke.

20. Værnepligten skal aftjenes af så mange som muligt, idet en række opgaver i forsvaret og i civilforsvaret kan bestrides også af værnepligtige med mindre fysiske mangler.

21. Ved at gøre værnepligten så omfattende, at kun de, der absolut ikke er egnede, fritages, vil værnepligtsprincippet kunne opleves som mest mulig retfærdig.

22. Der vil således blive tale om en tjeneste for samfundet, hvortil dette yder det nødvendige, hvad angår indkvartering, kost, mundering, påklædning og lommepenge.

23. Det bør overvejes, om de, der ikke indkaldes til aftjening af almindelig værnepligt kan pålægges en eller anden form for samfundstjeneste efter deres faglige udrustninger i lighed med de civilt værnepligtige.

Herved ville den højeste grad af retfærdighed kunne opnås.

24. Kristelig Folkeparti mener dog, at der indtil videre ikke kan blive tale om værnepligt for kvinder.

Frivillige i Forsvaret

25. Den stadig kortere værnepligtstid og den hastige tekniske udvikling medfører, at der på nogle områder må antages frivillige på kontrakt, hvis en tilstrækkelig effektivitet skal opnås. Alternativet er en væsentlig længere værnepligtstid for en del af personellet.

26. Kristeligt Folkeparti går ind for, at der anvendes frivillige til opgaver og funktioner, som det ikke vil være muligt at uddanne effektivt til indenfor den til enhver tid gældende værnepligtstid.

27. Det skal sikres, at de frivillige samtidig med den militære uddannelse, modtager en uddannelse, der udvikler deres holdning som ansvarlige samfundsborgere og gør dem egnede til, efter kontraktens udløb, at klare sig på det civile arbejdsmarked.

28. Kvinder skal kunne antages til frivillig tjeneste, ligesom de på lige fod med mænd skal kunne optages på værnenes officersskoler.

Civil Værnepligt

29. De, der af religiøse eller etiske samvittighedsgrunde ikke mener at kunne aftjene almindelig værnepligt for værnene eller civilforsvaret, kan fritages herfor mod at yde anden samfundstjeneste.

30. Det skal sikres, at denne tjeneste er meningsfyldt og samfundsnyttig, og at den kan gennemføres i den periode, hvor aftjeningen af almindelig værnepligt normalt finder sted.

31. For civilt værnepligtige gælder i øvrigt samme

rettigheder m.h.t. forplejning m.v. som for almindelige værnepligtige.

Hjemmeværnet

32. Hjemmeværnet er en meget vigtig del af forsvaret og det klareste udtryk for befolkningens forsvarsvilje.

33. Hjemmeværnstanken skal styrkes af regering og folketing samt af de øvrige værns personel.

Civilforsvaret

34. Det er nødvendigt, at der opbygges et effektivt civilforsvar, som i videst muligt omfang kan beskytte befolkningen mod krigens følger, herunder også mod følgerne af ABC-krigsførelse.

De seneste krige har vist, at krigen ofte er total, altså også rammer civile borgere uanset alder og køn.

35. Civilforsvaret skal fortsat være ubevæbnet. Det skal organiseres, uddannes og tildeles materiel således, at det også i fredstid kan yde en effektiv humanitær hjælp ved ulykker og katastrofer.

Totalforsvar

36. Skal et forsvar være effektivt, må dette være totalt, eftersom krige i mange tilfælde er blevet totale. Totalforsvaret omfatter foruden det militære forsvar og civilforsvaret også politiet og det civile beredskab.

37. Totalforsvarets opgaver skal være samordnede i fredstid, således at dets funktioner kan iværksættes med kortest mulig varsel i katastrofe- som i krigssituationer.

FN-Styrke

38. FN-styrker har igennem mange år vist deres berettigelse. Danske styrker har inden for den sidste snes år ydet en stor indsats for fredens bevarelse rundt om i verden.

39. Samfundsforskere er inde på, at FN måske ad denne vej yder sit bedste og sikreste bidrag til verdensfreden og til løsning af større og mindre konflikter verden over.

40. Kristeligt Folkeparti mener, at dette er en så vigtig opgave, at Danmark bør være forrest i et sådant arbejde bl.a. ved konstant at have uddannede styrker og enkeltpersoner, som hurtigt kan stilles til rådighed for FN, og som vil kunne gøre tjeneste overalt i verden, hvor FN finder at have brug herfor.

Fredsforskning

41. Fredens bevarelse bør stedse være et mål for Danmark. Årsagerne til krig og uroligheder verden over er imidlertid mangfoldige, og det kan være vanskeligt for politikerne at skaffe sig indsigt i årsager og sammenhænge.

42. Kristeligt Folkeparti mener, at der bør finde en intensiv fredsforskning sted i Danmark, og at denne bør koordineres med de bestræbelser, der gøres i en række andre lande på dette område.

Forsvarsviljen

43. Forsvaret er en del af samfundet, og der skal derfor i forbindelse med den almindelige erhvervsorientering i skolerne også orienteres om forsvaret og dets opgaver.

44. Skal forsvaret kunne løse de opgaver, som samfundet (politikkerne) pålægger det, må der skabes en positiv holdning til forsvaret i hele befolkningen og især hos de værnepligtige og frivillige, dels må der stilles sådanne ressourcer til rådighed for forsvaret, at de kan løse opgaverne. Kun herved kan der skabes den nødvendige tiltro til forsvarets evne til at forebygge krig.

SOCIALISTISK FOLKEPARTI

Fra *Principprogram for Socialistisk Folkeparti*, vedtaget af partiets 3. kongres i oktober 1973, femtende oplag, januar 1975:

Aktiv neutralisme

Danmarks bidrag til afspænding og forståelse må være et brud med oprustnings- og blokpolitikken. Socialistisk Folkeparti går ind for at afruste vort land, både fordi et militært forsvar af Danmark er umuligt i atomtiden, og fordi ethvert bidrag til blokpolitikken forøger spændingen og dermed krigsfaren. En konsekvens af denne opfattelse er vort krav om, at Danmark frigør sig fra NATO. Det er et led i den internationale magtkamp, at stormagterne søger at sikre sig den størst mulige prestige hos verdens mange ikke-forpligtigede nationer.

Danmark beskytter sin uafhængighed og sin internationale indflydelse bedre ved at have en stor good-will hos disse nationer, end ved en i heldigste fald overflødig oprustning. Frigørelse fra NATO, de gamle kolonimagters alliance, og en aktiv neutralisme er Socialistisk Folkepartis alternativ til den nuværende udenrigspolitik.

Bestræbelserne for at skabe atomfri, afmilitariserede eller militært udtyndede zoner mellem de to blokke må fremmes. Centraleuropa udgør et velegnet område for at virkeliggøre disse forslag, og det samme gør Skandinavien. Danmark må modarbejde spredning af kernevåben.

De nordiske lande må arbejde for at standse atomforsøg med kernevåben i hele verden. De må åbent deltage i fordømmelsen af enhver stat, som gennemfører sådanne forsøg. Forsøgene er i sig selv farlige for nulevende og kommende slægter, og de understreger viljen til at bruge de nye våben som diplomatisk virkemiddel og derved —

hvis magttruslen skal have vægt — til i givet fald at kaste bomberne og affyre raketterne.

Fra pjecen *SF - hensigter - midler - mål*,
udsendt i september 1974 på grundlag af beslutninger
fra SF's landsmøde i 1974:

Brud med blok-politikken

Vi ønsker et brud med den militære blok-politik. Danmark må erklære sig alliance-frit og bygge sin udenrigspolitik på et samarbejde med de nordiske lande og med alle alliance-frie stater verden over. Danmark skal afruste militært og bruge de derved sparede midler til fremme af den internationale solidaritet.

Vi ønsker et udbygget nordisk samarbejde, med et socialistisk Norden som mål. Mulighederne for at gennemføre socialismen i Danmark vil blive styrket af, at de andre nordiske lande følger den samme vej.

I serien SF's programdebat 1976 foreligger et af programudvalgets forsvarsudvalg udarbejdet udkast til program for SF's forsvarspolitik.

DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI
Fra *Kommunisternes program for en bedre tilværelse*,
vedtaget på 24. kongres januar 1973:

*En selvstændig dansk politik for fred og samarbejde
mellem folkene*

Danmark må holde op med at øde midler til et militær som ikke engang tjener til forsvar af landets, men kun af NATOs interesser.

Så længe et *militær* opretholdes, må det sikres et

demokratisk grundlag og en demokratisk ledelse. Vi afviser på det bestemteste en hvervet hær. En effektiv beskyttelse af talsmændene, en ombudsmandsinstitution, kortere tjenestetid og en aflønning med bevarelse af eksisterende sociale goder må gennemføres.

Danmarks sikkerhed kan kun opnås med politiske midler: *Udenrigspolitikken skal baseres på principperne om selvstændighed og neutralitet.* NATO-pagten og den dansk-vesttyske militærkommando opsiges.

.....

Danmark må i den internationale politik, herunder i FN, *aktivt gå ind for alle forslag og initiativer, som fremmer fred, afspænding og afrustning*, og som retter sig mod aggression. Intet krav om at »tale med én stemme i EF« må forhindre en dansk fredspolitik. Vi må vende os mod en udvikling i retning af en Europahær. Kun ved på denne måde at højne sit internationale omdømme kan Danmark øve indflydelse.

.....

Den dansk-amerikanske aftale om amerikanske baser i Grønland må afvikles.

Fra Kommunisternes program-forslag,
Danmarks kommunistiske Parti (udateret):
Demokratisering af statsapparatet

.....

Militæret må snarest afvikles. Så længe der endnu findes militære styrker og organer, må deres uforbeholdne loyalitet for den demokratiske orden sikres. De må ikke kunne stilles under fremmed magts kommando, ikke kunne anvendes til politimæssige formål og ikke forvandles til en hvervet hær. Værnepligtige må sikres demokratiske rettigheder under tjenesten.

En selvstændig udenrigspolitik for fred og samarbejde

Et nyt demokrati i Danmark kræver også et nyt forhold til omverdenen. Et antimonopolitisk Danmark er et selvstændigt Danmark.

En demokratisk dansk udenrigspolitik må bygge på principperne om *suverænitæt og ligeberettiget samarbejde*. Danmark må kræve respekt for sine suveræne rettigheder, ligesom det respekterer andre landes. Danmark er indstillet på udvikling og udvidelse af alsidigt samarbejde med andre lande på grundlag af ligeberettigelse og til gensidig gavn.

Danmarks nationale interesser byder det derfor aktivt at gå ind for at støtte alle bestræbelser på at sikre, at den *fredelige sameksistens' principper bliver grundlaget for de internationale forbindelser*.

Danmark må derfor være frigjort fra blokke - såvel fra militære som NATO som fra lukkede økonomiske blokdannelser som EF eller Energiagenturet.

Så længe landet endnu er bundet til sådanne blokke, må det modsætte sig alle skridt til yderligere binding og tiltage sig ret til selvstændig handlefrihed i sin nationale interesse.

Danmarks sikkerhed må opnås med politiske midler. For landets selvstændighed er militæret derfor i bedste fald overflødig, i værste fald - som NATO-perioden har vist - direkte skadeligt.

Danmark må erklære sig som *neutral stat* og forlange stormagtsgarantier for sin neutralitet og suverænitæt.

Danmark må aktivt støtte de *Forenede Nationer* som redskab for internationalt samarbejde på grundlag af FN's pagt.

Danmark må aktivt fremme afspænding og fredssikring af hele Europa. Det grundlag, som er lagt af konferencen

for europæisk sikkerhed og samarbejde, må udbygges til et system af kollektiv sikkerhed, der ophæver blokkene.

Vejen kan gå gennem oprettelse af permanente organer til fremme af økonomisk, teknisk-videnskabeligt og kulturelt samarbejde, som bringer folkene nærmere hinanden.

Danmark må vise selvstændigt initiativ til fremme af forhandlingerne om *afrustning* i Europa og i verdensmålestok.

.....

Danmark må fremme det *nordiske samarbejde* med henblik på at gøre Norden til en neutral, fredssikret og atomvåbenfri zone, der holder de nordiske lande fri af imperialistiske manipulationer og udvikler de økonomiske og kulturelle forbindelser. Norden må blive en faktor for fred og internationalt samarbejde.

.....

Grønland

.....

USA's og andres militære baser i Grønland skal nedlægges.

Færøerne

.....

Et demokratisk Danmark må gøre op med alt dansk formynderi i forholdet til Færøerne, bl.a. således, at Lagtingets beslutninger, om at NATO skal ud af Færøerne, træder i kraft . . . . .

VENSTRESOCIALISTERNE

Fra *VS BULLETIN 151* — Partiet Venstresocialisternes 14-dages blad, 9. august 1975:

Militærpolitik

Internationalt udvalg har skrevet følgende udkast til en VS-politik på militærområdet, og foreslår samtidig retningslinier for VS-medlemmers værnepligtsforhold.

Det danske militær må forstås som et led i de vestlige industrilandes pagtsystem, NATO, og ikke som et nationalt fænomen med nationale forsvarsopgaver. Den nationale opfattelse af hæren er et levn fra tidligere århundreder, hvor den herskende klasses interesser var knyttet til territoriet, og hvor nationerne var udtryk for økonomiske enheder. I dag tjener den nationale opfattelse kun den borgerlige ideologis tilsløring af militærets funktion som voldsapparat i den besiddende klasses tjeneste. Magtudøvelsen i samfundet er et kompliceret samspil af økonomiske, politiske og ideologiske magtformer der alle udspringer af systemets natur, hvor en bestemt klasse har dispositionsret over produktionsmidler og produkter. Heri grunder sig også den direkte fysiske, voldelige magt. Men denne magtform er grundlaget for alle de andre, der er garanteret af det voldelige sanktionssystem. I denne sammenhæng må NATO og dermed det danske militær forstås, som det militære udtryk for den multinationale kapitalisme. Eller sagt på en anden måde, som det militære udtryk for USA's økonomiske verdensherredomme efter 2. verdenskrig. Hermed er det ikke sagt, at der ikke findes modsætninger inden for kapitalen, hvad dannelsen af EF og rumlerierne om en Europahær kan tages som udtryk for.

Ud fra denne sammenhæng mellem kapitalisme — samt dennes produkt, imperialismen — og militær kan NATOs opgaver bestemmes som to: For det første er

kapitalismens eksistens betinget af undertrykkelsen af lønarbejderklassen i de industrialiserede lande — her ligger NATOs primære opgave. For det andet er kapitalismens eksistens betinget af udbytningen af u-landene — her ligger NATOs anden opgave, som det magtmiddel der i sidste ende garanterer udbytningen. Hidtil har det især været USA alene, der har været direkte militært involveret på denne front (dog også Frankrig, England og Portugal). En tilsløring af udbytningen finder sted ved, at den ofte foregår i samarbejde med u-landenes borgerskaber.

En særlig afdeling af den imperialistiske funktion er NATOs front mod overgangssamfundene, især Sovjetunionen, som har unddraget særdeles vigtige råstofkilder og markeder fra muligheden for kapitalistisk ekspansion, der er en livsnødvendighed for kapitalismen. (For øjeblikket ser det ud til, at disse lande er ved at blive åbnet uden militær indtrængen). Denne front mod overgangssamfundene fremtræder i NATO-propagandaen som den væsentlige, og den har i efterkrigstiden haft enorm ideologisk, passiverende betydning, idet den har tjent som begrundelse for oprustningen, og idet den har været brugt til, med henvisning til »den kommunistiske fare«, at aflede lønarbejderklassens bevidsthed fra klasseundertrykkelsen.

Med begyndelsen af 70'erne er kapitalismen begyndt at vise tydelige krisetendenser. Baggrunden for krisen er vanskeligheder med den fortsatte nødvendige forrentning af det vældige kapitalapparat, der er opbygget efter 2. verdenskrig. Tilstrækkelig forrentning kan kun sikres ved fortsat ekspansion, på kort sigt ved øget udbytning af lønarbejderklassen gennem hårdere tempo, lavere løn, permanent arbejdsløshed osv. Desuden er der en stærk

tendens til en omstrukturering af kapitalismen i retning af en mere direkte statsdirigeret økonomi. Man må forvente, at dette vil medføre et opsving i klassekampen, og at de økonomiske og politiske kampe kan føre til voldelige konfrontationer mellem de borgerlige voldsapparater og lønarbejderklassen.

Kapitalens geografiske ekspansionsmuligheder forekommer at være opbrugt, idet det meste af kloden efterhånden er underlagt den kapitalistiske arbejdsdeling og vareudveksling. Muligheden for en gentagelse af »operation Europa« (dvs. genopbygningen og udvidelsen af produktionsapparatet efter krigen, ledsaget af en vældig forbrugsudvikling) f.eks. i Brasilien, i Iran eller i Østeuropa er vanskeliggjort af økonomiske, politiske og økologiske grunde. Økonomisk kræves der store og langsigtede investeringer, hvilket kræver udsigt til god forrentning. Overskuddet til investering er netop problemet i akkumulationskrisen, og udsigten til forrentning er i den tredje verden usikker bl.a. af politiske grunde. Desuden vil investeringer i tredje verdens lande forværre krisen og arbejdsløsheden i de kapitalistiske centre og dermed faren for social uro. Politisk har afviklingen af den gamle koloniform og etableringen af nationale borgerskaber i de fleste tredje verdens lande betydet forøget magt til disse lande. De herskende grupper i tredje verdens landene er trængt af befolkningens krav om bedre levestandard, og de er afhængige af investering fra og handel med industrilandene, men de kan manøvrere mellem USA, Sovjet, EF og Kina, og ved samarbejde som f.eks. omkring oliekrisen kan de opnå bedre priser for deres varer. Økologisk sætter forureningen og dens følgevirkninger, samt råstofmangelen og det

at råstofferne bliver dyrere og dyrere at fremskaffe, barrierer for kapitalens ekspansion.

Den radikale løsning at skaffe forbrug og destruktion af kapitalapparat gennem en storkrig forekommer heller ikke hensigtsmæssig på grund af den ændrede magtbalance i verden og de nye masseødelæggelsesvåben, der gør udfaldet af en krig tvivlsom for kapitalen. Alt i alt kan man forudsige at kapitalismen er gået ind i en stagnationsfase, der kan blive meget langvarig og med vekslende høj- og lavkonjunkturer, hvor den vil forsøge at betjene sig af alle de nævnte former for ekspansion, og hvor anvendelsen af den direkte voldsmagt på alle fronter vil blive mere fremtrædende.

Det centrale område for VS's deltagelse i denne kamp er det først nævnte: NATO vendt mod lønarbejderklassen. NATO som den besiddende klasses fysiske undertrykkelsesapparat i klassekampen. I kampen står på den ene side et borgerskab med en talstærk, velorganiseret hær, udstyret med de mest moderne tekniske hjælpemidler, med ubegrænsede pengemidler til rådighed, internationalt samordnet og så videre. På den anden side står der en lønarbejderklasse, som er splittet geografisk, sprogmæssigt, politisk og økonomisk, som stort set er ubevæbnet, ikke har pengemidler til rådighed o.s.v. Kampen kunne synes håbløs set fra lønarbejderklassens side, men den er en del af det kapitalistiske system, den kan kun standses med dets afskaffelse, og ingen kan trække sig ud af den. En nærmere betragtning af styrke og svagheder på begge sider vil vise, hvor og hvordan et socialistisk parti kan sætte ind for på dette område at svække borgerklassen og styrke arbejderklassen.

. . . . .

En arbejdsløs arbejder, hvis eksistens er truet, må

naturligvis tage imod tilbuddet om at blive politibetjent eller sergent i hæren, på samme måde som vi alle må tjene kapitalen i et kapitalistisk samfund. Det ville være en forkert politik specielt at beskyldte denne arbejder for at være NATO-forsvarer eller tjene kapitalismen, det vil netop få ham til at identificere sig med systemet, idet han naturligtvis vil forsvare den måde han tjener sit brød på, og den må da også siges at være lige så god, som andre måder under kapitalismen.

En socialistisk militærpolitik's mål må være at forhindre, at omtalte arbejder i en direkte konfrontation. f.eks. når han bliver udkommanderet som strejkevagt for at beskytte skruebrækkere, lader sig bruge mod sine egne klassefæller. Chile er et eksempel blandt mange på borgerklassens vildskab og ekstraordinære mobiliseringskraft, når den trues. Hæren er det springende punkt, når klassekonflikten kommer så vidt, og et socialistisk parti må arbejde for, at den i en sådan situation i det mindste er uanvendelig, fordi dele af den er ideologisk usikre eller direkte føler tilknytning til arbejderklassen. Derfor må vi endelig ikke på forhånd afskrive hær og politikorps som »Kapitalens redskaber«, det er de nok, men de enkelte mennesker, der skal bære funktionerne er det ikke automatisk. Her ligger der kampmuligheder, og det er på længere sigt pokkers vigtigt, at der også arbejdes her.

Ud fra ovenstående betragtninger kommer vi frem til følgende konklusioner. 1) VS opfordrer sine medlemmer til at påtage sig værnepligten og arbejde politisk i hæren. Om muligt direkte for partiets synspunkter, men dette er ikke så vigtigt som arbejdet for oprettelsen af direkte kommunikation de menige imellem, også om politiske emner, og for oprettelse af selvstændige organisationer,

der kan træde i funktion, hvis militæret udkommanderes mod strejker eller civile uroligheder. Soldaterråd må være perspektivet. De værnepligtige udsættes for brutale urimeligheder, både gennem disciplinen og som vidner til spildet af arbejdsprodukter. Her ligger der muligheder for en mobilisering i socialistisk retning.

2) VS medlemmer skal ikke ødelægge sig selv personligt ved politisk arbejde i hæren. Hvis man ikke mener at have tilstrækkelig personlig og politisk styrke til at gå ind i hæren, er det politiske arbejde i militærnægterbevægelsen også særdeles vigtigt.

3) Der indkaldes til et møde for de VS'ere, som er i hæren (som har været det og som skal), samt andre der har ideer om arbejdet der, med henblik på udarbejdelse af en pjece med råd og vejledning for VS'ere, der arbejder i hæren (eller i hjemmeværnet).

4) Dette betyder, at VS i den øjeblikkelige situation går ind for værnepligten som et mindre onde end den professionelle hær, som stærke kræfter arbejder på at få igennem bl.a. på grund af udviklingen i våbenarterne mod mere avanceret teknik, men også under indtryk af skærpelsen i klassekampen. VS går dog fortsat ind for nedskæring af militærudgifter samt overhovedet for alt, hvad der kan medvirke til at svække NATO, bl.a. dansk udmeldelse.

5) VS tager initiativ til, at der iværksættes en kampagne imod den professionelle hær.

6) I Samarbejdsudvalget mod NATO vil VS arbejde for, at udvalget opretter et kontor, der kan være kontakt- og koordineringscenter for de medlemmer af de tilsluttede organisationer, samt for andre, der arbejder politisk i hæren for samarbejdsudvalgets mål. Kontoret skal ligge inde med agitations- og støttemateriale til brug for de kammerater, der arbejder i hæren. Der bør i samarbejds-

udvalget udarbejdes en folder til uddeling ved alle sessioner med kontorets adresse, redegørelse for samarbejdsudvalgets politiske målsætning, samt ønskeligheden af og mulighederne for et politisk arbejde i hæren.

7) På længere sigt går VS ind for en almindelig folkevæbning, ikke begrænset til en værnpligtsperiode. I et socialistisk overgangssamfund må lønarbejderklassen direkte gennem sine organisationer have monopol på den voldelige magtudøvelse for at kunne forsvare sig imod en kontrarevolution — også i form af en ny bureaukratisk statsmagt — eller mod en ydre intervention. Folkebevæbningen må bygge på bevæbningen af alle større arbejdspladser, hvor våbnene opbevares. Træningen i våbenbrug kan varetages af professionelle under overkommando af forsvarskomiteer valgt på arbejdspladserne.

Til indvendinger om at selv en velbevæbnet lønarbejderklasse ikke er meget værd overfor et angreb med kernevåben eller med jagerfly og kampvogne, kan anføres, at kernevåbenangreb ødelægger produktionsapparat og arbejdskraft i det angrebne område, som også i længere tid bliver utilgængeligt. Derfor er dette våben ikke særlig anvendeligt. Betjeningen af andre avancerede våbentyper må nok overlades til i hvert fald halvdagsprofessionelle, men der må findes organisatoriske former til sikring af lønarbejderklassens kontrol med den og det må forhindres, at der i overgangssamfundet udvikles soldaterghettoer.

Af disse krav fremgår det, at kampen mod den borgerlige hær er et led i kampen for socialismen. Kravene må derfor allerede nu stilles som VS's politik, for at afsløre myterne omkring det nationale forsvar og NATOs »forsvar af vestens kultur og demokrati« og for at vise, at

sagen drejer sig om at borgerskabet er bevæbnet, mens lønarbejderklassen ikke er det. F. eks. kunne hjemmeværnet kræves organiseret efter de her skitserede retningslinier.

Fra *VS BULLETIN 161* — Partiet Venstresocialisternes 14-dages blad, august 1976:

Militæret og værnepligten

Den kampklare styrke i det danske militær er idag professionel. Og udviklingen forstærkes med flere fast ansatte og færre værnepligtige.

Samtidig foregår der en udvikling hen imod at militærets personel bliver en selvstændig størrelse i samfundet.

Værnepligten er under afskaffelse. Stadig færre indkaldes som soldater og diciplineringen bliver strammet bl. a. i form af lavere indkaldelsesalder. Militærnægterne bliver afskaffet — de vil alle få frinummer.

Professionaliseringen

Med forsvarsforliget af 1973 er der sket en radikal omlægning af forsvaret. Den største siden enevælden, betegner hæren det selv (Hærens Årsskift 1974 s. 26).

Den stående styrke består nu kun af professionelle soldater — konstabler og befalingsmænd, og antallet af værnepligtige menige soldater er skåret kraftigt ned til ca. 14.000 pr. år. (set i forhold til en mandeårgang på 40.000). Det er en udvikling der vil forstærkes, bl. a. kan det ses af militærets krav til det nye forsvarsforlig (Forsvarschefskitse 75).

Årsagerne til omlægningen er vel flere: Den tekniske udvikling af krigsmateriellet, kortere tjenestetid for værnepligtige, stigende antal nægttere, effektivitetshensyn fremfor diciplineringshensyn, militærets egne ønsker

om kun at have stempersonel, flere penge til materiel der overflødiggør menige soldater. Nato der var afvisende ved 1973 forliget, roser nu forsvaret.

At værnepligten ikke helt afskaffes skyldes, at man endnu ikke kan professionalisere mobiliseringsstyrkerne. Og sikkert også, at man ønsker at bevare de resterende værnepligtige som et ideologisk rørlør over den faktiske professionalisering.

Forsvaret gør nemlig meget for at opbygge et demokratisk image: som en moderne arbejdsplads med samarbejdsudvalg, sikkerhedsudvalg, ligestilling for kvinder osv.

Generalerne har længe ønsket at få stampersonel i stedet for værnepligtige, da frivillige er nemmere at styre/ideologisk pålidelige. Med det stigende antal militærnægtere under Vietnamkrigen, var militæret dog bange for ikke at kunne få frivillige nok. Her kom den økonomiske krise i Vesteuropa og arbejdsløsheden dog som en hjælpende hånd. Nu kan forsvaret vælge mellem flere ansøgere, hvor de før tog rub og stub. Med 60.000 ungdomsarbejdsløse er det slet ikke et mysterium, at så mange pludselig er »frivillige«. Forsvaret bruger selvfølgelig tilgangen politisk, og taler om et »skred i de unges forsvarsvilje«!

Selve stampersonelordningen er også under omlægning. Så vidt vi har fundet ud af, går det på at de 10 årige kontrakter afskaffes, så man i sit 25 år får kontrakt resten af livet eller afskedigelse. Selvom — især konstabler — opfatter militæret som et godt betalt specialarbejde, sker der en stadig større selvstændiggørelse/isolering af militærets personel. Sidst er det set i urafstemningen om tilslutning til LO, hvor kun 2000 af 13.000 ønskede optagelse.

Soldater

Den rest der er af værnepligtige soldater — ca. 40 % af en mandeårgang — bliver i øjeblikket brugt til de mest trivielle jobs, vagter o.s.v. + en kortere uddannelse til mobiliseringsstyrkerne.

Men for at der ikke skal blive for meget besvær med de værnepligtige soldater er den nyeste forsvarspolitiske stramning at nedsætte sessions og indkaldesalderen.

Sessionsalderen bliver nedsat til 18 år og værnepligten skal være afviklet inden man fylder 20. Ingen kan få udsættelse p.g.a. uddannelse, ud over EFG eller Gymnasiet. Når man er 18 skal man afgøre om man vil være nægter eller soldat og gennemsnitsalderen for indkaldte værnepligtige bliver meget lavere end nu hvor folk indkaldes helt op til 30-års alderen. Altså folk vil ikke have nogen arbejdspladserfaringer inden de kommer ind til militæret.

Nedsættelsen må også ses i forbindelse med adgangen (begrænsningen) til de højere uddannelser. Både ud fra en diciplinerings betragtning og ved at værnepligtstiden kommer til at give et extra point ved optagelse.

Militæret gennemfører nedsættelsen til 18 år ud fra et praktisk diciplinerings synspunkt — 18 årige er vel også mere indstillet på det spejderagtige — men samtidig er diciplineringen ikke entydig da 50 % af en mandeårgang helt slipper for værnepligten.

Selvfølgelig skal vi modarbejde nedsættelsen til de 18 år, men samtidig skal vi forberede os og det vil kræve et virkelig effektivt ungdomsarbejde agitatorisk og organisatorisk på venstrefløjten.

Talsmandsordningen — et skindemokratisk »elevråd«

for værnepligtige — vil også blive endnu sværere at bruge til noget ordentligt under den nye ordning. Netop p.g.a. den manglende arbejdspladserfaring.

Professionaliseringen og soldaterløn: Soldaterløn har intet at gøre med om vi får en professionel hær eller ej. Faktisk er soldaterlønnen kommet efter at professionaliseringen er sket. Lønnen kan bidrage til en »lønarbejderbevidsthed« frem for den med at »tjene for gud, konge og fædreland«.

Det er godt at lønnen blev hentet inden for forsvarsforligets rammer, selvom militæret sætter madpriserne op for at få råd til flere fly. Den nuværende løn, der er den første 1/3 er en reallønsforringelse. Især i forhold til hvad man ellers ville kunne få fra bistandskontoret.

Nægtere

Som et kuriosum har omlægningen indenfor militæret fået den følge at om få år, er der ingen indkaldte militærnægttere i Danmark (Se militærnægterforeningens forklaring af den ret udviklede administrative ændring i Politisk Revy nr. 290 s. 12).

Militærnægterforeningen har også — i sidste øjeblik skiftet politik og vil nu på socialistisk grundlag også arbejde blandt værnepligtige soldater.

Den tid der endnu er nægttere, vil de forsøge at undgå at de bliver alt for upopulære som udstationerede skruebrækkere inden for lønarbejderområder (Pædagoger, bibliotekarer, hvor der er arbejdsløshed). Udstationeringen skal ske i grupper for at undgå den store passivisering og isolering til højskoler, beboer og lejerforeninger, forbrugerkomiteer, politiske ungdomsforeninger, Noah, alternative aviser m.m. De politiske

muligheder for disse alternative udstationeringssteder er vist små. De fleste nægttere vælger nu også at gå i lejr i protest mod at de ikke længere er ligestillet økonomisk med soldaterne.

Overgrebene på militærnægterne er ret fantastiske — bl.a. brugte Socialdemokraterne som begrundelse for at de ikke fik samme løn som soldater, at de så ville få højere løn end personalet (f.eks. pædagogmedhjælpere) hvor de var udstationeret! Det er som om politikerne vil »straffe« nægterne og det virker dødsygt når man tager i betragtning at **50 % af en mandeårgang helt slipper fri** og altså ikke pålægges den byrde som værnepligten er. Den megen viras omkring nægterne har sikkert haft det formål at aflede opmærksomheden fra de ting der sker i militæret.

En bedømmelse af det væbnede borgerlige voldsapparat må også omfatte udviklingen i politiets militarisering og hjemmevernet + selvfølgelig Nato og rumlerierne om en EF hær. Det vil vi — eller andre — senere vende tilbage til.

Politisk militærtjeneste

En revolutionsstrategi uden speciel forholden sig til det bevæbnede borgerlige voldsapparat (militær, hjemmeværn, politi mm) vil være det rene blodbad. Det politiske grundlag for soldaterbevægelsen må være arbejderklassens kamp for socialisme og på længere sigt selve magtovertagelsens problem.

Borgerklassen vil ikke undlade at bruge vold i tilfælde af skærpet klassekamp. Nyeste eksempler er militærkuppene i Grækenland, Chile og Portugal mfl. Det er også historiske eksempler fra Danmark hvor militæret er sat ind mod arbejdere i Randers i 20'erne og Nakskov i 1931.

Idag kan det synes lidt fremmed — men klassekampen er heller ikke særligt udviklet endnu. Et lille eksempel er dog de konservatives krav om at militæret skulle sættes ind under poststrejkerne i april (minavisen 8./4. 76).

Det er klart at et militær bygget på almindelig værnepligt er sværere at styre for borgerklassen end en professionel. Men en værnepligts hær er stadig borgerklassens og vil også blive brugt mod arbejderne i en krise situation. Og situationen er ved at blive tilspidset idet krisen i Vesteuropa vil fortsætte længe endnu. Det er måske også derfor professionaliseringen af hæren og militariseringen af politiet nu forstærkes. (Militærets interne og eksterne funktion er behandlet udførligt i VS Bulletin 151).

Vi kan ikke afskaffe militæret inden for kapitalismen ved at være nægttere, og heller ikke ved at være politiske soldater, men ved at aftjene værnepligten som soldater kan vi bidrage til at gøre militæret til et mindre effektivt redskab for borgerklassen. Desuden isolerer vi os ikke fra arbejderungdommen, der hele tiden har været soldater, og kan dæmme lidt op for indoktrineringen. Vi har for længe gjort generalerne den store tjeneste at blive væk. I takt med klassekampens skærpelse er det selvfølgelig ikke nok — især ikke hvis det lykkes at afskaffe den almindelige værnepligt helt — men et sted skal vi jo begynde. Der skal et meget godt politisk organisatorisk koordineret arbejde til, hvis vi skal have noget ud af at være soldater. Desuden må vi være meget forsigtige da der nu praktiseres et »berufverbot« for venstreorienterede af seshionsmyndighederne via manipulationerne med kassation og frinr.

Det er ikke sjovt at være soldat — heller ikke politisk soldat og det er ikke småting man skal finde sig i. På den anden side skaber militæret selv med sit byråkrati, elendige organisation, tidsspilde, sløseri med penge, modsætninger mellem forskellige kategorier af befalingsmænd, kadaverdisciplinen, umyndiggørelsen osv. en hel del aggressioner som kan og skal perspektiveres. Vores egne erfaringer siger, at de fleste soldater er utilfredse — godt nok med forskellig baggrund — med militæret, og myten om de værnepligtige soldater som krigsgale og vilde med det militære system, kan man godt stikke skråt op.

Det mest nærliggende vi kan gøre som soldater er at modvirke officerernes indoktrinering. D.v.s. påvise at militæret ikke er neutralt, at klassekampen ikke er uddød og at de militære bevillinger betales af arbejderne som militæret i sidste ende er vendt imod.

Vi vil senere vende tilbage til de »kampe« de menige soldater har ført inden for militæret, bl.a. om lønstrejken i juni 1975.

Desuden vil vi behandle de økonomiske og politiske krav soldaterbevægelsen må fremføre.

Soldatersekretariatet

CENTRUM-DEMOKRATERNE

*Fra udenrigs- og forsvarspolitik - politik -
så det er til at forstå — pjece af april 1975
fra Centrum-Demokraterne:*

*Udenrigs- og forsvarspolitik**Danmarks udenrigspolitiske forudsætninger.*

Danmark er også i udenrigspolitisk henseende en småstat. Vor sikkerhedspolitiske situation er den, at vi geografisk er placeret ved Østersøens udløb i verdenshavene, på nordflanken af det vesteuropæiske kontinent og på grænsen imellem de to politiske og militære interesseområder, der skiller øst og vest i dag. Dansk udenrigspolitik må derfor bygge på en realistisk bedømmelse af denne strategiske nøgleposition og på en afbalanceret stillingtagen til de problemer, den medfører. Det er uralistisk at tro, at Danmark vil kunne holde sig uden for en eventuel militær konflikt i Europa. En isoleret dansk forsvars- og udenrigspolitik er således meningsløs.

Danmark er også en del af den vestlige kulturkreds, hvis væsentligste karakteristika er respekten for frihed og retfærdighed, politisk demokrati og social ansvarsbevidsthed.

Danmark er endelig uden væsentlige råstoffer og naturrigdomme. Vor velstand bygger især på bearbejdning af importerede råvarer og af egne landbrugsvarer. Vi er i langt højere grad end de fleste andre lande afhængige af vor udenrigshandel.

*Vore mål er:**1. at sikre Danmarks selvstændighed som demokratisk nation*

Udenrigspolitikken er et led i Danmarks samlede sikkerhedssystem, der skal sikre landets handelfrihed inden for rammerne af indgåede aftaler. Bevarelsen af verdensfreden og af Danmarks egen fred og uafhængig-

hed varetages ved en forsvarspolitik, som sigter mod — gennem samarbejde med andre lande og ved egen indsats — at opretholde et vestligt og et dansk forsvar (se senere). Det er i dansk interesse at støtte FN's fredsbevarende aktioner.

2. at styrke det politiske og økonomiske samarbejde i Europa
Danmarks udenrigspolitik har desuden til formål at fremme danske økonomiske og politiske interesser. Det er i dansk interesse at fremme det internationale, økonomiske og politisk samarbejde at binde Europas lande så tæt sammen, at nye europæiske krige bliver forhindret.

.....

Forsvaret

Forsvarsforliget

CD finder, at forsvarsforliget og forsvarslovene af 1973 reducerede forsvarrets styrkemål til kanten af det forsvarlige. Forligets forudsætninger og betingelser må derfor ubetinget opfyldes. CD vil absolut modsætte sig, at forsvarsbudgettet yderligere reduceres som led i almindelige besparelser.

CD vil gøre alt, hvad vore mandater i Folketinget formår, for at hindre at forligsperiodens ophør i april 1977 medfører en kompromitering af forsvaret og dermed af vor sikkerhedspolitik.

Værnene

CD går ind for anvendelse af frivilligt personel, men ønsker værnepligten opretholdt, dels for at sikre mulighederne for opbygning af en tilstrækkelig mobiliseringsstyrke, dels for at sikre den fornødne kontakt mellem forsvaret og det øvrige samfund.

Hjemmeværnet

CD finder, at Hjemmeværnet spiller en afgørende rolle i forbindelse med den folkelige opbakning af forsvaret og en reel forøgelse af den samlede modstandsevne. Hjemmeværnet bør udbygges med moderne våbensystemer og bedre uddannelse.

Rekrutteringen

For at skabe økonomisk ligestilling imellem alle unge vil CD arbejde for, at alle, der indkaldes til aftjening af værnepligt, betales en løn, der svarer til en faglært arbejders. Udgifterne hertil skal dækkes af beløb udover forligets beløbsramme.

Da den korte værnepligtstid ikke længere medfører væsentlige afbrydelser i de unges uddannelser, skal udsættelse af militærtjeneste ikke kunne bevilges ud over 3 år. Alle særordninger for akademisk uddannede afskaffes, således at alle værnepligtige i den normerede tjenestetid oppebærer samme løn.

Ligeledes bør værnepligtstiden medregnes i al anciennitetsberegning.

Militærnægtelse

CD anfægter ikke princippet om militærnægtelse af samvittighedsårsager, men den må ikke fortsat gøres så attraktiv, at der er afgørende fordele ved at nægte at udføre militærtjeneste af »bekvemmelighedsgrunde«. Tjenestetiden for militærnægtere skal være 50 % længere end for værnepligtige menige, og den samlede lønydelse for de to former for tjeneste skal være den samme. Ligeledes bør militærnægtere ikke placeres på sociale og uddannelsesinstitutioner, hvor de får mulighed for at udnytte deres uddannelse og erhverv og for at påvirke børn og unge i ensidig politisk retning.

Planlægning og styring

Den politiske styring af forsvaret har været præget af periodevise omvæltninger, der er en belastning for det daglige arbejde i forsvaret. CD modsætter sig vilkårlige indgreb. Forsvarets forhold bør tilrettelægges på grundlag af en langsigtet planlægning og efter et samråd mellem politikerne og forsvarets militære ledelse. Den hidtidige praksis med kortsigtede forsvarsforlig bør afløses af en jævn udvikling på baggrund af en bred og generel lovgivning om målsætning og politisk styring. Den løbende styring af forsvarets virksomhed bør ske gennem årlige folketingsbeslutninger ud fra fx. løbende 5-årsplaner.

Civilforsvarets og forsvarets løsning af samfundsmæssige opgaver

Forsvaret og Civilforsvaret varetager i dag en lang række opgaver af samfundsmæssig karakter, fx. redningstjeneste, fiskeriinspektion, forureningsbekæmpelse, bistand til færdselspolitiet, særlige opgaver på Grønland. Både af hensyn til samfundets tarv og af hensyn til befæstelse af det positive forhold mellem samfundet og forsvaret bør der ske en udbygning af de områder, hvor forsvaret i fredstid løser samfundsnyttige opgaver. Det stigende islæt af fastansat personel vil lette dette. Der tænkes her ved på opgaver, hvor forsvarets organisation naturligt kan udnyttes, ikke på virksomhed, der griber ind på erhvervslivets område.

Beskyttelse af civilbefolkningen

Civilbefolkningen vil i en eventuel fremtidig krig være udsat i et hidtil ukendt omfang. Civilforsvaret skal derfor styrkes til imødegåelse af følgerne, og befolkningen skal løbende orienteres om situationen og konsekvenserne. Det civile beredskab bør udbygges mest muligt.

CENTRUM-DEMOKRATERNE VIL DERFOR

— støtte bestræbelserne for styrkelse af NATO og det danske bidrag hertil,

— helhjertet arbejde for en videre udbygning af samarbejdet i EF,

— arbejde for, at Europa påtager sig det sikkerhedspolitiske ansvar, som måtte blive følgen af en reduceret amerikansk fysisk tilstedeværelse i Europa,

— anbefale, at Danmark i sikkerhedspolitiske konferencer samarbejder sine synspunkter med vore partnere i EF og NATO og i videst mulig udstrækning med de øvrige nordiske lande,

— arbejde for, at forudsætningerne for forsvarsforliget opfyldes fuldt ud. CD vil derfor under alle omstændigheder modsætte sig, at der i anden politisk sammenhæng gennemgøres reduktioner i det aftalte budget,

— arbejde for en styrkelse af totalforsvaret,

— arbejde for en forbedret politisk styring af forsvaret med det sigte at effektivisere indsatsen og forbedre vilkårene for arbejdet i forsvaret,

— støtte og aktivt medvirke til en forbedret forståelse i befolkningen for forsvarets arbejde,

— arbejde for en yderligere udbygning af Hjemmeværnets muligheder,

— arbejde for ligestilling af alle værnepligtige.

Portrætter af tidligere søofficerer

Af kommandørkaptajn J. Teisen.

Måske har nogen undret sig over værdien af de — med disse tre ca. 20—portrætter, som er gengivet her i tidsskriftet.

Meningen er at give indehaverne af Topsøe-Jensen og Marquards gamle værk lejlighed til at supplere det i stedet for at vente ca. 8—10 år, før fortsættelsen af værket forhåbentlig udkommer.

Billede 1.

G. 271 (74) Christian Peter Flensborg, T-J og M. I. s. 379. f. 1692, kadet 1709, månedsløjtnant 1711. Forskellige udkommandoer under Den Store Nordiske Krig, var i Tordenskiolds eskadre og var med ved Marstrand, hvor han belønnedes med avancement til premierløjtnant, og ved Elfsborg. Havde senere en række chefskommandoer, døde som scoutbynacht 8/8 1767.

Maleriet ejes af familien Flensborg og er gengivet i kommandørkaptajn Borgs uniformsbog s. 18.

Billede 2.

G. 655 (484) Georg Albrecht Koefoed, T-J og M. II.s II. f. 1753, blev sekondløjtnant 1770. Hans mangesidede og indholdsrige tjenestetid fylder over 3 sider i T-J og M., desuden er hans biografi med supplerende oplysninger om hans tid som chef for eskadren i Middelhavet 1800-

1803 optaget i Våbenhistorisk Årbog XIII, 1966 i en artikel af landsretssagfører N. A. Andersen.

Han var bl.a. i fransk tjeneste i årene 1778-1783 og deltog derunder i Den Nordamerikanske Frihedskrig.

Døde med kommandørsrang i 1808 og var knapt et år guvernør over Bornholm og Christiansø før sin død.

Maleriet, udført af C.A. Lorenzen, findes på Rønne Museum, som venligst har ladet det affotografere.

Billede 3.

G. 949 (1127) Emil Wilhelm Normann, T-J og M. II, s. 257. f. 1798. Kadet 1810, sekondløjtnant 1821. Afsked som kaptajnløjtnant 1841, kar. kaptajn 1869. Død 21/6 1881. Var en talentfuld maler og et af hans malerier, Slaget på Reden er på Statens Museum for Kunst, hvor også det her afbildede findes, malet af J.P. Roed.

Christian Peter Flensborg

Georg Albrecht Koefoed

Emil Wilhelm Normann

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT- SELSKABET

DET 193. FORSAMLINGSÅR

Bestyrelsen skal med udsendelse af møderække for oktober kvartal henlede opmærksomheden på, at møder i det 193. forsamlingsår ikke nødvendigvis finder sted hveranden torsdag. Denne ændring er bl.a. tilført for at tilgodese medlemmer med sejlene tjeneste.

For oktober kvartal er følgende møder berammet:

Torsdag den 28 OKT 1976 kl. 19.30.

Møde i henhold til »Love for Søe-Lieutenant-Selskabet« para. 32 med følgende dagsorden:

1. Formandens beretning.
2. Forelæggelse af de reviderede regnskaber ved regnskabsføreren.
3. Redaktørens oversigt over Tidsskriftets virksomhed og økonomi.
4. Forslag til størrelse af kontingent, tilskud til Tidsskriftet samt honorar.
5. Meddelelse om den ugentlige forsamlingsdag og mødetid.
6. Valg af embedsmænd.
7. Redegørelse om ændringen af medlemskriterierne samt revision af lovene.

8. Forslag til ny bestemmelse for samvirke mellem S.O.F. og SLS.
9. Eventuelt.

Torsdag den 4 NOV 1976 kl. 19.30.

»Det danske luftforsvar - Raketskadrillerne NIKÉ og HAWK« ved oberstløjtnant T. Bonde, stabschef ved Luftværnsgruppen.

Foredragsholderen vil bl.a. berøre samarbejdet med de andre værn, Command and Control i relation til de senest afholdte øvelser.

Medlemmer af *Det krigsvidenskabelige Selskab* er inviteret til ovennævnte foredrag.

Torsdag den 25 NOV 1976 kl. 19.30.

»North Sea operations« ved flottillenadmiral K. Thäter, Type Commander Destroyer Flotilla, ved den tyske flåde.

Foredragsholderen vil bl.a. berøre følgende punkter:

- operationsområder
- materiel (erstatningsbyggeri) og
- samarbejde med andre nationer/styrker.

Torsdag den 2 DEC 1976 kl. 19.30.

»Betragtninger over 60 år i Søværnet« ved kommandør P. A. Mørch.

Torsdag den 16 DEC 1976 kl. 19.30.

»STANAVFORLANT« ved kommandørkaptajn J. Jacobsen.

Foredragsholderen, der netop har afsluttet tjeneste i STANAVFORLANT STAFF, vil bl.a. berøre STANAVFORLANT-oplaver samt værdien af dansk deltagelse med fregatter og undervandsbåde.

I 1977 er følgende mødeaftener planlagt:

Torsdag den 13 JAN 1977 kl. 19.30.

»WILLEMOES-klassen« ved Chefen for 1. torpedobådseskadre, kaptajnløjtnant K. H. Winther.

Torsdag den 3 FEB 1977 kl. 19.30.

»Flåden under den skånske krig« ved Marinestabens historiske konsulent, cand. mag. H. C. Bjerg.

Torsdag den 17 FEB 1977 kl. 19.30.

»Minevåbnet og dets anvendelse« ved Chefen for Mineskibseskadren, kommandør J. P. Rasmussen.

Bestyrelsen fortsætter samarbejdet med *Det krigsvidenskabelige Selskab* og medlemmer af *Søe-Lieutenant-Selskabet* er foreløbig inviteret til at overvære følgende foredrag arrangeret af *Det krigsvidenskabelige Selskab*.

Mandag den 15 NOV 1976 kl. 20.00.

»Svensk forsvar med vægt på MILO STD« ved stabschefen ved *Södra Militärömråde*, kontreadmiral R. Rheborg.

Foredraget afholdes i foredragssalen, Søndre Magasin, Kastellet.

H. Muusfeldt

BETRAGTNINGER VEDRØRENDE SØVÆRNETS FREMTIDIGE OFFICERSUDDANNELSE

Af kommandørkaptajn S. Laub

Kommandørkaptajn S.U.H. Laub er søofficer fra 1949 og tjenestegjorde som søløjtnant ved motor-torpedobådene som næstkommanderende i torpedobåden WILLEMØES og i fregatterne ROLF KRAKE og ESBERN SNARE. 1957-60 adjutant hos Chefen for Søværnet og 1963/64 gennemgik han Sjøforsvarets Stabsskole i Norge. Fra juli 1971 til januar 1973 chef for inspektionsskibet VÆDDEREN ved fiskeriinspektionen i færøske og grønlandske farvande. Kommandørkaptajn Laub har beskæftiget sig med uddannelsesforhold i flere tjenesteperioder, først som skoleofficer ved Søværnets Officersskole og senere som chef for Søværnets Kursusinstitution i Lynæs. Fra 1967-71 var han chef for Søværnsstabens uddannelsessektion, og i denne periode også sekretær i Søværnets Skole- og Uddannelsesråd, hvor han bl.a. medvirkede ved udarbejdelsen af den betænkning, der er grundlaget for den nuværende skoleplan ved Søværnets Officersskole for uddannelsen af officerer af A-linien.

Kommandørkaptajn Laub, der var formand for Søe-Liutenant-Selskabet 1955-57, er for tiden tjenestegørende ved HQ AFNORTH i Kolsås, Norge.

1. INTRODUKTION OG EN SAMMENFATNING

Ved højtideligholdelsen af 275-års dagen for Søværnets Officersskole i februar i år udtalte Chefen for Søværnet bl.a. følgende: *»Skolen har haft og har en fornem international position, og den har gennem de mange år evnet at tilpasse sig udviklingen således, at den i pagt med tiden stedse har kunnet opfylde de krav, den fik stillet. Dette viser sig tydeligt, når man betragter udviklingen siden krigen – en udvikling, som i samfundet i almindelighed har været præget af mange nye normer – ofte indført i hastigt tempo – og som for skolens vedkommende har omfattet ændringer i struktur, organisation og miljø af et sådant omfang, at de synes at overgå alle de justeringer, som er foretaget i løbet af den 250-årige periode forud for 1951«.*

Resultatet af denne dynamiske udvikling — udtrykt i en redegørelse for virksomheden, som den foregår i dag ved Søværnets Officersskole (SOS) og i skoledelingens (SDL) enheder — kunne læses i dette tidsskrifts oktober og december nr. 1974. Formålet med artiklerne, skrevet af to af skoleofficererne dengang tjenstgørende ved SOS, var at give en almen orientering om de igangværende uddannelsesplaner og disses indhold og forløb. Men man ønskede også, at virksomheden ved SOS skulle vurderes — af læseren — med fremtiden for øje. Således udtrykker orlogskaptajn *N.M.M. Nielsen* i sin redegørelse for den teoretiske uddannelse, *»at det ville være betydningsfuldt, at få belyst spørgsmålet: Svarer uddannelsen til fremtidens krav«* (TFS OKT 1974 s. 395).

En besvarelse af dette spørgsmål forudsætter, at disse krav formuleres og analyseres. Er der tænkt på den generelle udvikling i samfundet og den verden, der omgiver os og dermed også sikkerheds- og forsvarspoli-

tiske anliggender, eller er spørgsmålet mere rettet mod faglige og pædagogiske krav ved uddannelsen af fremtidens officerer i søværnet? Dette defineres ikke nærmere omend det må antages, at spørgsmålet er møntet på uddannelsesmæssige forhold, idet det anføres i artiklens konkluderende bemærkninger, at en målkontrol i det mindste kan sikre, at uddannelsernes indhold og forløb kan ajourføres.

Men selvom opgaven med at se ind i fremtiden begrænses til rent uddannelsesmæssige aspekter, ville det være værd at vide, om der er påtænkt ændringer i den gældende personelpolitik for forsvaret — ændringer, der vil influere på de kommende officerers uddannelse.

Om der indgår en *perspektivplan* af denne art i det arbejde, der pågår i forsvarets uddannelsesudvalg er ikke bekendt, lige så lidt som overskriften til disse linier kan støtte sig til viden endelige formodninger om, hvad en ny forsvarsordning måtte indebære af ændrede betingelser for officerernes tjeneste og uddannelsesvilkår.

Når der alligevel i det følgende gøres et forsøg på at vurdere, om virksomheden ved SOS er tidssvarende i retning af at kunne tilpasse sig fremtidens krav, er det ikke blot fordi dette spørgsmål rummer en personlig udfordring, men også af den grund, at flere af de betingelser, der var gældende, da de nugældende planer for SOS blev godkendt og iværksat, i et vist omfang er ændrede.

Dette gælder vilkårene for forsvarets ledelse og organisation i al almindelighed og nye retningslinier for stabsuddannelsen i forsvaret i særdeleshed. Samarbejdet i den overordnede uddannelsesplanlægning og rationaliseringsbestræbelser i retning af øget koordinering af

uddannelsesaktiviteterne i og imellem værnene kendetegner udviklingen i dag og peger dermed også i retning af hvad der yderligere måtte tilstræbes i fremtiden. På denne baggrund kan spørgsmålet om SOS's fremtidige virksomhed ikke besvares alene ud fra søværnets (SVN) egne præmisser, idet ét af fremtidens krav kunne være, at det må vurderes, om det er hensigtsmæssigt at opretholde særskilte værnsvise grundlæggende officersuddannelser. En direkte sammenlægning af hovedtrækene i de tre skoleplaner for uddannelsen af officerer af A-linien åbner mulighed for at overveje i hvilket omfang og hvordan denne virksomhed kan koordineres. Denne *vandrette* integration er nærmere beskrevet i afsnit 2.

I forbindelse med denne mulighed er det imidlertid påkrævet at se nærmere på den *lodrette* opdeling i linier og retninger ved SOS, der er forudsætningen for den efterfølgende officerstjeneste i SVN. Opdeling af officerer i 2 kategorier og deres forudgående uddannelse hertil har i en årrække været livligt debatteret og blev indgående behandlet og drøftet under udarbejdelsen af de betænkninger, der i sin tid dannede grundlaget for de gældende planer ved SOS for A- og B-linien. Omend der var og fortsat er delte meninger om antal uddannelsesretninger og her specielt i A-linien, er det efter alt at dømme generelt accepteret, at den fornødne integration er gennemført ved at uddannelsesvirksomheden for begge linier er under samme tag, og at differentiering imellem linierne er opnået, ved at uddannelserne er målsat, tilrettelagt og gennemføres i overensstemmelse med den tjenesteomgang, der er fastsat for de fremtidige officerers virke i skibene og ved stillinger i land.

Spørgsmålet melder sig imidlertid, om opdelingen af officererne i to linier med hver sine fastlagte tjenestevil-

kår og muligheder for at avancere kan opretholdes i fremtiden. Med andre ord skal det at gøre karriere som officer — frem for principielt at være bundet til den grundlæggende officersuddannelse — være betinget af gennemgang af et trinvis opbygget uddannelsessystem, der tilpasset SVN vilkår og behov, kan tilbydes den enkelte kadet og officer i overensstemmelse med personlige ønsker, evner og egnethed for tjenesten i SVN.

Muligheden for at etablere et énstrengt uddannelsessystem for SVN's fremtidige officerer er omtalt i afsnit 3.

De nævnte fremtidsperspektiver for virksomheden ved SOS må imidlertid også sammenholdes med de nye principper og planer, der er på tale for den fremtidige højere uddannelse i samfundet. Her tænkes på de forslag, der er fremsat og de udviklingstendenser, der debatteres på grundlag af uddannelsespolitiske målsætninger om sammenhæng i uddannelserne ved at udskyde specialisering og undgå »blindgyder«, samt grundlaget for uddannelsescenterbegrebet. Til disse generelle perspektiver og deres gennemførelse er der almen tilslutning såvel politisk som blandt pædagogerne, men hvordan ideerne skal realiseres på universitetsplan og øvrige højere læreanstalter er der som bekendt delte meninger om.

I denne forbindelse er der imidlertid grund til at fremhæve, at flere af de påtænkte reformer inden for den akademiske uddannelsesverden — som f.eks. en nøjere tilpasning af den teoretiske uddannelse til arbejdsmarkedsforholdene og indførelse af lederbetonet træning — allerede indgår i deres militære tilsnit som forudsætninger for officersuddannelsen af i dag.

Men debatten i den civile uddannelsesverden rummer også en udfordring i den forstand, at officersuddannelsen ikke er medtaget i den samlede plan for regulering og styring af de videregående uddannelser i relation til behovet for akademisk arbejdskraft frem til 1990. Denne plan, der skal foreligge inden udgangen af 1977, bygger bl.a. på en række forslag om ændrede adgangsbetingelser, studievilkår og -forløb inden for de traditionelle akademiske uddannelser og hermed beslægtede studier.

Det vil kunne udledes af omtalen af disse reformer (se afsnit 4), at begrundelsen for de mulige strukturændringer i officersuddannelsen er i overensstemmelse med principperne for at liberalisere og koordinere men samtidig også styre de fremtidige højere uddannelser i samfundet. Denne sammenhæng mellem civile og militære uddannelsesstilbud er en del af grundlaget for at sikre rekrutteringen af officerskandidater i fremtiden, men den kunne også være et incitament til, at officersuddannelsen blev officielt placeret og anerkendt som en af samfundets højere uddannelser.

Konklusionen af disse betragtninger omkring den fremtidige udvikling er ikke udmøntet i konkrete ændringsforslag til det nuværende uddannelsesforløb ved SOS. Sådanne forslag ville forudsætte et nøje kendskab til og medleven i, hvorledes virksomheden omkring officersuddannelsen er tilrettelagt og gennemføres i dag, og hvilke erfaringer, der er indvundet i de år, der er forløbet siden planernes tilblivelse.

Besvarelsen af spørgsmålet om uddannelsen svarer til fremtidens krav er derfor i det efterfølgende formuleret i nogle udviklingsmuligheder, der hver især eller integreret må formodes at øve indflydelse på, hvorledes den

fremtidige uddannelse af SVN's officerspersonel skal tilrettelægges og i givet fald på hvilket grundlag den kunne realiseres.

2. EN SAMMENLIGNING AF DE GRUNDLÆGGENDE UDDANNELSER TIL OFFICER AF A-LINIEN

Uddannelsen til officer af A-linien (AOF) i hæren (HRN) og i flyvevåbnet (FLV) foregår — ligesom i SVN — efter planer udarbejdet efter de direktiver og retningslinier, der bl.a. var en følge af det reformarbejde inden for forsvarets uddannelsesvirksomhed, der blev iværksat i 1960'erne. Som konsekvens heraf blev de af forsvarsministeriet godkendte betænkninger om officersuddannelsen i forsvaret omsat til uddannelsesplaner opbygget efter principielt samme mønster for såvidt angår

- a. det militærfaglige niveau opnået ved uddannelsens afslutning,

- b. kravene til den ledelsesmæssige kompetance, der tillægges den nyudnævnte premierløjtnant og

- c. omfanget af almen basisviden, der er grundlag for den videregående militære uddannelse som officer.

De generelle formålsangivelser for de tre AOF-uddannelser har således det til fælles, at de beskriver kvalifikationskravene til premierløjtnanten som leder — i HRN direkte til en bestilling (næstkommanderende i en underafdeling og som hjælper i en afdelingsstab) og i FLV og i SVN på et niveau (eskadrillen/divisionen), der svarer dertil. Dernæst angiver de tre formålsparagraffer, at uddannelsen er grundlaget for en videre kvalificering

såvel inden for valgt retning (speciale) som med henblik på bestridelse af højere lederstillinger. Endelig er kravene til at kunne lede og samarbejde samt viden om de samfundsmæssige forhold, der øver indflydelse på forsvarrets virke, af samme omfang ved alle tre officersskoler.

Hvad angår uddannelsernes indhold og struktur er den fakultetsorienterede organisation forudsætningen for at administrere og gennemføre undervisningen. På hver skole er etableret en række faggrupper/fagområder, for Hærens Officersskole (HO) 8 og for Flyvevåbnets Officersskole (FLOS) 6 i forhold til de 10 ved SOS.

Værnsforskelle gør sig gældende for såvidt angår fagspecialer og uddannelsesretninger, men sammenlignes lektionsantal i faggrupperne Lederskab, Samfundskundskab, Sprog og Fysisk færdighed (her anført med SOS's terminologi), kan det udledes, at undervisningens omfang er nært sammenfaldende i de tre skoleplaner. Herudover er der inden for andre beslægtede faggrupper iøjnefaldende paralleller, således i tekniske og naturfaglige fag og ved undervisningen i den militære forvaltning.

Uddannelsesforløbet er ved hver skole opdelt i teoretiske semestre og praktiske afsnit, og det er som bekendt et uddannelsesmæssigt princip, der har været praktiseret i en lang årrække under officersuddannelsen omend nok mest udtalt i SVN.

Uddannelsernes samlede varighed (eksklusive premierløjtnantkurser) er for HO og FLOS 3 år og 7 måneder (heraf henholdsvis ca. 4 mdrs. praktik ved HO og 15 mdrs. fortløbende teoretisk/praktisk flyveruddannelse

ved FLOS) mod SOS's 3 år og 6 mdr. (heraf 12 mdrs. praktik).

Ud fra dette kortfattende resumé af rammen omkring de tre værns grundlæggende officersuddannelser kan det udledes, at der er relationer imellem nuværende skoleplaner, der kunne begrunde en integrering eller en egentlig sammenlægning af den uddannelsesvirksomhed, der finder sted ved de tre officersskoler. Der kan således peges på såvel umiddelbare muligheder som rimelige argumenter for at koordinere aktiviteterne. Det mulige kan øjnes i de fællestræk i planerne, der er fremhævet ved sammenligningen af formål, indhold og forløbet af uddannelser, og det rimelige kan begrundes med de administrative og uddannelsesøkonomiske konsekvenser, herunder den mere rationelle anvendelse af lærerkræfter og skolefaciliteter, som en sammenlægning ville indebære.

Et argument mere for at realisere en integreret eller fælles AOF-uddannelse i forsvaret kan føres frem med henvisning til den udvikling, der finder sted ved Forsvarsakademiet i retning af at fremme fællesværnsbetonede studier, senest i form af en integreret stabsuddannelse opdelt i 2 kurser, benævnt stabskursus I og II. Denne ændring indebærer, at Forsvarsakademiets fremtidige organisation bliver fakultetsorienteret svarende til den ordning med faggruppen, der er etableret ved officersskolerne.

Etablering af en fællesværns-officersuddannelse vil imidlertid støde på problemer, især forsåvidt angår koordinering af uddannelsesretninger, der er specifikt værnsbetonede samt ved tilrettelæggelse og gennemførelse af de

praktiske uddannelsesafsnit. Ved en umiddelbar betragtning er der flere måder at løse disse problemer på, alt afhængig af i hvilken takt og i hvilket omfang en koordinering af uddannelsen skulle gennemføres. En vej er en opdeling af uddannelsesforløbet i en fælles grundlæggende del efterfulgt af en successiv værnsvi specialisering, teoretisk som praktisk, i overensstemmelse med de enkelte værns særskilte behov for at den nyudnævnte officer kan forrette sin tjeneste. De særskilte kvalifikationer, der skal opnås ved navigator- og pilotuddannelsen, sætter således visse minimumskrav for omfanget af den teoretiske uddannelse og den praktiske træning for de kommende AOF i SVN og FLV.

En anden mulighed er at opdele studiet til officer fra starten i overensstemmelse med forsvarrets hovedfunktioner, d.v.s. at der blev oprettet en operativ linie, en teknisk linie og en administrativ/økonomisk linie med sideløbende fælles undervisning i de grundlæggende basisfag. Den egentlige jobtræning kunne dernæst gennemføres indenfor særskilte værnsspecifikke praktikperioder. Denne løsning tilgodeser SVN's og til dels FLV's behov hvad angår uddannelsesretninger, men bryder med princippet i HO's uddannelsesplan.

Hvilken ramme, der måtte være den mest hensigtsmæssige omkring en fællesværns grundlæggende officersuddannelse, må under alle omstændigheder basere sig på en analyse og en påfølgende revurdering af gældende mål for uddannelsen af AOF i respektive værns uddannelsesretninger. En nøje afvejning af behovet for specialisering og tidspunktet herfor i relation til mulighederne for den videregående uddannelse som officer, må indgå som en forudsætning for at kunne træffe afgørelse om, i hvilket omfang integration mellem de tre officersskolers virksomhed kan gennemføres.

For SOS's vedkommende ville en værnsvi integration af AOF-uddannelserne være en mærkbar udfordring til den grad af koordination med grunduddannelsen af officerer af B-linjen, som i dag er en realitet. Dette gælder den fælles ledelse og organisation af faggrupper samt integrering af undervisningen som helhed. Og det berører også det fællesskab mellem kadetter fra to uddannelseslinier, der — i modsætning til tidligere — nu undervises på én skole; et fællesskab, der ikke blot tæller i den daglige skolemiljø, men også er af væsentlig betydning for det fremtidige samarbejde som officerer. Det må derfor være rimeligt at se nærmere på, om der er udviklingsmuligheder inden for den nuværende virksomhed ved SOS, som kan sidestilles med eller gå forud for fællesværnsv bestræbelser i officersuddannelsen. Disse muligheder er beskrevet i næste afsnit.

3. GRUNDUDDANNELSEN VED SOS AF OFFICERER AF B-LINIEN OG DENS RELATIONER TIL AOF-UDDANNELSEN

Hensigten med efterfølgende omtale af og bemærkninger til hovedtrækkene i grunduddannelsen af B-officerer (BOF) i SVN er at sammenholde den nuværende differentiering af uddannelsesvirksomheden ved SOS i to principielt adskilte linier med hver 3 retninger, for B-liniens vedkommende benævnt DÆK (DK), TEKNIK (TK) og FORVALTNING (FV) i forhold til A-liniens retninger TAKTISK (TA), TEKNIK (TN) og ADMINISTRATION (AN). En vurdering af de relationer, der består mellem beslægtede uddannelsesretninger (jfr. skoleplanernes betegnelser x, y og z i begge linier), såvel under studiet ved SOS som i den efterfølgende første praktiske tjeneste som subaltern officer, er grundlaget for at kunne bedømme, om det vil være formålstjenligt at

integre uddannelsesretningerne og ændre strukturen og forløbet i det studie, der kvalificerer til officersgraden og senere igennem videregående uddannelser giver den fornødne kompetence til at bestride højere stillinger. Spørgsmålet er, om et af de fremtidige krav er at etablere et éenstrengt uddannelsessystem for SVN officerer.

Det primære formål med uddannelsen til BOF i SVN er at kvalificere ham til tjenesten på sektionslederniveau inden for områderne i skibsorganisationen benævnt Operation, Våben, Teknik og Forvaltning. Uddannelsen tilsigter endvidere at bibringe BOF indsigt i de enkelte tjenestegrenes specialer som grundlag for videre uddannelse, personlig udvikling og avancement. Endelig skal han gennemgå en ledertræning, der er formålsbeskrevet på tilsvarende måde som for AOF. Sagt med andre og mere jævne ord udtrykker formålsparagraffen, at den nyudnævnte sekondløjtnant B (SL B) skal have de nødvendige kvalifikationer til at kunne forrette selvstændig ledertjeneste, såvel under vagttjenesten som inden for det pågældende speciale. Med denne dobbeltfunktion, der hvad angår tjenesten på broen er ny i forhold til tidligere uddannelsesplaner, tilgodeses et primært krav om en rationel bemanning af skibene med subalterne officerer.

Optagelseskravene for den kommende BOF er i dag mere differentierede end i tidligere planer. Adgangsvejen er ikke kun den traditionelle via konstabel og sergent; også værnepligtige med tilstrækkelige kvalifikationer fra skolen eller erhverv — herunder handelsmarinen — har adgang til uddannelsen. Det skolemæssige adgangskrav er realeksamen med matematik og engelsk eller tilsvarende teoretisk eksamen og for de tekniske og administra-

tive retninger forlanges endvidere bestået håndværksfaglig henholdsvis kontorfaglig uddannelse.

Uddannelsen til BOF er tilrettelagt inden for de samme faggrupper som for A-linien, og ialt omfatter den teoretiske undervisning 2160 lektioner mod A-liniens 3270. Godt halvdelen af B-liniens lektioner vedrørende undervisning i fag er fælles for alle tre retninger med underlagte grene (specialer). Sammenlignes lektionstallene for de to linier indenfor faggrupperne Krigskunst, Samfundskundskab, Sprog, Lederskab og Fysisk færdighed, hvilke for A-linien udgør ialt 1370 mod B-liniens 930, med det totale lektionstal pr. linie, er andelen af fællesfag, der doceres nærlig ens, nemlig 42 % i A-linien og 43 % i B-linien. I faggrupperne Sprog og Lederskab er lektionstallene af samme størrelsesorden, og uanset at undervisningen i fremmedsprog doceres for kadetter med forskellige forudgående sprogkundskaber, er kvalifikationskravene til den nyudnævnte officer inden for maritimt engelsk i beslægtede uddannelsesretninger i realiteten sammenfaldende.

Sammenlignes lektionstallene inden for de egentlige specialfag, der vedrører Operationer, Teknik og Administration som procent af det totale antal teoretiske lektioner i respektive retninger, er forholdet TA 27 %/DK 24 %, TN 31%/TK 32 % og AN/FV sammenfaldende 47 %.

Inden for B-liniens retninger DK og TK, maskingrenen undervises der i teori med henblik på at kadetterne under den praktiske træning kan kvalificere sig til at gå selvstændig vagt på broen henholdsvis i kontrolrummet. Denne kompetence erhverves også under den teoretiske undervisning i A-liniens retninger TA henholdsvis TN.

På tilsvarende måde erhverver kadetter i FV-retningen kvalifikationer til tjenesten som intendant på et niveau som SL B, der svarer til det, der kræves af den subalterne AOF af AN-retningen under hans praktikperiode som SL.

Uddannelsesforløbet for B-linien følger i de to år, den varer, samme mønster som 1' og 2' del for A-linien. I begge uddannelsesforløb indgår 2 x 6 ugers praktisk uddannelse i Skoledelingen hver sommer. Efter udnævnelse til SL B følger kursus af 4—7 måneders varighed, herunder praktisk søtræning bl.a. i Skoledelingen. Denne efteruddannelse er tidsmæssigt sammenfaldende med og koordineret med SL A praktikperiode.

Formålet med denne søtræning for SL af TA- henholdvis DK-retningen er at erhverve tilstrækkelig praktisk kunnen til at kunne bestå en prøve, der kvalificerer til den påfølgende tjeneste som selvstændig vagtchef. Her adskiller de to liniers målkriterier sig på den måde, at SL B skal kvalificere sig til vagtchef under ukomplicerede forhold, når krigsvagt ikke er etableret, medens SL A, der tidligere under uddannelsen har opnået denne vagtchefsstatus, ved søtræningens afslutning skal kunne være vagtchef under alle forhold til og med 3' krigsvagtsgrad. (Ukomplicerede forhold er defineret som f.eks. trafikintensitet, der ikke kræver særligt personels tilstedeværelse).

Fælles for de to uddannelsesretninger er således kravet om at bestå den prøve, der godtgør, at SL har erhvervet de kvalifikationer, der kræves for at lede vagttjenesten på broen. Dette krav er — som det altid har været — kulminationen af en uddannelse til officer med navigato-

risk kompetance. At kvalificere sig til at kunne bestride tjenesten som vagtchef under mere krævende forhold end normalt (d.v.s. under fredsforhold), er et spørgsmål om supplerende uddannelse, primært ombord som »on the job« træning.

For såvidt angår B-liniens TK-retning afslutter maskingrenen under SL-kursus uddannelsen til maskinmester med henblik på den efterfølgende praktiske træning ombord for at kunne bestride de ledende kontrolrumsfunktioner. Der er i dette uddannelsesforløb en tydelig parallel til målet med den praktiske træning for SL A af teknisk retning, der sigter mod at kvalificere ham til maskinvagthavende under alle forhold ombord.

Realiseres planerne om en træningsperiode til søs for SL B af FV-retningen, IT specialet på lige fod med førnævnte SL B vil denne praktiske uddannelse formentlig komme til at ligge nær op af den, der gennemføres for SL A af AN-retningen i de 4 måneder til søs.

Den foretagne gennemgang af grunduddannelsen af officerer af B-linien, teoretisk som praktisk og sammenligningen med A-liniens uddannelsesforløb viser, at der i begge uddannelser inden for betegnelserne x, y og z ikke blot er navnelighed mellem uddannelsesretningerne i overensstemmelse med den senere tjeneste som officer, men tillige en række sammenfattende delmål med tilhørende undervisningsafsnit såvel i det teoretiske som i det praktiske uddannelsesforløb op til graden SL og i den praktiske træning, umiddelbart efter at første officersgrad er erhvervet.

De to uddannelsesretninger til officer i SVN er koordine-

ret organisatorisk og undervisningsmæssigt på en måde, der sikrer en rationel udnyttelse af lærerkræfter og faciliteter såvel på SOS som i de sejlede enheder, men formelt er vejen til en officerskarriere i SVN bestemt på forhånd af særskilte adgangskriterier og det gældende personelgruppesystem.

Reelt repræsenterer den gældende plan for uddannelsen til officer af B-linien en attraktiv og hensigtsmæssig højere uddannelse for den, der igennem konstabelvejen eller ved civiluddannelse før værnepligten har kvalificeret sig til at blive sergent og derefter ønsker at gøre karriere som officer inden for en række specialområder i fortsættelse af den hidtidige tjeneste i SVN.

Spørgsmålet er imidlertid, om den grad af integration med A-liniens traditionelle uddannelsesforløb, der nu er etableret, og som indebærer subaltern officerstjeneste på lige fod med den nyudnævnte A-officer og reserveofficer, ikke i en nær fremtid medfører, at der må tilvejebringes muligheder for, at den videregående uddannelse som officer tilrettelægges på grundlag af en vurdering af den subalterne officerstjeneste i overensstemmelse med det personeludviklings- og bedømmelsessystem, der i dag er gældende i forsvaret.

Dette indebærer, at der må skabes overgang mellem de videregående uddannelser, der — som et led i tjeneste og advancement — er tilrettelagt inden for hver af personelgrupperne. Såfremt dette realiseres er grundlaget til stede for at etablere et énstrengt uddannelsessystem, der bygger på en fælles grundlæggende uddannelse for officerer i SVN.

En integrering af de nugældende uddannelsesplaner ved SOS kan imidlertid ikke forventes realiseret for SVN alene og ville i givet fald måtte vurderes med de tanker,

der er gjort gældende vedrørende mulighederne for at koordinere værnenes A-officersuddannelser på det grundlæggende område, som beskrevet tidligere.

Nødvendigheden af et fleksibelt uddannelsessystem for de fremtidige officerer er også indlysende, eftersom vilkårene i forsvaret fortsat må tilpasses de principper og retningslinier, der kendetegner samfundsudviklingen i al almindelighed. Som i så mange andre forhold er de reformer inden for den højere uddannelse, der i 60'erne blev skitseret og generelt accepteret for at imødekomme fremtidens krav, nu udsat for kritisk revision. I den diskussion, der finder sted, er der tydelige tegn på, at aktuelle politiske og økonomiske forhold indebærer, at sigtet med reformerne sløres af øjeblikkelige vanskeligheder med at blive enige om, i hvilken takt og i hvilket omfang reformerne er påkrævet.

Uanset at forsvarets officersuddannelse ikke formelt er medregnet i en samlet revurdering af de højere uddannelser i samfundet — officersuddannelsens virksomhed er således ikke engang omtalt i Statistisk Årbog under højere læreanstalter og videregående faglige skoler, der bl.a. omfatter navigations- og maskinmesterskoler —, er der grund til at se lidt nærmere på, om de anførte udviklingsmuligheder for officersuddannelsen har paralleller inden for de forudsete nødvendige ændringer i de højere civile uddannelser. Relationerne er nærmere beskrevet i næste afsnit.

4. UDVIKLINGSTENDENSER INDEN FOR DE HØJERE CIVILE UDDANNELSER

Flere af de reformer på de uddannelsesmæssige og pædagogiske områder, der indgik som forudsætninger for at tilrettelægge og iværksætte de nye officersuddannelser, er fortsat aktuelle i debatten omkring revisionen af de

højere civile uddannelser. Dette gælder således fortolkning af og behovet for reformulering af generelle målsætninger; spørgsmål der knytter sig til øget ledertræning for kommende akademikere, samt stillingtagen til i hvilket omfang de studerende skal have medansvar for egen uddannelse. Men den aktuelle debat vedrører også væsentlige problemer om, hvordan man skal realisere overordnede uddannelsesmålsætninger i retning af at sikre overgangsmuligheder imellem beslægtende uddannelsesretninger, og hvorledes man kan gøre uddannelsesstrukturer og -forløb mere fleksible for at kunne imødekomme stadige nye krav om teoretisk viden og praktisk kunnen i et samfund, der er under stadig forandring.

Med henblik på at anskueliggøre hvorledes disse mere generelle problemer influerer på og afstedkommer forslag til ændringer i de nuværende højere uddannelser, vil der i dette afsnit blive gjort nærmere rede for grundlaget for de langsigtede udbygningsprogrammer for universiteter og højere læreanstalter, således som det fremgår af en skitse fra *Planlægningsrådet for de højere Uddannelser* udgivet i 1967. I denne skitse er centerbegrebet, basisuddannelse og nye studiestrukturer defineret og indgående beskrevet. Nu 9 år efter er disse begreber og deres realisering fortsat genstand for kritisk vurdering og diskussion. Et aktuelt eksempel er debatten omkring Roskilde Universitetscenter, og uanset hvordan man bedømmer virksomhed ved RUC, er det en kendsgerning, at forsøget med at skabe en tiltrængt fornyelse inden for de højere uddannelser har fået en blandet modtagelse såvel imellem politikere og pædagoger som hos menigmand. At debatten ofte har været og er mere følelsesladet end realitetsbetonet, forsåvidt angår sigtet med de nye uddannelsesforsøg, er en anden sag. Men det

bekræfter kun, at modstand mod forandringer som oftest bunder i mangel på konkret viden om, hvorfor ændringerne er påkrævet.

I Planlægningsrådets skitse beskrives centerbegrebet som en samling af beslægtede faggrupper såvel på universitetsplan og ved højere læreanstalter som inden for andre uddannelser med samme faglige hovedretninger. Hensigten med at etablere et center er at muliggøre overgang mellem langvarige og kortere uddannelsesforløb for studerende, der efter de første studieår ønsker at skifte fra en akademisk til en ikke-akademisk uddannelse eller omvendt. Lidt mere konkret er der tale om, at en studerende på akademisk niveau skal kunne supplere en teoretisk viden med praktiske kursus, og tilsvarende skal den, der har en lavere uddannelse og ønsker at blive akademiker indenfor et beslægtet område, kunne fritages for undervisning inden for discipliner, han allerede har kvalificeret sig i. Denne tilstræbte fleksibilitet mellem akademisk/ikke-akademisk uddannelse vil indebære, at uddannelsen kan afsluttes på et trin, der svarer til den studerendes lyst og evner. Endvidere peger planlægningsrådet på, at forskere og lærere inden for et center får udbygget og forbedret den indbyrdes faglige kontakt, ligesom faciliteterne i et fælles miljø vil blive bedre og mere rationelt udnyttet.

Den næste reform er indførelse af nye studiestrukturer, dels i form af et langsommere uddannelsesforløb for visse studerende med lavere faglige eller skolemæssige forudsætninger end studentereksamen, dels ved etablering af kortere højere uddannelser af 2½—4 års forløb med erhvervskompetance.

Konsekvensen af disse to reformer, og især den, der indebærer en kortere højere uddannelse, er, at der må tages principiel stilling til, om disse nye uddannelser skal

sideordnes — således som det er tilfældet ved Ingeniørakademiet i forhold til Polyteknisk Lærestalt —, eller om de skal integreres, som det er gjort på Handelshøjskolen i de sprog- og erhvervsøkonomiske studier.

Det sideordnede uddannelsesforløb indebærer et decideret målrettet studie uden mulighed for at ændre studieretning. Det integrerede studium medfører, at der ved uddannelsens begyndelse må vælges et bestemt fagområde, men først senere bestemmes om uddannelsen skal afsluttes på 1' trin eller på et højere niveau.

Planlægningsrådets videre overvejelser leder frem til forslag om etablering af basisuddannelser for flere fag inden for beslægtede fagområder. Efter gennemgang af en basisuddannelse træffer den studerende bestemmelse om fortsat uddannelse i ét af de fag, der indgår i den fælles basisuddannelse.

Planlægningsrådets forslag er siden fulgt op af en række sagkyndige betænkninger, ligesom forskning og undervisning efter disse nye forslag er iværksat ved universitetscentrene i Ålborg, Odense og i Roskilde. I den pædagogiske debat har der endvidere været fremsat skitseforslag til integrering af ingeniøruddannelserne, og der har også været talt om muligheden for at skabe overgang mellem læreruddannelsen ved seminariet og på universitetet. Uanset disse fremstød har dog egentlige reformer inden for den højere uddannelse, i form af lovændringer til de bestående, været begrænsede. Den aktuelle situation kendetegnes af misforholdet mellem studentertal og strammet økonomi og kritik af undervisningsforholdene, når der eksperimenteres med nye studieformer, og resultatet heraf er som bekendt beslutning om adgangsregulering til de højere uddannelser og fastere centralstyring.

Hvori består så relationerne mellem de civile reformer

og udviklingstendenser og forsvarets officersuddannelse i dag og i fremtiden?

De gældende planer realiseres i et vist begrænset omfang inden for uddannelsescentre med fælles ledelse og administration, og der er i SVN gennemført en koordination af sideløbende beslægtede studieretninger jfr. afsnit 3. En form for basisuddannelse eksisterer mellem den grundlæggende officersuddannelse og efterfølgende videregående specialuddannelse.

Mulighederne for at videreføre og realisere de civile fremtidsperspektiver i et militært regi kan dernæst vurderes ud fra de udviklingsmuligheder, der er gjort gældende om at integrere værnenes AOF-uddannelser og/eller den grundlæggende AOF- og BOF-uddannelse i SVN.

En realisering af centerbegrebet med en basisuddannelse, der fører frem til videregående studier inden for bestemte fagområder, peger i første række mod en integrering af SOS's A- og B-linier inden for respektive beslægtede uddannelsesretninger, som omtalt tidligere. De civile reformer er imidlertid også en udfordring til den samlede virksomhed omkring officersuddannelsen i forsvaret i dag, specielt i relation til de koordineringsbestræbelser, der allerede er igangsat ved Forsvarsakademiet.

Udfordringen er ikke blot at finde i de organisatoriske og pædagogiske nyskabelser, som de civile reformer vil indebære, såfremt de blev realiseret inden for forsvarets uddannelsessystem. Den må også ses i relation til den politiske beslutsomhed, der netop nu udvises for at få planlagt og senere iværksat en samlet styring af samfundets højere uddannelser. En plan herfor frem til 1990 (Plan U-90) er under udarbejdelse og kan forventes færdiggjort inden udgangen af 1977.

Forsvarets virksomhed frem mod 1990 står overfor en ny politisk vurdering, og resultatet heraf vil uanset den fremtidige forsvarsordnings indhold og tidsmæssige og økonomiske ramme også indvirke på rekrutteringen af de kommende officerer.

At dette bliver i en positiv retning for at sikre den nødvendige tilgang afhænger af, i hvilket omfang tilbuddet om en officerskarriere er kendt og anerkendt i al almindelighed i den offentlige opinion. Af den grund er det såvel rimeligt som ønskeligt, at den fremtidige styring og gennemførelse af forsvarets officersuddannelser bliver medtaget i langtidsplanlægningen af samfundets højere uddannelser.

5. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Det er i indledningen anført, at de her fremførte overvejelser om SVN fremtidige officersuddannelse ikke sigter mod at foreslå konkrete ændringer til de gældende planer ved SOS. Igangværende bestræbelser fra forsvarlets ledelse peger imod fortsat udbygning af den værnsvinintegreerede virksomhed ved Forsvarsakademiet, og det er forudsat, at den fremtidige struktur for den grundlæggende uddannelse af officererne må bygge på en øget grad af koordinering og rationalisering af uddannelses-tilbud og karriereveje, der hidtil har været særskilt begrundede ud fra værnenes egne behov og den gældende personelordning.

De udviklingsmuligheder, der er omtalt i de foregående afsnit, peger i flere retninger og en afvejning af hvilke reformer, der tjener helheden bedst, kan kun ske inden for et fællesværnsplanlægningsgrundlag.

Der er imidlertid meget der taler for, at rationalisering af de grundlæggende uddannelser for officerer må gå i retning af etablering af trinvis opbyggede uddannelsesafsnit, svarende til stillingskrav og bemandingsnormer og i overensstemmelse med principperne nedlagt i forsvarrets personeludstignings- og bedømmelsessystem.

Realiseres disse forudsætninger, øjnes konturerne af et fremtidigt uddannelsessystem for officerer, der bygger på såvel lodret som vandret koordinering af gældende uddannelsesplaner.

Inden for SVN ville et sådant uddannelsessystem kunne opdeles i 3 hovedtrin. Formålet med det første trin — det grundlæggende — vil være at kvalificere officererne til at kunne forrette selvstændig ledende tjeneste inden for de tre hovedvirkefelter i SVN: Taktik, teknik og forvaltning. Uddannelsen tilrettelægges som en basisuddannelse med valg af ét af de nævnte sagsområder som speciale. Uddannelsen gennemføres ved SOS, men for såvidt angår almene »værnsfælles« fag, koordineret med de tilsvarende grundlæggende uddannelser ved HO og FLOS. Denne koordinering kan gennemføres dels lærermæssigt og dels ved at kadetterne samles indenfor studie/kursusperioder. Uddannelsens kompetance i relation til niveau og varighed (inklusive den forudgående officersuddannelse) vil svare til de nye kortvarige civile højere uddannelser.

2' uddannelsestrin vil bestå i valg af en obligatorisk videreuddannelse inden for specialet eller grene heraf enten i form af kortere militære/civile kursus eller ved gennemgang af en længere supplerende specialuddan-

nelse. Valg af uddannelsesvej inden for 2' trin må suppleres med en videregående lederuddannelse, der kvalificerer til besættelse af stillinger med leder/chef kompetance. Tilrettelæggelse og styring af 2' trin koordineres på fællesværns basis og gennemføres ved Forsvarsakademiet og/eller andre militære eller civile uddannelsessituationer.

3' trin tilrettelægges som en højere militærfaglig lederuddannelse med henblik på at kvalificere officererne til overordnede stillinger på stabs- og kommandoniveau. Udvælgelse til denne uddannelse sker efter ansøgning og gennemføres ved Forsvarsakademiet.

En realisering af dette uddannelsesprojekt for SVN officerer indebærer en liberalisering af adgangsvejene til at påbegynde en højere uddannelse i SVN. Dette giver et bredere rekrutteringsgrundlag, hvilket er i overensstemmelse med den udvikling, der pågår vedrørende en ændring af gældende optagelsesbetingelser ved universiteter og andre højere læreanstalter.

Medens tilrettelæggelse og gennemførelse af 2' og 3' trin kan foretages ud fra de principper, der i dag er gældende for special- og videregående efteruddannelser for officerer, må tilrettelæggelse af det grundlæggende 1' trin indebære, at de nuværende A- og B-linier ved SOS integreres fuldt ud.

Afslutning af basisuddannelsen til officer i SVN og forløbet af den første officerstjeneste er grundlaget for valg af videregående uddannelse. En konsekvens af dette fremtidsperspektiv er, at den nuværende opdeling af officerspersonellet fra udnævnelsesdagen i to linjer med

forskellige tjeneste- og advancementsforhold ophæves og afløses af et personeludviklingssystem, hvor samspillet af personlige ønsker og bedømmelse af kvalifikationer og egnethed for fortsat uddannelse bliver den afgørende faktor for karrieren som officer.

Herved er der også tilvejebragt betingelser for at realisere begrebet »om oplevelsen af et personligt medansvar« i forhold til de uddannelsesmuligheder, der foreligger for den enkelte, og dette incitament i tjenesten som officer kan ikke lades ude af betragtning ved en vurdering af kravene til den fremtidige officersuddannelse i SVN.

NEKROLOG

ORLOGSKAPTAJN BENT KONGSGAARD

Født i Holstebro den 8. februar 1933 som søn af gårdejer Kristian Ricard Kongsgaard og hustru Helene Ida, f. Laursen.

Efter at have afsluttet sin skolegang med realeksamen tog Bent Kongsgaard ud at sejle, først med skoleskibet GEORG STAGE og derefter med skoleskibet DANMARK. Han fortsatte sin uddannelse i handelsflåden som styrmandsaspirant i D.F.D.S. I 1953 kom han til Københavns Navigationsskole, hvorfra han udgik ultimo 1955 med styrmands- og skibsførereksamen.

Bent Kongsgaard blev indkaldt som værnepligtig til Søværnet den 18. januar 1956. Som værnepligtig styrmand gennemgik han uddannelsen til reserveofficer. Han blev sergentelev den 14. marts 1956, sergent den 1. august, Søløjtnant II (RE) den 16. oktober 1956 og Søløjtnant I (RE) den 15. oktober 1957.

Fra 1956—60 gjorde han tjeneste ved Torpedobådseskadren. Han gjorde endvidere kort tid tjeneste i kystjageren WILLEMOES og som fører af Y-kutter.

Fra maj—oktober 1960 gennemgik Bent Kongsgaard forberedelseskursus ved Søværnets Officersskole. I okto-

ber samme år blev han optaget som kadet på skolen. Herefter fulgte udnævnelsen til Søløjtnant af linien den 1. november 1963, kaptajnløjtnant i 1968 og orlogskap-tajn i 1973.

Efter afsluttet uddannelse på Søværnets Officersskole kom han i 1964 til Ministrygereskadren, hvor han gjorde tjeneste som næstkommanderende bl.a. i ministrygeren SÆLVIG. Fra 1965—66 var han atter tilbage i Torpedobådseskadren.

I 1967 kom han til Fregateskadren, hvor han gjorde tjeneste i patruljefartøjet NEPTUN som næstkomman-derende. Senere samme år kom han til Færøerne som fører af TEISTEN. I 1968 førte han TEISTEN på Færøerne og senere MALLEMUKKEN i grønlandske farvande. I slutningen af 1968 gennemgik han AIS-kursus på Søværnets Kampinformationsskole, og vendte så tilbage til tjeneste i patruljefartøjer som skibschef i HAVFRUEN og senere DRYADEN.

I løbet af 1970—71 havde Bent Kongsgaard skiftende tjeneste under Marinestaben. Så fulgte gennemgang af Søværnets Stabskursus 1971—72 ved Forsvarsakademi-et. Efter stabskursus kom han til korvetten BELLONA som næstkommanderende fra 1972—73. I 1974 kom han til Flådestation Korsør som chef for marinekasernen indtil juni 1975. Nu fulgte et togt med inspektionsskibet HVIDBJØRNEN som næstkommanderende, en ud-kommando han måtte fratræde kort efter på grund af sin sygdom. I 1972 tildeltes Bent Kongsgaard den brasilian-ske medalje *Merito Tamandaré*.

For Bent Kongsgaard blev hans tid i Søværnet en tjeneste med mange og skiftende udkommandoer. Helt fra sine unge år var han vant til at færdes på søen, og han befandt sig godt ved sejlene tjeneste, som han på enestående måde forstod at kombinere med et harmo-

nisk familieliv. Hans rolige og ligefremme væsen og hans medfødte jyske lune skaffede ham mange venner både i og uden for Søværnet i såvel det sydlige Danmark som på Grønland. Han vil blive husket som en god kammerat, der gennem sin karakteristiske velafbalancerede optræden forstod at knytte kontakt til sine skibskammerater både i messen og på banjerne.

Efter en længere sygdomsperiode afgik Bent Kongsgaard ved døden den 19. juni 1976. Han blev bisat fra Henrikholms Kirke i Rødovre, og hans urne er nedsat på Øster Hjerm kirkegård ved Holstebro.

Han efterleves af sin hustru Helen, F. Wolff.

P.B.

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser i august 1976.

HISTORIE

Admiral Rosenpalms kopibøger 1718—1720, Udskrift af. håndskr. 1976. 15 s.

Heritage 76. A bicentennial commemoration. Washington (?) 1976. 32 s. ill.

The history of the United Nations forces in the Korean war, Vol. IV. Seoul 1975. 840 s. ill. kort index.

Lynch, Barbara A.: The war at sea: France and the American Revolution. A bibliography. Washington 1976. 48 s. index.

An outline of American History. Washington u.å. (1976). 186 s. ill. bibl.

An outline of American Geography. Washington u.å. (1976). 132 s. ill. bibl.

An outline of American Government. Washington u.å. (1976) 112 s. ill. bibl.

Santelli, James S.: A brief history of the 8th Marines. Washington 1976. 104 s. ill. kort.

Ships of the United States Navy. Christening, launching and commissioning. Sec. Edition. Washington 1976. 14 s. ill.

Statsrådets Forhandlinger. XI. bind 1866—1972. Kbh. 1974. 526 s. index.

Statsrådets Forhandlinger. XI bind 1866—1972. 526 s. index.

Statsrådets Forhandlinger. XII. bind 1872 - 1912. Kbh. 1976. 698 s. index.

United States Naval Observatory. Washington 1976. 20 s. ill.

Winge, Mogens: Søetatens syge- og kvæsthuse. Marinehistorisk Selskabs Skrift nr. 13. Kbh. 1976. 78 s. ill. bibl.

2. VERDENSKRIG

Rohwer, Jürgen: Geleitzugschlachten im März 1943. Stuttgart 1975. 356 s. ill. bibl.

PERSONALHISTORIE

Brissaud, André: Canaris. The biography of admiral

Canaris, chief of German Military Intelligence in the Second World War. New York 1974. 348 s. index. bibl.

Keegan, John og Andrew Wheatcroft: Who's who in military history. From 1453 to the present day. London 1976. 368 s. ill. kort.

Warner, Oliver: Command at sea. Great fighting admirals from Hawke to Nimitz. London 1976. 196 s. ill. index. bibl.

POLITIK

The great powers and the Nordic Countries 1939—1940. 8 foredrag + deltagerliste fra International Symposium of Historians i Oslo 1976. maskinskr. 1976.

Kahn, David: The codebreakers. London 1974. 476 s. ill. index.

Skern, L.M.K. (ed.): Danmark i FN's fredsstyrke, bd. I og II. Kbh. 1976. 300 + 304 s. ill. kort.

SKIBE, SKIBBYGNING M.M.

Kisby, L.A.: Skibet. Fra køllægning til prøvetur. Kbh. 1940. 126 s. ill. index.

Mantle, Peter J.: A technical summary of air cushion craft development. Washington 1976. ill. bibl.
Naval Hydrodynamics. Tenth Symposium. Cambridge MSC 1976. 792 s. ill.

SØMANDSKAB, NAVIGATION,
BJÆRGNINGSVÆSEN, DYKNING

Busby, R. Frank: Manned submersibles. Washington 1976. 764 s. ill. index.

Suez Canal salvage operations in 1974. Washington 1975. ill.

VÅBENTEKNISKE O.A. HÅNDBØGER M.M.

Aschling, C. Fr.: Afhandling i Sjø Artilleriet. 58 tegninger til bogen. Fotokopier 1976 (1805). 58 s.

Flykendingsbog for Hæren. Kbh. 1975. 84 s. ill.

Forsvarets skibskendingsbog. Kbh. 1976. 122 s. ill.

ARKTISK OG ANTARKTISK LITTERATUR
(GRØNLAND)

Grønlands historiske mindesmærker, bd. 1. Optryk af udgave 1838. Kbh. 1976. 798 s.

DIVERSE

Information für die Truppe nr. 8/1976. Bonn 1976. 112 s. ill.

KOMMENTARER TIL NYANSKAFFELSER

An outline of American history, government and geography.

U.S. Information Service, Washington 1976.

Fra den amerikanske ambassades presseafdeling er modtaget 3 bøger om ovennævnte emner.

Det anføres i hver bogs forord, at mange af de forespørgsler, der rettes til *United States Information Center*, netop omhandler de nævnte emner, hvorfor bøgerne er udarbejdet.

Bøgerne er let læselige og vil være en udmærket hjælp for søværnets personel, der skal på kursus — eller andet ophold i USA, og som forinden ønsker sig orienteret om amerikanske forhold.

A. Holm

C. Fr. Aschling: Afhandling i Sjø Artilleriet. (Stockholm 1805).

På biblioteket har denne bog stået i over 150 år. Selv om den giver en indgående beskrivelse af datidens søartilleri har den haft den mangel, at tegningerne manglede. Forfatteren skriver i forordet, at tegningerne ikke kunne udgives, formentlig af økonomiske grunde, og at de fandtes på *Kongl. Arméns Flottas Stockholms Eskaders Tygmästare-Kontor på Skeppsholmen*.

En af bibliotekets lånere, stud. mag. Birger Thomsen var i foråret i Stockholm og gennemgik her en del arkivmateriale på Krigsarkivet.

Her fandt han de omhandlede tegninger, ialt 51, og tillige yderligere 7 tegninger, der henviser til en senere udgave af bogen, fra 1811.

Vi har nu fået tilsendt fotokopier i størrelse 10 x 15 cm, således at den gamle bog nu efter så mange års forløb er blevet komplet.

André Brissaud: Canaris.

Crosset & Dunlap, New York 1974.

Bogen udkom på fransk i 1970 og er nu oversat af Ian Colvin. Den er baseret på såvel arkivalier som samtaler med mange, der har arbejdet sammen med Canaris eller kendt ham på anden vis.

Forfatteren konkluderer, at Canaris var idealist og ikke kan gives betegnelsen landsforræder. Desuden har han fundet frem til, at Canaris havde en meget stor andel i, at Spanien undlod at gå ind i krigen på Aksemagternes side. En interessant og meget læseværdig bog på over 300 sider.

J. Teisen

Danmark i FN's fredsstyrke. (Red. L.M.K. Skern)

E. Henriksens forlag, Kbh. 1976.

En række fonds, erhvervsvirksomheder, organisationer — herunder flere militære personelorganisationer — og enkeltpersoner har ydet støtte til dette 2-binds værk om dansk deltagelse i FN's fredsstyrker.

Udover omtale af de mange udsendelser af fredsbevaren-

de styrker og observatører, UNEF-hospital m.m. indeholder bogen interessante kapitler om den folkeretlige baggrund for operationerne og det militære personels folkeretlige stilling, om politiets og feltpræsternes indsats og — selvfølgelig — om FN som verdensfredens genopretter og opretholder.

De mange forfattere af de enkelte kapitler er fortrinsvis officerer af hæren, men søværnet er dog repræsenteret ved stabslæge Tramsens kapitel om Korea og JUTLANDIA-ekspeditionen.

I kapitlet om Congo-operationen nævnes søværnets deltagelse, idet søværnet — som det værn der har den mest avancerede sanitetsuddannelse — stillede personel til rådighed med henblik på administration af alt sanitetsudstyr under denne operation.

Biblioteket har iøvrigt 3 bøger om forskellige holds tjeneste på Cypern.

A. Holm

David Kahn: The codebreakers.

Weidenfeld and Nicolson, London 1974.

Bogen er en forkortet udgave af forfatterens bog med samme titel, udgivet i 1968 af MacMillan Comp., New York. Første udgave var ca. tre gange større, hvilket vil sige på ca. 1400 sider. Den findes på Garnisonsbiblioteket.

Udeladt er en del beretninger om løsning af koder, idet der hovedsagelig er bibeholdt omtale af episoder af opsigtsvækkende betydning, f.eks. de japanske instruktioner til ambassadøren i Washington umiddelbart før Pearl Harbor og tyskernes opspionage af konvojinstruk-

ser, hvor er nævnt nr. 228 og 229 i marts 1943 — jvf. den i dette hæfte anmeldte bog af Jürgen Rohwer.

Den historiske udvikling af anvendelse af chifferskrift starter 4000 år tilbage i Ægypten, og forfatteren har dette som baggrund for det rivende tempo, som under 2. verdenskrig krævede, at kodeløsning alene i England fik en stab på 30.000.

De enkelte eksempler på, hvorledes opsnapping og løsning af fjendtlige, fortrolige depecher gav anledning til, at modforholdsregler kunne tages i tide og spare såvel menneskeliv som materiel, ledsages af eksempler på, hvorledes de pågældende koder blev oversat.

Når resultatet ikke altid var det mest ønskelige, lå skylden ikke i dechiffringen, men hos de myndigheder som skulle reagere på oplysningerne.

John Keegan og Andrew Wheatcroft: Who's who in military history. From 1453 to the present day.

Weidenfeld and Nicolson, London 1976.

En udmærket opslagsbog, når man vil have en kort redegørelse for kendte troppe- og flådeførere. Som i andre engelske bøger om krigshistorie gennem tiderne er Skandinavien sat i skammekrogen. Finland har fået Mannerheim med, Sverige et par feltherrer med Gustav Adolph i spidsen, derimod har det ikke været muligt at finde frem til et eneste dansk navn i bogen.

Jürgen Rohwer: Geleitzugschlachten im März 1943.

Motorbuch Verlag, Stuttgart 1975.

Som udgiver af bogen står *Arbeitskreis für Wehrforschung*.

Når en fremragende forfatter som professor Rohwer tager et så begrænset emne som kampen u-både mod konvojer i marts måned 1943 op, er man sikker på en gennemgribende og interessant fremstilling. Det skal her nævnes, at Rohwer gjorde tjeneste i den tyske marine fra 1942 og ved krigens slutning var Leutnant zur See.

Bogen indledes med de tyske og engelske strategiske og taktiske forudsætninger ved krigsudbruddet og de fremskridt, der i mellemkrigsårene havde forbedret mulighederne for henholdsvis angreb og modangreb.

Ved slutningen af 1. verdenskrig var planlagt, men kun i meget ringe grad forsøgt, indsættelse af ubåde i grupper, og denne indsats havde fået større muligheder ved udviklingen af kortbølgeradion. Det betød nok, at radiotavsheden i nogen grad blev brudt, og at konvojerne kunne advares i tide, men hvad var vigtigere, at ubådene kunne dirigeres til koordineret indsats i et felt, som konvojen måtte passere. Modforholdsreglen, *Asdic*, var indført, men i altfor få enheder i krigens første år.

Marts 1943 var den sorteste måned for de allierede under krigen, og her behandles de to konvojer, hvor tabene var størst, nr. 122, hvoraf 9 af 64 blev sænket, og nr. 229 med 12 af 40. Begge konvojer gik fra USA til England, men 9 fra konvoj 122 måtte af forskellige grunde returnere til USA.

Kun to ubåde gik tabt under angrebene på de to konvojer, en tredje sank efter minesprængning.

Ubådenes forlægninger i forhold til konvojernes forventede rute og udførelsen af de mange angreb er udmærket

belyst ved en række kortskitser og en tekst, der giver detailleret fremstilling af begivenhederne dag for dag.

Også de mange andre konvojer, der gik i marts måned, er omtalt. En samlet oversigt over, hvad man i ledelsen i land havde at holde rede på, giver et indtryk af de vanskeligheder, der skulle overvindes.

Foruden anvendelse af trykte kilder har professor Rohwer drevet kildestudier i Tyskland, England, Kanda og USA.

Admiral Rosenpalms Kopibøger.

Kommandør Jegstrup har i en årrække beskæftiget sig med gennemgang af marinens arkivmateriale i rigsarkivet.

En stor del af det fundne arkivstof er benyttet under udarbejdelsen af Finn Askgaards *Kampen om Østersøen på Carl X Gustafs tid*, der udkom 1974. Kommandøren har nu fundet fire kopibøger, ført af admiral Andreas Rosenpalm, der var chef for eskadren i Nordsøen 1717-20. Det er kopier af udgåede skrivelser m.m. og giver et godt billede af en eskadrechefs pligter og genvordigheder på den tid. På 15 håndskrevne sider har kommandøren taget afskrift af sider fra kopibøgerne, hvilket giver smagsprøver på indholdet.

Suez Canal Salvage Operations in 1974.

Department of the Navy, Washington 1975.

En udtømmende skildring af bjærgningsarbejdet i

Suezkanalen, dets udførelse, det anvendte materiel og de erfaringer, der er indhentet.

En bog, der formentlig vil være et interessant studium, selv for bjærgningseksperter.

Oliver Warner: Command at Sea. Great fighting admirals from Hawke to Nimitz.

Cassell, London 1976.

En kortfattet biografi af admiralerne Hawke, Saunders, de Bougainville, Suffren, Lord Howe, flere af navnet Gardner og Rowley, Collingwood, de Saumarez, Parra-gut, Beatty og Nimitz.

Hvorfor netop disse er valgt og andre udeladt skal være usagt, men navnet Oliver Warner garanterer for, at der er tegnet et klart billede af de udvalgte.

M. Winge: Søetatens Syge- og Kvæsthuse.

Særtryk af Dansk Medicinhistorisk Årbog 1976.

Bogen er udgivet som marinehistorisk Selskabs skrift nr. 13. Ved et meget omfattende studium, ikke mindst blandt Rigsarkivets arkivalier, har generallæge Winge givet en samlet beskrivelse af søetatens sygehusvæsen gennem tiderne, begyndende med et midlertidigt sygehus under tyfusepidemien i 1564 indtil Marinehospitalets nedlæggelse i 1928.

Der har været skrevet en del skrifter gennem tiderne, og generallægen har skåret igennem de uoverensstemmelser der var. Bogen er særdeles velskrevet, og den samlede

fremstilling har gjort det lettere for de erfaringsmæssigt ret mange, der har interesseret sig for bogens emne. Den er skrevet som artikel i et medicinsk tidsskrift, hvorfor forfatteren desværre ikke er kommet nærmere ind på de mange store og små kilder, hvorfra midlerne til søkvæsthusenes drift kom. Det er antydnet, men det kunne have været af interesse at høre nærmere om, hvordan midlerne f.eks. kom fra Assistenthusets og Børsens drift, og hvor meget de procentvise fradrag i søetatens personels lønninger dækkede af driftsudgifterne.

J. Teisen

Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet

I henhold til selskabets love § 21 offentliggøres hermed en kortfattet årsberetning for det 192. forsamlingsår:

1. Dødsfald

Fem af selskabets medlemmer er afgået ved døden i det forløbne forsamlingsår. Det er:

<i>Kommandørkaptajn</i>	<i>G. Wolf</i>
<i>Kommandør</i>	<i>J. J. Westrup</i>
<i>Kommandør</i>	<i>P. Scheibel</i>
<i>Orlogskaptajn</i>	<i>B. Kongsgård</i>
<i>Admiral HKH</i>	<i>Arveprins Knud</i>
	<i>Æret være deres minde</i>

2. Selskabets virksomhed

I det 192. forsamlingsår har der ialt været 11 møder, der gennemsnitligt samlede 42 medlemmer.

Da det er kutyme, at der drages sammenligninger med

de tidligere forsamlingsår, skal jeg oplyse, at tallene for det

- 191. forsamlingsår var 42
- 190. forsamlingsår var 41
- 189. forsamlingsår var 38
- 188. forsamlingsår var 44.

Fremmødet har som de tidligere år varieret meget fra møde til møde. Det er på ingen måde dårligt, men det må endnu engang konstateres, at det er de yngre medlemmer, der svigter. Da samtidig tilgangen af yngre medlemmer svigter, er det med nogen bekymring, jeg ser fremtiden i møde, hvis udviklingen fortsætter.

Det har dog været glædeligt at konstatere, at mange kadetter har efterkommet invitationen til at overvære en række af møderne.

Bestyrelsen har i det forløbte år afprøvet en kontaktofficersordning, med kontaktofficere i alle stabe og eskadrer. Det var nemlig bestyrelsens opfattelse, at mødesedlen ikke var tilstrækkelig til at medlemmerne registrerede møderne i deres kalendre. Kontaktofficeren skulle så minde medlemmer om det kommende foredrag og evt. tage imod tilmeldinger til middag og busser.

Det har dog været nedslående for mig selv at konstatere, at som kontaktmand for en stab med ca. 20 medlemmer — beliggende kun få hundrede meter fra søofficersforeningen — at kontaktordningen praktisk talt ikke havde indflydelse på fremmødet, til trods for, at påmindelsen blev givet skriftligt til alle, tre dage før mødet.

Til gengæld har der været et mærkbart fremmøde af elever på stabskursus ved Forsvarsakademiet, og det har været glædeligt at erfare, at de norske elever på stabskursus har givet udtryk for stor begejstring for de møder, de har været inviteret til.

Af de afholdte foredrag har 7 været afholdt af medlem-

mer og 5 af ikke-medlemmer. To af foredragene har således haft to foredragsholdere, hvoraf kun det ene var medlem.

Der har været inviteret mange gæster til at overvære møderne. Ialt 78.

Samarbejdet med *Det krigsvidenskabelige Selskab* har været fortsat i det 192. forsamlingsår og der har således været et fællesarrangement:

Den 23 FEB 1976 »Forsvaret idag og imorgen« ved *Forsvarsminister Orla Møller*. Herudover har Det krigsvidenskabelige Selskab inviteret SLS til møde den 10 NOV 1976 »Hvorfor blev det F-16?« ved *Oberst Fåberg* og SLS har inviteret Det krigsvidenskabelige Selskab til mødet den 20 NOV 1976: »Crisis management i Danmark« ved *Kommandørkaptajn Bork og Hr. Arne Christiansen, MF*.

Der er ikke indkommet besvarelser til prisopgaverne. Sidste besvarelse af en af selskabets prisopgaver blev indleveret primo 1973. Den sidste antagne besvarelse blev indleveret for 25 år siden af daværende kaptajnløjtnant Eggert Petersen og blev belønnet med SLS's medalje i sølv.

Der har i de sidste år været rejst berettiget tvivl om prisspørgsmålenes aktualitet, og om tiden ikke var løbet fra opfordringen til at belyse et emne ved en akademisk afhandling. Det er bestyrelsens opfattelse, at stabskursus, med kravet til en hovedopgave, fratager de fleste yngre officerer lysten til at gå i gang med en prisopgave. Det er vel nok kun en gang i ens karriere, man kaster sig ud i så stort et projekt.

Bestyrelsen har imidlertid ikke villet tage skridtet til at afskaffe prisspørgsmålene, da det ville kræve en lovændring.

3. Af årets begivenheder skal nævnes:

Den 13 JAN 1976 på søløjtnant *Gregers Bojesens* fødselsdag nedlagde bestyrelsen en krans på hans grav på Frederiksberg Kirkegård.

Bestyrelsen uddelte samme dag en legatportion til kaptajnløjtnant *J. V. Jørgensen* for en vanskelig redningsaktion med Inspektionsskibet HVIDBJØRNEN's helikopter, den 4 NOV 1974, nordvest for Færøerne, hvorved et besætningsmedlem fra det norske skib STOLT WISTA reddede livet.

Den 22 MAR 1976 nedlagde bestyrelsen en krans på *Willemoes'* grav på Odden Kirkegård. Samme dag, ved et traktement på MAS ODDEN, overrakte bestyrelsen et maleri af Torpedobåden WILLEMOES til Chefen for MAS Odden, som tak for det store arbejde marinestationen gør for at vedligeholde mindesmærket og arrangere kransenedlægningen.

Den 2 APR 1976 nedlagde bestyrelsen en krans på krigergravene på Holmens Kirkegård og på *Olfert Fischers* grav ved Reformerte Kirke.

Den samme aften ved Søofficersforeningens forårsfest overrakte bestyrelsen SOF et maleri af fregatterne PEDER SKRAM og HERLUF TROLLE for på den ene side at genoplive en gammel tradition — at søværnets skibe bør males af historiske årsager — samt minde søofficersforeningens bestyrelse om selskabets behov for lokaler i fremtiden (jf. huslejesagen, der dengang var uafklaret) samt takke for godt værtskab gennem mange år. Dette billede hænger nu på væggen ud mod kanalen i kaminstuen.

4. Af- og tilgang af medlemmer.

Ved starten af det 192. forsamlingsår havde selskabet:
418 medlemmer

5 medlemmer er afgået ved døden

4 medlemmer er udmeldt

4 nye medlemmer er indmeldt

medlemstallet er således 413 (heraf 51 kontingentfrie).

5. Redegørelse om ændringen af medlemskriterierne samt revision af lovene

Som bekendt iværksatte den daværende bestyrelse ved skrivelse den 18 sep 1974 en afstemning om udvidelse af medlemskriterierne. Der blev afgivet 200 stemmer som indeholdt 140 ja-stemmer, 48 nej-stemmer og 12 hverken for eller imod.

Afstemningsresultatet blev tolket som et tillidsvotum, idet 70 % af de afgivne stemmer var for forslaget; men beklageligvis blev forslaget forkastet, idet halvdelen af det stemmeberettigede medlemstal ikke var nået.

I forbindelse med diskussionerne, der opstod efter afstemningen, nedsatte selskabets bestyrelse en arbejdsgruppe for at få en mere dybtgående behandling af problemerne i forbindelse med en evt. udvidelse af medlemskriterierne.

Dette udvalg har nu barslet med en rapport der i henhold til lovens § 34 er tilsendt »det stående udvalg« for videre behandling.

6. Eventuelt

(1) Det skal meddeles, at *kommandørkaptajn Nørgård* har færdiggjort arbejdet med fortsættelsen af søofficersrullen, der nu ligger klar til trykning. Rullen vil udkomme som et særnummer af T.f.S.

Det er et meget stort arbejde, kommandørkaptajnen har

gjort. Bestyrelsen formår desværre ikke at honorere arbejdet i fuld omfang i forhold til den indsats, der er gjort, men vil gerne ved denne lejlighed udtrykke sin allerstørste anerkendelse.

(2) *Viceadmiral S. E. Pontoppidan* har som bekendt i mange år arbejdet på bogen om danske søofficerer 1932—1982, der er en fortsættelse af *Topsø-Jensens* og E. Marquards værk om dansk-norske og danske søofficerer. Bogen er beregnet til udgivelse i forbindelse med selskabets 200 års jubilæum i 1984.

Viceadmiralen har på nuværende tidspunkt udarbejdet biografier til og med nr. 1800 i rullen (orlogskaptajn Herluf Rasmussen).

Viceadmiralen vil imidlertid gerne afløses som ansvarshavende for udfærdigelsen, men er villig til, indtil videre at hjælpe afløseren, hvis denne måtte ønske det.

Bestyrelsen foreslår, efter forhandling med viceadmiralen, kommandørkaptajn Teisen, der er indforstået og særdeles kvalificeret.

Arbejdet med ajourføring er imidlertid af et sådant omfang, at det kræver yderligere assistance. Bestyrelsen er meget interesseret i at høre fra medlemmer, der er villige til at assistere kommandørkaptajnen med færdiggørelsen af dette omfattende værk.

Allerede på nuværende tidspunkt må man til at tænke på udgivelsen af værket. Bestyrelsen foreslår, at der nedsættes et udvalg, der har erfaring i udgivelse af bøger, til at rådgive bestyrelsen og vurdere redaktionelle problemer og dispositioner i forbindelse med udgivelsen.

Det skal nævnes, at et af de mere presserende problemer der er opstået, er trykemetoden, idet der allerede er fremstillet en hel del klichéer til bogtryk. En væsentlig udgift. Spørgsmålet er så om det i 1982 vil være tidssvarende og økonomisk at trykke bogen i bogtryk i

forhold til de moderne trykkemetoder der findes, f.eks. offset.

Bestyrelsen har allerede fået tilsagn fra en række medlemmer, der har indvilliget i at tiltræde i et sådant udvalg; det er *kontreadmiral Saabye, orlogskaptajn Dilleusen og kommandørkaptajn alsing.*

Alle har stor erfaring m.h.t. redaktionelt arbejde, »lay-out« og udgivelse af bøger.

Patrick Howard

*På § 32 - mødet den 28. oktober 1976
blev følgende valgt til embedsmænd for det
193. forsamlingsår:*

Redaktør af »Tidsskrift for Søværnen«:

Kaptajnløjtnant A. Nissen

Redaktørsuppleant:

Kaptajnløjtnant P. B. Sørensen

Redaktionsudvalg:

Orlogskaptajn H. J. Garde

Orlogskaptajn A. Sørensen

Orlogskaptajn P. Schriver

Kaptajnløjtnant B. Riis-Hansen

Revision:

Kommandørkaptajn H. J. Jørgensen

Orlogskaptajn K. Thygesen.

Revisorsuppleant:

Orlogskaptajn J. H. Ahlers.

Voldgiftsråd:

Kontreadmiral J. Petersen

Kommandør O. J. Odder.

Det stående udvalg:

Kommandør P. P. Holm

Kommandørkaptajn P. Broberg

Orlogskaptajn P. Kofoed

H. Muusfeldt